

טאליס בגני הילדים 2018

Starting Strong Teaching and Learning International Survey

מחקר בין-לאומי להערכת מסגרות החינוך לגיל הרך

דוח במבט ישראלי

אוקטובר 2019 • תשרי תש"ף

נציגת ישראל בוועד המנהל של המחקר (TGB):

ד"ר חגית גליקמן מנכ"לית הראמ"ה

ניהול המחקר בישראל (NPM):

מנהלת תחום מחקרים בין-לאומיים, ראמ"ה	ד"ר ענבל רון קפלן
מנהלת גף מחקרים בין-לאומיים בערבית, ראמ"ה	גב' ג'ורג'ט חילו
מנהלת תחום הערכה מעצבת, ראמ"ה	ד"ר הדס גלברט
מנהלת ענף מבחנים, ראמ"ה	גב' לי-רז מאור

ניתוח ועיבוד נתונים:

ממונה עיבוד וניתוח נתונים, ראמ"ה	ד"ר ירון שלומי
מנהל תחום עיבוד מחקרים, ראמ"ה	ד"ר יוסי מחלוף

כתיבת הדוח:

מנהל תחום עיבוד מחקרים, ראמ"ה	ד"ר יוסי מחלוף
ממונה עיבוד וניתוח נתונים, ראמ"ה	ד"ר ירון שלומי
מנהלת תחום מחקרים בין-לאומיים, ראמ"ה	ד"ר ענבל רון קפלן
מנהלת אגף סטטיסטיקה, מחקר ופיתוח, ראמ"ה	גב' נורית ליפשוט

תודה לחברות הזכייניות של ראמ"ה על העבודה המסורה ותרומתן המשמעותית להצלחת הפרויקט בשלביו השונים:

לחברת מטח שעסקה בניהול התרגום, ההתאמה התרבותית וההפקה של השאלונים,

לחברת טלדור שעסקה בניהול העברת השאלונים והלוגיסטיקה של המחקר,

ולמרכז הארצי לבחינות ולהערכה (מאל"ו) שסייע בעיבוד הנתונים.

תודות לאנשי האגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך שהעירו ותרמו לעיצוב השאלונים וספקו מידע חשוב על מדיניות ונהלים בגני ילדים.

ותודה גדולה לגננות ולצוותי הגנים שהשתתפו במחקר והקדישו מזמנם למילוי השאלונים ובעזרתם נבנה מאגר הידע על העשייה החינוכית בגיל הרך בישראל.

תודות לכל מי שתרם להכנת הדוח, קרא, העיר, האיר וסייע להשלים את יצירתו.

תוכן עניינים

1	המחקר הבין-לאומי טאליס בגני ילדים 2018
4	1. מערכת החינוך לגיל הרך בישראל ובמדינות שהשתתפו במחקר
4	1.1 מבנה וארגון מערכת החינוך לגיל הרך
6	1.2 אפיון ההרכב והגודל של הצוות החינוכי בגני הילדים
10	2. שיטת המחקר וביצוע המחקר בישראל
10	2.1 שאלוני המחקר
12	2.2 מחקר חלוץ
12	2.3 המחקר העיקרי, אוכלוסיית המטרה, מסגרת הדגימה והמדגם בישראל
14	2.4 הליך איסוף הנתונים
15	2.5 עיבוד נתונים
15	2.6 דיווח והצגת הנתונים
18	3. תמצית המסגרת המושגית ורקע מחקרי
23	4. מאפייני רקע דמוגרפיים
23	4.1 מאפייני הרקע של צוות הגן
26	4.2 גודל קבוצת הילדים בגן
30	4.3 הרכב קבוצת הילדים בגן
35	5. פרקטיקות ודרכי עבודה
35	5.1 שימוש בפרקטיקות התומכות בלמידה של הילדים, בהתפתחותם וברווחתם
36	5.2 פרקטיקות פרטניות לקידום למידה, התפתחות ורווחה של ילדים
50	5.3 פרקטיקות הנוגעות לקבוצות של ילדים
56	5.4 מעורבות הורים
60	5.5 מדדים לאיכות התהליכים החינוכיים וההתפתחותיים בגני הילדים
61	5.6 פעילויות עם קבוצות של ילדים
64	6. אמונות מקצועיות
64	6.1 אמונות מקצועיות ודרכי עבודה
68	6.2 אמונות מקצועיות ופרקטיקות בנוגע לשוויוניות ושונות
75	7. השכלה פורמלית, הכשרה לעבודה עם ילדים ופיתוח מקצועי
75	7.1 השכלה פורמלית
77	7.2 הכשרה לעבודה עם ילדים
84	7.3 פיתוח מקצועי של צוות הגן
110	8. תנאי העסקה ותנאי העבודה
110	8.1 ביטחון תעסוקתי: סטטוס העסקה, היקף משרה ושוק העבודה
115	8.2 איכות סביבת העבודה: מקורות לחץ, שביעות רצון, וסיבות לעזיבת התפקיד בגן
128	9. חסמים לסביבת גן איכותית וסדרי עדיפויות להשקעה בגנים
128	9.1 חסמים וגורמים מגבילים לעבודת הגננת וליכולת לספק סביבה איכותית לילדים
132	9.2 תעדוף ההשקעה בגני הילדים
138	10. נספח לוחות

רשימת לוחות

- לוח 1: הסמכות האחראית על החינוך לגיל הרך במדינות המשתתפות במחקר 4
- לוח 2: ההקשר של מערכות החינוך לגיל הרך במדינות המשתתפות במחקר 5
- לוח 3: תקנות וסטנדרטים לגבי קבוצת הילדים וצוות גני הילדים 6
- לוח 4: הרכב הצוות בגני הילדים, בפילוח לפי תפקידן בגן 9
- לוח 5: מספר ושיעור הגנים שנתוניהם נכללים בדוח הישראלי, לפי מאפייני הרקע ששימשו להגדרת שכבות הדגימה 13
- לוח 6: ההרכב המגדרי בקרב צוות הגן 23
- לוח 7: ההרכב המגדרי של הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה 24
- לוח 8: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של צוות הגן 24
- לוח 9: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של הגננות והצוות מסייע בישראל ולפי מגזר שפה 25
- לוח 10: מספר הילדים וגודל צוות הגן ביום עבודה מסוים 27
- לוח 11: שיעור חברות צוות הגן העובדות בגנים עם קבוצות ילדים הטרוגניות, כלומר קבוצות ילדים בהם שיעור הילדים עם מאפיינים שונים הוא 11% ומעלה 30
- לוח 12: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, בישראל ולפי מגזר שפה 40
- לוח 13: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, בישראל ולפי מגזר שפה 44
- לוח 14: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית בהן יינקטו בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בישראל ולפי מגזר שפה 49
- לוח 15: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לעידוד משחק בהן יינקטו בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בישראל ולפי מגזר שפה 50
- לוח 16: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, בישראל ולפי מגזר שפה 53
- לוח 17: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, בישראל ולפי מגזר שפה 55
- לוח 18: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים, בישראל ולפי מגזר שפה 59
- לוח 19: ממדים ומדדים לאיכות התהליכים החינוכיים וההתפתחותיים בגני ילדים 60
- לוח 20: מתאמים בין מדדים (וממדים) לאיכות התהליכים בגני ילדים 61
- לוח 21: שיעורי הגננות והצוות המסייע המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכניס לעתיד בישראל ולפי מגזר שפה 67
- לוח 22: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית, בישראל ולפי מגזר שפה 73
- לוח 23: השכלה פורמלית של צוות הגן 75
- לוח 24: השכלה פורמלית של הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה 76
- לוח 25: הכשרה של צוות הגן לעבודה עם ילדים 77
- לוח 26: הכשרה של הגננות והצוות המסייע לעבודה עם ילדים 78
- לוח 27: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית לעבודה עם ילדים, דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה 82
- לוח 28: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן 85
- לוח 29: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של הגננות והצוות המסייע 86

- לוח 30: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה 89
- לוח 31: שיעור הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים 92
- לוח 32: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה 97
- לוח 33: הבעת צורך רב בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא נתון, כתלות בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא, בחלוקה לפי תפקיד חברות צוות הגן ומגזר השפה שאליו משתייך הגן בישראל 100
- לוח 34: חסמים בפני השתתפות של הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה בפעילויות לפיתוח מקצועי 103
- לוח 35: שיעור חברות צוות הגן שקבלו סיוע ותמיכה כלשהם להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, מבין אלו שהשתתפו בפעילות אחת לפחות לפיתוח מקצועי 105
- לוח 36: שיעור הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה שקיבלו סיוע ותמיכה כלשהם להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, מבין אלו שהשתתפו בפעילות אחת לפחות לפיתוח מקצועי, 106
- לוח 37: סיוע ותמיכה להשתתפות של הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה בפעילויות לפיתוח מקצועי 107
- לוח 38: סטטוס העסקה של צוות הגן 110
- לוח 39: סטטוס העסקה של הגננות והצוות המסייע 111
- לוח 40: היקף המשרה של צוות הגן 112
- לוח 41: היקף העסקה של הגננות והצוות המסייע 112
- לוח 42: גורמי הלחץ בעבודה בקרב הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה 118
- לוח 43: שביעות רצון מעבודה של הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה 123
- לוח 44: סיבות לעזיבת הגננות והצוות המסייע את תפקידן בישראל ובכל מגזר שפה 125
- לוח 45: שיעור הגננות-מנהלות הגן שלתפיסתן יכולת הגן לספק סביבה איכותית נפגעת במידה רבה או רבה מאוד בשל הגורמים הבאים, בישראל ולפי מגזר שפה 132
- לוח 46: שיעורי הגננות והצוות המסייע המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות, בישראל ולפי מגזר שפה 135

רשימת תרשימים

- 23..... תרשים 1: ההרכב המגדרי בקרב צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר
- 25..... תרשים 2: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר
- 28..... תרשים 3: מספר הילדים וחברות צוות הגן ביום נתון
- 29..... תרשים 4: הרכב צוות הגן ביום נתון
- 31..... תרשים 5: שיעור חברות צוות הגן שדיווחו כי קבוצת הילדים בגן כוללת 11% או יותר ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך
- 32..... תרשים 6: שיעור חברות צוות הגן שדיווחו כי קבוצת הילדים בגן כוללת 11% או יותר ילדים עם צרכים מיוחדים
- 33..... תרשים 7: שיעור חברות צוות הגן שדיווחו כי קבוצת הילדים בגן כוללת 11% או יותר ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן
- 37..... תרשים 8: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי
- 38..... תרשים 9: צמרת מדרג הפרקטיקות שחברות צוות הגן תופסות כמאפיינות במידה רבה את צוות הגן, בכל מדינה
- 39..... תרשים 10: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי
- 41..... תרשים 11: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי
- 42..... תרשים 12: צמרת מדרג הפרקטיקות שחברות צוות הגן תופסות כמאפיינות במידה רבה את צוות הגן, בכל מדינה
- 43..... תרשים 13: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי
- 45..... תרשים 14: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר
- 46..... תרשים 15: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר
- 47..... תרשים 16: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי לעומת הממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר
- 48..... תרשים 17: פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן
- 48..... תרשים 18: צמרת מדרג הפרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בכל מדינה
- 49..... תרשים 19: פרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן
- 50..... תרשים 20: צמרת מדרג הפרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בכל מדינה
- 51..... תרשים 21: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות בתדירות גבוהה
- 52..... תרשים 22: צמרת מדרג הפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות שחברות צוות הגן דיווחו על שימוש בהן בתדירות גבוהה, בכל מדינה
- 52..... תרשים 23: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות

- 54..... 24: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בתדירות גבוהה.
- 54..... 25: צמרת מדרג הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית שחברות צוות הגן דיווחו על שימוש בהן בתדירות גבוהה, בכל מדינה.
- 54..... 26: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית.
- 55..... 27: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים.
- 58..... 28: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים.
- 58... 29: שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד.
- 64..... 30: שלוש המיומנויות שחברות צוות הגן מייחסות להן חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד, בכל מדינה.
- 65..... 31: שיעורי הגננות והצוות המסייע בישראל המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד.
- 66..... 32: שיעור חברות צוות הגן המיישמות בתדירות גבוהה את הפרקטיקה הפדגוגית האדפטיבית 'התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים' בתלות בהרכב הילדים בקבוצה ביום עבודה מסוים.
- 70..... 33: שיעור חברות צוות הגן המיישמות בתדירות גבוהה את הפרקטיקה הפדגוגית האדפטיבית 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים' בתלות בהרכב הילדים בקבוצה ביום עבודה מסוים.
- 71..... 34: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית.
- 72..... 35: מדד פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית המבוסס על דיווחי צוות הגן.
- 72..... 36: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית.
- 76..... 37: השכלה פורמלית של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר.
- 76..... 38: השכלה פורמלית של הגננות והצוות המסייע, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר.
- 77..... 39: הכשרה של צוות הגן לעבודה עם ילדים, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר.
- 78..... 40: הכשרה של הגננות והצוות המסייע לעבודה עם ילדים, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר.
- 78..... 41: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית שהכשירו את צוות הגן לעבודה עם ילדים.
- 80..... 42: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית לעבודה עם ילדים, דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל.
- 81..... 43: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר.
- 85..... 44: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של הגננות והצוות המסייע, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר.
- 86..... 45: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו חברות צוות הגן.
- 87..... 46: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי שבהם השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל.
- 88..... 47: שיעור חברות צוות הגן שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים.
- 90..... 48: שיעור הגננות והצוות המסייע בישראל שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים.
- 91..... 49: צמרת מדרג התחומים שבהם חברות צוות הגן הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בכל מדינה.
- 93..... 50: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו חברות צוות הגן.
- 95.....

תרשים 51: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל	96
תרשים 52: צמרת מדרג התחומים הנפוצים ביותר בפיתוח המקצועי של חברות צוות הגן בכל מדינה	98
תרשים 53: חסמים בפני השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן	102
תרשים 54: חסמים בפני השתתפות של הגננות והצוות המסייע בישראל בפעילויות לפיתוח מקצועי	102
תרשים 55: סיוע ותמיכה להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן	105
תרשים 56: סיוע ותמיכה להשתתפות של הגננות והצוות המסייע בפעילויות לפיתוח מקצועי בישראל	106
תרשים 57: שיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה קבועה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר	110
תרשים 58: שיעור הגננות והצוות המסייע המועסקות במשרה קבועה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר	111
תרשים 59: שיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה מלאה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר	112
תרשים 60: שיעור הגננות והצוות המסייע המועסקות במשרה מלאה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר	113
תרשים 61: גורמי הלחץ בעבודה בקרב חברות צוות הגן	116
תרשים 62: גורמי הלחץ בעבודה בקרב הגננות והצוות המסייע בישראל	117
תרשים 63: שביעות הרצון של חברות צוות הגן מעבודתן	120
תרשים 64: שביעות הרצון של הגננות והצוות המסייע בישראל מעבודתן	122
תרשים 65: גורמים אפשריים לעזיבת חברות צוות הגן את תפקידן	124
תרשים 66: סיבות לעזיבת הגננות והצוות המסייע בישראל את תפקידן	125
תרשים 67: שיעור הגננות-מנהלות הגן שמדווחות כי הגורמים הבאים מגבילים במידה רבה או רבה מאוד את יעילות עבודתן	129
תרשים 68: צמרת מדרג הגורמים הנפוצים המגבילים את יעילות עבודתן של הגננות-מנהלות הגן בכל מדינה	129
תרשים 69: שיעור הגננות-מנהלות הגן שלתפיסתן יכולת הגן לספק סביבה איכותית נפגעת במידה רבה או יותר בשל הגורמים הבאים	130
תרשים 70: צמרת מדרג הגורמים הנפוצים הפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית לפי תפיסתן של הגננות-מנהלות גן בכל מדינה	131
תרשים 71: שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות	133
תרשים 72: צמרת מדרג הפעולות שחברות צוות הגן מייחסות חשיבות רבה להשקעה בהן, בכל מדינה	134
תרשים 73: שיעורי הגננות והצוות המסייע המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות	134

רשימת איורים

איור 1: מסגרת מושגית כללית לניתוח סביבת גן הילדים והתהליכים בו	21
איור 2: מסגרת מושגית תמציתית לניתוח היחסים בין פרקטיקות המשפיעות על הלמידה, ההתפתחות ורווחת ילדי הגן ובין גורמים המשפיעים עליהן, ואשר יוצגו בדוח זה	22
איור 3: פרקטיקות לקידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים	36

המחקר הבין-לאומי טאליס בגני ילדים 2018

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) מתכבדת להציג מבחר ממצאים עיקריים ממחקר טאליס בגני הילדים (Starting Strong Survey) לשנת 2018.¹ טאליס (Teaching and Learning International Survey – TALIS) הוא המחקר הבין-לאומי המקיף והחדשני ביותר בנוגע לעבודת המורה ולסביבה הלימודית בבתי הספר, הנערך על ידי הארגון לשיטות פעולה ופיתוח כלכלי (ה-OECD) במחזוריות של אחת ל-5 שנים החל משנת 2008, ושתוצאות מחזור מחקר 2018 פורסמו לאחרונה.² בישראל המחקר נערך על ידי הראמ"ה – מרכז המחקר הלאומי של ישראל בתחום החינוך.

מחקר טאליס בגני הילדים, לעומת זאת, הוא הסקר הבין-לאומי הראשון שמתמקד בהון האנושי – קרי כוח העבודה – בשלב החינוך הקדם-יסודי. הון אנושי זה הוא בעל תפקיד מהותי בהבטחת איכות החינוך והטיפול הניתנים לילדים בגיל הרך. המחקר כלל שאלונים מפורטים שהועברו לצוותי החינוך בגני הילדים. באמצעות השאלונים נאסף מידע מקיף ומשמעותי, שיוכל לספק תובנות על אודות איכות התהליכים החינוכיים המתרחשים במסגרות החינוך בגיל הרך, במטרה להבטיח טיפול איכותי בילדים.

בהתייחסות לאיכות התהליכים המתקיימים במסגרות החינוך לגיל הרך הכוונה היא הן לאיכות יחסי הגומלין בין צוות הגן ובין הילדים והוריהם, והן לדרך שבה הילדים מקיימים יחסי גומלין בינם ובין עצמם. בליבם של תהליכים אלו עומדות הפרקטיקות ודרכי העבודה של צוות הגן – פרקטיקות פרטניות ומותאמות לצורכי כל ילד וילד, פרקטיקות עם קבוצות של ילדים, פרקטיקות עם ההורים ופרקטיקות למיצוב הגן בקהילה וכחלק מהקהילה. בהיעדר תהליכים איכותיים מעין אלה, לא יוכל גן הילדים לתמוך בצורה מיטבית בלמידה המוקדמת של הילדים, בהתפתחות שלהם וברוחה (well being) שלהם, המהווים תנאים בסיסיים להפיכתם ללומדים מיומנים, לומדים שיוכלו להמשיך ולרכוש ידע ומיומנויות לאורך כל חייהם.

בגיל הילדות המוקדמת ההתפתחות המוחית היא מהירה, וילדים צעירים לומדים באופן קבוע ורציף מההתנסויות ומהקשרים שהם יוצרים עם ילדים אחרים ועם בוגרים בחייהם. מסגרת חינוכית איכותית היא אבן דרך משמעותית בהתפתחות הילדים לאורך מסע הלמידה שלהם, המאפשרת להם לרכוש מיומנויות שיאפשרו להם להצליח בשלבי החינוך הבאים ובחיים בכלל. מסגרת חינוכית שמתקיימים בה תהליכים חינוכיים איכותיים עשויה לתרום באופן משמעותי לעתידם של הילדים. מסגרת שכזו עשויה לתרום גם לחברה ולכלכלה כמכלול, שכן היא עשויה לתרום לצמצום פערים בין ילדים ממשפחות מרקע חברתי-כלכלי שונה, בכך שהיא מקנה נקודת פתיחה שוויונית ומיטיבה מבחינתם של הילדים, והיא עשויה אף לסייע להורים לחזור לעבודה ולמצות את הפוטנציאל המקצועי שלהם.

מחקר טאליס בגני הילדים תוכנן כך שיוכל להעריך את איכות התהליכים החינוכיים המתרחשים בגן באמצעות שאלות שהופנו לצוות הגן. שאלות אלה עסקו במשתנים

¹ למידע נוסף והרחבה ראו באתר האינטרנט של ראמ"ה בקישור:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiym/TALIS_gan_yeladim.htm

² למידע נוסף והרחבה ראו באתר האינטרנט של ראמ"ה בקישור:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiym/TALIS.htm>

המרכזיים שבספרות המחקרית ידועים כבעלי השפעה על הלמידה של הילדים, על התפתחותם ועל רווחתם, ובעיקר עוסק המחקר בפרקטיקות הנפוצות בגני הילדים.

מטרות המחקר היו:

- ללמוד על המאפיינים של ההון האנושי המועסק בגני הילדים ועל הסביבה החינוכית בגני הילדים.
- לחקור את הגורמים שיכולים לתמוך באיכות התהליכים המבוצעים בגני הילדים ולקדמה.
- להשוות גני ילדים ופרקטיקות של אנשי צוות בתוך מדינות ובין מדינות, כדי לזהות אסטרטגיות שונות שבהן נוקטות מערכות חינוך המיועדות לגיל הרך.

מחקר זה הוא חלק ממערך רחב יותר של מחקרים שנועדו לספק אינדיקטורים ומידע בין-לאומי על אודות מערכות חינוך בעולם (Indicators of Education Systems – INES). הוא 'נותן קול' לצוות הגנים ומזמין אותם לספק מידע ותובנות שבכוחם להשפיע על קביעת המדיניות. המחקר הנוכחי מתבסס ומוסיף על הידע שנאסף במסגרת סדרת הפרסומים המקיפה של ה-OECD בנושא החינוך לגיל הרך (Starting Strong Series), המספקת ניתוחים על מדיניות החינוך בגיל הרך של מדינות שונות ומיעצת למקבלי החלטות בתחום החינוך לגיל הרך מזה 20 שנים בקירוב. כאמור, המחקר הנוכחי נשען על מחקר טאליס הוותיק ממנו, שלאחרונה נערך המחזור השלישי שלו בקרב צוותי החינוך בבתי הספר, תוך שהוא מתבסס על מסגרת מושגית דומה ונעזר בשאלונים ובניסיון שנצבר במהלך ביצוע מחקר טאליס בבתי הספר.

מחקר טאליס בגני הילדים מספק הזדמנות ייחודית ללמוד על המאפיינים של כוח העבודה, תהליכי העבודה וסביבת העבודה במסגרות החינוך לגיל הרך. המחקר מספק תמונת מצב על פרופיל צוות הגן והוא כולל מידע דמוגרפי – גיל, מגדר, והשכלה. המחקר מאפיין גם את התהליכים המתקיימים בגן ובעיקר את הפרקטיקות שבהן משתמשים צוותי הגן בעת הטיפול בילדים ודרכי העבודה השכיחות שלהם בגנים, את האמונות שלהם על אודות התפתחות של ילדים, את האמונות וההשקפות שלהם על אודות המקצוע שלהם ועל חינוך לגיל הרך באופן רחב יותר, במונחים של איכות התהליכים. חלק מרכזי במחקר יוחד לבחינת ההכשרה המקצועית לעבודה עם ילדים, היבטים נרחבים של הפיתוח המקצועי – מאפייניו, הנושאים הנכללים בו, הצרכים, החסמים בפני הפיתוח המקצועי לעומת אמצעי העידוד והתמיכה להשתתפות בו – וכן החסמים בפני יכולת הגן לספק סביבה איכותית ללמידה, להתפתחות ולרווחה של הילדים והאפיקים שלדעת חברות צוות הגן, יש להשקיע בהם כדי לקדם את החינוך בגני הילדים. עוד נבחנו תנאי ההעסקה וסביבת העבודה. כפי שנמצא לא אחת במחקרים האחרונים של ה-OECD, ניתנה גם במה לעיסוק ולהתמודדות עם שונות ומגוון באוכלוסיית היעד, קרי ילדי הגן, מבחינת רקע חברתי-כלכלי של משפחות הילדים, שונות תרבותיות ושפתיות, רקע של הגירה/עלייה וילדים עם צרכים מיוחדים.

המידע החדש שנאסף משלים ומרחיב מידע בין-לאומי על מאפיינים מבניים של מערכת החינוך לגיל הרך ועל המדיניות שנוקטות מדינות שונות בתחום זה. מידע זה מספק תמונה השוואתית ברמה הבין-לאומית, והוא אף מאפשר למדינות לבחון את מבנה מערכת החינוך ומדיניות החינוך שלהן, ללמוד מגישות חדשניות שקיימות בעולם ולהגדיר את התחומים הרלוונטיים לעיצוב ולקידום איכות התהליכים בגנים. כך, המחקר מספק למעשה קשר בין הממצאים ובין המדיניות, ההנחיות, הסטנדרטים וגורמים מבניים אחרים במדינות שונות בעולם שהשתתפו במחקר.

מחקר טאליס מבוסס על דיווח עצמי של חברות צוות הגן בנושאים שונים הנוגעים לעבודתן. נושאים אלו הוצגו בשני שאלונים ייעודיים, האחד יועד לגננת (שהיא מנהלת הגן) והאחר לשאר צוות הגן. כמו כן, הנתונים המוצגים בדוח מבוססים על מקורות מידע מנהליים על אודות מסגרות החינוך במדינות השונות. המחקר לא בדק באופן ישיר את הלמידה של הילדים, את התפתחותם ואת רווחתם, אך הוא מספק מידע עשיר על הסביבה שבה הילדים מבילים במשך שעות רבות ביום, מחוץ לביתם והרחק ממשפחתם, ותוך כדי כך מספק תובנות חדשות על אודות נקודת המבט של הצוות שעובד בגני הילדים. חשוב לזכור כי מחקרים המבוססים על דיווח עצמי עלולים להיות מושפעים מהטיות תרבותיות ומרצייה חברתית של המשיבים.

תשע מדינות השתתפו במחקר הנוכחי, שעסק בשלב החינוך הקדם-יסודי, לגילאי 3 עד 5 שנים: דנמרק, צ'ילה, גרמניה, איסלנד, יפן, קוריאה, תורכיה, נורבגיה וישראל. על אף מיעוט המדינות שהשתתפו במחקר זה, הרי שבהשוואה למחקרים בין-לאומיים אחרים שישראל משתתפת בהם, מדובר בהרכב מגוון של מדינות, הן מבחינת מיקומן הגיאוגרפי, הן מבחינת מאפיינים תרבותיים ואחרים, וכן מבחינת הארגון והמבנה של מערכת החינוך לגיל הרך המתקיימת בהן. במסגרת המחקר ניתנה למדינות אפשרות לסקור בנוסף את מערכת החינוך המיועדת לילדים מתחת לגיל 3. ארבע מדינות בחרו להצטרף ליוזמה הזו – דנמרק, גרמניה, נורבגיה וישראל. תוצאות המחקר על מערכת החינוך לילדים עד גיל 3 מדווחות בדוח נפרד, שיצא מטעם משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, שהגנים לילדים שמתחת לגיל 3 מצויים באחריותו ואשר הוביל את ביצוע חלק זה של המחקר בישראל.

הדוח הנוכחי מציג את הממצאים העיקריים של המחקר מנקודת מבט ישראלית. במסמך יוצגו נתונים על אודות ישראל, ולשם השוואה יוצג לצדם הפירוט והממוצע הרלוונטי של המדינות שהשתתפו במחקר. כמו כן, עבור ישראל יוצג כל נתון בפילוח לפי מגזר שפה, כלומר, בחלוקה לפי גנים דוברי עברית (בפיקוח הממלכתי ובפיקוח הממלכתי-דתי) וגנים דוברי ערבית (במגזר הערבי, הדרוזי והבדואי), וכן תוך התייחסות נפרדת לגננות ולחברות הצוות המסייע.

הדוח בנוי כך שהוא מתייחס למעגלים הולכים ומתרחבים סביב הילדים; הוא יוצא ממאפייני הרקע אל התהליכים המתקיימים בגן ומשם אל היבטים הנוגעים לצוות הגן. תחילה נמסר הרקע בדמות מאפיינים דמוגרפיים של צוות הגן ומאפייני קבוצות הילדים בגן (פרק 4), לאחר מכן מפורטים אפיוני הפרקטיקות, דרכי העבודה ויחסי הגומלין בין צוות הגן והילדים (פרק 5), וכן האמונות המקצועיות של צוות הגן והקשר שלהן לפרקטיקות אלה (פרק 6). המשך הדוח מתמקד בצוות הגן, תוך בחינת היבטים הנוגעים להשכלה, להכשרה לעבודה עם ילדים ולפיתוח המקצועי של צוות הגן (פרק 7), לתנאי ההעסקה ולתנאי העבודה של הצוות (פרק 8). לבסוף יובאו תפיסות צוות הגן על אודות חסמים ליצירת סביבת גן איכותית וסדרי העדיפויות לקידום חינוך איכותי בגן (פרק 9). בכל אחד מהפרקים יש התייחסות לשני היבטים: האחד – כוח העבודה במסגרות החינוך לגיל הרך, והשני – הקשר בין כוח עבודה זה לאיכות התהליכים בגן. בכל פרק, הממצאים לגבי הגנים בישראל והתובנות העולות מהם מקושרים להשלכות הנוגעות לעיצוב מדיניות בתחומים הרלוונטיים, וזאת תוך הישענות גם על הספרות המחקרית בתחום.

1. מערכת החינוך לגיל הרך בישראל ובמדינות שהשתתפו במחקר

כחלק ממחקר טאליס בגני הילדים, מערכות החינוך לגיל הרך בכל המדינות שהשתתפו במחקר אופיינו על פי קריטריונים אחידים. להבנת המבנה והארגון של מערכות החינוך ושל הרכב כוח האדם העוסק בחינוך משמעות רבה, ולאורם יש לבחון את ממצאי הדוח שיובאו להלן. בחלק זה של הדוח נספק תמונה תמציתית של מערכת החינוך לגיל הרך בישראל, ולצד זאת נציג באמצעות לוחות מבט בין-לאומי על מערכות החינוך בשאר המדינות שהשתתפו במחקר.

1.1. מבנה וארגון מערכת החינוך לגיל הרך

חוק לימוד חובה בישראל קובע כי כל ילד זכאי וחייב להיות במוסד חינוכי (גן או בית ספר) מוכר, החל מגיל 3 ועד גיל 18. החינוך לגיל הרך בישראל מפוצל בין משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, האחראי על מעונות היום והמשפחתונים לגילאי לידה עד 3, ובין משרד החינוך, האחראי על גני הילדים בגילאי 3 עד 5 (לוח 1), כך שהאחריות על מימוש חוק לימוד חובה מוטלת כולה על משרד החינוך. דוח זה עוסק בגנים שבפיקוח משרד החינוך.

לוח 1: הסמכות האחראית על החינוך לגיל הרך במדינות המשתתפות במחקר

מדינה	הגדרת הסביבה החינוכית	טווח הגילאים	שם הסמכות האחראיות	מערכת מפוצלת או אינטגרטיבית לחינוך לגיל הרך
ישראל	גנים לילדים בגילאי 3-5	3-5	משרד החינוך	מפוצלת
	גנים לילדים עד גיל 3	0-3	משרד העבודה, הרווחה, והשירותים החברתיים	
איסלנד	כל מסגרות החינוך לגיל הרך	0-6	משרד החינוך, המדע והתרבות	אינטגרטיבית
גרמניה	כל מסגרות החינוך לגיל הרך	0-6	המשרד הפדרלי לענייני משפחה, אזרחים ותיקים, נשים ונוער	אינטגרטיבית, בעיקר מבוצרת
טורקיה	גנים לילדים בגילאי 3-5	3-5	המשרד לחינוך לאומי	מפוצלת
	גנים לילדים בגילאי 0-2	0-2	המשרד לשירותים חברתיים	
יפן	גני ילדים	3-5	משרד החינוך, התרבות, הספורט, המדע והטכנולוגיה	מפוצלת
	מעונות יום	0-5	משרד הבריאות, העבודה והרווחה	
	מרכזי חינוך לגיל הרך	0-5	משרד ממשלתי	
נורבגיה	כל מסגרות החינוך לגיל הרך	0-5	משרד החינוך והמחקר	אינטגרטיבית
צ'ילה	כל מסגרות החינוך לגיל הרך	0-6	משרד החינוך	אינטגרטיבית
קוריאה				מפוצלת

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 5.2

את גני הילדים שבאחריותו של משרד החינוך ניתן לחלק לשתי קבוצות עיקריות (לוח 2):³ (א) גני ילדים רשמיים (להלן "גנים ציבוריים") בבעלות המדינה או בחזקת הרשות המקומית, שעמם נמנים גנים בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי, המחויבים להוראת תכנית הלימודים זכים למימון ציבורי מלא; ו-ב) גני ילדים מוכרים שאינם רשמיים (להלן "גנים פרטיים")

³ באופן כללי, לצד המוסדות בחינוך הרשמי וזה המוכר שאינו רשמי, ישנם גם מוסדות פטור שאינם מוכרים, שהשר פטר את התלמידים הלומדים בהם ואת הוריהם מחובת לימוד סדיר, ובהם נכללים בעיקר מוסדות בזרם החרדי. עם זאת, במעמד משפטי פטור ניתן למצוא בתי ספר אך לא גני ילדים.

בבעלות גופים ציבוריים או פרטיים, שעובדי ההוראה בהם אינם עובדי מדינה. מדובר בעיקר בגנים בחינוך החרדי ובזרמי חינוך נוספים דוגמת החינוך הדמוקרטי, האנתרופוסופי ועוד. הללו זוכים לאוטונומיה חלקית בקביעת תכנית הלימודים – הם מחויבים להוראת 75% משעות הליבה שמוסדות חינוך רשמיים מחויבים ללמד (ברשתות החינוך החרדי מחויבים בהיקף דומה לזה של מוסדות חינוך רשמיים), וכמו כן הם רשאים למיין ילדים בטרם קבלתם ולגבות שכר לימוד נוסף, אף על פי שהם ממומנים על ידי המדינה בשיעור של 75% לפחות משיעור המימון של מוסדות בחינוך רשמי (ובהיקף מלא ברשתות החינוך החרדי).⁴ אלו גם אלו מחויבים ברישוי מטעם המדינה – קרי עמידה במגוון תנאים בתחומים מנהלתיים, פדגוגיים, פיזיים ותברואתיים – מפוקחים על ידה, וכאמור ממומנים על ידה בהיקף משמעותי או מלא. כמו כן, מערכת החינוך בישראל מאפשרת לגן חובה (גילאי 5) ציבורי ולבית ספר יסודי לפעול במיקום משותף, כדי להקל על המעבר של ילדי הגנים לבית הספר היסודי.⁵

לוח 2: ההקשר של מערכות החינוך לגיל הרך במדינות המשתתפות במחקר

מדינה	המסגרת החינוכית	טווח הגילאים	באחריות משרד החינוך	תכנית הלימודים	מיקום משותף*
ישראל	גנים ציבוריים	5-3	כן	תשתית אוריינות קריאה וכתובה, מתמטיקה, חינוך גופני, מדעים וטכנולוגיה, כישורי חיים	+ גן חובה לגילאי 5
	גנים פרטיים	5-3	כן	מסגרת חינוכית-טיפולית לגיל הרך	
	מעונות ומשפחתונים	3-0	לא	המדריך לתכנית הלימודים האיטלקית לגני הילדים	+
גרמניה	גני ילדים לגילאי 6-0/כניסה לבי"ס	6-0	לא	הערה: תכניות הלימודים הן תחת אחריותה של המדינה ולכן הושמטו מהטבלה	
	גני ילדים לגילאי 3-0	3-0			
	גני ילדים לגילאי 6-3/כניסה לבי"ס	6-3			
	משפחתונים	6-0			
	כיתות של גן חובה	6-5			
טורקיה	גני ילדים עצמאיים	5-3	כן	תכנית חינוכית לגני הילדים	+
	כיתת עבודה/תרגול	5-3	כן		
	כיתת פעוטון	5-3	כן		
	חינוך מיוחד	5-3	כן		
יפן	גני ילדים	5-3	כן	שלוש תכנית לימודים לאומיות נבדלות לפי המסגרת החינוכית	
	מעונות יום	5-0	לא		
	מרכזי חינוך לגיל הרך	5-0	לא		
נורבגיה	גני ילדים	5-1	כן	תכנית מסגרת לגני הילדים	+
	גן ילדים משפחתי	5-1	כן		+

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 4.1 (לא פורסמו נתונים על אודות צ'ילה וקוריאה).
* גני הילדים ובתי הספר היסודיים ממוקמים במתחם משותף

⁴ להרחבה ראו: [רישוי מוסדות חינוך מוכר שאינו רשמי](#). מבקר המדינה. בתי-ספר יסודיים בחינוך המוכר שאינו רשמי בשנים תש"ס-תשע"ב. הכנסת – מרכז המחקר והמידע. סקירה בנושא "חינוך לגיל הרך כמנוף לצמצום אי שוויון: מחקר, מדיניות ופרקטיקה" מאת ד"ר סמדר מושל. [מערכת החינוך בישראל – סוגיות נבחרות בתחום עיסוקה של ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת](#). הכנסת – מרכז המחקר והמידע.
⁵ להרחבה ראו על תכנית [החטיבה הצעירה](#). ועדיין, רק (9%) מהגנות בישראל שהשתתפו במחקר דיווחו שגני הילדים שבהובלתן ממוקמים במתחם משותף עם בית ספר יסודי.

הזכאות בגני הילדים שבפיקוח משרד החינוך היא בהיקף של 35 שעות שבועיות לפחות.⁶ אולם יש לזכור כי בגנים ביישובים רבים (ובשכונות) בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית מונהג יום חינוך ארוך – יוח"א – שבו יום הלימודים מוארך בשעתיים בסופו (45 שעות שבועיות), וכן שבמרבית הרשויות המקומיות מקובלת פתיחה מוקדמת של הגנים שהילדים בהם נתונים באחריות הסייעת עד לבואה של הגננת (3 שעות שבועיות). היקף זה מוקנה מכוח החוק ובמסגרת חוק חינוך חובה חנם. לצד אלו פועלות בגנים תכניות לימודים תוספתיות דוגמת תכנית ["מיל"ת](#) (מסגרות יום לימודיות תוספתיות), וכן תכנית ["ניצנים"](#) וציל"ה (צוהרי יום להעשרה ולהזנה)⁷, כדוגמאות לצהרונים/מועדוניות, בתי תלמיד ועוד, שהם מסגרות חינוכיות לילדים בגיל הגן ובית-הספר היסודי הפועלות לאחר סיום שעות הפעילות הפורמליות ואשר בהן מחולקת לילדים ארוחת צהריים חמה ומתקיימות בהן פעילויות העשרה למשך שעות פפורות.

1.2. אפיון ההרכב והגודל של הצוות החינוכי בגני הילדים

להלן התקנות לגבי הרכב ההון האנושי וגודלו ביחס למספר הילדים בקבוצה בגן (לוח 3).

לוח 3: תקנות וסטנדרטים לגבי קבוצת הילדים וצוות גני הילדים

תקנות לגבי			שם הגן	טווח גילאים	מדינה
הרכב קבוצת הילדים	הרכב ההון האנושי	היחס בין גודל הצוות למספר הילדים בקבוצה			
לא	לפחות גננת אחת וסייעת אחת לקבוצה של 35 ילדים	עד 35 ילדים בקבוצה גיל 3-5: גננת אחת וסייעת אחת. תוספת של סייעת נוספת אם הקבוצה מונה לפחות 30 ילדים בגילאי 3.	גן ציבורי	5-3	ישראל
לא	לפחות גננת-מנהלת גן אחת עם הכשרה כגננת, לפחות שני שלישים מהצוות עם הכשרה כגננת	לא	קדם יסודי	5-0	איסלנד
תלוי במדינה	תלוי במדינה	תלוי במדינה	כל המסגרות לחינוך לגיל הרך	6-0	גרמניה
לא		גננת ל-20 ילדים	כל המסגרות שתוארו לעיל	5-3	טורקיה
לא	לפחות גננת-מנהלת גן אחת באשכול וגננת לכל קבוצה	פחות מ-35 ילדים לקבוצה	גן ילדים	5-3	יפן
לא	גננת	גיל 0: גננת ל-3 ילדים גיל 1-2: גננת ל-6 ילדים גיל 3: גננת ל-20 ילדים גיל 4-5: גננת ל-30 ילדים	מעון יום	5-0	
לא	לפחות גננת-מנהלת גן אחת באשכול וגננת לכל קבוצה	פחות מ-35 ילדים יחס גננות לילדים כמפורט במעון יום	מרכז חינוך לגיל הרך	5-0	
לא	גיל 0-2: לפחות גננת פדגוגית מוסמכת ל-7 ילדים גיל 3-5: לפחות גננת פדגוגית מוסמכת ל-14 ילדים	גיל 0-2: חברת צוות ל-3 ילדים גיל 3-5: חברת צוות ל-6 ילדים	כל המסגרות שתוארו לעיל	5-0	נורבגיה

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 5.A.2 (לא פורסמו נתונים על אודות צ'ילה וקוריאה).

⁶ על שעות הפעילות של גנים ראו [חוזר מנכ"ל](#) וכן ראו [חוק יום חינוך ארוך](#).

⁷ על הערכת התכנית ראו [באתר הראמ"ה](#)

בגני הילדים פועל צוות קבוע הכולל בעלי תפקידים מתחומים שונים המשלימים זה את עבודתו של זה, כדי לספק חינוך וטיפול מיטבי לילדים. בישראל הצוות הקבוע בגן כולל גננת-מנהלת גן, סייעת וכן גננת משלימה וסייעת משלימה אשר ממלאות את מקום הצוות הקבוע, כל אחת ביומה החופשי. ישנם גנים שבהם מצטרפים לצוות הגן אנשי מקצוע נוספים כמו צוות שילוב (גננת שילוב, סייעת שילוב, מרפאות בעיסוק) וכן מתנדבים, בנות השירות הלאומי, וסטודנטיות בעבודה מעשית.⁸ תת-פרק זה מוקדש לתיאור עבודתן של חברות צוות הגן,⁹ דרישות התפקיד שלהן ותחומי אחריותן.

להלן נושאות התפקידים בגן:

- **גננת-מנהלת הגן** (Kindergarten Teacher/Manager) – הגננת-מנהלת הגן אחראית על תכנית העבודה ועל ביצועה. היא מכוונת ומובילה את הצוות לעבודה חינוכית מיטבית, אחראית על דרכי המעקב וההערכה, מנהלת את הקשר עם ההורים ועם גורמים נוספים, וממונה גם על העניינים הארגוניים של הגן.⁸ משרד החינוך מחייב גננות חדשות (שנקלטות במערכת החינוך) בתואר ראשון אקדמי, תעודת הוראה להוראה בגיל הרך וסיום שנת התמחות לגננות בגיל הרך, הכוללת סדנה מלווה.¹⁰
- **גננת משלימה** (Complementary Kindergarten Teacher) – הגננת המשלימה שממלאה את מקום הגננת-מנהלת הגן בימים החופשיים שלה (יום או יומיים בשבוע).
- **סייעת** (Assistant) – אחריותה של הסייעת מחולקת לשני מרכיבים עיקריים. אחד, תחזוקת הגן, שכוללת את פתיחת הגן בשעה 7:30 בבוקר, טיפול פיזי והיגייני בילדים והשגחה על הילדים במהלך יום העבודה. המרכיב השני הוא פדגוגי, ובכלל זה השתתפות בתכנון הפעילויות, השתתפות בשיבות צוות ובאספות הורים ותמיכה בקבוצות ילדים בפעולות יצירה או משחק.¹¹ כמו כן, נדרשת הסייעת להחלפת הגננת בהיעדרה ובהיעדר גננת מחליפה. הסייעת מחויבת בהשכלה של 12 שנות לימוד, בסיום קורס סייעות מאושר על ידי משרד החינוך, ובהשלמת קורס עזרה ראשונה.¹² הסייעות מוגדרות כעובדות הרשויות המקומיות, ושכרן מועבר ממשרד החינוך לרשויות המקומיות.
- **סייעת משלימה** (Complementary Assistants) – הסייעת המשלימה מועסקת לרוב במשרה מלאה (בת 5 ימי עבודה), ומשובצת בו-זמנית לעבודה במספר גני ילדים, בהתאם לימים שבהן הסייעת הקבועה מממשת את יום המנוחה שלה (היום החופשי) בכל אחד מהגנים.¹³
- **מתנדבת בשירות לאומי אזרחי** (National Service Volunteer) – מתנדבת השירות הלאומי-אזרחי מהווה חלק בלתי נפרד מהצוות החינוכי בגן, היא משתלבת בעבודת הגן ומסייעת בהעשרה ובפיתוח עולמם התרבותי והערכי של הילדים ובקידום הלמידה, תוך שהיא שותפה בארגון אירועים, פעילויות חברתיות וחגיגות בגן הילדים. המתנדבת

⁸ להרחבה ראו: "קול הגן – מרחב צמיחה", משרד החינוך.

⁹ בכל מקום בו מוזכרת חברה בצוות הגן (בלשון נקבה - לדוגמה, גננת או סייעת), הכוונה היא גם לחבר צוות בגן (בלשון זכר, לדוגמה, גן או סייע. סגנון כתיבה זה מבוסס על [נוהל שיבוץ גננות/גננים לשנה"ל תשע"ו](#)).

¹⁰ מקור: "דרישות סף בהכשרת צוותים העוסקים בחינוך לגיל הרך בישראל" (מרכז המחקר והמידע של [הכנסת](#))

¹¹ מקור: "מעמדן והעסקתן של סייעות בגני הילדים" (מרכז המחקר של הכנסת)

¹² מקור: "סייע גן ילדים" (משרד הפנים)

¹³ מקור: "סייעות בגני הילדים" (עיריית חיפה)

בשירות הלאומי-אזרחי עוברת הכשרה מקצועית (בקיץ, טרם תחילת שנת השרות) באמצעות העמותות המפעילות את השירות הלאומי, והיא מקבלת ליווי רגשי וחברתי של יועצות חינוכיות מטעם משרד החינוך.¹⁴

- **מתנדב/ת (Volunteer)** – משרד החינוך מקדם את התכנית "זהב בגן", שבמסגרתה גמלאים מתנדבים בגני הילדים. הגמלאים מגיעים לגן פעם בשבוע לפחות ורבים מהם מעבירים חוג מסוים בנושא שבו הם שולטים, כגון מוזיקה, טבע או אומנות. המתנדבים עוברים הכשרה בנושא מניעת אלימות וביצירת דרכים לתקשורת יעילה עם הילדים.¹⁵
- **גננת שילוב (Integrating teacher)** – גננת השילוב היא בעלת הכשרה בחינוך מיוחד (במסגרת התואר הראשון או במסגרת תעודת ההוראה או במסגרת של לימודים לגיל הרך בתחום החינוך המיוחד), והיא מופנית לעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים הלומדים בגנים הרגילים. תפקידה של גננת השילוב, בשיתוף עם הגננת-מנהלת הגן, הוא להתאים דרכי עבודה לילד המתקשה כדי לעזור לו להתגבר על קשייו, לפתח את יכולותיו ולהשתלב בחברת הילדים.¹⁶ גננת השילוב אינה שוהה בגן במשך כל שעות יום הלימודים, אלא מחלקת את זמנה בין כמה מסגרות.¹⁷
- **סייעת שילוב (Integrating Assistant)** – משרד החינוך מממן סייעות לילדים המשולבים בחינוך הרגיל, אם הם לומדים במוסד חינוכי מוכר, אך העסקתן היא באחריות הרשות המקומית.¹⁸ תפקידה של הסייעת כוללים הגשת עזרה פיזית לילדים המתקשים בניידות והזקוקים לעזרה במעברים, בשימוש בשירותים, באכילה ובהלבשה וכן בסיוע לימודי-חינוכי פרטני.¹⁹ קבלת כל עובדת חדשה לתפקיד סייעת שילוב תהיה מותנית בכך שהיא סייעת י"ב כיתות לפחות,²⁰ בהשלמת קורס בחינוך המיוחד שאורכו 30 שעות, וכן בליווי ובנחייה צמודה ופרטנית בהתאם לצורכי הסייעת על ידי המת"א.²¹
- **סטודנטיות בעבודה מעשית (Students)**: תהליך ההכשרה של סטודנטיות בחינוך לגיל הרך כולל התנסות פעילה בגני ילדים. הסטודנטיות מעורבות בבניית תכנית הלימודים, בניהול הכיתה ובפיתוח דרכי עבודה, בארגון ויזום אירועים, ובשילוב ילדים בעלי צרכים מיוחדים. מעורבותן של הסטודנטיות בגנים תלויה בשלב שבו הן נמצאות בהכשרתן, והיא עשויה להתחיל כבר בשנה הראשונה ללימודיהן.^{22, 23}

כדי לפשט את הצגת הנתונים, ה-OECD, בשיתוף מרכז המחקר של טאליס בגני ילדים חילק את חברות הצוות בגן לכמה קבוצות, בהתאם למאפיינים של עבודתן (לוח 4). **הגננות** (גננות מנהלות-גן וגננות משלימות) הן בעלות האחריות הניהולית בגן והסמכות הפדגוגית המובילה

¹⁴ מקור: "שירות לאומי" (משרד החינוך)

¹⁵ מקור: "מכרה זהב: על תכנית ההתנדבות לגמלאים בגני הילדים" (משרד החינוך)

¹⁶ מקור: "גננת שילוב" (משרד החינוך)

¹⁷ מקור: "חינוך לגילאי 3-6: שילוב בגן ילדים רגיל" (משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים)

¹⁸ מקור: "סייעת לילדים עם צרכים מיוחדים המשולבים בחינוך הרגיל" (כל זכות)

¹⁹ מקור: "הסייעת ותפקידה" (משרד החינוך)

²⁰ מקור: "אוכלוסיות מיוחדות" (חוזר מנכ"ל משרד החינוך)

²¹ מקור: מרכז תמיכה יישובי או אזורי (משרד החינוך) והתיקון לחוק החינוך המיוחד

²² מקור: "התנסות מעשית ותכנית אקדמיה כיתה" (מכללת "אוהל")

²³ מקור: "התנסות בגני הילדים" (מכללת סמינר הקיבוצים)

את התהליכים בגן. **בצוות המסייע** כלולות סייעות, סייעות משלימות, בנות שירות לאומי ומתנדבים/ות שמסייעות לגננות בעבודתן השוטפת. **צוות** השילוב כולל את גננות השילוב וסייעות השילוב, ולו יוקדש פרק נפרד בדוח עתידי. קבוצה נפרדה נוספת היא קבוצת **הסטודנטיות** הנמצאות בגן במסגרת העבודה המעשית שלהן.

למעלה משליש (40%) ממשתתפות המחקר בישראל הן גננות, בחלוקה כמעט שווה בין גננות-מנהלות גן (52% מהגננות) ובין גננות משלימות (48% מהגננות). כמעט מחצית (47%) ממשתתפות המחקר הן חברות הצוות המסייע. רובן הן סייעות (61% מן הצוות המסייע) או סייעות משלימות (35% מן הצוות המסייע), ואילו חלקן של בנות השירות הלאומי והמתנדבים למיניהם קטן (2% מן הצוות המסייע כל אחד). חברות צוות השילוב מהוות כתשעית (11%) ממשתתפות המחקר בישראל: למעלה משני שלישים מהן הן גננות שילוב (72% מצוות השילוב) ופחות משליש הן סייעות שילוב (28% מצוות השילוב). סטודנטיות בעבודה מעשית מהוות רק כ-3% ממשתתפות המחקר.

לוח 4: הרכב הצוות בגני הילדים, בפילוח לפי תפקידן בגן

תפקיד בגן	גנים דוברי עברית	גנים דוברי ערבית	סה"כ	שיעור יחסי
גננות	629	165	794	40%
גננות-מנהלות גן	319	97	416	
גננות משלימות	310	68	378	
חברות צוות מסייע	755	181	936	47%
סייעות	440	132	572	
סייעות משלימות	293	30	323	
בנות שירות לאומי	5	18	23	
מתנדבים	17	1	18	
חברות צוות שילוב	149	63	212	11%
גננות שילוב	100	53	153	
סייעות שילוב	49	10	59	
סטודנטיות בעבודה מעשית	44	9	53	3%
סה"כ חברות צוות גן	1,577	418	1,995	100%

2. שיטת המחקר וביצוע המחקר בישראל

בפרק זה מתואר הליך ביצוע מחקר טאליס בגני הילדים בכלל המדינות שהשתתפו במחקר ובישראל בפרט. למחקר טאליס בגני הילדים תקנים מפורטים הקובעים כיצד יש לבצע את שלבי המחקר השונים: דגימה, תרגום, הליכי העברת השאלונים ועוד. תקנים אלו, המוגדרים בפירוט בדוח הטכני של המחקר,²⁴ נועדו לאפשר בקרה על איכות הנתונים הנאספים באופן שיאפשר להשוות בין כלל המדינות המשתתפות במחקר באופן מהימן ותקף.

על אף הכללים האחידים הנוגעים לביצוע המחקר בכלל המדינות המשתתפות, הייחודיות של ארגון מערכת הגנים בישראל דרשה התאמות מיוחדות. ארגון מערכת הגנים בישראל הוא ייחודי ביחס למקובל במרבית המדינות המערביות ובכלל זה המדינות האחרות שהשתתפו במחקר. במרבית המדינות מערכת החינוך לגיל הרך מאורגנת במרכזים (centers) שבהם יש מספר כיתות גן ומנהלת שמנהלת את המרכז כולו מבחינה אדמיניסטרטיבית ופדגוגית כאחת. בישראל, לעומת זאת, הגנים המיועדים לילדים בגילאי 3-5, והנתונים לפיקוח משרד החינוך, עובדים על פי רוב כיחידות עצמאיות (למעט אשכולות גנים ששכחותם קטנה יחסית), שבראשן עומדת גננת-מנהלת גן שמנהלת את הגן ואת צוות העובדים בגן. לצורת ארגון ייחודית זו היה צורך לתת ביטוי הן באופן הדגימה של הגנים בישראל והן בשאלונים שהועברו בישראל, כפי שיתואר בהמשך.

2.1. שאלוני המחקר

במחקר טאליס בגני הילדים נעשה שימוש בשני שאלונים: האחד למנהלת המרכז (בישראל- הגננת-מנהלת הגן) והאחר לחברות צוות הגן. השאלונים פותחו על ידי קבוצת מומחים (Questionnaire Expert Group, ובקיצור QEG) שמינה מרכז המחקר הבין-לאומי. קבוצת המומחים כללה מומחים לתחום הגיל הרך, נציגים של ה-OECD, נציג של מחקר טאליס, מומחה דגימה ועוד. בראשה של קבוצת המומחים עמדה מנהלת הפיתוח של השאלונים מטעם חברת RAND, שנבחרה להוביל את פיתוח השאלונים.

פיתוח השאלונים כלל שלבים רבים, שבהם לקחו חלק כלל המדינות המשתתפות במחקר. תחילה המדינות התבקשו לדרג את העדיפויות שלהן ביחס למגוון נושאים ומדדים רלוונטיים שהועלו על ידי קבוצת המומחים ומתוך קבוצת העבודה הוותיקה של ה-OECD בנושא החינוך לגיל הרך (ECEC Network). בישראל השתתפו בדירוג מומחים שונים ממשרד החינוך ומחוצה לו. הדירוגים השונים שוקללו יחד עם הדירוגים של יתר המדינות, וכך התגבש הקונספט הראשוני של המחקר ושל הנושאים שבהם הוא יעסוק. לאחר מכן, בתהליך מורכב ורב-שלבי גובש הנוסח הראשוני של השאלונים שישמשו במחקר והם הועברו על ידי המדינות השונות במסגרת מחקר גישוש שבו קובצו מספר משיבים מהאוכלוסיות הרלוונטיות – בישראל, גננות וחברות צוות חינוכי. המשיבות מילאו את השאלונים ולאחר מכן תושאלו לגבי תשובותיהן במטרה להבין אם השאלות היו ברורות להן, אם סברו שיש נושאים נוספים שלא

²⁴ הדוח הטכני של מחקר טאליס בגני ילדים לשנת 2018 טרם פורסם. ראו לדוגמה דוח טכני של מחקר טאליס בבתי ספר לשנת 2018, הנשען על עקרונות דומים:

https://www.OECD.org/education/talis/TALIS_2018_Technical_Report.pdf

עלו בתשאלו, ועוד. תיעוד של התחקור שבוצע הועבר למרכז המחקר הבין-לאומי ונעשה בו שימוש לצורך גיבוש השאלונים ששימשו במחקר החלוץ.

כדי להתאים את השאלונים לארגון הייחודי של מערכת הגנים בישראל, השאלונים הגנריים שנבנו – האחד שיועד למנהלת המרכז והשני לחברות הצוות במרכז – עברו התאמה. במקור, השאלון למנהלת המרכז כלל שאלות הנוגעות בעיקר לעבודות הניהול והאדמיניסטרציה הקשורות בניהול המרכז, שבו, כאמור, כלולות על פי רוב כיתות גן רבות, ואילו השאלון לצוות המרכז כלל את השאלות הנוגעות לעבודה הפדגוגית עם הילדים. בישראל, מנהלת המרכז היא הגנת-מנהלת הגן, שלאורך מרבית שעות היום עבודתה עם הילדים היא בעלת אופי פדגוגי, אם כי יש בה גם רכיבים ניהוליים (להרחבה, ראו פרק 1). לפיכך, לאחר התייעצויות עם מארגני המחקר, הוחלט לבנות גרסה ייחודית של שאלון עבור מנהלות המרכז בישראל, היינו עבור הגנת-מנהלות הגן. שאלון זה היה שילוב של השאלונים שנבנו עבור יתר המדינות שהשתתפו במחקר: שאלון מנהלת המרכז שעסק בעיקרו בהיבטים ניהוליים, ושאלון הצוות שעסק בסוגיות כגון סביבת הלמידה והרווחה הרגשית-חברתית של ילדי הגן, הפיתוח המקצועי של אנשי הצוות, העמדות של אנשי הצוות בנוגע לשיטות ההוראה ונושאים אחרים הנוגעים למנהיגות, לניהול ולגן כמקום עבודה. השאלונים – הן זה לגנת-מנהלות הגנים והן זה לשאר צוות הגן – כללו פריטים סגורים בלבד. מרבית הפריטים הם היגדים שלגביהן התבקשו המשיבות לקבוע את מידת הסכמתן או לסמן את התדירות שבה הן עושות פעולה מסוימת.

הליך התרגום וההתאמה של השאלונים היה מורכב וממושך ותאם את הסטנדרטים של ארגון המחקר הבין-לאומי. השאלונים, כתובים באנגלית, הופצו למדינות המשתתפות במחקר שנתבקשו לתרגמם ולהתאים אותם לשפות המשמשות את מערכת החינוך שלהן. בישראל השאלונים תורגמו והותאמו לעברית ולערבית. הליך התרגום של השאלונים נקבע בפירוט על ידי מרכז המחקר הבין-לאומי, והתרגום וההתאמה לעברית ולערבית נעשו בהתאם להליך זה במקביל ובאופן בלתי תלוי לשתי שפות המטרה. הליך התרגום בישראל לווה בהליכים נוספים של בקרת איכות (כגון השוואה בין התרגום בעברית והתרגום בערבית). הליך התרגום המוקפד, על שלביו השונים, נועד להבטיח את איכות התרגום, את הנאמנות למקור, את שימור המאפיינים התוכניים של השאלות (כגון משלב השפה, מורכבות המשפטים ועוד) ואת האחידות הסגנונית, כל אלה נעשו תוך כדי הקפדה על התאמה תרבותית, כך שהשאלות יהיו בעלות משמעות ופשר בהקשר של מערכת החינוך הישראלית בכלל ובהקשר של גני הילדים בישראל בפרט. לאחר סיומו של הליך תרגום השאלונים בכל אחת מן המדינות המשתתפות, ובכללן ישראל, הועברו החומרים המתורגמים למרכז המחקר הבין-לאומי לשם אימות ובקרה של התרגום ואישורו הסופי.

במסגרת מחקר החלוץ, שיתואר בהמשך, השאלונים הועברו למשיבות הן בפורמט אינטרנטי והן בפורמט מודפס, והן יכלו לבחור כיצד להשיב עליהם. המענה לשאלונים בפורמט האינטרנטי היה מצומצם יחסית, ולכן הוחלט כי במחקר העיקרי השאלונים יועברו רק בפורמט המודפס. במהלך מחקר החלוץ, כללו השאלונים לגנת-מנהלת הגן ולחברות צוות הגן 3 גרסאות שבכל אחת מהן שאלות שונות עם חפיפה מסוימת. מהם גובשו לקראת המחקר העיקרי נוסח שאלון אחד לגנת-מנהלת הגן ונוסח שאלון אחד לצוות הגן.

במחקר העיקרי, השאלון של הגנת-מנהלת הגן כלל 67 שאלות, חלקן מרובות היגדים וזמן המענה עליו הוערך בשעה לערך. השאלון לחברות צוות הגן כלל 45 שאלות, חלקן מרובות היגדים ומשך המענה עליו הוערך בשלושת רבעי השעה לערך.²⁵

2.2. מחקר חלוץ

שני השאלונים שפותחו לצורך המחקר הנוכחי (לגנת-מנהלת הגן ולצוות הגן), נבדקו במחקר חלוץ שהועבר כשנה לפני המחקר העיקרי בכל המדינות המשתתפות, ובהן ישראל. מחקר החלוץ נערך בישראל בחודש מאי 2017. למחקר החלוץ היו שתי מטרות: האחת, לבדוק את הפריטים המתורגמים; והשנייה, לתרגל את הנהלים הלוגיסטיים הכרוכים בביצוע המחקר (ובכלל זה יצירת קשר עם הגנים, ניהול הנתונים, חשיפת תקלות לוגיסטיות הקשורות להעברת השאלונים ועוד). בהיבט הבינלאומי, בדיקת הפריטים משמשת גם לבחירת הפריטים שייכללו במחקר העיקרי ולאיתור פריטים המצריכים שינויים. בהיבט הלאומי, מאפשרת הבדיקה לאמת את איכות התרגום ואת ההתאמה של הפריטים. מחקר החלוץ הועבר במדגם של 80 גנים (מחציתם דוברי עברית ומחציתם דוברי ערבית), ובהשתתפות של 80 גנות-מנהלות גן ו-260 חברות צוות בגנים.

2.3. המחקר העיקרי, אוכלוסיית המטרה, מסגרת הדגימה והמדגם בישראל

המחקר העיקרי נערך בישראל בחודשים אפריל-מאי 2018. להלן יתוארו השלבים המרכזיים בביצוע המחקר העיקרי.

אוכלוסיית המטרה במחקר טאליס בגני הילדים כללה את חברות הצוות בגנים שבפיקוח של משרד החינוך, הן גנים ציבוריים והן גנים פרטיים, ללא גנים במזרח ירושלים וללא גנים בחינוך המיוחד. צוות הגן כלל אנשים שלעבודה שלהם עם הילדים יש מרכיב פדגוגי, בכלל זה גנות-מנהלות גן, סייעות, מרפאות בעיסוק, גנות שילוב, סייעות שילוב, מתנדבים, בנות שירות לאומי וסטודנטיות וכן הצוות המשלים בימים חופשיים – גנת משלימה וסייעת משלימה. כל אלו נכללו באוכלוסיית המחקר, ללא קשר להיקף ההעסקה בגן. לא נכללו באוכלוסיית המחקר אנשי צוות שעבודתם עם הילדים אינה כוללת רכיבים פדגוגיים, למשל סייעת רפואית, מבשלת וכדומה.

כמו בכל המחקרים הבין-לאומיים בנושאי חינוך, גם במחקר טאליס בגני הילדים נקבעת שיטת הדגימה על ידי הארגון הבין-לאומי והדגימה בפועל מבוצעת על ידו. מרכז המחקר הלאומי במדינות המשתתפות במחקר אחראי לאפיין באופן מדויק ככל האפשר את המשתתפים השונים הרלוונטיים עבור הדגימה ולתכנן יחד עם הארגון הבין-לאומי את הדרך שבה יבוצע המדגם במדינה. לאחר מכן, מרכז המחקר הלאומי מעביר את מסגרת הדגימה – רשימת הגנים בישראל, למשל – והארגון הבין-לאומי מבצע את הדגימה בפועל. הדגימה במחקר טאליס בגני הילדים הייתה דגימה דו-שלבית. בשלב הראשון נדגמו הגנים/המרכזים

²⁵ לנוסח השאלון המלא ראו באתר ראמ"ה:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiym/TALIS_gan_yeladim.htm

(יחידת דגימה ראשית). בשלב השני, בכל גן/מרכז שנדגם נדגמו אנשי הצוות ששיבו (בישראל – כל אנשי הצוות השתתפו במחקר).

כאמור מעלה, הארגון הייחודי של מערכת הגנים בישראל חייב התאמה גם מבחינת הדגימה. העובדה כי בישראל אין מדובר במרכזים שלהם מנהלת ואנשי צוות רבים, חייבה התאמה של שיטת הדגימה, כדי להגיע לכיסוי דומה ומייצג של האוכלוסייה, בדומה למדינות האחרות שהשתתפו במחקר. בעוד שבמדינות האחרות נדגמו 180 מרכזים ובהם מנהל מרכז ו-8 אנשי צוות מתוך כלל אנשי הצוות במרכז, שמניינם הגיע לעיתים לכמה עשרות, בישראל נדגמו 424 גנים, ובכל גן נדגמו כלל אנשי הצוות (בממוצע 5.2 אנשי צוות בכל גן בישראל).

כדי להבטיח ייצוג הולם במדגם לכל הקבוצות והמגזרים באוכלוסייה (מגזר שפה בהתאם לשפה השגורה בגן, פיקוח, רקע חברתי-כלכלי וכיוצא בזה), מְקַבְּצִים בהליך הכנתו של המדגם את הגנים לשכבות (strata), שמהן יִדְגְמוּ גנים על פי שיעורה של כל שכבה באוכלוסייה. שכבות הדגימה מוגדרות בכל מדינה בשיתוף מרכז המחקר הבין-לאומי. שכבות הדגימה בישראל הן: גנים דוברי עברית בפיקוח הממלכתי ובפיקוח הממלכתי-דתי, וגנים דוברי ערבית בפיקוח הממלכתי ערבי, דרוזי ובדואי (לוח 5). בכל אחת משכבות הדגימה, מוינו הגנים על פי האשכול החברתי-כלכלי (גבוה, בינוני נמוך) של הרשות המקומית (במועצות ועיריות על פי האזור הסטטיסטי שבו ממוקם הגן) ושכבת הגיל של הגן (גן לגילאי 3, 4, 5, 4-3, 5-4, 5-3, גילאי 6 צורפו לגיל 5), וכן מיון של הגנים בחינוך הבדואי על פי המחוז הגיאוגרפי (צפון וחיפה לעומת דרום). הגנים נדגמו למחקר בהסתברות שווה, כך שהקצאת מספר הגנים בכל שכבת דגימה עומדת ביחס ישר לגודל השכבה באוכלוסיית המטרה של המחקר, כלומר ייצוג השכבה במדגם דומה לשיעורה במסגרת הדגימה. האומדנים השונים של המחקר מחושבים בעזרת גורמי ניפוח. גורמי הניפוח הם היפוך הסתברויות הדגימה המתוקנות בעבור אי-השבה.

לכל גן שנדגם למחקר נדגמו מראש שני גנים "מחליפים" (מחליף ראשון ומחליף שני), הדומים במאפייני הרקע שלהם למאפייניו של אותו גן. הסיבות להחלפת גנים יכולות להיות שונות: סיבות טכניות (סגירת גן או איחוד עם גן אחר) או סירוב של הגן להשתתף במחקר.²⁶

לוח 5: מספר ושיעור הגנים שנתוניהם נכללים בדוח הישראלי, לפי מאפייני הרקע ששימשו להגדרת שכבות הדגימה

שכבת הדגימה: מגזר שפה, וסוג פיקוח או מגזר	מספר גנים	שיעור יחסי
גנים דוברי עברית	פיקוח ממלכתי	54%
	פיקוח ממלכתי-דתי	23%
גנים דוברי ערבית	מגזר ערבי	15%
	מגזר דרוזי	2%
	מגזר בדואי	6%
סה"כ	417	100%

על פי התקנים של מחקר טאליס בגני הילדים, נדרש שיעור השתתפות של לפחות 75% מהגננות-מנהלות הגן מתוך הגנים שעלו במדגם, ושיעור השתתפות ממוצע של לפחות 75% מאנשי הצוות בגנים שעלו במדגם. מתוך 424 הגנים שנדגמו למחקר בישראל, ב-408 גנים הגננת-מנהלת הגן השיבה על השאלון, ושיעור ההשבה של חברות הצוות היה גבוה מהסף

²⁶ בפועל, ארבעה מבין 424 היו גנים מחליפים לגנים שנדגמו.

שנקבע. בשמונה גנים נוספים הגנת-מנהלת הגן השיבה על השאלון, אך שיעור ההשבה של חברות הצוות היה נמוך מהסף, ועל כן רק מענה הגנות לשאלון נכלל בדוח. בגן נוסף הגנת-מנהלת הגן לא ענתה על השאלון, אך שיעור ההשבה של חברות הצוות עבר את הסף, ועל כן רק מענה חברות צוות הגן לשאלון נכלל בדוח. בשבעה גנים נוספים הגנת-מנהלת הגן לא השיבה על השאלון, ושיעור ההשבה של חברות הצוות לא עבר את הסף. אם כך, ברמת הגנים, שיעור ההשתתפות של גנות-מנהלות גן עמד על למעלה מ-98% מן הגנים שנדגמו למחקר (416 גנים), ושיעור ההשתתפות של צוותי הגן עמד על למעלה מ-96% (409 גנים). ברמת חברות צוות הגן, שיעור ההשתתפות הכולל בישראל עמד על כ-94%. שיעורי השתתפות אלה נחשבים גבוהים ועומדים בתנאים של מארגני המחקר ב-OECD.

בדוח בישראל נכללות תשובותיהן של 1,995 חברות צוות גן מ-417 גנים, מהן 416 גנות-מנהלות גן. בגנים דוברי עברית נכללו 1,577 חברות צוות גן (מהן 319 גנות-מנהלות גן), ובגנים דוברי ערבית נכללו 418 חברות צוות גן (מהן 97 גנות-מנהלות גן). פירוט חברות צוות הגן לפי תפקיד ומגזר שפה מובא בלוח 4 לעיל.

מידת ההיענות של גנים מהמגזר החרדי להשתתפות במחקר לא הייתה ידועה מראש. על כן, הוחלט כי הדרישה המינימלית לגודל מדגם, כפי שהוגדרה על ידי הארגון הבין-לאומי, תיענה במלואה, תוך הישענות על גנים שאינם מהמגזר החרדי, והללו יהוו את המדגם העיקרי בישראל, כמתואר לעיל. נוסף על כך, וכדי לייצג נאמנה את כלל אוכלוסיית הגנים בישראל, נדגמו עוד 130 גנים מהמגזר החרדי, כאשר שכבות הדגימה בגנים בפקוח החרדי היו: גנים בהם בעיקר בנים, גנים בהם בעיקר בנות, וגנים מעורבים מגדרית. ואכן, שיעורי ההיענות להשתתפות במחקר בגנים במגזר החרדי היו נמוכים יחסית, ורק ב-65 מהגנים הגנת-מנהלת הגן השיבה על השאלון, וב-64 מהם גם שיעור ההשבה של צוות הגן היה גבוה מהסף שנקבע (קרי שיעור השתתפות של כ-50% בלבד). לאחר ביצוע המחקר ולאור שיעורי ההשתתפות הנמוכים יחסית במגזר החרדי, נוצר חשש כי הגנים שהסכימו להשתתף אינם מייצגים את כלל אוכלוסיית הגנים החרדיים וכי ייתכן שאלו האחרונים יש מאפיינים שונים מאלו שהשתתפו במחקר, ועל כן הוחלט בהתייעצות עם הארגון הבין-לאומי לא לכלול אותם בדיווח הבין-לאומי, אלא בדיווח לאומי (פנים-ישראלי) נפרד, שיתפרסם בשלב מאוחר יותר.

2.4. הליך איסוף הנתונים

כחודש לפני ביצוע המחקר, מרכז המחקר בישראל יצר קשר בדוא"ל ובטלפון עם המפקחות של הגנים שנדגמו, והן נתבקשו להעביר מידע על אודות הגנות-מנהלות הגן בגנים שנדגמו – שם מלא, מספר טלפון נייד, ומספר הטלפון בגן. המפקחות נתבקשו ליצור קשר עם הגנות שנדגמו ולעדכן אותן כי בעוד ימים מספר יפנו אליהן ממרכז המחקר. לאחר מכן מרכז המחקר יצר קשר עם הגנות ואסף מהן את כתובות הדוא"ל שלהן, כדי לשלוח להן מידע מפורט על אודות המחקר וכן טופס מקוון שבאמצעותו נאספו פרטים על חברות צוות הגן. בטופס המקוון שנשלח לגנת-מנהלת הגן היא נתבקשה למלא מידע על אודות כלל חברות צוות הגן: שם מלא, פרטי קשר, תאריך לידה ותפקיד בגן. על בסיס מידע זה נשלחו לאחר מכן השאלונים לגנים.

השאלונים הופצו לגנים באמצעות חברת שילוח. כל גנת-מנהלת גן קיבלה לידיה חבילה ובה שאלונים ממוענים אישית לכל אחת מחברות הצוות הרלוונטיות. כל אחד מהשאלונים הושם

במעטפה נפרדת כדי לשמור על חסיון התשובות של חברת הצוות, שהתבקשה להשיבו למעטפה לאחר המילוי. לתהליך ההשבה הוקצו כשבועיים, שבסופם ולאחר שוידאה שכלל חברות הצוות השיבו את השאלונים המלאים, תואם שליח שאסף את השאלונים המלאים מידי הגננת-מנהלת הגן.

בכל מדינה מונה בֶּקֶר איכות לאומי עצמאי על ידי מארגני מחקר טאליס בגני הילדים. הבֶּקֶר הוכשר באמצעות חומרי קריאה רלוונטיים שנשלחו אליו והשתתפות בסדנה שאורגנה על ידי המרכז הבין-לאומי. לצורך בקרה על אופן העברת השאלונים ומילוי אחרי הנהלים שנקבעו הוא ביקר ב-20 גנים שנדגמו באקראי על ידי מארגני המחקר. הבֶּקֶר מילא דוחות מפורטים על ההתנהלות בכל אחד מהגנים שבהם ביקר והעבירם ישירות למארגני המחקר. ככלל, העברת השאלונים בישראל התנהלה כסדרה ולא נצפו בעיות מיוחדות ו/או חריגות יוצאות דופן מן הנהלים.

2.5. עיבוד נתונים

השאלונים נאספו על ידי מרכז המחקר בישראל והועברו לסריקה שבאמצעותה פוענחו השאלונים המלאים וחולצו מהם תשובות המשיבים. לאחר מכן בוצע הליך טיוב לקבצים והם הועברו למרכז המחקר הבין-לאומי לצורך המשך טיוב הנתונים וניתוח התוצאות. בשלב זה התבקשו מנהלי המחקר בכל מדינה לבדוק אם יש ממצאים חריגים העשויים להעיד כי שאלה זו או אחרת לא הובנה כראוי. בישראל לא נמצאו בעיות חריגות.²⁷ כאמור, מרבית הבעיות בתרגום ובהתאמה התרבותית התגלו עוד בשלב המחקר החלוץ והן תוקנו בטרם נערך המחקר העיקרי.

2.6. דיווח והצגת הנתונים

מחקר טאליס בגני הילדים מושתת על מילוי שאלונים, קרי דיווח עצמי של צוות הגן. הדבר עלול לטמון בחובו הטיות משני סוגים עיקריים, שמקורן בדרך שבה אנשים נוטים להשיב לשאלונים. ראשית, ישנה נטייה לרצייה חברתית (social desirability), קרי אנשים נוטים להשיב בדרך שתיתפס באופן חיובי על ידי אחרים. כך לדוגמה, נמצא במחקרים שמורים אשר מתבקשים לדווח על הפרקטיקות שהם מיישמים בכיתותיהם, נוטים לדווח יותר על שימוש בפרקטיקות שנחשבות, לתפיסתם, איכותיות ומקדמות למידה, מאשר לדווח על אלו שבהן הם משתמשים הלכה למעשה.²⁸ שנית, ישנה הטיה תרבותית (cultural bias), כלומר אנשים נוטים לפרש ולשפוט היגדים או תכנים שונים שעולים מהשאלונים תוך התבססות על מדדים וסטנדרטים המוטמעים בתרבותם.²⁹ כדי לצמצם הטיות אפשריות אלו, עורכי המחקר

²⁷ אף כי ראוי לציין ששאלות בודדות בלבד נגעו בישראל להיבטים שהם מעט שונים מאשר במדינות אחרות, כפי שמרכז המחקר בישראל צפה והתריע מבעוד מועד.

²⁸ לדוגמה ראו:

Muijs, D. (2006), "Measuring teacher effectiveness: Some methodological reflections", *Educational Research and Evaluation*, Vol. 12, pp. 53-74, <http://dx.doi.org/10.1080/13803610500392236>.

²⁹ לדוגמה ראו:

He, J. and F. Van de Vijver (2013), "Methodological issues in cross-cultural studies in educational psychology", in Liem, G. and A. Bernardo (eds.), *Advancing crosscultural perspectives on educational psychology: A festschrift for Dennis McInerney*, Information Age Publishing, Charlotte, NC.

נקטו מספר גישות, המתבטאות הן בעיצוב שאלוני המחקר והן בדרכי הדיווח על הממצאים. כך, כדי להפחית מן הרצייה החברתית, חלק מן השאלות מתייחסות למאפיינים של כלל צוות הגן, וחלק אחר מן השאלות מתייחסות לאירוע, למצב או למועד ספציפי, ובאופן שאינו מזמן התייחסות כוללת. לדוגמה, שאלות המתייחסות לדרכי העבודה המאפיינות את אנשי הצוות בגן ולא את הנשאל אישית (אף כי הדבר כרוך באיבוד מידע לגבי השונות בין פרטים בצוות הגן) או שאלות הנוגעות למאפייני הילדים והצוות ביום עבודה מסוים (למרות שמידע כזה עשוי לייצג פחות את הנעשה בגן לאורך זמן). כדי להפחית מן ההטיות התרבותיות, לעיתים מדווחים על צבר תשובות יחד, כך שניתן פחות ביטוי לדיווח על קטגוריות הקיצון (לדוגמה: בשיעורי ההסכמה מדווחים יחד אלו שצינו "מסכים" ו-"מסכים מאוד" עם היגד נתון, או בדיווחים על תדירות התרחשות מסוימת, כמו למשל שימוש בפרקטיקה, מדווחים יחדיו אלו שצינו "לעיתים קרובות" ו-"תמיד או כמעט תמיד"), ולעיתים מדווחים על שלושת ההיגדים שזכו לשיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בכל מדינה שהשתתפה במחקר, גם אם שיעורי הדיווח בין מדינות שונים מאוד.

בשל השונות הרבה במאפייני מערכות החינוך לגיל הרך בקרב המדינות שהשתתפו במחקר טאליס הראשון בגני הילדים לשנת 2018, והמיעוט היחסי של המדינות שהשתתפו בו, החליטו מארגני המחקר שלא להציג את השיעור הממוצע הבין-לאומי, שחושב על פי מיצוע תוצאות השאלונים במדינות שהשתתפו במדדים ובאינדיקטורים השונים למחקר (להלן – ממוצע המדינות), למעט במקרים מעטים שבהם ההתייחסות הייתה לכלל צוות הגן.

זאת ועוד, בשלוש מבין המדינות שהשתתפו במחקר – טורקיה, איסלנד ויפן – לא קיימת הבחנה מبدלת בהגדרת התפקיד בין גננות ובין הצוות המסייע, ועל כן נתוני מדינות אלו אינם מוצגים בתרשימים ובטבלאות המשווים בין הגננות ובין הצוות המסייע. כמו כן, שיעורי ההשבה בדנמרק היו נמוכים מן הסף שקבעו מארגני המחקר, ומשום כך, ייתכן שנגרמו הטיות באומדנים המדווחים, דבר שעלול ליצור גם מצג שווא (או אי-דיוקים לפחות) בנוגע לדנמרק, להגביל את תוקף ההשוואה לשאר המדינות ולהטות את הממוצעים הבין-לאומיים. בשל כך, הוחלט על ידי מארגני המחקר ב-OECD לפרסם רק חלק מן הנתונים של דנמרק, ובנפרד משאר המדינות, ולא להכליל נתונים אלה בממוצע הבין-לאומי של המדינות שהשתתפו במחקר.³⁰ החלטות אלו אומצו גם בדוח המחקר הישראלי, אשר מספק מידע מקיף ומעמיק על הגננות והצוות המסייע – שתי אוכלוסיות המובחנות היטב זו מזו בישראל. בה בעת, יש לזכור שבדיווחים על כלל צוות הגן, נכללים אנשי צוות נוספים שאינם בהכרח גננות וצוות מסייע (כמו לדוגמה: צוות משלב וכן סטודנטיות בעבודה מעשית) וכן שהשיעורים היחסיים של אוכלוסיות אלו הנכללות בצוות הגן שונים בין מדינות שונות, שהדבר עשוי להסביר הבדלים בין מדינות בדיווח על כלל צוות הגן.

בשל ההבדלים הניכרים בישראל בין הגננות וחברות הצוות המסייע בכל האמור להיבטים שונים של הגדרת התפקיד ותחומי האחריות, דרישות קדם של הכשרה, השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי ועוד – הרי שבכל פרק נפתח בתיאור כללי על אודות הממצאים בכלל צוות הגן בישראל לעומת ממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, ולאחר נספק תיאור

³⁰ החלטה זו אמנם שונתה בסמיכות רבה לפרסום הדוח הבין-לאומי, אך ללא הצדקה מתודולוגית, והיא יושמה באופן חלקי בלבד, כלומר בעבור חלק מנתוני המחקר ולא כולם. אי לכך, וכדי לשמור על הלימה בין הנתונים המוצגים לאורך הדוח כולו ומתייחסים באופן גורף ל-8 מדינות, ומתוך הכרה בהשלכות של הכללת מידע שעלול להיות לא מייצג ומוטה, בישראל הוחלט להישאר נאמנים להחלטה המקורית ולא לכלול את נתוני דנמרק בדוח.

מפורט על אודות כל היבט, תוך הפרדה בין הגנות והצוות המסייע בישראל, לעיתים תוך מבט בין-לאומי משווה אל מדינות שבהן קיימת הגדרה מובחנת ומבדלת בין הגנות והצוות המסייע בצוות הגן.

3. תמצית המסגרת המושגית ורקע מחקרי

לחוויות היום-יומיות של ילדים עם מבוגרים ועם ילדים אחרים יש משמעות רבה להתפתחות הילדים ולרווחתם. יחסי הגומלין האלה תומכים בהתפתחות של הילדים בתקופה קריטית: במהלך חמש השנים הראשונות לחייהם, ילדים לומדים בקצב מהיר יותר מאשר בכל זמן אחר בחייהם ומפתחים מיומנויות קוגניטיביות, חברתיות ורגשיות שמהוות את התשתית להישגיהם בילדות ובבגרות.³¹ עבור רוב הילדים, גן הילדים הוא הסביבה שבה הם חווים את ההתנסויות הראשונות שלהם כחלק מקבוצה, שהוריהם אינם חלק ממנה, סביבה שבה הם לומדים ונהנים. בפועל, קיים ידע מועט בלבד לגבי הפעילות וההתרחשות בתוך גני הילדים, בכיתות הגן ובחצר המשחקים, בייחוד במבט השוואתי בין מערכות גנים במדינות שונות.

עדויות מחקריות מצביעות על כך שמידת התועלת המופקת מהשתתפותם של הילדים בגנים תלויה באיכות התהליכים החינוכיים בגנים,³² אף שגם הסכמה על הגדרה אחת שתבהיר מהו בעצם גן איכותי – ערוכה באתגר.³³ הגדרה זו מבדילה בין היבטים מבניים והיבטים הנוגעים לתהליכים המתקיימים בגן.³⁴ הראשונים עוסקים, בין היתר, ביחס שבין מספר הילדים בגן וגודל צוות הגן, גודל קבוצת הילדים, ההשכלה וההכשרה של צוות הגן, תחלופת הצוות וניטור תכנית הלימודים. איכות התהליכים נוגעת ליחסי הגומלין שהילד מקיים בגן עם ילדים אחרים, עם צוות הגן, עם המשפחה והקהילה, וכן פעילותו במרחב הגן ועם הציוד והחומרים. גן נחשב איכותי ככל שמעודדים בו את הילדים להתנסות בפעילויות שונות ומגוונות עם חברות הצוות ועם הילדים האחרים – פעילויות הכוללות משחק ושגרות שיש בהן היבטים חברתיים, רגשיים פיזיים ומבניים, שנועדו לקידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים.

גוברת ההסכמה כי איכות התהליכים המתקיימים בגן קשורה ללמידה של הילדים ולהתפתחותם. כך, שבגנים בהם יש יחסי גומלין חיוביים יותר בין הצוות לילדים, או כאשר

³¹ להרחבה ראו:

Schleicher, A. (2019), *Helping our youngest to learn and grow: policies for early learning*. OECD, <https://doi.org/10.1787/9789264313873-en>

³² להרחבה ראו:

Britto, P., H. Yoshikawa and K. Boller (2011), "Quality of early childhood development programs in global contexts: Rationale for investment, conceptual framework and implications for equity", *Social Policy Report*, Vol. 25/2, pp. 1-31.

Howes, C. et al. (2008), "Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-Kindergarten programs", *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 23, pp. 27-50, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2007.05.002>.

³³ להרחבה ראו:

La Paro, K. et al. (2012), "Examining the definition and measurement of quality in early childhood education: A review of studies using the ECERS-R from 2003 to 2010", *Early Childhood Research & Practice*, Vol. 14/1, <http://ecrp.uiuc.edu/v14n1/laparo.html>.

³⁴ להרחבה ראו:

Slot, P. et al. (2017), "Measurement properties of the CLASS Toddler in ECEC in the Netherlands", *Journal of Applied Developmental Psychology*, Vol. 48, pp. 79-91, <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2016.11.008>.

Thomason, A. and K. La Paro (2009), "Measuring the quality of teacher-child interactions in toddler child care", *Early Education and Development*, Vol. 20, pp. 285-304, <http://dx.doi.org/10.1080/10409280902773351>.

הצוות חושף את הילדים לפעילויות לימודיות וחומרים הולמים ואיכותיים יותר, נמצא שרמת האוריינות (השפתית והמתמטית) של הילדים גבוהה יותר, וכי גם המיומנויות ההתנהגותיות והחברתיות שהלם מפותחות יותר.³⁵

עוד נמצא כי קיימת זיקה בין האמונות של הצוות לגבי מה חשוב לילדים לבין הפרקטיקות הפדגוגיות המיושמות בגן. האמונות והעמדות של חברות צוות הגן מכוונות, ובמידה מסוימת גם מגבילות, את הפרקטיקות שהן מפעילות, שבתורן מעצבות את הסביבה האקדמית והחברתית של הילדים. למעשה, במחקרים נמצא כי קשר זה בין האמונות של חברות הצוות לגבי מה חשוב להתפתחות הילדים והדרך להשיג זאת ובין הפרקטיקות המופעלות בגן נותר מובהק גם לאחר שמבקרים על משתנים כגון ותק, השכלה, הכשרה ואף היבטים מבניים של גן איכותי (דוגמת: יחס ילדים לצוות ועוד).

במחקר החינוכי יש עניין רב במדידת האיכות של התהליכים החינוכיים בגן ובאפיון הגורמים שמשפיעים על איכות התהליכים. ברם, אין מדד יחידי או הגדרה אחת לאיכות התהליכים בגן. עד כה, מרבית המחקרים התמקדו באיכות הקשר בין הילד לצוות הגן ויחסי הגומלין ביניהם, ובכלל זה היבטים כגון: הרגישות של הצוות לצורכי הילדים, חיזוק ועידוד, רגשי ופיזי, ושל התנהגויות חיוביות, וקידום התפתחות שפתית וקוגניטיבית באמצעות תמיכה פדגוגית והדרכה. תחומים חשובים אחרים, אשר נחקרו פחות, הם הדרכים השונות שבהן ילדים שונים חווים את המתרחש בגן, המידה שבה תכנית הלימודים ופעילויות לימודיות שונות יכולות לעצב את יחסי הגומלין בגן, וכן המאפיינים והתכונות של חברות הצוות החינוכי שמסייעים להן לפתח את המיומנויות הנחוצות לקשריהן עם הילדים.

עוד חשוב לזכור כי סביבת הגן איננה מנותקת ומבודדת. המעורבות של ההורים בה חיונית הן לשם חיזוק הידע של צוות הגן על הילד והן כדי להבטיח תקשורת מיטבית עם הצוות ולמידה משמעותית בבית כהמשך ללמידה בגן. מעורבות ההורים בגן קשורה בהצלחה לימודית של הילדים בשלבים מאוחרים יותר, בהתפתחותם הרגשית-חברתית ובהסתגלות בחברה. הקשר של צוות הגן עם הורי הילדים ומשפחותיהם, והקהילה בכלל, חשוב לכלל ילדי הגן, ובפרט רבה חשיבותו לילדים שמשפחותיהם הן מקרב המיעוטים (על רקע תרבותי, חברתי-כלכלי או שפתי). לרוב, קיים קושי משמעותי בבניית הקשר ובהגברת המעורבות של הורים ממשפחות אלו עם צוות הגן. ההעצמה של ההורים כמטפלים וכמחנכים של ילדיהם עשויה להצריך שיתוף פעולה עם בעלי עניין נוספים, כגון שירותי רווחה ובריאות הקהילה. מדינות רבות (בהן גם ישראל) מתקשות בקידום של שיתוף פעולה בין השירותים השונים בקהילה ובגיבוש גישה הוליסטית ורציפה להתפתחות הילד. שיתוף פעולה בין גורמים שונים בקהילה (לדוגמה, מעונות יום, גני ילדים, שירותי בריאות) הוא מצב רצוי, שיכול לאפשר יצירת רצף של שירותים העונה על צורכי הילדים.

³⁵ להרחבה ראו:

Pianta, R., J. Downer and B. Hamre (2016), *Quality in Early Education Classrooms: Definitions, Gaps, and Systems*, <http://www.futureofchildren.org>.

OECD (2018), *Engaging Young Children: Lessons from Research about Quality in Early Childhood Education and Care, Starting Strong*, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264085145-en>.

התהליכים המתקיימים בגנים תלויים במידה רבה במאפייני הצוותים החינוכיים המועסקים בהם והבאים במגע עם הילדים ועם הוריהם. סקר טאליס בגני הילדים מספק נתונים חשובים על הפרופיל של הצוותים החינוכיים בגני הילדים, ובכלל זה על מאפייני הרקע, ההשכלה וההכשרה של חברות צוות הגן לעיסוק בחינוך לילדי הגיל הרך, וכן על מאפיינים שונים של הפיתוח המקצועי שלהן. חברות צוות הגן נשאלו גם על תנאי העסקתן, שעות העבודה, מקורות הלחץ ושביעות רצון מעבודתן. בדוח זה לא רק נעמוד על מאפיינים אלו של חברות צוות הגן ועבודתן, בישראל וכן בהשוואה בין-לאומית לשאר המדינות שהשתתפו במחקר, אלא גם נבחן אם ועד כמה קשורים מאפיינים אלו לאיכות התהליכים החינוכיים ולטיפול בילדים.

עדויות מחקריות מצביעות על קשר חיובי בין רמת ההשכלה של חברות הצוות בגני הילדים ובין האיכות של תהליכי ההוראה בגנים.³⁶ סביר להניח שגם ההכשרה והתכנים הממוקדים בעבודה עם ילדי הגיל הרך הם בעלי חשיבות בכל הנוגע לתרומה לאיכות התהליכים בגנים. ברם, השדה המחקרי בנושא אינו מספק ממצאים חד-משמעיים, והוא סובל ממחסור באיסוף שיטתי של נתונים על אודות אופי ההכשרה שקיבלו ושמקבלים צוותי הגנים טרם הכניסה לתפקיד.

הפיתוח המקצועי של צוותי הגנים קשור בניסיון לקדם תהליך חינוכי איכותי יותר, ובכלל זה לשיפור הלמידה וההתפתחות של ילדי הגן. פעילויות לפיתוח מקצועי הכוללות הנחיה ומתן משוב נחשבות יעילות יותר בשינוי דרכי העבודה של המשתתפים בהן.³⁷ אך יש לזכור כי קיימת שונות רבה בין מדינות ובין הקשרים של סביבת הגן בתועלת המופקת מהפיתוח המקצועי.

הפיתוח המקצועי עשוי למתן את הקשר השלילי בין הלחץ של צוות הגנים לבין היחסים של חברות הצוות והילדים שבאחריותן. הלחץ שחווה צוות הגנים ניזון מהמודעות הציבורית לחשיבות של החינוך בגיל הרך ומהציפיות הגוברות של ההורים לחינוך איכותי בגנים. לחצים אלה, בשילוב השכר הנמוך והמעמד המקצועי הנמוך עלולים לתרום לשחיקה של חברות הצוות ולפגוע ביכולת שלהן ליצור קשרים ראויים (חמים ואכפתיים) עם הילדים שבאחריותן.

³⁶ להרחבה ראו:

Manning, M. et al. (2017), "The relationship between teacher qualification and the quality of the early childhood care and learning environment: A systematic review", *Campbell Systematic Reviews* 2017:1, <http://dx.doi.org/10.4073/csr.2017.1>

OECD (2018), *Engaging Young Children: Lessons from Research about Quality in Early Childhood Education and Care, Starting Strong*, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264085145-en>

³⁷ להרחבה ראו:

Egert, F., R. Fukkink and A. Eckhardt (2018), "Impact of in-service professional development programs for early childhood teachers on quality ratings and child outcomes: A meta-analysis", *Review of Educational Research*, pp. 401-433, <http://dx.doi.org/10.3102/0034654317751918>

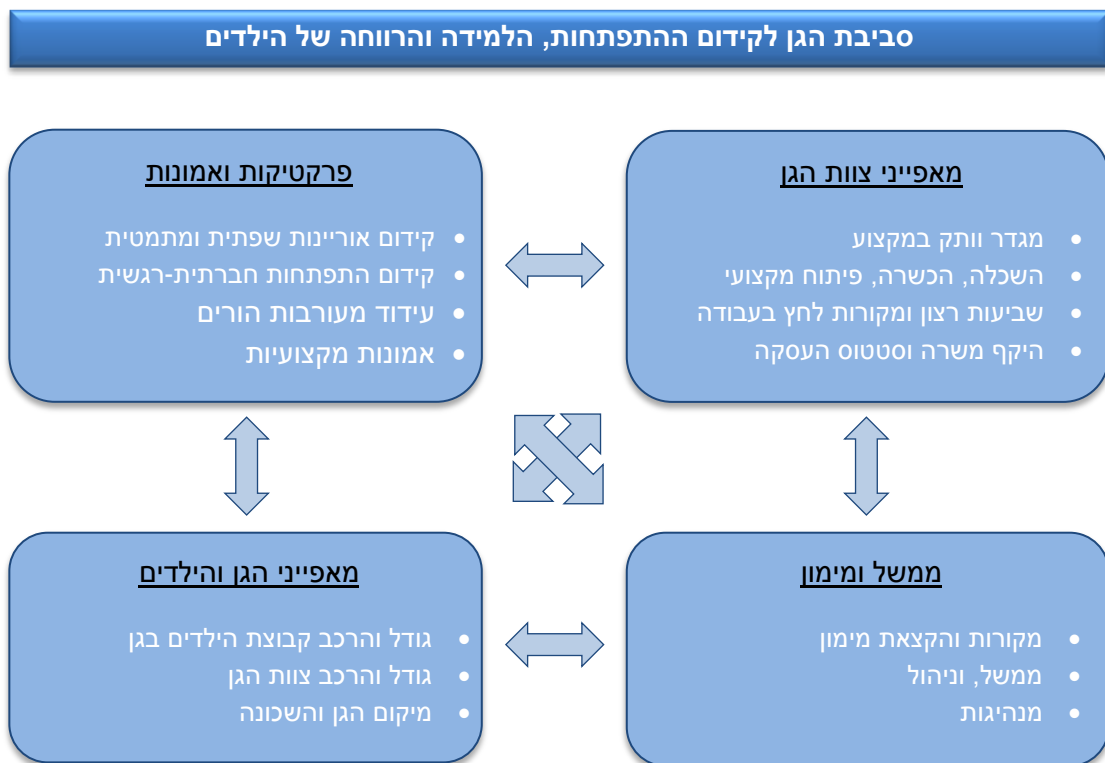
Eurofound (2015), *Early Childhood Care: Working Conditions, Training and Quality of Services – A Systematic Review*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <http://dx.doi.org/10.2806/69399>

הרווחה של צוות הגנים מושפעת מכמה מרכיבים, ובהם שכר נאות, סביבת עבודה איכותית, וביטחון בשוק העבודה,³⁸ וזו בתורה – ובפרט נחקר הקשר עם מרכיב השכר – עלולה לפגוע באיכות התהליכים החינוכיים בגן.

היבט מרכזי נוסף במחקר עוסק מחד גיסא בתפיסות הסגל המנהל, קרי הגנות, את החסמים ואת הגורמים הפוגעים ביכולתו של הגן לספק סביבה איכותית ומיטבית להתפתחות, ללמידה ולרווחה של הילדים, ומאידך גיסא את האפיקים שחברות צוות הגן כולן מייחסות להם חשיבות רבה בכל הנוגע לקידום החינוך בגיל הרך, ובתאם מעניקות עדיפות להשקעה בהם.

באופן כללי, ניתן לחלק את הגורמים המשפיעים על התהליכים המתקיימים בגן לארבעת קבוצות עיקריות: מאפייני הגן והילדים, מאפייני צוות הגן, הפרקטיקות ודרכי העבודה, הממשל והמימון (איור 1).

איור 1: מסגרת מושגית כללית לניתוח סביבת גן הילדים והתהליכים בו

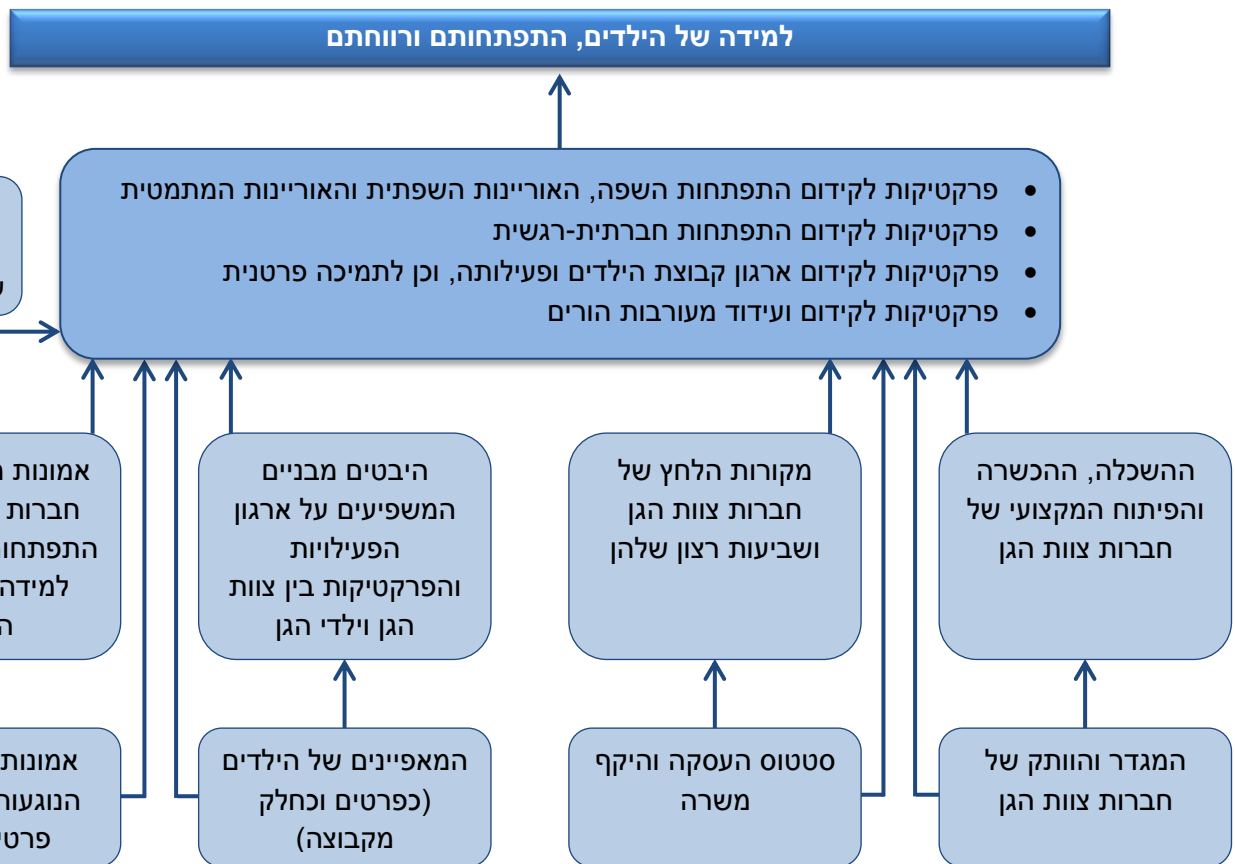
מקור: OECD (2019), תרשים 1.1. **הערה:** מוצגים רק גורמים לדוגמה מבין מגוון הגורמים בהם עוסק המחקר.

³⁸ להרחבה ראו:

Cazes, S., A. Hijzen and A. Saint-Martin (2016), "Measuring and assessing job quality: The OECD Job Quality Framework", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 174, OECD, Paris, <https://doi.org/10.1787/1815199X>

כל אחת מן הקבוצות הללו מכילה גורמים רבים אשר עמדו במוקד המחקר הנוכחי. עם זאת, דוח זה מתמקד בחלק ממכלול המשתנים הללו, המתוארים באיור 2.

איור 2: מסגרת מושגית תמציתית לניתוח היחסים בין פרקטיקות המשפיעות על הלמידה, ההתפתחות ורווחת ילדי הגן ובין גורמים המשפיעים עליהן, ואשר יוצגו בדוח זה

מקור: OECD (2019), תרשימים 2.1, 3.1 ו-5.1.
הערה: מוצגים רק גורמים בהם עוסק הדוח הישראלי.

4. מאפייני רקע דמוגרפיים

4.1. מאפייני הרקע של צוות הגן

מגדר

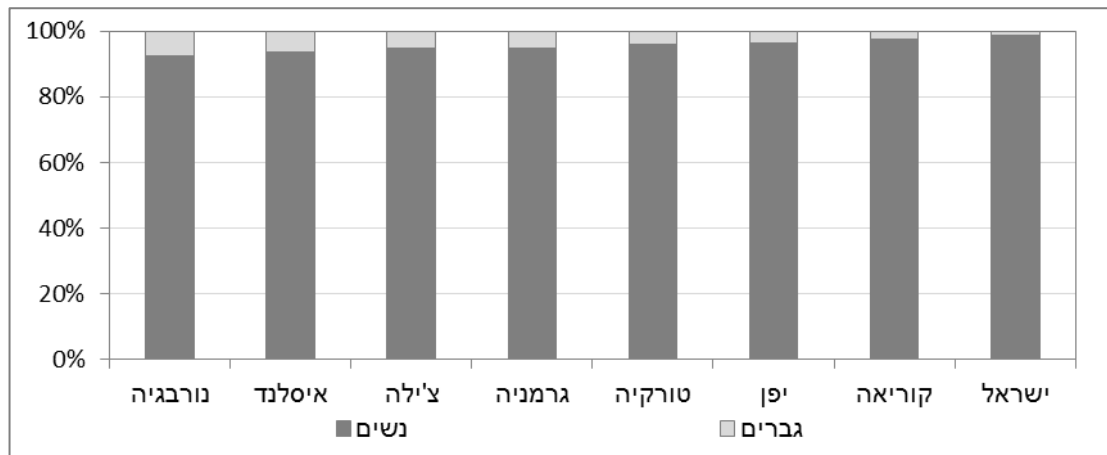
באופן מסורתי עיקר המועסקים במקצועות החינוך הם נשים ושיעור הגברים בהם נמוך בהרבה. תופעה זו ניכרת בעיקר בחינוך לגיל הרך, אך היא מוצאת את ביטויה גם בבתי הספר, אף שהיא מתמתנת במעבר לשלבי החינוך הגבוהים יותר מהיסודי אל החטיבה והתיכון. אף שאין לפער מגדרי זה קשר ישיר לאיכות התהליכים בגני הילדים, הרי שיש בכך כדי לעצב את תפיסות הילדים הרכים על אודות תפקידים בחברה בהקשרים מגדריים וכן על הציפיות שלהם מעצמם ומחבריהם.³⁹

כצפוי, בישראל (לוח 6) ובכל המדינות שהשתתפו במחקר (תרשים 1), נשים מהוות את החלק הארי בצוותי הגנים. במדינות הנורדיות, נורבגיה ואיסלנד, שיעור הנשים הוא הנמוך מבין המדינות שהשתתפו במחקר (ועדיין שיעור הגברים בקרב צוות הגן נמוך מ-10%), ואילו בישראל שיעורן הוא הגבוה ביותר (נשים מהוות 99% מצוות הגן).

לוח 6: ההרכב המגדרי בקרב צוות הגן

הרכב מגדרי	כלל ישראל	ממוצע המדינות	דוברי עברית	דוברי ערבית
נשים	99%	96%	99%	99%
גברים	1%	4%	1%	1%

תרשים 1: ההרכב המגדרי בקרב צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור הנשים מבין חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.2

³⁹ להרחבה ראו:

Bauchmüller, R., M. Gørtz and A. Rasmussen (2014), "Long-run benefits from universal high-quality preschooling", *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 29, pp. 457-470, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.05.009>.

Sumsion, J. (2005), "Male teachers in early childhood education: Issues and case study", *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 20, pp. 109-123, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2005.01.001>.

בישראל, נשים מהוות 98% ומעלה הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע, ללא הבדל של ממש בין מגזרי השפה (לוח 7). בדומה לישראל, בכל המדינות שבהן קיימת הבחנה מוגדרת בין תפקיד הגננות ותפקיד הצוות המסייע, לא נמצאו הבדלים של ממש (פחות מ-3%, אם בכלל) בין שיעור הנשים בקרב הגננות ובין שיעורן בקרב חברות הצוות המסייע.

לוח 7: ההרכב המגדרי של הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
99%	98%	98%	נשים	גננות
1%	1%	2%	גברים	
99%	99%	99%	נשים	צוות מסייע
1%	1%	1%	גברים	

גיל וותק במקצוע

להבנת התפלגות גיל הצוות החינוכי בגן יש חשיבות בעיניי קברניטי מערכת החינוך, הן מבחינת שיקוף כוח ההוראה העתיד לפרוש לגמלאות והצורך בגיוס כוחות חדשים, והן בתפיסת אטרקטיביות המקצוע בעיני הדור הצעיר. אף כי גיל מתקדם קשור על פי רוב בוותק במקצוע ובניסיון מצטבר בעבודה עם ילדים, העדויות בדבר קשר אפשרי בין וותק ובין איכות הטיפול בילדים ודרכי העבודה אינן חד-משמעויות.

בישראל (לוח 8), גילן של למעלה ממחצית חברות צוות הגן הוא 30 עד 49 (56%), ושיעורן של בנות ה-50 ומעלה (29%) הוא כפול משיעורן של אלו שגילן עד 30 (15%). הוותק הממוצע במקצוע בישראל הוא 10 שנים לערך, נמוך בכחצי שנה של ממוצע המדינות שהשתתפו במחקר.

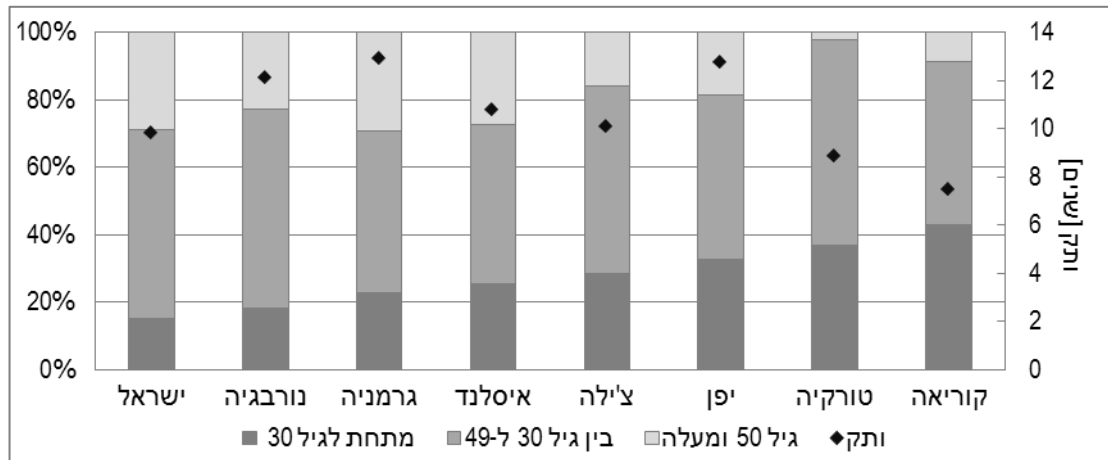
לוח 8: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של צוות הגן

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל		
21%	14%	28%	15%	מתחת לגיל 30	צוות הגן
66%	53%	53%	56%	בין גיל 30 ל-49	
13%	33%	19%	29%	גיל 50 ומעלה	
5.8	10.9	10.6	9.8	ותק ממוצע במקצוע [שנים]	

גם בממוצע המדינות (לוח 8) ובכל אחת מן המדינות שהשתתפו במחקר (תרשים 2), כמחצית מחברות צוות הגן הן בגילאים 30 עד 49. בטורקיה (37%) ובקוריאה (43%) נמצא השיעור הגבוה ביותר של חברות צוות גן צעירות שגילן מתחת ל-30, ואילו בישראל (15%) ובנורבגיה (18%) שיעור זה הוא הנמוך ביותר. בישראל, בגרמניה (29%) ובאיסלנד (27%) נמצא השיעור הגבוה ביותר של חברות צוות גן מבוגרות שגילן 50 ומעלה.

על פי רוב, ישנו קשר בין הגיל ובין הוותק במקצוע. במרבית המדינות שהשתתפו במחקר, לכשני שלישים מחברות צוות הגן 5 שנות וותק במקצוע לפחות. בישראל (60%) שיעורן הוא הנמוך בקרב המדינות, ואילו בנורבגיה (79%) ובפינ (76%) שיעורן הוא הגבוה ביותר. מבין המדינות, הוותק הממוצע של חברות צוות הגן עומד על 12 עד 13 שנים בגרמניה, ביפן ובנורבגיה, ואילו בקוריאה רק על 7.5 שנים (תרשים 2).

תרשים 2: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור חברות צוות הגן שגילן מתחת ל-30 שנים
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.2

בישראל (לוח 9), שיעור בנות ה-50 ומעלה גבוה יותר בקרב הצוות המסייע (36%) מאשר בקרב הגננות (23%), ואילו שיעור אלו שגילן נע בין 30 ל-49 שנים גבוה יותר בקרב הגננות (67%) מאשר בקרב הצוות המסייע (50%). הוותק הממוצע של הגננות גבוה ב-4 שנים מזה של הצוות המסייע.

לוח 9: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של הגננות והצוות מסייע בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
11%	10%	10%	מתחת לגיל 30	גננות
75%	64%	67%	בין גיל 30 ל-49	
14%	25%	23%	גיל 50 ומעלה	
8.0	13.7	12.5	ותק ממוצע במקצוע [שנים]	
23%	12%	14%	מתחת לגיל 30	צוות מסייע
63%	47%	50%	בין גיל 30 ל-49	
13%	42%	36%	גיל 50 ומעלה	
4.4	9.6	8.5	ותק ממוצע במקצוע [שנים]	

במבט פנים-ישראלי (לוח 9), בגנים דוברי עברית, בהשוואה לאלו דוברי ערבית, גבוה יותר שיעורן של חברות צוות גן שגילן 50 ומעלה – הן גננות (25% לעומת 14%, בהתאמה) והן חברות צוות מסייע (42% לעומת 13%, בהתאמה) – ונמוך יותר שיעורן של חברות צוות מסייע שגילן מתחת ל-30 (12% לעומת 23%, בהתאמה). למעשה, שיעור גבוה יותר של חברות צוות גן שגילן 50 ומעלה ביחס לאלו שגילן מתחת ל-30 קיים בעיקר בגנים דוברי העברית, והוא ניכר הן בקרב הגננות והן (ואף יותר) בקרב חברות הצוות המסייע. כפועל יוצא, הוותק הממוצע של גננות וחברות צוות מסייע בגנים דוברי העברית גבוה בכ-5 שנים מזה של עמיתותיהן בגנים דוברי הערבית.

ממכלול ממצאים אלו בדבר נתוני הרקע של צוות הגן עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) צוות הגן מורכב רובו ככולו מנשים, שהדבר ניכר אף יותר בישראל (שיעורן 99%); (ב)

בישראל אמנם שיעור גבוה של חברות צוות גן שגילן 50 ומעלה, ושיעור נמוך של חברות צוות גן שגילן מתחת ל-30, אך עדיין הוותק הממוצע במקצוע נמוך מהוותק בממוצע המדינות; (ג) בגנים דוברי העברית ישנו שיעור גבוה יותר של חברות צוות גן שגילן 50 ומעלה ביחס לחברות צוות גן שגילן מתחת ל-30 – הדבר שמתבטא הן בקרב הגנות והן בקרב חברות הצוות המסייע.

השלכות לגבי מדיניות

גיוס עתודות כוח עבודה צעיר

זאת ועוד, מהרכב הגילאים של חברות צוות הגן ומן הוותק שלהן במקצוע עולה כי ישראל בולטת בשיעור גבוה של אלו שגילן 50 ומעלה ובשיעור נמוך של אלו שגילן מתחת ל-30, ועל אף זאת הוותק במקצוע בישראל נמוך מזה של ממוצע המדינות שהשתתפו במחקר. מכאן עולה כי ייתכן שישנו קושי בגיוס הון אנושי צעיר, אשר ממילא אינו מתמיד שנים רבות במקצוע. על כן, יש לפעול להעלאת קרנו של המקצוע, לחיזוק מעמדו, להגדלת אפשרויות ההכשרה המקצועית, לשיפור התנאים וסביבת העבודה, כל אלה כדי לגייס לעבודה בגני הילדים כוחות הוראה מוכשרים צעירים⁴⁰ ולשמרם במקצוע לאורך זמן.

4.2. גודל קבוצת הילדים בגן

קיימת שונות רבה בין המדינות שהשתתפו במחקר, בדרך שבה מאורגנות בגני הילדים הפעילויות עם קבוצות של ילדים. במדינות מסוימות, כלל הילדים בגן לוקחים חלק בפעילויות שבהן משתתפות כל (או מרבית) חברות צוות הגן, ואילו במדינות אחרות מאורגנות פעילויות עם קבוצות קטנות יותר של ילדים, הכוללות רק חלק מחברות צוות הגן. ארגון הפעילויות הללו תלוי לא רק בשיקולים של העדפה (המעוגנת בהנחיות ובמדיניות, כמתואר בפרק 1) במדינה נתונה, אלא גם בגודל ובמאפיינים של ילדי הגן, מבחינת מספרם וגילם.

כדי ללמוד על אופי העבודה היום-יומית של צוות הגן עם הילדים, נתבקשו חברות צוות הגן להתייחס באופן ממוקד ליום העבודה האחרון בגן – היום האחרון שבו עבדו לפני היום הנוכחי שבו מילאו את שאלוני הסקר – ולספק תיאור מפורט על מגוון מאפיינים של יום העבודה.⁴¹ בין היתר, התיאור נוגע להרכב צוות הגן והילדים ביום זה, וכן לסוגי הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש – מבחינה איכותית וכמותית. חשוב לסייג את הממצאים שיוצגו להלן, שכן הם כוללים

⁴⁰ לדעת מחברי הדוח ב-OECD, ייתכן שהדבר אף יתרום לפתיחת שערי המקצוע גם לגברים, דבר שעשוי לתרום במידת מה לאיזון המגדרי בקרב העוסקים בחינוך לגיל הרב, שרובו ככולו הן נשים, וביתר שאת בישראל.

⁴¹ הרעיון בבסיס המיקוד ביום עבודה ספציפי, שיתכן ויום זה לא היה "יום מייצג" או "יום אופייני" של הגן, הוא להפחית עד כמה שניתן את הרצייה החברתית (כמפורט בפרק השיטות), וכן לאפשר תיאור מדויק שמתייחס ליום עבודה ספציפי, של חברות צוות גן ספציפיות עם קבוצות ילדים שהיו נוכחים ביום זה, גם אם יום זה איננו בהכרח "יום טיפוס", ולדוגמה כלל רק חלק מילדי הגן או צוות הגן. במדינות אחרות שהשתתפו במחקר, הדבר מאפשר הצצה לפעילות עם קבוצות מסוימות של ילדים, target group, שאיננה בהכרח זהה לפעילות עם כל ילדי הגן. עוד חשוב לציין שאין הכרח כי כל צוות הגן ביום עבודה מסוים עבד לאורך כל הזמן עם כל הילדים בקבוצה, אם בשל עבודה בתת קבוצות או שחברות צוות מסוימת הגיעה רק לחלק מן היום, ויתכן גם כי חלו שינויים בקבוצת הילדים לאורך היום, לדוגמה כאשר ילדים הגיעו רק לחלק הראשון/השני של היום.

גם חברות צוות גן בצהרונים וכמו כן הם אינם מתייחסים לשאלת היקף ההעסקה (הכללי והיומי) של חברות צוות הגן.

גודל קבוצת הילדים ומאפייני הצוות

ביום עבודה מסוים, בגן בישראל ישנם בממוצע כ-29 ילדים וכ-5 חברות צוות גן (לוח 10). יש לציין כי הדיווח על מספר חברות צוות הגן כולל כנראה גם את חברות צוות הגן בצהרונים, ואין משמעות הדבר כי כל חברות הצוות נמצאות במקביל בגן ביום העבודה.⁴² ייתכן כמובן שהדבר איננו ייחודי לישראל וכי הוא מתקיים גם במדינות נוספות שהשתתפו במחקר.

מספר הילדים הממוצע בגן ביום עבודה מסוים בישראל גבוה בכ-50% (שהם הבדל של כמעט 10 ילדים) בהשוואה למספר הילדים הממוצע במדינות שהשתתפו במחקר (כ-20), ואילו מספר חברות צוות הגן בישראל נמוך ב-23% (שהם הבדל של כ-1.5 חברות צוות) בהשוואה לממוצע במדינות שהשתתפו במחקר (לוח 10). עיקר הפער בגודל צוות הגן בין ישראל לממוצע המדינות מקורו בהבדלים בחברות הצוות הפדגוגי (בעיקר גננות ולצדן צוות "אחר", המורכב מצוות משלב וסטודנטיות בהכשרה מעשית), ואילו גודל הצוות המסייע (ברובו סייעות ומיעוט מתנדבים למיניהם) בישראל דווקא גדול במקצת מזה שבממוצע המדינות. מכאן שבישראל, בהשוואה לממוצע המדינות, צוות הגן תוגבר בחברת צוות מסייע נוספת על חשבון הפחתה במצבת הגננות. במבט פנים-ישראלי, אין הבדל של ממש במספר הילדים בגן בין הגנים דוברי העברית ואלו דוברי הערבית, אך נראה כי מספר חברות צוות הגן – וליתר דיוק מספר חברות הצוות המסייע – גבוה מעט יותר בגנים דוברי הערבית (לוח 10).

לוח 10: מספר הילדים וגודל צוות הגן ביום עבודה מסוים

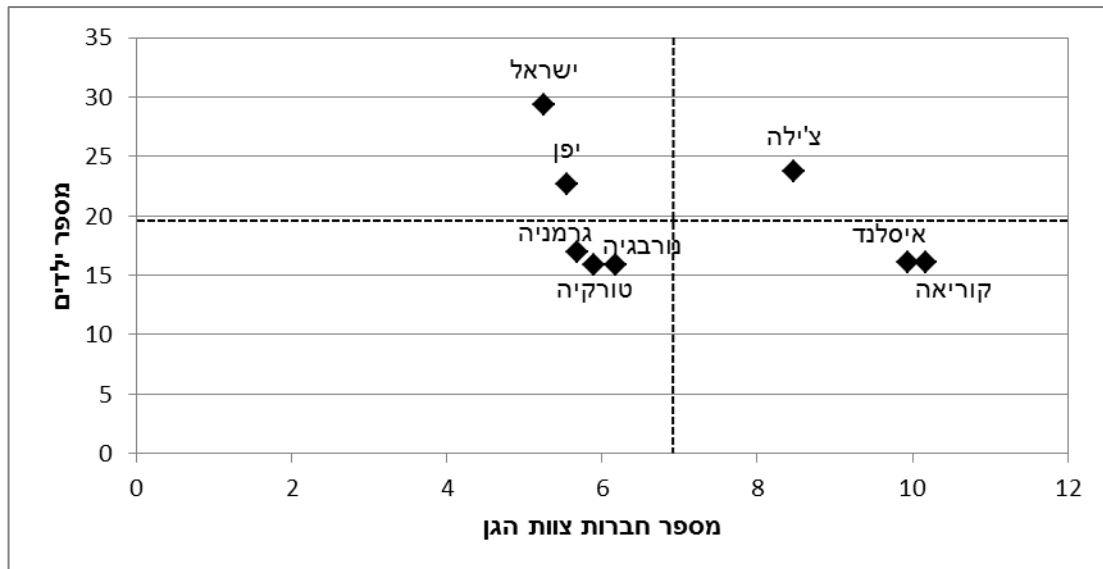
דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	
5.7	5.1	6.9	5.3	סה"כ חברות צוות גן
1.8	1.8	3.2	1.8	גננות
2.8	2.3	1.6	2.4	חברות צוות מסייע
1.1	1.0	2.1	1.1	חברות צוות נוספות/אחרות
29.5	29.3	19.6	29.4	מס' ילדים

במבט בין-לאומי על מספר הילדים ביום עבודה מסוים בגן (תרשים 3), ניתן לראות הבחנה ברורה בין 5 מדינות שבהן ביום עבודה מסוים ישנם בגן כ-16 ילדים בממוצע (קוריאה, איסלנד, נורבגיה, טורקיה וגרמניה) לבין 3 מדינות שבהן מספר הילדים הממוצע עומד על 25 ילדים כמעט (יפן וצ'ילה) ועד 30 ילדים כמעט (כאמור, ישראל). בבחינת מספר חברות צוות הגן ביום עבודה מסוים, הרי שגם כאן ניתן להבחין בין 3 מדינות שבהן צוות הגן מונה בממוצע כ-10 חברות צוות (איסלנד וקוריאה) או מעט פחות מכך (בצ'ילה – 8.5), לבין יתר המדינות שבהן צוות הגן מונה בממוצע כ-5-6 חברות צוות (יפן, גרמניה, טורקיה, נורבגיה, וכאמור גם ישראל). מחד גיסא, איסלנד וקוריאה בולטות לטובה, שכן מספר הילדים בגן ביום נתון הוא מהנמוכים ביותר בעוד מספר חברות צוות הגן הממוצע הוא מהגבוהים ביותר, ומאידך ישראל (ובמידה פחותה מכך גם יפן) בולטת לרעה שכן מספר הילדים בגן ביום נתון

⁴² קיימת גם אפשרות כי השאלה לא הובנה כראוי, או לפחות לא ככוונת עורכי הסקר, כך שצוות הגן – כולו או חלקו – התייחס בתשובתו לגודל צוות הגן ו/או מספר הילדים בגן באופן כללי, על פי מצבת כוח האדם, ולא ביום ספציפי, או התייחס גם לפעילות בצהרונים אף שאלו מהווים הארכה של יום הלימודים בגן שלא עם צוות הגן שליווה את הילדים במהלך יום העבודה עליו נשאלו.

הוא הגבוה ביותר (ובפער ניכר), אך מספר חברות צוות הגן הוא הנמוך ביותר. בטורקיה, גרמניה ונורבגיה אמנם מספר חברות צוות הגן הוא מהנמוכים בהשוואה למדינות שהשתתפו במחקר, אך כך גם מספר הילדים הממוצע.

תרשים 3: מספר הילדים וחברות צוות הגן ביום נתון

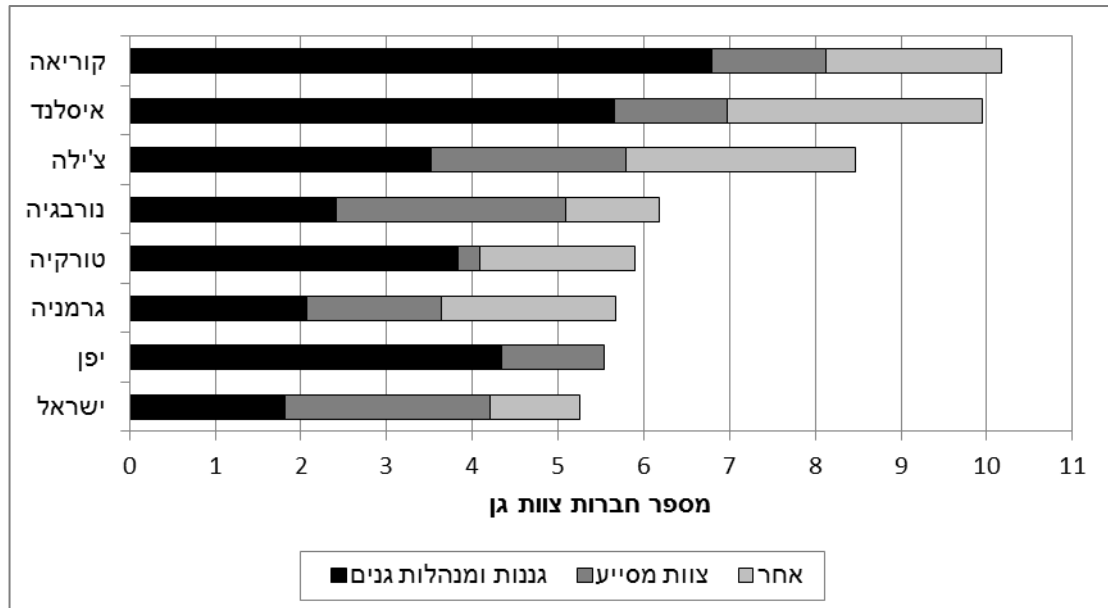
הערה: הנתונים מתייחסים ליום העבודה שקדם ליום העברת הסקר. בקווי מקווקו מוצגים ממוצעי המדינות שהשתתפו במחקר.
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.12.

לא רק לגודל צוות הגן ביום עבודה מסוים יש חשיבות אלא גם להרכב הצוות (תרשים 4). בקוריאה ובאוסטריה לא זו בלבד שצוות הגן גדול מאוד ועומד על כ-10 חברות צוות, אלא שגננות – שלהן הכשרה פדגוגית מתקדמת – גם מהוות את חלקו הארי של הצוות (כ-7 וכ-6, בהתאמה). מבין המדינות הדומות לישראל, שצוות הגן בהן כולל כ-5 עד כ-6 חברות צוות, הרי שבישראל, בגרמניה ובנורבגיה מספר הגננות יחסית נמוך (בערך 2), ואילו בטורקיה ובין מספרן גבוה יותר (בערך 4).

בהקשר זה יש להוסיף שבישראל (34%) ובגרמניה (36%) הגננות מהוות רק כשליש מחברות צוות הגן ביום מסוים, ואילו בממוצע המדינות גננות מהוות כמחצית (52%) מצוות הגן, ושיעורן גבוה יותר ועומד על כשני שלישים מן הצוות בטורקיה (65%) ובקוריאה (67%) ואף למעלה משלושה רבעים מן הצוות ביפן (78%).

כאמור, יש לסייג את האמור לעיל בכך שהשאלה במחקר התייחסה לצוות הגן שעבד ביום מסוים, כלומר יום העבודה האחרון בגן שקדם ליום העברת הסקר, אך אין בכל כדי ללמד כמה אנשים נמצאים בו-זמנית בגן וזמינים לעבודה עם הילדים. כך לדוגמה, תחלופה של צוות לאורך היום או חלוקה של הצוות לקבוצות עבודה עם הילדים, לא ישתקפו כראוי בממצאים. בקוריאה ובאוסטריה ביום המסוים היו בממוצע בגן כ-10 אנשי צוות (מתוכם כ-7 וכ-6 גננות, בהתאמה) ורק 16 ילדים בגן, כך שבקירוב כל 2 אנשי צוות טיפלו ופעלו מול 3 ילדים, תמונה שאיננה סבירה בתנאי העבודה הרגילים.

תרשים 4: הרכב צוות הגן ביום נתון

הערה: הנתונים מתייחסים ליום העבודה שקדם ליום העברת הסקר. מבין המדינות שהשתתפו במחקר, רק בישראל אין תפקיד נפרד למנהלות (אשכול) גנים, כאשר הלכה למעשה גננת משמשת גם כמנהלת הגן. "אחר" כולל צוות משלב, סטודנטיות בהכשרה מעשית, וצוות למשימות מיוחדות (לא בישראל). מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.12.

ממכלול ממצאים אלו בדבר גודל קבוצת הילדים בגן עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) בעוד קבוצת הילדים בגן בישראל היא הגדולה ביותר, ובפער ניכר, בהשוואה למדינות שהשתתפו במחקר, הרי שגודל צוות הגן בישראל קטן יחסית. על כן בישראל נרשם היחס הגבוה ביותר של מספר ילדים לחברת צוות גן; (ב) בישראל, בדומה לגרמניה, נמצא כי גם מספר הגננות הקטן ביותר ביום עבודה מסוים, וגם כי שיעורן מבין צוות הגן הוא הנמוך ביותר.

השלכות לגבי מדיניות

הקטנת גודל קבוצת הילדים ותגבור צוות הגן, בעיקר בגננות

מן הספרות המחקרית עולה כי ככל שמספר הילדים בקבוצה בגן קטן יותר וכן שהיחס בין מספר הילדים למספר חברות צוות גן נמוך יותר, כך עשוי הדבר להוביל לאינטראקציות וליחסים משמעותיים יותר בין צוות הגן ובין הילדים, ולתהליכים איכותיים יותר בגן למען קידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים. ניכר כי בישראל קבוצת הילדים גדולה ביחס למדינות אחרות. כיוון ששינוי משמעותי של מאפיין זה כרוך בשינויים רגולטוריים ומבניים, שלהם השלכות תקציביות ואחרות מרחיקות לכת, ניתן לאמץ מודלים המצדדים בחלוקה של ילדי הגן לקבוצות קטנות יותר, בגודל משתנה בהתאם למאפייני הפעילויות השונות. הדבר מצריך כמובן תגבור של צוות הגן, וחשוב מבחינה זו להגדיל את הכמות והשיעור של הגננות בצוות, כך שהן תוכלנה לעבוד עם ילדים בקבוצות קטנות יותר במקביל. סביר שאימוץ מודל שכזה יצריך שינויים גם בהגדרת התפקידים של הגננות ובחלוקת האחריות הניהולית בין הגננות (או קביעת היררכיה ביניהן).

4.3. הרכב קבוצת הילדים בגן

חברות צוות הגן התבקשו להעריך את אחוז הילדים בעלי המאפיינים השונים שהיו בגן ביום עבודה מסוים, שהוא היום האחרון שבו עבדו לפני היום הנוכחי שבו מילאו את שאלוני הסקר, בסולם בן 5 דרגות: "אין ילדים", "1% עד 10%", "11% עד 30%", "31% עד 60%", ו-"יותר מ-60%".

לצורכי דיווח הנתונים על אודות הרכב קבוצת הילדים בגן ביום מסוים, עורכי המחקר קבעו שני ערכי סף של 10%:

- ערך סף לקבוצת הילדים בגן על פי מאפייני הילדים: אם לגן הגיעו עד 10% ילדים עם צרכים מיוחדים, הרי שקבוצת הילדים נחשבת הומוגנית, ואם הם מהווים 11% ומעלה מקבוצת הילדים הרי ששיעור זה נחשב משמעותי יותר וקבוצת הילדים הטרוגנית.
- ערך סף למערכת החינוך במדינה על פי מאפייני קבוצות הילדים: אם במדינה נתונה שיעור חברות צוות הגן שעובדות בגנים עם קבוצות ילדים הטרוגניות עולה על 10% הרי ששיעור זה נחשב גבוה.

כך הדבר גם לגבי ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך וגם לגבי ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן.

בישראל, שיעורי חברות צוות הגן העובדות בגנים עם קבוצות ילדים הטרוגניות, כלומר קבוצות ילדים שבהן שיעור הילדים עם מאפיינים שונים הוא 11% ומעלה, נמוכים במעט מהשיעורים המקבילים בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, וזאת בעבור כל אחד מן המאפיינים של הילדים: ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, ילדים עם צרכים מיוחדים וילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן (לוח 11).

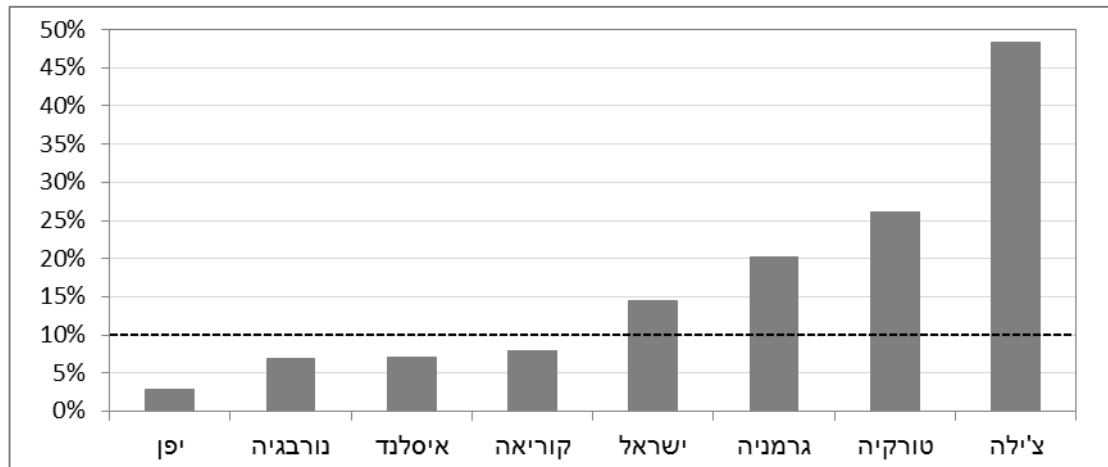
לוח 11: שיעור חברות צוות הגן העובדות בגנים עם קבוצות ילדים הטרוגניות, כלומר קבוצות ילדים בהם שיעור הילדים עם מאפיינים שונים הוא 11% ומעלה

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	
26%	11%	17%	14%	ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך
5%	11%	15%	10%	ילדים עם צרכים מיוחדים
5%	18%	19%	15%	ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן

ישנם הבדלים ניכרים בין המדינות בשיעור חברות צוות הגן העובדות עם קבוצות הטרוגניות שבהן שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך הוא 11% ומעלה (תרשים 5): ביפן (3%), נורבגיה, איסלנד וקוריאה (כ-7%). שיעור חברות צוות הגן שעובדות עם קבוצות בהן שיעור גבוה של ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך איננו מגיע לכדי סף ה-10% שנקבע, אך בישראל (14%) שיעור זה גבוה מן הסף, ואף יותר מכך בגרמניה (20%), טורקיה (26%) וכמעט מחצית מחברות צוות הגן (48%) בצ'ילה (תרשים 5). במרבית המדינות שיעור חברות צוות הגן העובדות עם קבוצות ילדים שבהן שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך עולה על 60% הוא נמוך מאוד – פחות מ-2%, ורק בצ'ילה שיעורן גבוה יותר ועומד על כ-15%.⁴³

⁴³ הבדלים בין מדינות בשיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך על פי רוב משקפים הבדלים בשיעור העוני בין המדינות. אך יש לזכור כי במדינות שבהן מושגת מדיניות של רווחה סוציאלית ובכלל זה ביטוח בריאות, פחות משקי בית עונים להגדרה של "רקע חברתי-כלכלי נמוך" (כאמור ממשפחות שבהן צורכי החיים הבסיסיים אינם מסופקים, כמו למשל דיור הולם, תזונה ראויה או טיפול רפואי ראוי). לעיתים ילדים ממשפחות מרקע חברתי-

תרשים 5: שיעור חברות צוות הגן שדיווחו כי קבוצת הילדים בגן כוללת 11% או יותר ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך

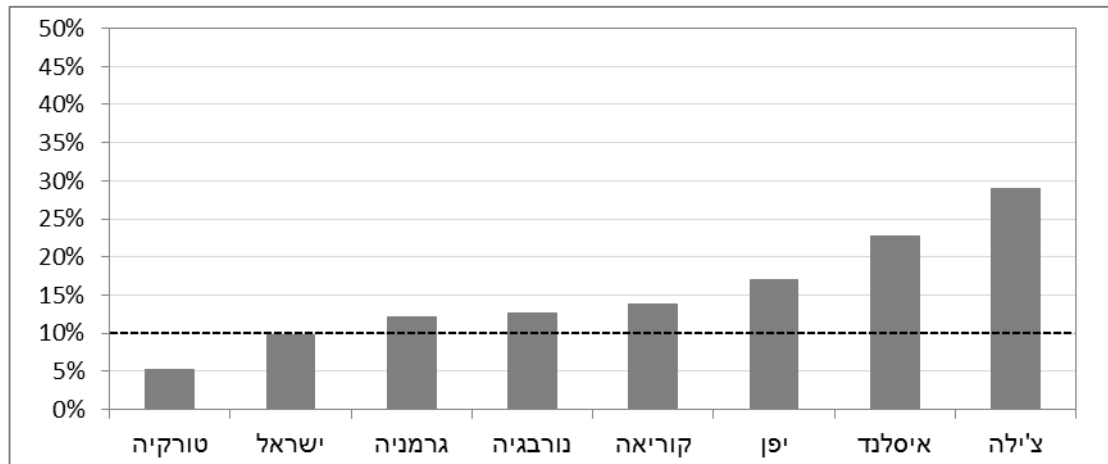
הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה. בקו מקווקו מוצג הסף של שיעור גנים הטרוגניים במערכות חינוך. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.15.

במבט פנים-ישראלי, כרבע מחברות צוות הגן בגנים דוברי הערבית (26%) דיווחו כי בקבוצת הילדים ביום מסוים היו 11% ויותר ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, לעומת כתשיעית (11%) מחברות הצוות בגנים דוברי העברית (לוח 11). מצב זה משקף הבדלים ברקע החברתי-כלכלי בין החברה דוברת העברית וזו דוברת הערבית.

שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים בגני ילדים יכול לקדם את ההתפתחות שלהם. שילוב מוצלח תלוי במידה רבה ביכולת צוות הגן ובייחוד בפעילות הצוות המשלב לספק מענה לצורכיהם. ישנם גם הבדלים ניכרים בין המדינות בשיעור חברות צוות הגן העובדות עם קבוצות הטרוגניות שבהן שיעור הילדים עם צרכים מיוחדים הוא 11% ומעלה (תרשים 6): רק בטורקיה (5%) שיעור חברות צוות הגן שעובדות עם קבוצות הטרוגניות שבהן שיעור גבוה של ילדים עם צרכים מיוחדים איננו מגיע לכדי סף 10% שנקבע, בישראל (10%) השיעור דומה לסף, ובכל יתר המדינות הוא גבוה ממנו, ובעיקר באיסלנד (23%) ובצ'ילה (29%). משמעות הדבר היא כי לעומת המדינות האחרות שהשתתפו במחקר, בישראל גנים הטרוגניים מבחינת שיעור התלמידים עם צרכים מיוחדים אינם נפוצים. לדבר חשיבות רבה, בייחוד לאור החלת הרפורמה לקידום ההכלה וההשתלבות של תלמידים עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל.⁴⁴

כלכלי נמוך מבליים בגני ילדים תקופה קצרה יותר בהשוואה לילדים ממשפחות מרקע חברתי-כלכלי מבוסס יותר. פער זה קטן יחסית במרבית המדינות שהשתתפו במחקר טאליס בגני ילדים, למעט טורקיה וצ'ילה.⁴⁴ הוחל ביישום הדרגתי של [הרפורמה](https://edu.gov.il/sites/tzafon/pr/news/Pages/intgratingeducation.aspx) בתשע"ט במחוז צפון, בבתי ספר בחינוך היסודי והעל-יסודי. להרחבה ראו: <https://edu.gov.il/sites/tzafon/pr/news/Pages/intgratingeducation.aspx>

תרשים 6: שיעור חברות צוות הגן שדיווחו כי קבוצת הילדים בגן כוללת 11% או יותר ילדים עם צרכים מיוחדים

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה. בקוון מקווקו מוצג הסף של שיעור גנים הטרוגניים במערכות חינוך. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.17.

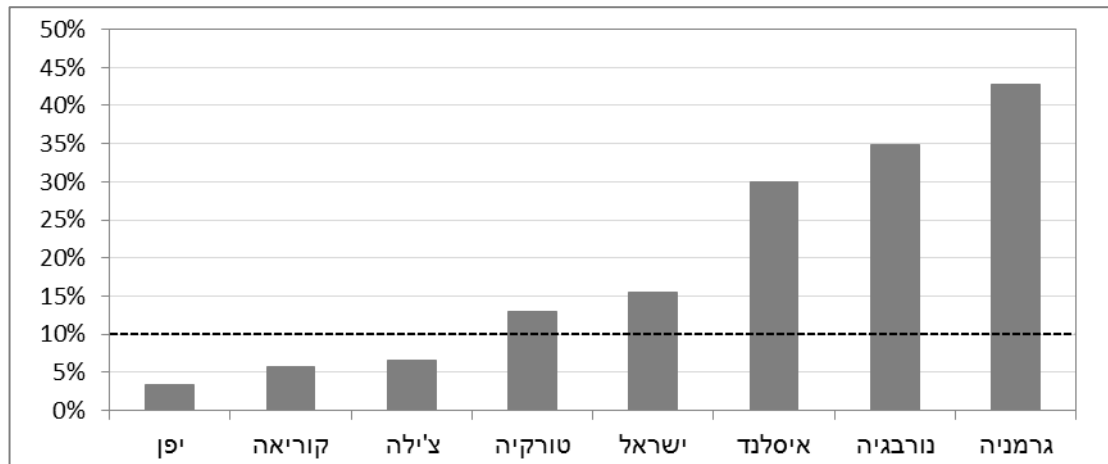
יש לזכור כי מחקר טאליס בגני ילדים מתייחס לגנים רגילים בלבד ולא לגני הילדים של החינוך המיוחד. מדינות נבדלות זו מזו במדיניות ההכלה וההשתלבות של ילדים עם צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל, ועקב כך בפיזור ילדים עם צרכים מיוחדים בין גנים (רגילים וייעודיים). מדינות נבדלות זו מזו גם בזמינות וברמת ההכשרה הן של הצוותים המאבחנים, ועקב כך בכמות הילדים המוגדרים כילדים עם צרכים מיוחדים, והן של הצוותים המשלבים, ועקב כך בכמות הילדים עם צרכים מיוחדים שניתן לשלב במסגרות של החינוך הרגיל. על כן, יש מקום לבחון לא רק את שיעור חברות הצוות בגנים רגילים עם קבוצות הטרוגניות של ילדים עם צרכים מיוחדים (שבהם שיעורם של הילדים עם צרכים מיוחדים ביום מסוים הוא 11% ומעלה) אלא לתת את הדעת גם לגנים שבהם ילד אחד לפחות עם צרכים מיוחדים (גנים שבהם שיעורם של הילדים עם צרכים מיוחדים ביום מסוים הוא 1% ומעלה). בחינה של שיעור חברות צוות הגן העובדות עם קבוצות ילדים שבהן שיעור הילדים עם צרכים מיוחדים עולה על 1% עשויה לשפוך אור על היבטים אלו ועולה ממנה תמונה דומה יחסית: בכמחצית המדינות (צ'ילה, איסלנד, יפן ונורבגיה) שיעורן עומד על כ-65% עד כ-75%, בישראל (ובגרמניה) שיעורן כ-50%, וביתר המדינות (קוריאה וטורקיה) שיעורן נמוך אף יותר ועומד על כ-40% עד כ-45%. מעניין לציין כי בנורבגיה שיעור חברות הצוות העובדות בקבוצות שבהן לפחות 1% ילדים עם צרכים מיוחדים הוא גבוה יחסית, אבל שיעורן של אלו בקבוצות שבהן שיעור הילדים עם צרכים מיוחדים הוא 11% ומעלה הוא נמוך יחסית, דבר המעיד על כך שילדים עם צרכים מיוחדים מאובחנים ומשולבים בגני ילדים, אך הם מפוזרים בין גנים כך ששיעורם היחסי בגן נמוך יחסית.

במבט פנים-ישראלי, כתשיעית מחברות צוות הגן בגנים דוברי העברית (11%) דיווחו כי בקבוצת הילדים ביום מסוים היו 11% ויותר ילדים עם צרכים מיוחדים, לעומת כמחצית משיעור זה (5%) בקרב חברות הצוות בגנים דוברי הערבית (לוח 11). מצב זה, ככל הנראה, משקף הבדלים בשיעורי האבחון בין מגזרי השפה.

שיעורם של ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן עלול להשליך על הפרקטיקות שאותן מיישמות חברות הצוות. שוב, ישנם הבדלים ניכרים בין המדינות שהשתתפו במחקר מבחינת שיעור חברות צוות הגן העובדות עם קבוצות הטרוגניות שבהן שיעור הילדים ששפת

האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן הוא 11% ומעלה (תרשים 7): ביפן (3%), בקוריאה ובצ'ילה (כ-6%) שיעור חברות צוות הגן שעובדות עם קבוצות הטרוגניות שבהן שיעור גבוה של ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן איננו מגיע לכדי סף 10% שנקבע, אך בישראל (15%) ובשאר המדינות השיעור גבוה מן הסף, ובמיוחד בנורבגיה (35%) ובגרמניה (43%).

תרשים 7: שיעור חברות צוות הגן שדיווחו כי קבוצת הילדים בגן כוללת 11% או יותר ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה. בקו מקווקו מוצג הסף של שיעור גנים הטרוגניים במערכות חינוך. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.16.

במבט פנים-ישראלי, 18% מחברות צוות הגן בגנים דוברי העברית דיווחו כי בקבוצת הילדים ביום מסוים היו 11% ויותר ילדים ששפת האם שלהם שונה זו הנהוגה בגן, לעומת 5% בלבד בקרב חברות הצוות בגנים דוברי הערבית (לוח 10).

ממכלול ממצאים אלו בדבר הרכב אוכלוסיות הילדים בגן עולה כדלהלן: (א) בישראל, שיעורי חברות צוות הגן העובדות בגנים עם קבוצות ילדים הטרוגניות (11% ומעלה) נמוכים במעט מהשיעורים המקבילים בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, וזאת בעבור ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, ילדים עם צרכים מיוחדים וילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן; (ב) בגנים ממגזר דוברי הערבית גבוה יותר שיעור חברות צוות הגן העובדות בקבוצות הטרוגניות של ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, ואילו במגזר דוברי העברית גבוה שיעורן של העובדות בקבוצות הטרוגניות עם ילדים עם צרכים מיוחדים ואלו ששפת אימם שונה מזו הנהוגה בגן.

השלכות לגבי מדיניות

ילידים - נגישות שווה לגנים, לצוות - מוכנות טובה ותמיכה מתמשכת

ילדים ממשפחות מרקע מוחלש – רקע חברתי-כלכלי נמוך, ילדים עם צרכים מיוחדים ואלו ששפת אימם שונה משפת ההוראה הנהוגה בגן – נתרמים במיוחד מהשתלבות בגנים איכותיים. יש להבטיח לכל הילדים נגישות שווה לגני ילדים, ובפרט לאיכותיים שבהם, וזאת על ידי עיגון בחוק של הזכות (והחובה) למקום בגן מגיל צעיר,⁴⁵ ללא אפליה על רקע משפחתי או אישי, וכן התייחסות מפורשת להשתלבות של ילדים שונים בגנים. בהתאם לכך יש להבטיח כי צוות הגן הוכשר כראוי בתכניות הכשרה ובפעילויות לפיתוח מקצועי לקראת קליטתם וכי הוא ערוך ומוכן, ויכול לספק חינוך איכותי ומותאם לצרכים השונים של הילדים – כלל הילדים ובפרט אלו מרקע מוחלש. חשוב לספק תמיכה רציפה ומתמשכת לצוות, בדמות פיתוח מקצועי ארוך טווח, ובפרט בגנים שבהם שיעור גבוה של ילדים מרקע מוחלש ועם צרכים שונים. המלצה זו חשובה נוכח השיעור הגבוה של חברות צוות הגן שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים ובעבודה עם ילדים מרקע שונה. כמו כן, יש לוודא כי בגן תשתיות פיזיות ומשאבים (תוספתיים אם נדרש) שיש בהם כדי לספק את הצרכים השונים והייחודיים של ילדים אלו.

הפניית משאבים והון אנושי לגנים שבמיוחד נזקקים לכך

כדי לאפשר נקודת זינוק טובה לילדים מרקע מוחלש, יש להפנות יותר משאבים לגנים שבהם ריכוז גבוה של ילדים אלו ובעיקר ליישם מדיניות של השמה מכוונת של צוות גן איכותי, עם הכשרה רלוונטית מתקדמת, ניסיון מתאים ובייחוד לדאוג להשמת צוות המיישם תדיר פרקטיקות מיטביות ומורגל בהתאמה של הפרקטיקות הללו לצרכים השונים של ילדים שונים. לשם כך, ייתכן שיידרש לעגן בהוראות שעה הענקת תמריצים ועידוד הן בכל הנוגע בהכשרת צוות הגן להתמודדות עם ילדים מרקע מוחלש ושונה והן בהשמה של צוותים אלו בגנים שבהם יוכלו להביא לידי ביטוי את יכולותיהם וניסיונם מחד גיסא, והן בגנים הזקוקים לכישורים אלה באופן מיוחד מאידך גיסא.

כמו כן, יש להגדיל את כוח האדם הייעודי העוסק בשילוב ילדים עם צרכים מיוחדים, ולהבטיח כי צוות זה פועל בזיקה ישירה לילדים הזקוקים לו ואינו "נבלע" ככוח אדם תוספתי לגן.

⁴⁵ בישראל הוחל בשנת הלימודים תשע"ו בחוק חינוך חובה חינוך החל מגיל 3. להרחבה ראו: https://edu.gov.il/owlHeb/GanaiYeladim/YozmotChinuciyotVeRefrmot/ChinuchChinam/Pages/takere_sponsibility.aspx

5. פרקטיקות ודרכי עבודה

5.1. שימוש בפרקטיקות התומכות בלמידה של הילדים, בהתפתחותם וברווחתם

אחת מאבני הראשה של הפעילות בגני הילדים היא יכולתו של צוות הגן להשתמש בפרקטיקות שמעודדות את הלמידה וההתפתחות של כל הילדים בגן, של מלוא הפוטנציאל של כל אחד ואחת מהם, וזאת ללא קשר לרקע החברתי-כלכלי שלהם, שפת האם שלהם, ולכך שיש/אין להם צרכים מיוחדים. הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש בגני הילדים, אף כי הן קשות למדידה, היו אחד ממוקדי המחקר. תפיסות צוות הגן את התנהגותם שלהם, כפי שזו באה לידי ביטוי בהפעלה של מנעד רחב של דרכי העבודה בגן, יכולות לתרום להבנתנו את מאפייני דרכי העבודה בגנים, כמו גם לזיהוי אפיקים שלגביהם נדרשת התערבות.

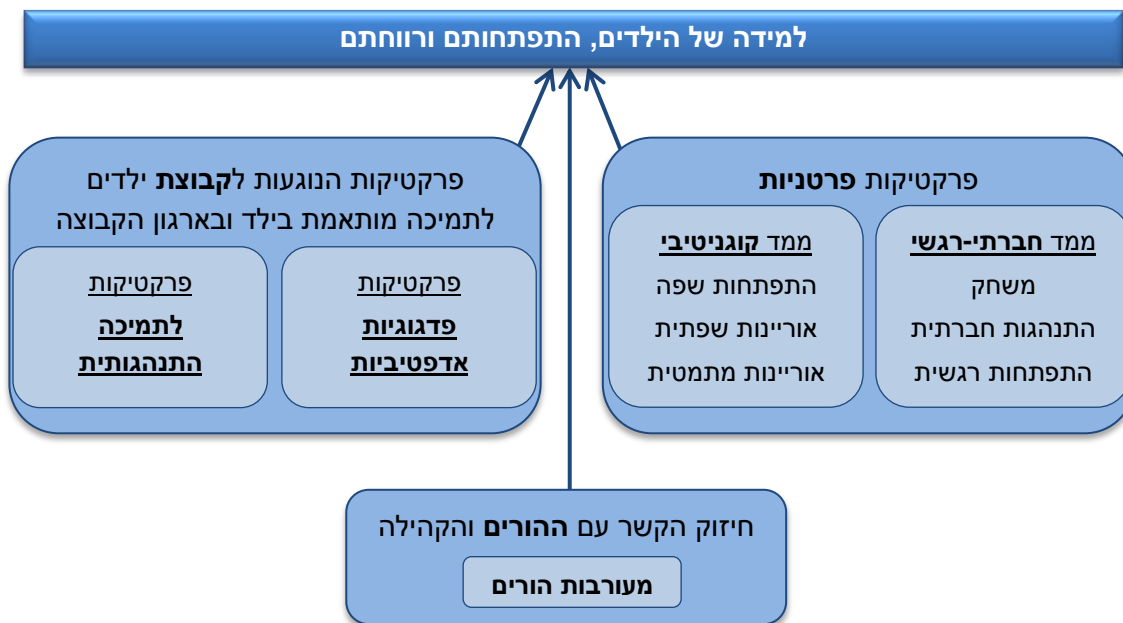
איכות הקשרים ויחסי הגומלין בין צוות הגן ובין הילדים מושפעת מגורמים רבים, והמרכזיים שבהם נוגעים לשימוש בפרקטיקות **פרטניות** שיש בהן כדי לקדם למידה והתפתחות של ילדים כמו גם את רווחתם הרגשית. בפרט מושם דגש על התפתחות **בממד הקוגניטיבי** (התפתחות השפה, אוריינות שפתית, אוריינות מתמטית) והתפתחות **בממד החברתי-רגשי** (משחק, התפתחות רגשית והתנהגות חברתית).

גם את האסטרטגיות והשגרות המופעלות על ידי צוות הגן והנוגעות ל**קבוצה של ילדים** לשם תמיכה בפעילות ובארגון הקבוצתי של הילדים, כמו גם אלו המאפשרות תמיכה פרטנית בילדים שבקבוצה, ניתן לסווג לשתי קבוצות עיקריות וחשובות: האחת, אלו הממוקדות בהתאמת הפרקטיקות לקידום הלמידה והתפתחות והרווחה של הילדים לצורכי הילדים – להלן: פרקטיקות **פדגוגיות אדפטיביות**, והשנייה, הפרקטיקות שנועדו לסייע לילדים להתנהג באופן שיאפשר להם ללמוד, להתפתח, להיתרם וליהנות מפעילויות אחרות (כחלק מקבוצה) – להלן: **תמיכה התנהגותית**. סוגי פרקטיקות אלו קשורות אלו באלו וההבחנה ביניהן איננה תמיד חדה וברורה. כך לדוגמה, הענקת תמיכה רגשית לילדים עשויה להפחית את המתח שבו הם מצויים, לסייע להם להתנהג בהתאם למצופה וללמוד טוב יותר. במקביל, חילופי דברים ושיח במהלך עבודה על הציר הקוגניטיבי, בעת פיתוח אוריינות שפתית או מתמטית לדוגמה, תוך שיתוף בפעילות מעניינת ויצירתית, עשויה לסייע להגברת המעורבות של הילדים בפעילות, לקדם היבטים התנהגותיים ורגשיים, ולתרום לרווחתם.

לצד אלו, נודעת חשיבות רבה גם לפרקטיקות שמטרתן לחזק את הקשר בין צוות הגן וההורים ולקדם את **מעורבות ההורים** בפרט והקהילה בכלל במתרחש בגן. הללו מיושמות כחלק מתפיסה הרואה בחינוך, למידה והתפתחות תהליכים מתמשכים המתרחשים במרחב היוצא מן הבית נמשך אל הגן וחוזר חזרה, ועל כן יש חשיבות רבה לתקשורת ולמידע הזורם דו-כיוונית בין הורים ובין לצוות הגן, לשיתוף הפעולה ביניהם ולהמשכיות התהליכים בין הגן והבית.

מכלול הפרקטיקות שבהן עוסק תת-פרק זו מוצג באיור 3.

איור 3: פרקטיקות לקידום הלמידה, התפתחות ורווחה של הילדים

5.2. פרקטיקות פרטניות לקידום למידה, התפתחות ורווחה של ילדים

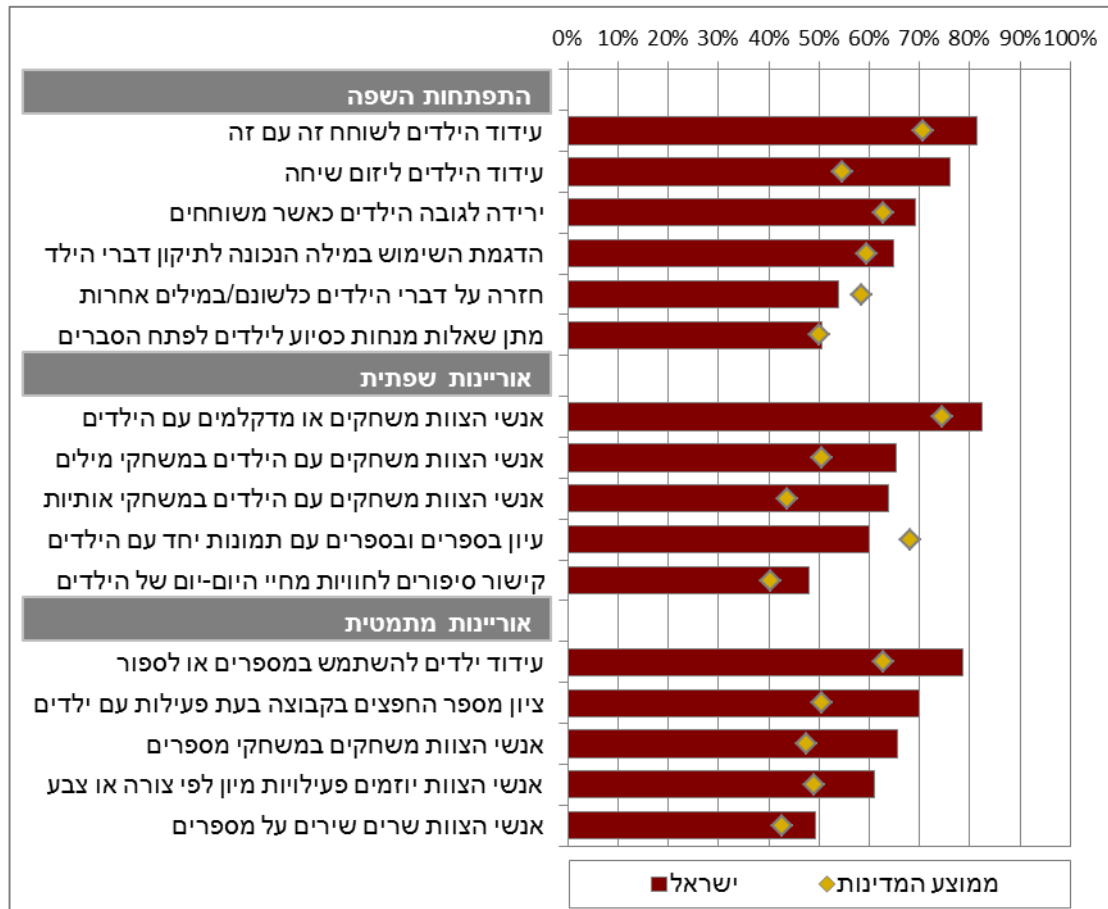
חברות צוות הגן נשאלו באיזו מידה היגדים שונים הנוגעים לפרקטיקות פרטניות לקידום למידה, התפתחות ורווחה של ילדים מאפיינים את עבודת צוות הגן, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא", "במידה מועטה מאוד", "במידה מסוימת", ו-"במידה רבה". להלן שיעורי המדווחות על כל אחד מהיגדים כי הוא המאפיין את צוות הגן ב-"מידה רבה".

א. פרקטיקות פרטניות בממד הקוגניטיבי

הן בישראל והן בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, מרבית חברות צוות הגן דיווחו כי פרקטיקות לקידום למידה והתפתחות בממד הקוגניטיבי מאפיינות את אנשי הצוות בגן, אף כי ניכר שפרקטיקות מסוימות רווחות יותר מאחרות (תרשים 8). ככלל, מדרגי הפרקטיקות בישראל ובממוצע המדינות דומים יחסית, אף שניכר כי על פי רוב הדיווחים בישראל על אודות פרקטיקות לקידום אוריינות שפתית ומתמטית גבוהים יותר.

בכל האמור בפרקטיקות לעידוד התפתחות השפה, בישראל הפרקטיקה השכיחה והאופיינית ביותר לגנים היא עידוד ילדים לשוחח זה עם זה (81%), ואילו הפרקטיקות השכיחות פחות הן חזרה על דברי הילדים כלשונם או במילים אחרות כדי לוודא שאנשי הצוות הבינו את הילדים (54%) וכן עזרה לילדים לפתח הסברים ארוכים באמצעות שאלות מנחות (51%). על שאר הפרקטיקות כ-65% עד כ-75% מצוות הגן דיווחו כי הן מאפיינות את צוות הגן. ככלל, מדרג הפרקטיקות בישראל ובממוצע המדינות דומה, פרט להבדל משמעותי: 'עידוד ילדים ליזום שיחה' נפוץ הרבה יותר בישראל (76%) מאשר בממוצע המדינות (55%). גם 'עידוד ילדים לשוחח זה עם זה' נפוץ יותר בישראל (81%) מאשר בממוצע המדינות (71%).

תרשים 8: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.2

בנוגע לפרקטיקות לקידום אוריינות שפתית, בישראל הפרקטיקה השכיחה והאופיינית ביותר לגנים היא משחק או דקלום עם הילדים (82%) וזו השכיחה פחות היא קישור סיפורים הנקראים מספרים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים (48%). שאר הפרקטיקות דווחו על ידי כ-60% עד כ-65% מצוות הגן ככאלה מאפיינות את צוות הגן. למעט פרקטיקה אחת, כל הפרקטיקות מדווחות בשיעורים גבוהים יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות, ובתוך כך הפערים הגדולים ביותר נוגעים ל'משחקים עם ילדים במשחקי אותיות' (64% לעומת 44%, בהתאמה) או 'משחקים במשחקי מילים' (65% לעומת 51% בהתאמה). לעומת זאת, 'עיון יחד עם ילדים בספרים ובספרים עם תמונות' שכיח מעט יותר בממוצע המדינות (68%) מאשר בישראל (60%).

מבין הפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית, בישראל הפרקטיקה השכיחה והאופיינית ביותר לגנים היא עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור (79%), וזו השכיחה פחות היא לשיר שירים על מספרים (49%). על שאר הפרקטיקות דווחו כ-60% עד כ-70% מצוות הגן כי הן מאפיינות את צוות הגן. כל הפרקטיקות מדווחות בשיעורים גבוהים יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות, ב-10% עד 20% לערך, למעט פער קטן יותר, 6% בלבד, בפרקטיקה העוסקת בשירת שירים על מספרים, אם כי מדרג הפרקטיקות במדינות השונות דומה יחסית.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות הבולטות בכל מדינה לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, ניתן לזהות מספר פרקטיקות בולטות (תרשים 9): הראשונה היא זו שבה אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים – פרקטיקה זו נמנתה עם שלוש הפרקטיקות המאפיינות בכל המדינות למעט יפן, וב-6 מדינות היא דורגה כפרקטיקה המובילה. פרקטיקות בולטות נוספות הן 'עידוד ילדים לשוחח זה עם זה' ו'עיון עם הילדים בספרים ובספרים עם תמונות'. האחרונות נמצאו כפרקטיקות מאפיינות ב-5 מדינות (מהן רק הראשונה צוינה גם בישראל). אם כן, שתיים מבין שלוש הפרקטיקות הבולטות ביותר ברמת המדינות נוגעות לקידום אוריינות שפתית ואחת נוספת להתפתחות השפה. הפרקטיקה 'סיוע לילדים להשתמש במספרים או לספור', שדורגה שלישית במדרג הפרקטיקות המאפיינות את צוותי הגן בישראל, צוינה רק במדינה נוספת אחת – בצ'ילה, שבה היא דורגה בראש המדרג. במדינות מזרח אסיה, יפן וקוריאה, שיעורים גבוהים במיוחד של צוות הגן ציינו כי הם יורדים פיזית לגובה הילדים כאשר הם מדברים איתם או מקשיבים להם, כנראה גם כביטוי להיבטים הנטועים בתרבות המקומית.

תרשים 9: צמרת מדרג הפרקטיקות שחברות צוות הגן תופסות כמאפיינות במידה רבה את צוות הגן, בכל מדינה

צ'ילה	טורקיה	קוריאה	גרמניה	ישראל	נורבגיה	איסלנד	יפן	
2	1	1	1	1	1	1		אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים
			2	2	2	3	3	אנשי הצוות מעודדים את הילדים לשוחח זה עם זה
3	2	3	3			2		אנשי הצוות מעיינים בספרים ובספרים עם תמונות יחד עם הילדים
		2					1	אנשי הצוות יורדים (פיזית) לגובה הילדים כאשר הם מדברים איתם או מקשיבים להם
1				3				אנשי הצוות מעודדים ילדים להשתמש במספרים או לספור
							2	אנשי הצוות חוזרים על דברי הילדים כלשונם או במילים אחרות כדי לוודא שהבינו את הילדים
					3			אנשי הצוות מדגימים בדבריהם את השימוש במילה הנכונה במקום לתקן את הילד ישירות
	3							אנשי הצוות מציינים את מספר החפצים בקבוצה במהלך פעילות עם הילדים

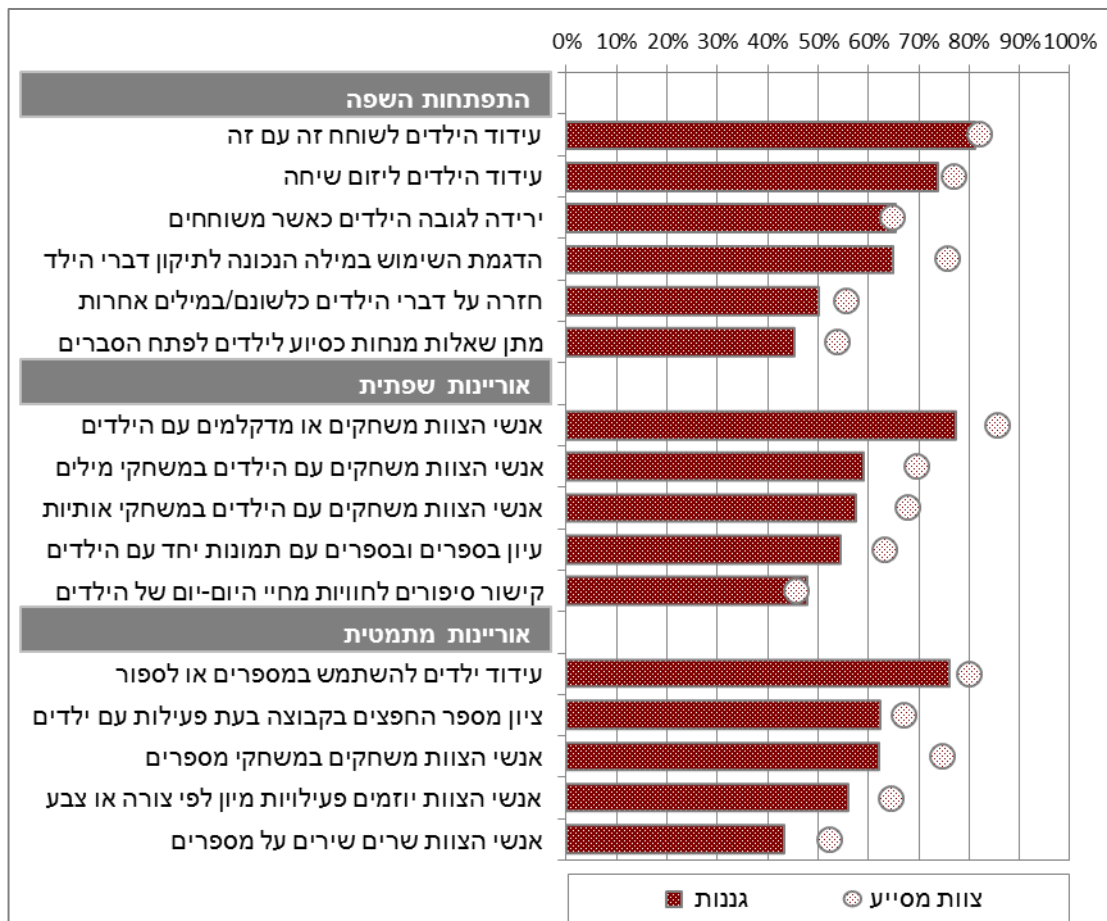
הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שאותן צוות הגן תפס כמאפיינות במידה רבה את אנשי הצוות בגן, בלפחות אחת המדינות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות המאפיינות במידה רבה את צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.1.

בישראל, שיעורי חברות הצוות המסייע המעידות כי פרקטיקות אלו מאפיינות במידה רבה את צוות הגן גבוהים על פי רוב משיעורי הגננות המעידות על כך, או לפחות דומים להם (תרשים 10). פערים של כ-10% עד כ-15% נרשמו בעיקר במרבית הפרקטיקות לקידום אוריינות שפתית (כולן למעט קישור בין סיפורים שמספרים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים), בחלק מהפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית (בעיקר באלו השכיחות פחות – 'אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מספרים', 'ייזום פעולות מיון לפי צורה או צבע', 'שירת שירים על מספרים'), ובמיעוט הפרקטיקות לקידום התפתחות השפה (הדגמת שימוש

במילה הנכונה במקום לתקן את דברי הילד ישירות, וגם עזרה לילדים לפתח הסברים ארוכים באמצעות שאלות מנחות).

ככלל, מדרגי הפרקטיקות על פי שיעור הגננות ועל פי שיעור חברות הצוות המסייע שציינו כי הן מאפיינות במידה רבה את צוות הגן, דומים אלו לאלו, פרט לכך שבמדרגי חברות הצוות המסייע הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום התפתחות השפה (ובהתאם לכך ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים עימם ממוקמת נמוך יותר), וכן הפרקטיקה 'אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מספרים' ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית (ובהתאם לכך ציון מספר החפצים בקבוצה במהלך פעילות עם הילדים ממוקמת נמוך יותר).

תרשים 10: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית בהשוואה לאלו שבגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 12). גם המדרגים הפנימיים של הדיווחים על הפרקטיקות דומים בין מגזרי השפה, אף כי נמצאו מספר הבדלים: במגזר דוברי הערבית, מבין הפרקטיקות לקידום התפתחות השפה, הפרקטיקה 'הדגמת השימוש במילה הנכונה במקום לתקן את דברי הילד ישירות' מדורגת נמוך יותר, ואילו הפרקטיקה 'משחקים עם הילדים במשחקי אותיות' מדורגת גבוה יותר, ובנוסף הפרקטיקה 'משחקים עם הילדים במשחקי מספרים' מדורגת נמוך יותר מבין

הפרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית. כמו כן, רק במגזר דוברי העברית הפרקטיקה 'קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים' זוכה לשיעורים נמוכים משמעותית משאר הפרקטיקות.

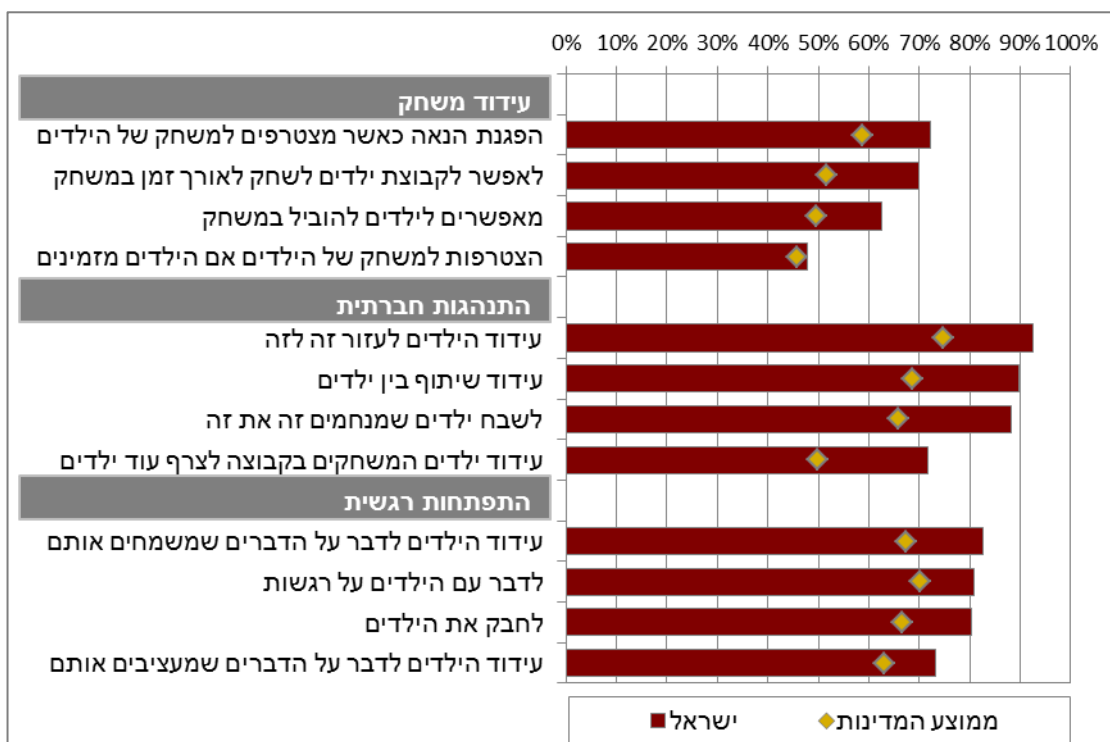
לוח 12: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
			התפתחות השפה	גננות
85%	80%	81%	עידוד הילדים לשוחח זה עם זה	
87%	70%	74%	עידוד הילדים ליזום שיחה	
79%	62%	65%	ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים	
83%	60%	65%	הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד	
69%	45%	50%	חזרה על דברי הילדים כלשונם/במילים אחרות	
66%	40%	45%	מתן שאלות מנחות כסיוע לילדים לפתח הסברים	
			אוריינות שפתית	
91%	74%	77%	אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים	
73%	55%	59%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מילים	
78%	52%	57%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי אותיות	
67%	51%	54%	עיון בספרים ובספרים עם תמונות יחד עם הילדים	
65%	44%	48%	קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים	
			אוריינות מתמטית	
94%	71%	76%	עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור	
66%	61%	62%	ציון מספר החפצים בקבוצה בעת פעילות עם ילדים	
82%	57%	62%	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים	
82%	49%	56%	אנשי הצוות יוזמים פעילויות מיון לפי צורה או צבע	
79%	34%	43%	אנשי הצוות שרים שירים על מספרים	
			התפתחות השפה	צוות מסייע
89%	80%	82%	עידוד הילדים לשוחח זה עם זה	
89%	74%	77%	עידוד הילדים ליזום שיחה	
71%	63%	65%	ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים	
86%	73%	76%	הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד	
71%	51%	56%	חזרה על דברי הילדים כלשונם/במילים אחרות	
69%	50%	54%	מתן שאלות מנחות כסיוע לילדים לפתח הסברים	
			אוריינות שפתית	
93%	83%	86%	אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים	
74%	68%	70%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מילים	
84%	63%	68%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי אותיות	
69%	62%	63%	עיון בספרים ובספרים עם תמונות יחד עם הילדים	
69%	39%	46%	קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים	
			אוריינות מתמטית	
93%	76%	80%	עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור	
61%	69%	67%	ציון מספר החפצים בקבוצה בעת פעילות עם ילדים	
86%	72%	75%	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים	
83%	59%	65%	אנשי הצוות יוזמים פעילויות מיון לפי צורה או צבע	
82%	44%	52%	אנשי הצוות שרים שירים על מספרים	

ב. פרקטיקות פרטניות בממד החברתי-רגשי

הן בישראל והן בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, מרבית חברות צוות הגן דיווחו כי פרקטיקות לקידום למידה והתפתחות בממד החברתי-רגשי – במידת מה אף יותר מאלו המיועדות לקידום הממד הקוגניטיבי (כמוצג בתרשים 8) – מאפיינות את אנשי הצוות בגן, אך ניכר שפרקטיקות מסוימות רווחות יותר מאחרות, ובעיקר רווחות פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית והתפתחות רגשית ופחות מכך מאלו הקשורות בעידוד משחק (תרשים 11). ככלל, מדרגי הפרקטיקות בישראל ובממוצע המדינות דומים מאוד, אף כי ניכר ששיעורי הדיווח על כל הפרקטיקות כמעט גבוהים יותר בישראל.

תרשים 11: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.2.

בישראל, מרבית הפרקטיקות לעידוד משחק דווחו על ידי כשני שלישים מחברות צוות הגן (62% עד 72%, לעומת שיעורים נמוכים בכ-15% בממוצע המדינות). נכללו בהן 'הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים'; 'לאפשר לילדים לשחק לאורך זמן במשחק'; ו'לאפשר להם להוביל במשחק'. לעומת זאת, רק כמחצית מחברות צוות הגן דיווחו על הצטרפות למשחק עם הילדים, אם הילדים מזמינים אותן (48%, בדומה לממוצע המדינות).

מרבית הפרקטיקות לקידום התנהגות חברתית צוינו על ידי כ-90% עד כ-95% מחברות צוות הגן בישראל, ובהן: 'עידוד הילדים לעזור זה לזה', 'עידוד הילדים לשתף פעולה ביניהם', ו'חיזוק באמצעות מילות שבח לילדים שמנחמים זה את זה'. לעומת זאת, רק שלושה רבעים מחברות צוות הגן (72%) ציינו ש'עידוד ילדים המשחקים בקבוצות קטנות לצרף אליהם ילדים אחרים' היא פרקטיקה אופיינית לצוות גן במידה רבה. מדרג דומה מאוד נרשם גם בממוצע המדינות, אף כי שיעורי הדיווח בישראל גבוהים יותר בכ-20%.

מרבית הפרקטיקות לקידום התפתחות רגשית צוינו על ידי 80% עד כ-85% מחברות צוות הגן בישראל, ובהן עידוד הילדים לדבר על דברים שמשמחים אותם, שיח על רגשות עם הילדים וחיבוק הילדים. לעומת זאת, שיעור נמוך במעט, כ-73% מהן, ציינו שעידוד ילדים לדבר על דברים שמעציבים אותם היא פרקטיקה אופיינית לצוות הגן במידה רבה. מדרג דומה מאוד נרשם גם בממוצע המדינות, אף כי שיעורי הדיווח בישראל גבוהים יותר בכ-10% עד כ-15%.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות הבולטות בכל מדינה לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, ניתן לזהות מספר פרקטיקות בולטות (תרשים 12): הראשונה היא עידוד ילדים לעזור זה לזה – פרקטיקה זו נמנתה עם שלוש הפרקטיקות המאפיינות בכל המדינות מלבד יפן. ב-6 מדינות פרקטיקה זו דורגה בפסגת המדרג. פרקטיקות בולטות נוספות הן 'עידוד שיתוף בין הילדים', 'עידוד ילדים שמנחמים זה את זה', ו'שיח עם ילדים על רגשות'. אלה נמנו עם שלוש הפרקטיקות המאפיינות ב-3 עד 4 מדינות (מהן רק שתי הראשונות צוינו גם בישראל). מרבית הפרקטיקות המאפיינות את המדינות השונות משתייכות לקבוצת הפרקטיקות המכוונות לעידוד התנהגות חברתית.

תרשים 12: צמרת מדרג הפרקטיקות שחברות צוות הגן תופסות כמאפיינות במידה רבה את צוות הגן, בכל מדינה

יפן	קוריאה	גרמניה	איסלנד	נורבגיה	ישראל	טורקיה	צ'ילה	
	3	1	1	1	1	1	1	אנשי הצוות מעודדים את הילדים לעזור זה לזה
				3	2	2	2	אנשי הצוות מעודדים שיתוף בין ילדים
		2	2	2	3			אנשי הצוות משבחים ילדים שמנחמים זה את זה
2	2	3						אנשי הצוות מדברים עם הילדים על רגשות
	1		3					אנשי הצוות מחבקים את הילדים
						3	3	אנשי הצוות מעודדים את הילדים לדבר על הדברים שמשמחים אותם
1								אנשי הצוות מפגינים הנאה כאשר הם מצטרפים למשחק של הילדים
3								אנשי הצוות מעודדים את הילדים לדבר על הדברים שמעציבים אותם

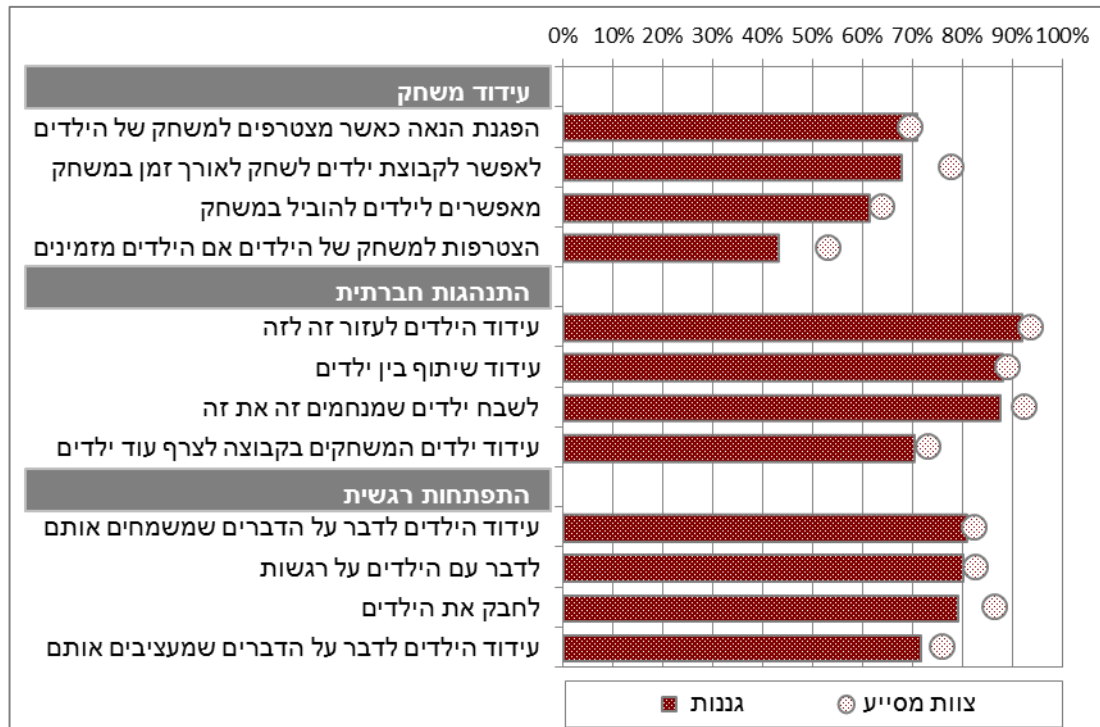
הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שאותן צוות הגן תפס כמאפיינות במידה רבה את אנשי הצוות בגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות המאפיינות במידה רבה את צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.2.

בישראל, שיעורן של חברות הצוות המסייע המעידות כי פרקטיקות אלו מאפיינות את צוות הגן במידה רבה דומים על פי רוב לשיעורי הגננות המעידות על כך, ורק במיעוט המקריהם גבוהים מהם (תרשים 13). כך, פערים של כ-10% נרשמו רק בחלק מהפרקטיקות לקידום משחק ('יצירת תנאים המאפשרים לקבוצת ילדים להמשיך לשחק לאורך זמן במשחק שיזמו' וכן 'הצטרפות למשחק של הילדים, אם אלו מזמינים אותם'). בעבור כל שאר הפרקטיקות נרשמו שיעורים דומים בתפיסות הגננות ובתפיסות הצוות המסייע.

ככלל, מדרגי הפרקטיקות, שנקבעו על פי שיעור הגננות ועל פי שיעור חברות הצוות המסייע שציינו כי הן מאפיינות במידה רבה את צוות הגן, דומים אלו לאלו, אף כי במדרגי חברות הצוות המסייע ישנן פרקטיקות שמיקומן גבוה יחסית בהשוואה למיקומן על פי מדרגי הגננות:

כך בעיקר, הפרקטיקה 'לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק' ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום משחק, והפרקטיקה 'לחבק את הילדים' ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות לקידום ההתפתחות הרגשית.

תרשים 13: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית בהשוואה לאלו שבגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע, בעיקר בעבור הפרקטיקות לקידום משחק, ואילו בעבור הפרקטיקות לקידום התנהגות חברתית או התפתחות רגשית התפיסות דומות בשני מגזרי השפה. גם המדרגים הפנימיים של הדיווחים על הפרקטיקות דומים יחסית בין מגזרי השפה, אף כי נמצאו מספר הבדלים: הפרקטיקה 'יצירת תנאים המאפשרים לקבוצת ילדים להמשיך לשחק לאורך זמן במשחק שיזמו' מדורגת גבוה יותר מהפרקטיקות לקידום משחק במגזר דוברי הערבית. רק במגזר דוברי העברית הפרקטיקה 'עידוד ילדים המשחקים בקבוצת קטנות לצרף אליהם ילדים נוספים' מצוינת בשיעורים נמוכים משמעותית יחסית לשאר הפרקטיקות להתנהגות חברתית. נוסף על כך, הפרקטיקה 'לדבר עם ילדים על רגשות' מדורגת נמוך יותר יחסית לשאר הפרקטיקות לקידום התפתחות רגשית במגזר דוברי הערבית (לוח 13) – וזו למעשה הפרקטיקה היחידה שעליה דיווחו בשיעורים גבוהים (הרבה) יותר במגזר דוברי העברית, הן גננות והן סייעות.

לוח 13: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, בישראל ולפי מגזר שפה

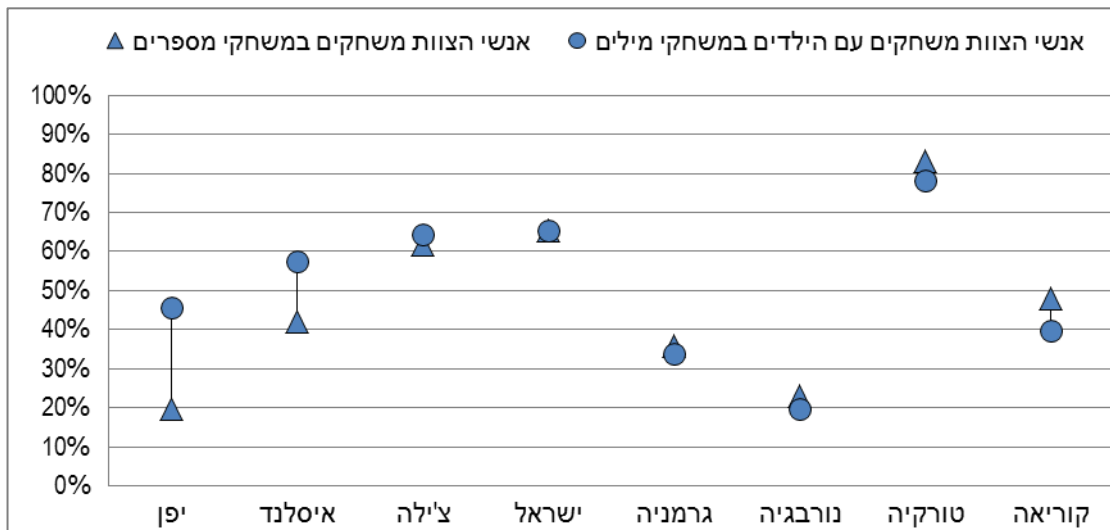
דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
			עידוד משחק	גננות
74%	70%	71%	הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים	
84%	63%	68%	לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק	
77%	57%	61%	מאפשרים לילדים להוביל במשחק	
58%	39%	43%	הצטרפות למשחק של הילדים אם הילדים מזמינים	
			התנהגות חברתית	
95%	91%	92%	עידוד הילדים לעזור זה לזה	
95%	86%	88%	עידוד שיתוף בין ילדים	
90%	87%	87%	לשבח ילדים שמנחמים זה את זה	
89%	65%	70%	עידוד ילדים המשחקים בקבוצה לצרף עוד ילדים	
			התפתחות רגשית	
84%	80%	81%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמשמחים אותם	
66%	84%	80%	לדבר עם הילדים על רגשות	
85%	78%	79%	לחבק את הילדים	
78%	70%	72%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמעציבים אותם	
			עידוד משחק	צוות מסייע
76%	67%	69%	הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים	
92%	74%	78%	לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק	
77%	60%	64%	מאפשרים לילדים להוביל במשחק	
78%	46%	53%	הצטרפות למשחק של הילדים אם הילדים מזמינים	
			התנהגות חברתית	
96%	93%	93%	עידוד הילדים לעזור זה לזה	
92%	88%	89%	עידוד שיתוף בין ילדים	
96%	92%	92%	לשבח ילדים שמנחמים זה את זה	
90%	68%	73%	עידוד ילדים המשחקים בקבוצה לצרף עוד ילדים	
			התפתחות רגשית	
83%	82%	82%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמשמחים אותם	
70%	86%	83%	לדבר עם הילדים על רגשות	
93%	84%	86%	לחבק את הילדים	
82%	74%	76%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמעציבים אותם	

ג. מבט משווה על פרקטיקות פרטניות לקידום הלמידה, ההתפתחות ורווחת הילדים

עד כה, עסק הפרק בקבוצות של פרקטיקות פרטניות בממד הקוגניטיבי ובממד החברתי-רגשי. בכל מדינה הוצגה תמונה כללית מבחינת מדרג פרקטיקות בכל אחד מהממדים. היבט חשוב שיש לתת עליו את הדעת הוא הכיוון והגודל של ההבדלים בכל מדינה ביחס למידת היישום של פרקטיקות שונות, בין אם מאותו ממד ובין אם מממדים שונים. הסתכלות על פערים מאפשרת לצמצם הטיות חברתיות ותרבותיות. לשם כך, נבחן תחילה ברמה של כל מדינה ומדינה את ההבדלים במידת היישום של פרקטיקות פרטניות נבחרות בממד הקוגניטיבי. באופן דומה נבחן ברמה של כל מדינה ומדינה את ההבדלים במידת היישום של פרקטיקות פרטניות נבחרות בממד החברתי-רגשי. לבסוף נבחן את ההבדלים במידת היישום של פרקטיקה פרטנית נבחרת בממד הקוגניטיבי לעומת פרקטיקה פרטנית נבחרת בממד החברתי-רגשי.

פער בין פרקטיקות פרטניות בממד הקוגניטיבי: נבחרו שתי פרקטיקות, האחת לקידום אוריינות שפתית והשנייה לקידום אוריינות מתמטית, אשר לשתייהן מאפיין דומה – 'השתתפות צוות הגן במשחק עם ילדי הגן', ו-'משחקי מילים ומשחקי מספרים', בהתאמה. נתוני המחקר העלו כי ביחס לפרקטיקות אלו ניתן לזהות 3 מקבצים של מדינות (תרשים 14): בישראל – וכך גם בצ'ילה, בגרמניה, בנורבגיה ובטורקיה – שיעור חברות צוות הגן המדווחות כי הפרקטיקה לקידום אוריינות שפתית מאפיינת את הגן במידה רבה דומה⁴⁶ לשיעור אלו המדווחות כי הפרקטיקה לקידום אוריינות מתמטית מאפיינת את הגן. לעומת זאת, ביפן ובאיסלנד שיעורים גבוהים יותר של צוותי הגן מדווחים כי הפרקטיקה לקידום אוריינות שפתית מאפיינת את הגנים (פערים של 26%-ו-15%, בהתאמה), ואילו בקוריאה התמונה הפוכה, שכן לתפיסת צוות הגן בה הפרקטיקה לקידום אוריינות מתמטית מאפיינת יותר את הגנים (פער של 8%).

תרשים 14: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

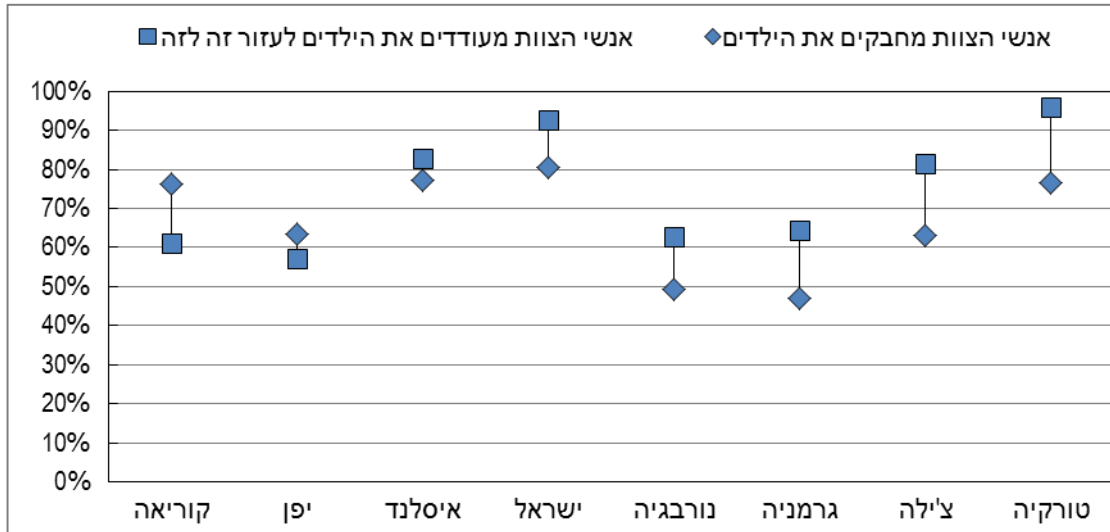

הערה: סדר המדינות נקבע לפי גודל הפער בין הפרקטיקות שדווחו כמאפיינות במידה רבה את הגן, על פי דיווחי חברות הצוות באותו גן.

פער בין פרקטיקות פרטניות בממד החברתי-רגשי: נבחרו שתי פרקטיקות: האחת לקידום התנהגות חברתית והשנייה לקידום התפתחות רגשית, ולשתייהן מאפיין דומה – קירוב לבבות ותמיכה שאיננה מילולית בהכרח. הפרקטיקות שנבחרו הן 'עידוד הילדים לעזור זה לזה' וכן 'חיבוק הילדים'. נתוני המחקר העלו כי ביחס לפרקטיקות אלו ניתן לזהות 3 מקבצים של מדינות (תרשים 15): באיסלנד וביפן שיעור חברות צוות הגן המדווחות כי הפרקטיקה לקידום התנהגות חברתית מאפיינת את הגן במידה רבה דומה לשיעור אלו המדווחות כי הפרקטיקה לקידום התפתחות רגשית מאפיינת את הגן. לעומת זאת, במרבית המדינות, ובהן ישראל (לצד נורבגיה, גרמניה, צ'ילה וטורקיה), שיעורים גבוהים יותר של חברות צוותי הגן מדווחות כי הפרקטיקה לקידום התנהגות חברתית מאפיינת את הגנים (פערים של 12% עד 20%), ואילו בקוריאה התמונה הפוכה, שכן הפרקטיקה לקידום התפתחות רגשית מאפיינת יותר את הגנים, לתפיסת חברות צוות הגן (פער של 15%).

⁴⁶ בכלל העיבודים בתת-פרק זה פערים של עד כ-5% נחשבים כלא משמעותיים.

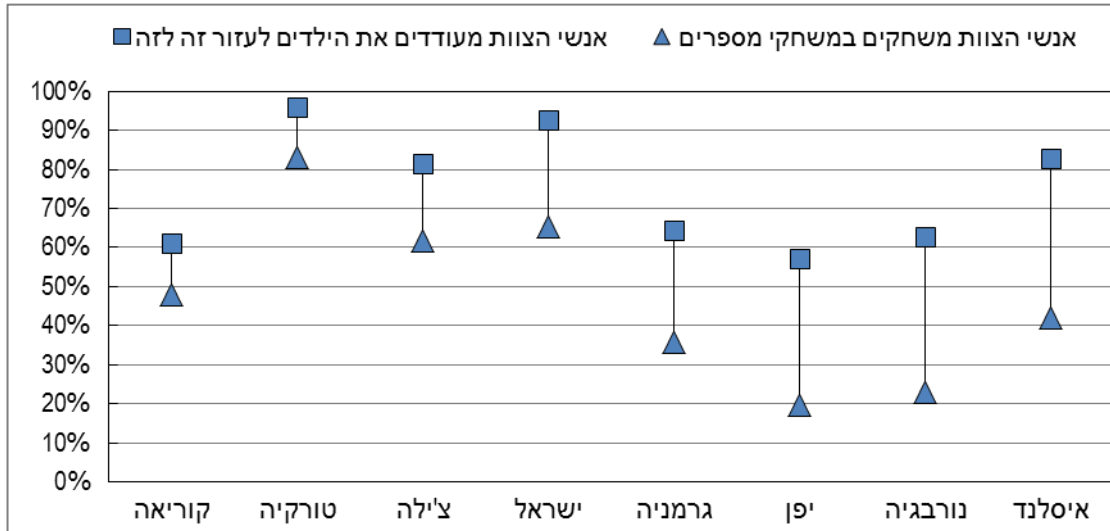
תרשים 15: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: סדר המדינות נקבע לפי גודל הפער בין הפרקטיקות שדווחו כמאפיינות במידה רבה את הגן, על פי דיווחי חברות הצוות באותו גן.

פער בין פרקטיקה פרטניות בממד הקוגניטיבי לעומת הממד החברתי-רגשי: בין הפרקטיקות שתוארו מעלה נבחרו שתי פרקטיקות: האחת קשורה בממד הקוגניטיבי לקידום אוריינות מתמטית (אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מספרים) והשנייה – בממד החברתי-רגשי לקידום התנהגות חברתית ('אנשי הצוות מעודדים את הילדים לעזור זה לזה'). בכל המדינות נמצאה תמונה דומה (תרשים 16): שיעור חברות צוות הגן המדווחות כי הפרקטיקה לקידום התנהגות חברתית מאפיינת את הגן במידה רבה גבוה משיעור אלו המדווחות כי הפרקטיקה אוריינות מתמטית מאפיינת את הגן. אולם נמצאו הבדלים בין המדינות בגודל הפערים בין הפרקטיקות הללו: בקוריאה ובטורקיה הפערים קטנים יחסית (כ-13%), ואילו בנורבגיה, איסלנד ויפן הם גדולים יחסית (כ-40%). בישראל הפער עומד על 27%, בדומה לגרמניה. ממצאים אלו מדגישים מגמה נרחבת בכל המדינות שהשתתפו במחקר, ולפיה מושם דגש רב יותר על פרקטיקות פרטניות הקשורות בממד החברתי-רגשי לעומת אלו הקשורות בממד הקוגניטיבי.

תרשים 16: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי לעומת הממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: סדר המדינות נקבע לפי גודל הפער בין הפרקטיקות שדווחו כמאפיינות במידה רבה את הגן, על פי דיווחי חברות הצוות באותו גן.

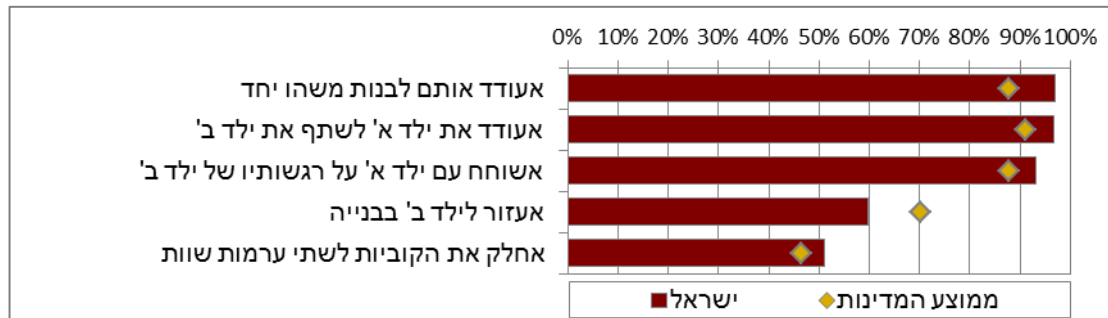
ד. זרקור על שימוש בפרקטיקות במצבי עבודה יום-יומיים

כדי ללמוד עוד על יחסי הגומלין והקשרים בין צוות הגן ובין הילדים, נכללו בשאלון שאלות על אודות השימוש בפרקטיקות במצבי עבודה יום-יומיים. לנשאלות הוצג תרחיש ממשי השכיח בגנים, והן נתבקשו לציין עד כמה סביר שינקטו בכל אחת ממגוון דרכי התמודדות אפשריות, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "בהחלט אעשה זאת", "סביר להניח שאעשה זאת", "סביר להניח שלא אעשה זאת", ו-"בהחלט לא אעשה זאת". להלן שיעורי הדיווח של חברות צוות הגן שצינו כי ינקטו בהחלט או סביר שיינקטו בדרך פעולה נתונה (להלן בסבירות גבוהה).

תיאור התרחיש הבוחן שימוש בפרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית: "נניח ששני ילדים בני שלוש משחקים בקוביות, כל אחד לבדו. ילד א' לוקח את כל הקוביות ובונה דברים. ילד ב' ביישן, נראה מעט עצוב ומתקשה בבנייה. מה תעשי?"

בישראל, 97% מחברות צוות הגן ציינו כי בסבירות גבוהה יעודדו את ילד א' לשתף את ילד ב' במשחק או יעודדו אותם לבנות משהו יחד, ו-93% ציינו כי ישוחחו עם ילד א' כדי לעורר את מודעותו לרגשות של ילד ב' (תרשים 17). שיעורי הדיווח על פרקטיקות אלו גבוהים אך במקצת (ב-5% ועד כ-10%) מממצע המדינות שהשתתפו במחקר. על הפרקטיקות הללו דיווחו הגננות וחברות הצוות המסייע בצורה דומה, ולא נמצאו הבדלים בין מגזרי השפה (נתונים לא מוצגים).

תרשים 17: פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי יינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.5.

שלוש הפרקטיקות הללו לעידוד התנהגות חברתית נמנו עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר בכל המדינות, פרט ליפן (תרשים 18).

תרשים 18: צמרת מדרג הפרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי יינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בכל מדינה

יפן	ישראל	גרמניה	טורקיה	איסלנד	צ'ילה	נורבגיה	קוריאה	
2	2	2	2	1	1	1	1	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'
	1	1	1	2	2	2	3	אעודד אותם לבנות משהו יחד
1	3	3	3	3	3	3	2	אשוחח עם ילד א' ואנסה לעורר את מודעותו לרגשות של ילד ב'
3								אעזור לילד ב' בבנייה

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שצוות הגן דיווח כי יינקטו בהן בסבירות גבוהה, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שצוות הגן במדינה ינקט בהן בסבירות גבוהה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש. מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.5.

בישראל ובמרבית המדינות שהשתתפו במחקר קיימת הסכמה גורפת כי פרקטיקות המתמקדות בילד אחד בלבד, קרי עזרה לילד ב' בבנייה (60% בישראל, 70% בממוצע המדינות) – הפרקטיקה היחידה שמאפיינת פחות גנים בישראל מאשר בממוצע המדינות) או חלוקת הקוביות לשתי ערימות שוות (51% בישראל, בדומה ל-47% בממוצע המדינות) אינן מועדפות לשם יישוב המצב (תרשים 17). הפרקטיקה הראשונה מבין השתיים, עזרה לילד ב' בבנייה, נמנתה עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר (תרשים 18). ועדיין, חשוב לציין כי אף ששתי פרקטיקות אלו אינן נמנות עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר בצ'ילה ובטורקיה, הרי שכ-70% עד כ-75% מחברות צוות הגן במדינות אלו דיווחו כי יבצעו את הפרקטיקות הללו בסבירות גבוהה.

בקשר לשתי הפרקטיקות הללו, המתמקדות בילד אחד בלבד, מעניין לציין כי בישראל שיעורי הדיווח על עזרה לילד ב' בבנייה גבוהים בכ-20% משיעורי הדיווח על חלוקת הקוביות לשתי ערימות שוות בקרב גנות משני מגזרי השפה, ואילו בקרב חברות הצוות המסייע שיעורי הדיווח על שתי הפרקטיקות דומים יחסית (בעיקר בגנים דוברי העברית) (לוח 14). שיעורי הדיווח עבור שאר הפרקטיקות דומים בין מגזרי השפה, וכן בין הגנות וחברות הצוות המסייע (כ-95% ומעלה).

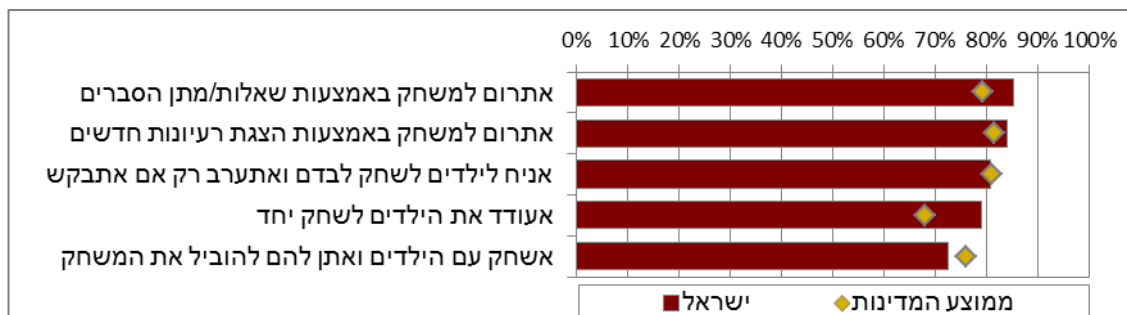
לוח 14: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית בהן ינקטו בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
99%	97%	98%	אעודד אותם לבנות משהו יחד	גננות
99%	95%	96%	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'	
96%	94%	95%	אשוחח עם ילד א' על רגשותיו של ילד ב'	
68%	49%	53%	אעזור לילד ב' בבנייה	
47%	29%	33%	אחלק את הקוביות לשתי ערמות שוות	צוות מסייע
96%	97%	97%	אעודד אותם לבנות משהו יחד	
95%	97%	97%	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'	
94%	93%	93%	אשוחח עם ילד א' על רגשותיו של ילד ב'	
81%	61%	65%	אעזור לילד ב' בבנייה	
75%	61%	64%	אחלק את הקוביות לשתי ערמות שוות	

תיאור התרחיש הבוחן שימוש בפרקטיקות לעידוד משחק: "נניח שחמישה ילדים בני שלוש משחקים בצעצועים שונים לפי בחירתם. במצב אידיאלי, שבו את יכולה לבחור מה לעשות בזמן הזה, מה תעשי?"

בישראל, ציינו כ-75% עד כ-85% מחברות צוות הגן כי ינקטו בכל אחת מן הפרקטיקות השונות בסבירות גבוהה (תרשים 19). הבחירה בסבירות גבוהה במגוון פרקטיקות משלימות היא מנת חלקן של חברות צוות הגן במדינות רבות, והיא ביטוי לכך שלא ניתן לזהות הסכמה גורפת בין המדינות בדבר הפרקטיקות המועדפות (תרשים 20). בסקירת הפרקטיקות לעידוד משחק שנמנו עם שלוש הפרקטיקות שדווחו בשיעורים הגבוהים ביותר בכל המדינות, ניתן לראות כי הפרקטיקה 'תרומה למשחק באמצעות הצגת רעיונות חדשים' צוינה ככולן (בכל 8 המדינות), ובמרביתן ציינו את הפרקטיקה 'שאיילת שאלות או מתן הסברים' (ב-6 מדינות) או את הפרקטיקה לפיה יניחו לילדים לשחק לבדם ויתערבו רק אם יתבקשו (ב-5 מדינות), או 'משחק עם הילדים ולאפשר להם להוביל' (ב-4 מדינות). לעומת זאת, עידוד הילדים לשחק יחד מבלי להצטרף אליהם היא פרקטיקה שנמנית עם שלוש הפרקטיקות המובילות רק במדינה אחת, גרמניה – 56% מחברות צוות הגן שם ציינו כי בסבירות גבוהה ינקטו בפרקטיקה זו – אך חשוב לציין כי בכל שאר המדינות שיעורי הדיווח על כך היו דומים ולרוב אף גבוהים יותר (כ-60% עד כ-85%, למעט 45% בנורבגיה).

תרשים 19: פרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.6.

תרשים 20: צמרת מדרג הפרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי ינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בכל מדינה

יפן	איסלנד	טורקיה	ישראל	צ'ילה	גרמניה	קוריאה	נורבגיה	
3	3	3	2	2	2	1	1	אתרום למשחק של הילדים באמצעות הצגת רעיונות חדשים או חומרים חדשים
2	2	1	1	1			3	אתרום למשחק של הילדים באמצעות שאילת שאלות או מתן הסברים
	1	2	3		1	3		אניח לילדים לשחק לבדם ואתערב רק אם הם יבקשו ממני
1				3		2	2	אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק
					3			אעודד את הילדים לשחק יחד במקום להצטרף למשחק שלהם

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מ-3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות שצוות הגן דיווח כי ינקטו בהן בסבירות גבוהה, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שצוות הגן במדינה ינקוט בהן בסבירות גבוהה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל פונט מודגש.

מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.5.

מעניין לציין כי הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע בישראל נמצאו פערים גדולים במיוחד בין מגזרי השפה בעיקר בנוגע לפרקטיקה 'אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק', כך ששיעורי הדיווח על הפרקטיקה גבוהים יותר בכ-25% במגזר דוברי הערבית ביחס למגזר דוברי העברית (לוח 15). בשאר הפרקטיקות הפערים בין מגזרי השפה היו קטנים יותר ועמדו לרוב על כ-5% עד כ-10%. כמו כן, בגנים דוברי העברית בעיקר, חברות הצוות המסייע נטות לדווח יותר מאשר הגננות כי בסבירות גבוהה ינקטו בפרקטיקות שמניחות לילדים לשחק לבדם או שמעודדות אותם לשחק יחד במקום להצטרף למשחק עימם, וכן במתן ההובלה במשחק לילדים אם הן מצטרפות למשחק שלהם.

לוח 15: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות לעידוד משחק בהן ינקטו בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
89%	83%	84%	אתרום למשחק באמצעות שאילת שאלות/מתן הסברים	גננות
92%	80%	82%	אתרום למשחק באמצעות הצגת רעיונות/חומרים חדשים	
84%	76%	78%	אניח לילדים לשחק לבדם ואתערב אם הם יבקשו ממני	
77%	72%	73%	אעודד את הילדים לשחק יחד במקום להצטרף למשחקם	
87%	60%	65%	אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק	
95%	84%	86%	אתרום למשחק באמצעות שאילת שאלות/מתן הסברים	צוות מסייע
93%	84%	86%	אתרום למשחק באמצעות הצגת רעיונות/חומרים חדשים	
84%	85%	85%	אניח לילדים לשחק לבדם ואתערב אם הם יבקשו ממני	
85%	83%	84%	אעודד את הילדים לשחק יחד במקום להצטרף למשחקם	
92%	73%	77%	אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק	

5.3. פרקטיקות הנוגעות לקבוצות של ילדים

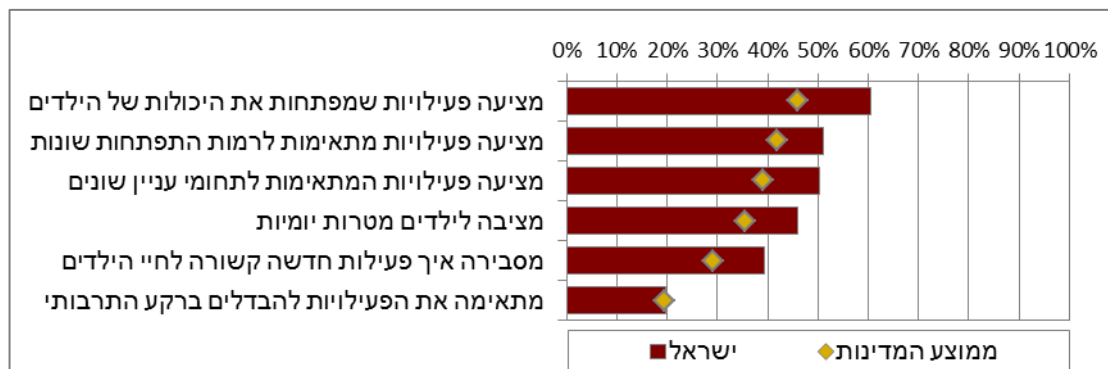
חברות צוות הגן נשאלו על התדירות שבה הן משתמשות בפרקטיקות המופעלות בקרב קבוצות של ילדים במהלך עבודתן בגן, ועל המידה שבה פרקטיקות אלה נוגעות לתפקוד ילדים בקבוצה או להשלכות של התנהגות הילד על שאר הילדים בקבוצה, וזאת על פני סולם

בן 4 דרגות: "אף פעם או כמעט אף פעם", "מידי פעם", "לעיתים קרובות", ו-"תמיד או כמעט תמיד". להלן שיעורי המדווחות על שימוש בפרקטיקות "תמיד או כמעט תמיד" (להלן "תדירות גבוהה"). מכלל הפרקטיקות המופעלות בקרב קבוצות של ילדים, נראה כי הפרקטיקות המופעלות באופן תדיר על ידי שיעורים גבוהים של חברות צוות גן הן בעיקר אלו המעניקות תמיכה התנהגותית, ואילו חלק מהפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות מופעלות תדיר על ידי שיעורים נמוכים יחסית של חברות צוות הגן. התמונה המסתמנת בישראל דומה לזו המשתקפת בממוצע המדינות.

א. פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות

המדרג בישראל של פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, לפי שיעור חברות צוות הגן שדיווחו על יישומן בקרב קבוצות ילדים בתדירות גבוהה דומה למדרג בממוצע המדינות. שיעורי הדיווח בישראל גבוהים על פי רוב בכ-10% עד 15%, פרט לדמיון בשיעורי הדיווח על התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי (תרשים 21). בישראל כמעט שני שלישים מחברות צוות הגן דיווחו כי בתדירות גבוהה הן מציעות פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים (61%), וכמחצית דיווחו שהן מציעות פעילויות שונות המתאימות לרמות ההתפתחות השונות של הילדים (51%) ולתחומי העניין השונים שלהם (50%). לעומת זאת, מעט יותר משליש מחברות צוות הגן דיווחו כי בתדירות גבוהה הן מסבירות לילדים איך פעילות חדשה קשורה לחייהם (39%), ורק כחמישית מהן מתאימות את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים (20%). תמונה זו משקפת פער בין מידת ההתאמה של פעילויות לרמה ההתפתחותית של הילדים, ליכולות שלהם ולתחומי העניין שלהם ובין ההתאמה להבדלים ברקע התרבותי, פער שניכר בישראל אף יותר מאשר בממוצע המדינות. נוכח המגוון התרבותי הרחב בישראל,⁴⁷ ייתכן שפער זה משקף קושי של צוות הגן, וצורך מוגבר בהכנה ובפיתוח מקצועי בהיבט זה.

תרשים 21: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות בתדירות גבוהה

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח על שימוש בתדירות "תמיד או כמעט תמיד" בקרב חברות צוות הגן בישראל
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.3.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות המיושמות בתדירות גבוהה בכל מדינה, ניתן לזהות מספר פרקטיקות בולטות (תרשים 22): ב-5 מדינות ובכללן ישראל

⁴⁷ ישראל מתאפיינת במגוון תרבותי רחב – מעצם היותה מדינה קולטת עלייה המאגדת בתוכה לאומים, עדות, דתות ותרבויות שונות – אך ברור שבגן נתון המגוון התרבותי מצומצם יותר.

הפרקטיקה שדורגה בראש המדרג היא 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים', שחסרה למעשה מרכיב של התאמה אישית לצורכי הילדים. בכל המדינות (למעט טורקיה) הצעת פעילויות שונות המתאימות לתחומי העניין השונים של הילדים ולרמות ההתפתחות השונות שלהם הן בין שלוש הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה. ב-6 מדינות הפרקטיקה 'הצעת פעילויות שונות המתאימות לרמות ההתפתחות השונות של הילדים' הייתה השנייה במדרג, ואילו ב-4 מדינות עם שלוש הפרקטיקות השכיחות נמנתה גם הפרקטיקה 'הצבת מטרות יומיות לילדים'.

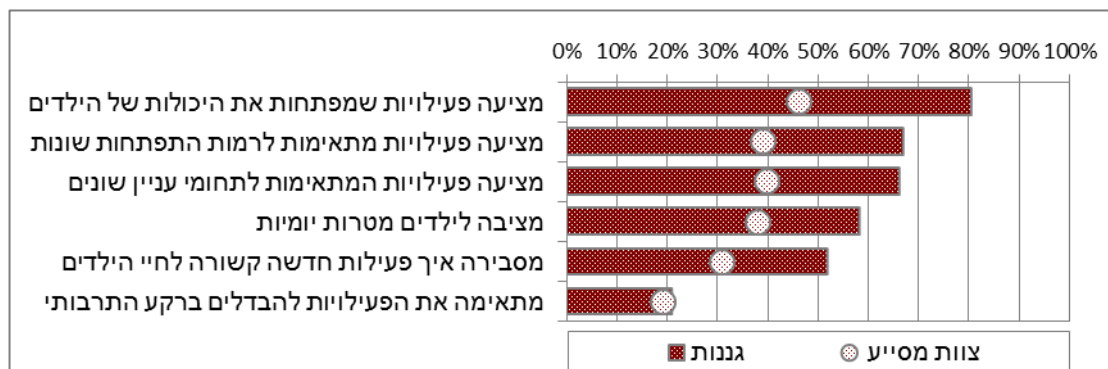
תרשים 22: צמרת מדרג הפרקטיקות הפדגוגיות האדפטיביות שחברות צוות הגן דיווחו על שימוש בהן בתדירות גבוהה, בכל מדינה

קוראיה	יפן	נורבגיה	ישראל	איסלנד	גרמניה	צ'ילה	טורקיה	
		3	1	1	1	1	1	אני מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים
1	1	1	3	3	3	3		אני מציעה פעילויות שונות המתאימות לתחומי העניין השונים של הילדים
2	2	2	2	2	2			אני מציעה פעילויות שונות המתאימות לרמות ההתפתחות השונות של הילדים
3	3					2	2	אני מציבה לילדים מטרות יומיות
							3	אני מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שנעשה בהן שימוש בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.4.

בישראל, שיעורי הגננות המדווחות כי הן מיישמות פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות בתדירות גבוהה גבוהים על פי רוב בכ-20% עד כ-35% משיעורי חברות הצוות המסייע המדווחות על כך (תרשים 23). ניתן לשייך זאת לכך שעיקר העבודה הפדגוגית עם הילדים, ובעיקר זו המתנהלת בקבוצות, היא באחריות הגננת. יוצאת דופן היא הפרקטיקה הנוגעת להתאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי, שמושמת בתדירות גבוהה על ידי שיעורים דומים, ונמוכים, של גננות וחברות צוות מסייע. נוסף על כך, מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה בקרב גננות דומה למדרג בקרב חברות הצוות המסייע.

תרשים 23: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

בחינת מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה (מבלי להתייחס לפרקטיקה 'התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים' המדווחות בשיעורים נמוכים משמעותית משאר הפרקטיקות) מגלה הבדלים בין מגזרי השפה (לוח 16). בקרב הגננות: במגזר דוברי העברית שיעורי הדיווח על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (51% עד 63%), למעט הפרקטיקה 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים', המדווחת בשיעור גבוה יותר (81%). במגזר דוברי העברית ניכרים שיעורי דיווח דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (73% עד 81%), למעט הפרקטיקה הכרוכה בהסבר לילדים לגבי הקשר בין הפעילות ובין חיי היום-יום שלהם, המדווחת בשיעור נמוך יותר (54%). בקרב חברות הצוות המסייע: במגזר דוברי העברית, ניכרים שיעורי הדיווח דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (כ-35%), למעט הפרקטיקה הקשורה בהצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים, שמדווחת בשיעור מעט גבוה יותר (46%) וההסבר לילדים לגבי הקשר בין הפעילות ובין חיי היום-יום של הילדים, המדווחת בשיעור מעט נמוך יותר (26%), ואילו במגזר דוברי העברית ניכר כי שיעורי הדיווח דומים יחסית בעבור מרבית הפרקטיקות (כ-45%), למעט ההתאמה לתחומי העניין של הילדים, פרקטיקה המדווחת בשיעור מעט גבוה יותר (55%) והצבת מטרות יומיות לילדים, המדווחת בשיעור נמוך במעט (40%).

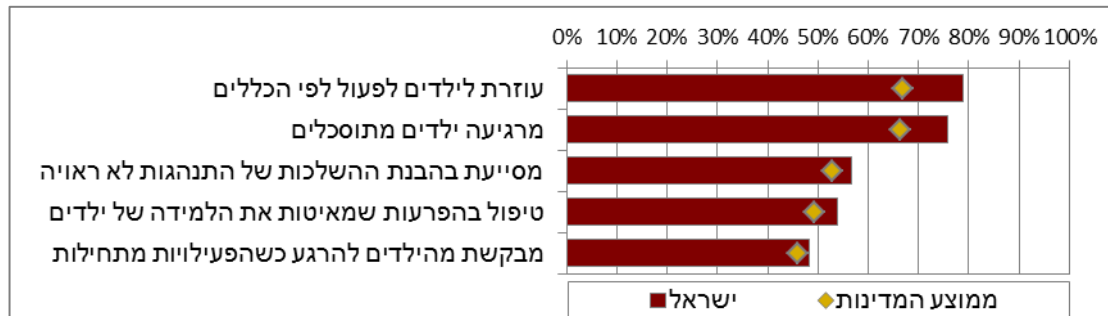
לוח 16: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
77%	81%	80%	מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים	גננות
81%	63%	67%	מציעה פעילויות מתאימות לרמות התפתחות שונות	
79%	63%	66%	מציעה פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים	
73%	54%	58%	מציבה לילדים מטרות יומיות	
54%	51%	52%	מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים	
34%	17%	21%	מתאימה את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי	צוות מסייע
47%	46%	46%	מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים	
48%	37%	39%	מציעה פעילויות מתאימות לרמות התפתחות שונות	
55%	35%	40%	מציעה פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים	
40%	38%	38%	מציבה לילדים מטרות יומיות	
47%	26%	31%	מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים	
33%	15%	19%	מתאימה את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי	

ב. פרקטיקות לתמיכה התנהגותית

ככלל, המדרג בישראל של פרקטיקות לתמיכה התנהגותית, על פי שיעור חברות צוות הגן שדיווחו על יישומן בתדירות גבוהה, דומה למדרג בממוצע המדינות (תרשים 24). בישראל כשלושה רבעים מחברות צוות הגן דיווחו כי בתדירות גבוהה הן עוזרות לילדים לפעול לפי הכללים (79%) ומרגיעות ילדים מתוסכלים (76%). אמנם גם בממוצע המדינות פרקטיקות אלו זכו לשיעורי הדיווח הגבוהים ביותר (כ-66%), אך הללו נמוכים מאשר בישראל. על שימוש בתדירות גבוהה בשאר הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית דיווחו כמחצית מחברות צוות הגן בישראל (כ-50% עד כ-55%), וזאת בדומה לממוצע המדינות.

תרשים 24: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בתדירות גבוהה

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח על שימוש בתדירות "תמיד או כמעט תמיד" בקרב חברות צוות הגן בישראל. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 2.3.

במבט בין-לאומי על שלוש הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית המיושמות בתדירות גבוהה בכל מדינה ניתן לזהות שתי פרקטיקות בולטות (תרשים 25): בכל המדינות הפרקטיקות שדורגו בראש המדרג הן הרגעת ילדים מתוסכלים ועזרה לילדים לפעול לפי הכללים. כל אחת משאר הפרקטיקות דורגה במקום השלישי במדרג של 2 עד 3 מדינות, דבר שמחד גיסא מעיד על השונות בין המדינות ומאידך גיסא משקף כי אין הבדלים ניכרים בתדירות השימוש בפרקטיקות אלו בכל מדינה. מדרג הפרקטיקות בישראל דומה לזה שבקוריאה ובטורקיה.

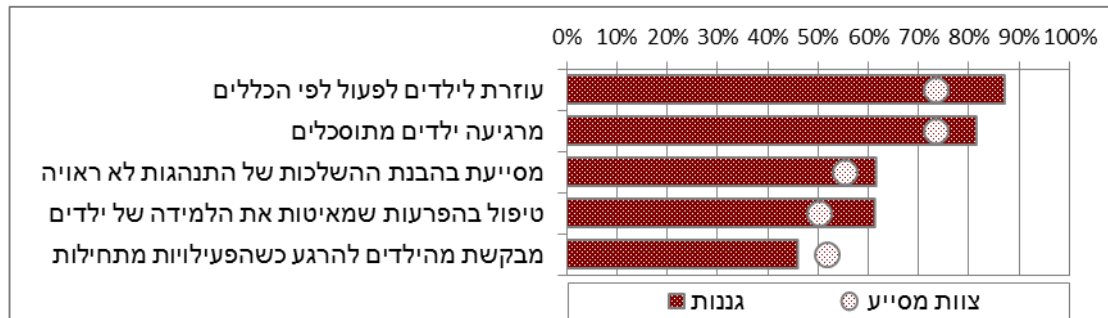
תרשים 25: צמרת מדרג הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית שחברות צוות הגן דיווחו על שימוש בהן בתדירות גבוהה, בכל מדינה

יפן	צ'ילה	טורקיה	קוריאה	ישראל	איסלנד	גרמניה	נורבגיה
1	1	2	2	2	1	1	1
2	2	1	1	1	2	2	2
					3	3	3
		3	3	3			
3	3						

הערה: מוצגות רק פרקטיקות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפרקטיקה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפרקטיקות שנעשה בהן שימוש בתדירות גבוהה על ידי צוות הגן במדינה. הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש. מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.3.

בישראל, שיעורי הגננות המדווחות כי הן מקיימות את הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בתדירות גבוהה על פי רוב גבוהים אך במעט משיעורי חברות הצוות המסייע המדווחות על כך (תרשים 26). ניתן להסביר זאת בכך שהאחריות למתן תמיכה התנהגותית משותפת לגננות ולחברות הצוות המסייע, כלומר איננה נחלתן בלעדית של מי מהן. נוסף על כך, מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה בקרב גננות דומה למדרג זה בקרב חברות הצוות המסייע.

תרשים 26: דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, בחינת מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה מגלה הבדלים בין מגזרי השפה רק בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 17). למעשה במגזר דוברי העברית מדרג הפרקטיקות בקרב חברות הצוות המסייע דומה בעיקרו למדרג בכלל ישראל, ואילו במגזר דוברי הערבית כל הפרקטיקות דווחו בשיעורים דומים יחסית (כ-65% עד כ-75%). בקרב גננות, לעומת זאת, מדרג הפרקטיקות דומה בשני מגזרי השפה.

בעבור שלוש הפרקטיקות בתחתית מדרג הפרקטיקות המיושמות בתדירות גבוהה – ככל שהפרקטיקה ממוקמת נמוך יותר במדרג, בין אם מדרג הגננות ובין אם מדרג הסייעות, כך גדול יותר הפער בין מגזרי השפה על שימוש בה בתדירות גבוהה, כלומר שיעורי הדיווח גבוהים הרבה יותר (בכ-10% ועד כ-25%) במגזר דוברי הערבית.

לוח 17: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בתדירות גבוהה בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, בישראל ולפי מגזר שפה

פרקטיקה	דוברי ערבית (%)	דוברי עברית (%)	כלל ישראל (%)
גננות	92%	86%	87%
	84%	81%	81%
	72%	59%	61%
	74%	58%	61%
	63%	41%	46%
צוות מסייע	72%	74%	74%
	77%	73%	74%
	63%	53%	55%
	66%	46%	50%
	70%	47%	52%

התמונה העולה ממכלול הממצאים עד כה מעידה כי לתפיסת חברות צוות הגן, פרקטיקות אלו מאפיינות את הגנים שבהם הן עובדות, והן חלק מרפרטואר דרכי העבודה שהן מיישמות תדיר בגן, אף שחלקן של הפרקטיקות מיושמות בתדירות רבה מזו של פרקטיקות אחרות. ייתכן, ואף סביר, כי החוויה הסובייקטיבית והתפיסה של חברות צוות הגן שונה מזו של הילדים בגנים. זאת ועוד, חברות צוות גן שונות מפעילות במידה שונה פרקטיקות שונות, ואף אותה חברת צוות יכולה להשתמש במידה שונה באותה הפרקטיקה בתרחישים שונים.

5.4. מעורבות הורים

לגורמים שונים תפקיד מרכזי בהתפתחות הילד וברווחתו, ובהם, לצד הגן, ההורים והמשפחה כמובן. התקשורת עם ההורים והמעורבות שלהם בנעשה בגן הילדים מתרחשת לרוב בשני ערוצים מרכזיים: הראשון הוא באמצעות הגברת המודעות של ההורים למגוון הפעילויות המתרחשות בגן ולחשיבותן וגיוס התמיכה שלהם בפעילויות אלה; השני הוא מתן סיוע ישיר של צוות הגן להורים בנוגע ליחסיהם עם הילדים, כדי למצות את ההזדמנויות להתפתחות ולמידה מיטביים. מנעד הפרקטיקות הנוגעות לקשר עם הורים, אם כן, נע בין תקשורת פורמלית עם ההורים (בימי הורים לדוגמה), דרך מתן דיווחים של צוות הגן להורים על פעילויות בגן באופן כללי ועל תפקוד הילדים בפעילויות אלו, כולל התייחסות לממדי ההתפתחות והרווחה של הילדים ועד עידוד ההורים לבצע פעילויות, משחקים ותהליכי למידה עם הילדים בבית.

א. מדיניות ותכניות לימודים

מערכות החינוך בכל מדינה אוחזות בכלים שעשויים להשפיע על המידה שבה צוותי הגנים משתמשים בפרקטיקות חינוכיות שונות, ובפרט אלו שנועדו לאפשר תהליכים איכותיים בגן למען קידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים. כלי נפוץ הוא הנחיות או מסגרות של תכניות לימודים⁴⁸ שבהן מעוגן הצורך בשימוש בפרקטיקות הנתפסות כאיכותיות, תוך עידוד השימוש בהן, מתן הדרכה וכלים בדבר שימוש מושכל ונרחב בהן, וקישור מפורש בין יישום מיטבי של פרקטיקות אלו ובין היבטים מרכזיים בהתפתחות הילד ובתהליכי למידה. הרשויות המוסמכות בכל מדינה שהשתתפה במחקר דיווחו על המטרות המוצהרות של תכניות הלימודים (לוח 2). בתכנית הלימודים בישראל ישנה התייחסות מפורשת ל-7 מדינות מ-9 המטרות המוצהרות שעליהן נשאלו המדינות. מבין המטרות המוצהרות בתכנית הלימודים בישראל אפשר לציין כאלו שנפוצות גם במדינות אחרות – כגון: המשכיות ורצף חינוכי ומעבר בין דרגות גן, תפקיד הגננות ביישום תכנית הלימודים, בתמיכה במטרות שנקבעו לילדים ובמטרות ההוליסטיות של למידה, התפתחות ורווחת הילדים – וכאלו שמיוצגות בתכניות הלימודים של מספר מועט יחסית של מדינות, כגון הדרכה לגבי המטרות הידע, המיומנויות, היכולות והעמדות שיש לקדם; הדרכה על החומרים ועל הפעילויות שיכולים לשמש גננות לקידום המטרות. המשותף לכל המטרות הללו הוא שהן עוסקות באופן ישיר בקשר שבין הילד, הגננת ותכנית הלימודים. לעומת זאת, שתי מטרות שאינן מיוצגות בתכנית הלימודים בישראל נוגעות למיצוב הגן בהקשר רחב יותר של הקהילה ולקשר העקיף עם המשפחה.

זאת ועוד, בישראל בתכניות הלימודים השונות לגיל הרך לא קיים דיון מפורש בתפקידן של המשפחות ובקשר עמן, ולא כל שכן בדרכים לעידוד מעורבות המשפחה והקהילה. לעומת זאת, נמצא כי תכניות הלימודים במרבית המדינות שהשתתפו במחקר: (א) מציעות דרכים שבהן גננות (או מנהלות גנים) יכולות לעודד מעורבות של משפחות הילדים (למעלה מ-80% מהמדינות); (ב) מתייחסות למשפחות כמרכיב ליבה מרכזי בהתנסויות ובחוויות שצוברים ילדיהן בגנים (למעלה מ-70% מהמדינות); (ג) עוסקות בתפקיד של המשפחות בלמידה, בהתפתחות וברווחה של הילדים, כחלק מהיעדים הכלליים או מהמסגרת המושגית של תכנית

⁴⁸ בישראל ישנן חמש תכניות לימודים עיקריות: תשתית לקראת קריאה וכתיבה, מתמטיקה, מדע וטכנולוגיה, חינוך גופני, וכישורי חיים. מיפוי המטרות המוצהרות דומה בתכניות השונות.

הלימודים (כמעט 60% מהמדינות). במדינה אחת תכנית הלימודים אף נכתבה בשתי גרסאות: הן עבור גני הילדים והן עבור משפחות הילדים.

על אף האמור לעיל, לעיתים קרובות קיים פער בין תכנית הלימודים המיועדת ובין התכנית המופעלת, ובוודאי זו המושגת.⁴⁹ על כן, אך מתבקש לבחון אם ועד כמה היעדר התייחסות מפורשת למעורבות הורים ומשפחות בתכניות הלימודים באה לידי ביטוי הלכה למעשה בפרקטיקות העוסקות בקשר בין הגן וצוותו ובין ההורים.⁵⁰

ב. פרקטיקות לחיזוק הקשר בין הגן ובין ההורים ולעידוד מעורבות ההורים

חברות צוות הגן התבקשו לציין את המידה שבה פרקטיקות הנוגעות לקשר עם ההורים/משפחה מתארות את הקשר בין גן להורים, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא", "במידה מסוימת", "במידה רבה", ו-"במידה רבה מאוד". להלן שיעור הדיווח של חברות צוות הגן שצינו כי הפרקטיקות מתארות במידה רבה או רבה מאוד את הקשר בין הגן להורים.

בישראל, שיעורים גבוהים של חברות צוות הגן דיווחו על כי כל אחת מן הפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים מתארות במידה רבה או רבה מאוד את הקשר בין הגן וההורים (תרשים 27). כך, כ-90% מהן דיווחו כי ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות (בכל המדינות השיעורים עומדים על למעלה מ-90% ועד 98% בגרמניה, פרט לכ-75% ביפן) וכי ההורים מקבלים דיווחים סדירים על התפתחות ילדיהם, רווחתם הרגשית-חברתית והלמידה שלהם (בכל המדינות השיעורים הם למעלה מ-90% ועד 96% בצ'ילה ובטורקיה, פרט לכ-85% ביפן ובקוריאה). הפרקטיקה 'דיווח סדיר על פעילויות היום-יומיות בגן' שכיחה פחות – הן יחסית לשאר הפרקטיקות בישראל (רק 76%) והן ביחס לשאר המדינות (81% לפחות ועד 92% בנורבגיה). גם הפרקטיקה 'עידוד הורים לבצע פעילויות משחק ולמידה עם ילדיהם בבית' זכתה לשיעור דיווח דומה בישראל (76%), אך רק בצ'ילה (90%) ובטורקיה (96%) נרשמו שיעורים גבוהים יותר, ואילו בנורבגיה (44%) נרשמו השיעורים הנמוכים ביותר. למעשה עולה כי פרט לצ'ילה וטורקיה, בכל שאר שש המדינות שהשתתפו במחקר, ובכללן ישראל, זוהי הפרקטיקה הפחות נפוצה לעידוד קשר עם הורים, כלומר שיעור חברות צוות הגן שצינו כי היא מתארת את הקשר בין הגן להורים במידה רבה או רבה מאוד הוא הנמוך ביותר. על תקשורת פורמלית עם ההורים דיווחו בקרב צוות הגן בישראל שיעורי ביניים של 83%, בדומה לממוצע המדינות (בכל המדינות השיעורים עומדים על כ-80% עד כ-90%, פרט ל-66% ביפן).

⁴⁹ על פי המודל המקובל, לתכנית הלימודים שלושה היבטים מרכזיים:

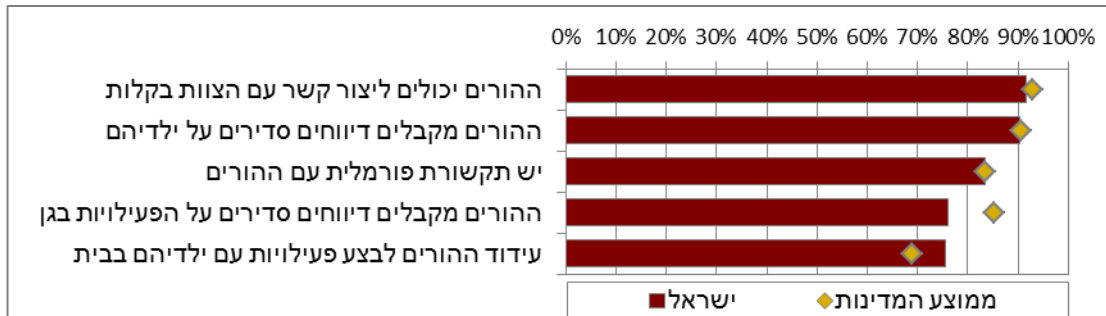
תכנית הלימודים המיועדת (Intended): נקבעת על ידי רשויות החינוך בכל מדינה והמשקפת את הציפיות והמטרות של החינוך לגיל הרך, כלומר מה מערכת החינוך מעוניינת שהילדים ילמדו, והאופן שבו יש לעשות זאת.

תכנית הלימודים המופעלת (Implemented): מיושמת בגנים בפועל והמשקפת כיצד הגנות וצוות הגן מפרשים את תכנית הלימודים המיועדת וכיצד ובאיזו מידה הם מיישמים ומממשים אותה, כלומר מה נלמד בפועל בגנים. תכנית הלימודים המושגת (Attained): באה לידי ביטוי בקרב הילדים שלומדים את התכנים שבתכנית הלימודים המופעלת, כלומר הלמידה, ההתפתחות והרווחה של ילדי הגנים.

⁵⁰ ראו הרחבה בסקר הגנות בנושא אקלים וסביבה פדגוגית בגני ילדים לשנת תשע"ו, בתת-פרק 1.4 העוסק במעורבות הורים בגן, בייחוד בארבעה היבטים מרכזיים: שותפות ועדכון הורים בנעשה בגן, רצון הגנת בשותפות גדולה יותר של ההורים בנעשה בגן, מפגשים פרטניים של הגנות עם ההורים ושביעות רצון הגנות ממספר המפגשים עם ההורים. להלן קישור לדוח באתר הראמ"ה:

http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Seker_Gananot_Report.pdf

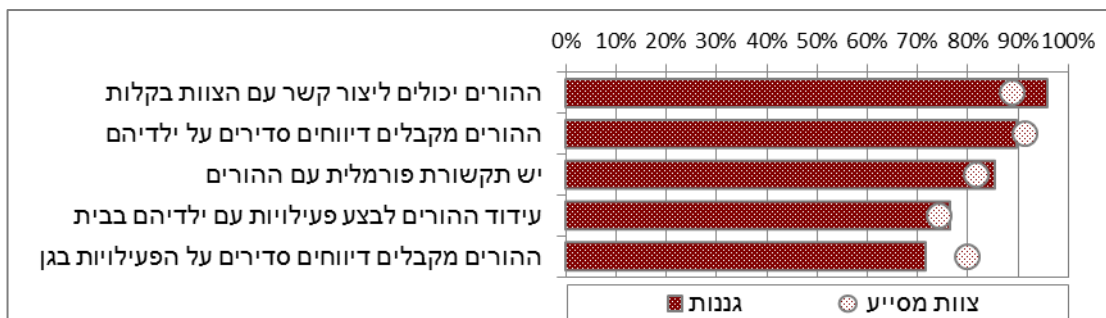
תרשים 27: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד על פי שיעורי הדיווח של חברות צוות הגן בישראל על כך שהפרקטיקות מתארות במידה "רבה" או "רבה מאוד" את קשר בין הגן להורים. מקור למידע: OECD (2019), טבלה CON.ISCED.SSFAM.

בישראל (תרשים 28), שיעורי הדיווח של הגננות וחברות הצוות המסייע דומים בעבור מרבית הפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים, אף כי מסתמן שיצירת קשר בקלות דווחה בשיעורים גבוהים מעט יותר על ידי הגננות (96%, לעומת 89%) ואילו עדכון על הפעילויות בגן דווח בשיעורים גבוהים מעט יותר על ידי חברות הצוות המסייע (80%, לעומת 72%).

תרשים 28: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח של הגננות בישראל על כך שהפרקטיקות מתארות במידה "רבה" או "רבה מאוד" את קשר בין הגן להורים. מקור למידע: OECD (2019), טבלה CON.ISCED.SSFAM.

ככלל, שיעורי הדיווח בגנים דוברי הערבית דומים לאלו בגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 18), וזאת בעבור כל הפרקטיקות פרט לאחת: 'עידוד הורים לבצע פעילויות משחק ולמידה עם ילדיהם בבית' שדווחה בשיעורים גבוהים הרבה יותר (כ-20% עד 25%) בגנים דוברי הערבית לעומת באלו דוברי העברית. בגנים דוברי הערבית נמצא כי פרקטיקה זו היא בין הנפוצות יותר (למעלה מ-90% מהגננות וחברות הצוות המסייע דיווחו על כך), ואילו בגנים דוברי העברית היא בין הפרקטיקות הנפוצות פחות (רק כ-70% מהגננות וחברות הצוות המסייע דיווחו על כך). ייתכן שפער זה משקף צורך ניכר יותר בעיקר במגזר דוברי הערבית לעידוד ההורים לבצע פעולות עם ילדים בבית, ושההכרה בצורך זה מביאה לכך שפרקטיקה זו מיושמת בשכיחות גבוהה יותר במגזר הערבי ומאפיינת את הקשר בין הגן וההורים במידה רבה. ייתכן שהפער נובע מהבדלים בהזדמנויות ובמסגרות אפשריות לפעילויות מעין אלו, למשל תכניות לטיפול אהבת הספר ועידוד שיח ערכי בין הגננות, הילדים, ההורים ואף הקהילה.⁵¹

⁵¹ על מגוון תכניות אלו בגנים דוברי הערבית ובגנים ובתי ספר דוברי העברית ראו באתר הראמ"ה:

לוח 18: דיווחי הגננות והצוות המסייע על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
97%	95%	96%	ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות	גננות
88%	90%	90%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על ילדיהם	
82%	86%	85%	יש תקשורת פורמלית עם ההורים	
94%	72%	76%	עידוד ההורים לבצע פעילויות עם ילדיהם בבית	
78%	70%	72%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על הפעילויות בגן	צוות מסייע
91%	88%	89%	ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות	
90%	92%	91%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על ילדיהם	
85%	81%	82%	יש תקשורת פורמלית עם ההורים	
92%	69%	74%	עידוד ההורים לבצע פעילויות עם ילדיהם בבית	
80%	80%	80%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על הפעילויות בגן	

ממכלול ממצאים אלו בדבר הפרקטיקות המאפיינות את גני הילדים, לפי תפיסת חברות צוות הגן, כמדד לתדירות יישומן בשטח, עולה כי חלק מהפרקטיקות מיושמות בתדירות רבה יותר בישראל מאשר במדינות אחרות. עם זאת, התבנית או המדרג בישראל של הפרקטיקות הפרטניות (אלו בממד הקוגניטיבי ואלו בממד החברתי-רגשי) ושל פרקטיקות המופעלות בקרב קבוצה של תלמידים (בעיקר פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות) דומה במידה רבה לזה בגרמניה, ובמידה פחותה מכך גם לזה צ'ילה, בנורבגיה ובטורקיה. לעומת זאת, מדרג הפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בקבוצה דומה לזה שנמצא בקוריאה ובטורקיה.

ככלל, בישראל שימוש בגנים בפרקטיקות פרטניות אופייני יותר מאשר שימוש בפרקטיקות המופעלות בקבוצה של תלמידים, ובעיקר נפוצות פחות פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות וחלק מן הפרקטיקות למתן תמיכה התנהגותית.

פרקטיקות לחיזוק התקשורת והקשר עם ההורים נפוצות בישראל, לרוב במידה דומה לזו שבממוצע המדינות, אף כי דיווח סדיר על פעילויות בגן ועידוד ההורים לבצע פעילויות עם הילדים בבית נפוצות פחות באופן יחסי.

השלכות לגבי מדיניות

הקניית בסיס ידע רחב ומעמיק על אודות מגוון הפרקטיקות הרצויות והשימוש בהן

יש להקנות את הידע התיאורטי והמעשי על אודות מגוון הפרקטיקות הרצויות, הרציונל לשימוש בהן, המצבים ודרך ההפעלה והיישום שלהן עם ילדים בגן, וזאת באמצעות הכשרת חברות צוות הגן קודם כניסתן לתפקיד וכן באמצעות פעילויות להתפתחות מקצועית, הניתנות באופן ממושך ורציף במהלך מילוי התפקיד של צוות הגן. כמו כן, יש לספק דרכי התמודדות הנוגעות לצורך של חברות הצוות להתאים פרקטיקות לצרכים שונים של ילדים שונים, ובייחוד כאשר מדובר בהפעלת הפרקטיקה בקרב קבוצה של ילדים. כמו כן, חשוב לספק מגוון הזדמנויות ליישום בשטח של הפרקטיקות, להתאמה שלהן לאוכלוסיות שונות של ילדים ובתנאים שונים ולקבלת משוב בונה.

הכוונת השימוש הרצוי בפרקטיקות מיטביות

תכניות הלימודים לגנים עשויות לעצב ולהכתיב אילו פרקטיקות ייושמו על ידי חברות צוות הגן, ובפרט אם הללו כוללות הנחיות מפורשות ומפורטות לציון הפרקטיקות הנחשבות מיטביות ולאופן השימוש בהן, בהקשר של התפתחות הילד ולתהליכי למידה.

עידוד ותמיכה בחיזוק הקשר עם ההורים ובמעורבותם

הורים יכולים לשמש מנוע לתהליכי איכות המתרחשים בגן, ולתרום להתפתחות, ללמידה ולרווחה של הילדים, ומכאן החשיבות בעידוד המעורבות שלהם במתרחש בגן, באופן כללי ובהקשר של ילדם באופן פרטי. על אחת כמה וכמה חשוב הדבר בהקשר של משפחות מרקע חברתי-כלכלי נמוך, רקע תרבותי שונה, שפה זרה, או ילדים עם צרכים מיוחדים. בעוד ישנה מודעות רבה בקרב צוות הגן לחשיבות הקשר עם ההורים, הנושא אינו תופס מקום משמעותי בתהליכי ההכשרה והפיתוח המקצועיים (ראו תת-פרק 7.3), ורצוי לתת לו במה גם בתכניות הלימודים בדמות הנחיות מפורשות לצוות איך לעודד מעורבות הורית ואיך להפיק ממנה את המרב לטובת הילד והגן בכלל.

5.5. מדדים לאיכות התהליכים החינוכיים וההתפתחותיים בגני הילדים

בסקר טאליס בגני ילדים נאסף מידע רב על אודות קשרי הגומלין בין צוות הגן ובין הילדים והוריהם, קשרים שיש בהם כדי לתרום להתפתחות הילדים ולרווחתם, כפי שנמצא זה מכבר בספרות המקצועית בנושא, התשובות לשאלות הנוגעות לפרקטיקות התומכות בלמידה של הילדים, בהתפתחותם וברווחתם קובצו, תוך שימוש בגישות סטטיסטיות, לכדי מספר מדדים המשקפים את הממדים העיקריים של איכות התהליכים בגני הילדים.

להלן פירוט הממדים ומדדי האיכות שנקבעו במחקר טאליס בגני ילדים (לוח 19).

לוח 19: ממדים ומדדים לאיכות התהליכים החינוכיים וההתפתחותיים בגני ילדים

ממד	מדד	פרקטיקות
התפתחות אוריינית שפתית ומתמטית*	קידום התפתחות אוריינית שפתית (לא כולל התפתחות השפה)	כמפורט בתרשים 8, מלבד: עיון בספרים עם תמונות יחד עם הילדים; וקישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים
	קידום התפתחות אוריינית מתמטית	כמפורט בתרשים 8
התפתחות חברתית-רגשית*	קידום התפתחות רגשית	כמפורט בתרשים 11
	קידום התנהגות חברתית	כמפורט בתרשים 11
תמיכה אישית וכחלק מקבוצה#	פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות	כמפורט בתרשים 21
	תמיכה התנהגותית	כמפורט בתרשים 24
מעורבות הורים*	קידום הקשר עם ההורים	כמפורט בתרשים 27, למעט תקשורת פורמלית עם ההורים

דיווחי צוות הגן על: - פרקטיקות המיושמות פרטנית; # - פרקטיקות המיושמות בקבוצה של ילדים

המדדים נקבעו כך שבכל מדינה הממוצע הוא 10 (זוהו גם חציון הסולם) וסטיית התקן היא 2. כיוון שערכים אלו משותפים לכל המדינות, הרי שלא ניתן להשתמש בממדים ובמדדים אלו לבחינה השוואתית בין מדינות, אלא להשוואה בין קבוצות אוכלוסייה במדינה נתונה. כמו כן, ערכים הגבוהים מ-12 בקבוצת אוכלוסייה נתונה נחשבים גבוהים ושונים במובהק מממוצע כלל האוכלוסייה (ובהתאם לכך ערכים הנמוכים מ-8 נחשבים נמוכים במובהק מהממוצע).

חשוב לציין כי על פי רוב קיים מתאם חזק בין הממדים השונים של איכות התהליכים, כך שחברת צוות גן שקיבלה ציון גבוה בממד מסוים, בסבירות גבוהה קבלה גם ציון גבוה בממדים אחרים.⁵² במבט-על על צוותי הגן בכלל המדינות שהשתתפו במחקר (לוח 20), נמצא שהמתאם החזק ביותר הוא בין ממדים של ממד ההתפתחות האוריינית (0.81), כלומר חברות צוות שדיווחו על פרקטיקות לקידום אוריינות שפתית על פי רוב גם דיווחו על פרקטיקות לקידום אוריינות מתמטית (ולהפך). מתאם חלש במעט, אך עדין ניכר בגודלו (0.62) נמצא בין ממדים של ממד ההתפתחות החברתית-רגשית, כלומר חברות צוות שדיווחו על פרקטיקות לקידום התפתחות רגשית נוטות יותר לדווח גם על פרקטיקות לקידום התפתחות חברתית. המתאמים בין הממדים של ממד ההתפתחות האוריינית לממדים של ממד ההתפתחות החברתית-רגשית (כ-0.40 עד כ-0.45) חלשים יותר, ועוד יותר מכך בין הללו לבין הממד של ממד מעורבות ההורים (כ-0.3). ממצאים אלו מעידים כי חברות צוות הגן נוטות לשלב בעיקר בין פרקטיקות שונות המשתייכות לאותו ממד של איכות ולשלב פחות בין פרקטיקות שונות המשתייכות לממדים שונים.

לוח 20: מתאמים בין ממדים (וממדים) לאיכות התהליכים בגני ילדים

ממד	קידום התפתחות שפתית-מתמטית		קידום התפתחות חברתית-רגשית		ממדים
	אוריינות שפתית	אוריינות מתמטית	התפתחות רגשית	התפתחות חברתית	
קידום התפתחות אוריינות שפתית-מתמטית	אוריינות שפתית	0.81	0.44	0.41	קשר עם הורים
	אוריינות מתמטית		0.45	0.43	
קידום התפתחות חברתית-רגשית	התפתחות רגשית			0.62	קשר עם הורים
	התפתחות חברתית				
מעורבות הורים	קשר עם הורים				

גודל הפונט עומד ביחס ישר (מקורב) לגודל המתאם בין הממדים.

5.6. פעילויות עם קבוצות של ילדים

הגודל והמאפיינים של הגן, מבחינת מספרם וגילם של הילדים שבו, יכולים להשפיע לא רק על סוג הפעילות בקבוצות אלא גם על אופי הפעילות וסוגי הפרקטיקות שיופעלו בהן, ומתוך כך גם על האינטראקציות בין חברות צוות הגן ובין הילדים.

כאמור, כדי ללמוד על אופי העבודה היום-יומית של צוות הגן עם הילדים, נתבקשו חברות צוות הגן להתייחס באופן ממוקד ליום העבודה האחרון בגן – היום האחרון שבו עבדו לפני היום הנוכחי שבו מילאו את שאלוני הסקר – ולספק תיאור מפורט על מגוון מאפיינים של יום העבודה. התיאור נוגע להרכב צוות הגן והילדים ביום זה, וכן לסוגי הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש – מבחינה איכותית וכמותית. תיאור זה מאפשר ללמוד על מספר אנשי הצוות שאותם

⁵² הדבר מקשה על היכולת לזהות את התרומה הייחודית של ממד מסוים לאיכות התהליכים בגן הילדים, וכפועל יוצא מוגבלת גם הפרשנות לממצאים תוך ראיית קשר עם ממד נתון.

פוגש הילד לאורך היום ושעימם הוא נמצא ביחסי גומלין כחלק מפעילויות (או לחלופין מספר הילדים הממוצע לחברת צוות) ועל הקשר שבין המגוון והאיכות של הפרקטיקות שבהן נעשה שימוש ובין גודל קבוצת הילדים והרכבה, וכן על מאפייני צוות הגן.

על מאפייני גודל קבוצת הילדים ביום עבודה מסוים הורחב בתת-פרק 4.2 לעיל.

גודל קבוצת הילדים והפרקטיקות המופעלות

אשר למדד של גודל הגן, קרי מספר הילדים בגן, ישראל היא יוצאת דופן בכלל המדינות שהשתתפו במחקר, שכן היא מתאפיינת בשונות מעטה בלבד בין הגנים במדד זה. על כן, בישראל פחות רלוונטית בחינה של הבדל בתדירות השימוש בפרקטיקות מסוימות בתלות בגודל הגן, ולאור זאת יש לפרש את הממצאים בזהירות הנדרשת. ועדיין, יש מקום לציין כי במבט בין-לאומי בהתייחס לממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, חברות צוות גן שעובדות בגנים שבהם מספר גדול יחסית של ילדים (רבעון עליון) נוטות יותר לדווח על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, דוגמת בקשה מהילדים להירגע כשהפעילויות מתחילות וטיפול בהפרעות שמאטות את הלמידה של הילדים, וזאת בהשוואה לחברות צוות גן שעובדות בגנים עם מספר קטן יחסית של ילדים (רבעון תחתון). כמו כן, בגנים מרובי ילדים, חברות הצוות נוטות לדווח יותר על פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, כגון מתן הסבר איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים או הצעת פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים. תמונה זו של שינוי בפרקטיקות עם שינוי בגודל הגן, נמצאה בעיקר בצ'ילה, בקוריאה וגם בישראל. לא נמצאו הבדלים של ממש בתדירות השימוש בשאר הפרקטיקות בין גנים מרובי ילדים ובין אלו שבהם מספר הילדים מועט יחסית. כאמור לעיל, בישראל ובצ'ילה, אך לא בקוריאה, מספר הילדים בגן ביום עבודה מסוים הוא הגבוה ביותר (תרשים 3).

אין לראות בממצא זה תופעה שלילית בהכרח, שכן מתן תמיכה התנהגותית והתאמה של שיטות פדגוגיות למאפייני הילדים השונים נדרשים לשם התפתחות וקידום הלמידה של הילדים. עוד חשוב לציין כי ממצאים אלו תקפים גם כאשר ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין שימוש בפרקטיקות בגן (משתנים מוסברים/תלויים) ובין גודל הגן (משתנה מסביר/בלתי תלוי) במודל שבו השיתו בקרה על מאפייני הרקע של צוות הגן (כגון השכלה וכן הכשרה לעבודה עם ילדים). משמעות הדבר, שגם חברות צוות בעלות מאפייני רקע דומים של השכלה והכשרה לעבודה עם ילדים, נוטות להשתמש יותר בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית ופדגוגיות אדפטיביות כאשר הן עובדות בגנים שבהם יש יותר ילדים. כפי שיוצג בפרק 7, ישנו קשר חיובי דומה בין השכלה והכשרה של צוות הגן ובין תדירות השימוש בפרקטיקות אלו. לפיכך, ההשכלה של ממצאים אלו לעיצוב מדיניות במערכות חינוך היא שבמדינות בהן קבוצת הילדים בגנים הן גדולות, והדבר אופייני לישראל, יש לייחס חשיבות יתרה להשכלה של צוות הגן ולהכשרתו לעבודה עם ילדים.

ממכלול ממצאים אלו בדבר גודל קבוצת הילדים בגן, הגודל וההרכב של צוות הגן והפרקטיקות המופעלות בקבוצה, עולה כדלהלן: (א) בעוד קבוצת הילדים האופיינית לגן בישראל גדולה מאוד ביחס למדינות האחרות שהשתתפו במחקר, הרי שגודל צוות הגן הוא יחסית קטן; (ב) חברות צוות גן שעובדות בגנים שבהם קבוצת הילדים גדולה יחסית, נוטות לדווח יותר על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית ובפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות.

השלכות לגבי מדיניות

לעודד אינטראקציות בין צוות הגן והילדים בקבוצות קטנות של ילדים

פעילות עם קבוצות קטנות של ילדים ויחס גבוה של אנשי צוות לילד עשויים להוביל לאינטראקציות איכותיות ומקדמות בעבור ילדים. לאור הנתונים על אודות גודל קבוצות הילדים בגן וגודל הצוות בישראל, יש להמשיך ולפעול לתגבור כוחות ההוראה בגני בילדים, ובייחוד בכוחות הוראה בעלי השכלה אקדמית והכשרה לעבודה עם ילדים, שכן אלו נוטות להפעיל יותר פרקטיקות איכותיות. כמו כן, יש לעודד פעילויות בקבוצות קטנות של ילדים, שחברות הצוות יוכלו להפעיל בהן פרקטיקות איכותיות ופעילויות מגוונות שקשה ליישם במליאה של הגן. משמעות הדבר היא הסטת המטוטלת מפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, השכיחות בגנים מרובי ילדים, לעבר פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות, שגם אם הן נפוצות יותר בגנים מרובי ילדים הרי שהפעלה מיטבית שלהן בקבוצות קטנות עשויה להיות אפקטיבית יותר ובעלת ערך רב יותר לילדים. אף כי הדבר רלוונטי פחות בישראל, ניתן גם לנטר את גודל הגן ולהפנות כוח אדם מקצועי, מוכשר ומיומן לגנים שבהם מספר הילדים גבוה (בהנחה שקיימת שונות ברמה המקומית).

6. אמונות מקצועיות

6.1. אמונות מקצועיות ודרכי עבודה

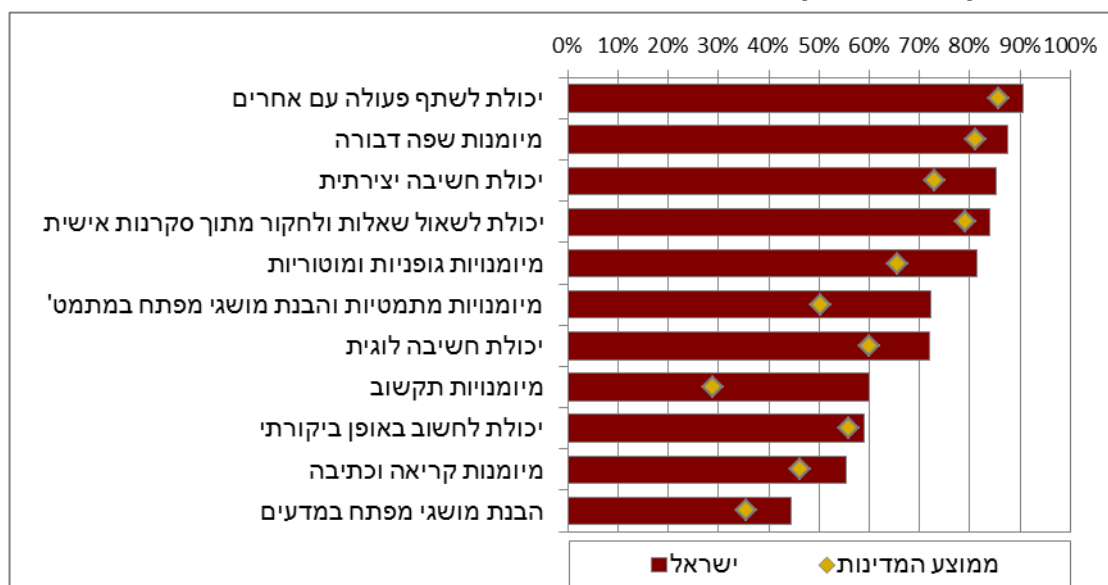
האמונות המקצועיות של חברות צוות הגן בנוגע להתפתחות וללמידה של הילדים עשויות לעצב ולקבוע את המיומנויות ואת היכולות שהן ינסו לפתח בקרב הילדים. כמו כן תפיסותיהן אלה עשויות להשפיע על הפרקטיקות שבהן ישתמשו, על אופן השימוש ותדירות השימוש בפרקטיקות אלה, ובכלל על הקשר ויחסי הגומלין עם הילדים.

פיתוח מיומנויות לשם הכנת הילדים לעתיד

חברות צוות הגן נשאלו עד כמה חשוב, לדעתן, לפתח מיומנויות ויכולות שונות אצל הילדים בגן כדי להכין אותם לעתיד, וזאת על פני סולם בן 3 דרגות: "חשוב במידה מועטה", "חשוב במידה בינונית", ו-"חשוב במידה רבה". את היכולות והמיומנויות שעליהן נשאלו ניתן לסווג לשתי קבוצות עיקריות: (1) מיומנויות קוגניטיביות בסיסיות הזכות להערכה בבתי הספר ובמערכות חינוך בכלל, כגון כישורי קריאה, כתיבה, מיומנויות מתמטיות והבנת מושגי מפתח במתמטיקה ובמדעים ועוד; (2) מיומנויות המכונות "כישורי המאה ה-21", הכוללות מיומנויות קוגניטיביות ומיומנויות חברתיות-רגשיות הזכות להערכה בחברה בכלל ובשוק העבודה כגון חשיבה יצירתית, שיתוף פעולה, חשיבה ביקורתית ועוד. להלן שיעורי חברות הצוות שדיווחו כי הן מייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדי הגן כדי להכיןם לעתיד.

בישראל, וגם בממוצע המדינות, חברות צוות הגן מייחסות חשיבות רבה בעיקר לפיתוח מיומנויות המאה ה-21 בקרב ילדי הגן (תרשים 29), ובפרט היכולת לשתף פעולה עם אחרים (91% בישראל, 86% בממוצע המדינות), חשיבה יצירתית (85% ו-73%, בהתאמה), היכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית (84% ו-79%), וזאת לצד מיומנות של שפה דבורה (88% ו-81%), ומיומנויות גופניות ומוטוריות (82% ו-66%).

תרשים 29: שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכיןם לעתיד

הערה: המיומנויות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח של חברות צוות הגן בישראל על כך שהן מייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות בקרב ילדי הגן כדי להכיןם לעתיד.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.SKILLS.

לעומת זאת, בתחתית מדרג המיומנויות אשר להן מיוחסת חשיבות רבה להכנת הילדים לעתיד ניתן למצוא בעיקר מיומנויות קוגניטיביות בסיסיות כגון קריאה וכתובה (56% ו-46% בהתאמה) והבנת מושגי מפתח במדעים (45% ו-35%, בהתאמה). מעניין לציין כי על פי רוב שיעורי חברות הצוות שייחסו חשיבות רבה למיומנויות השונות גבוהים יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות או לפחות דומים להם. הפער ניכר בעיקר בייחוס החשיבות למיומנויות תקשוב (60% בישראל, הגבוה מבין המדינות, לעומת 29% בלבד בממוצע המדינות) ומיומנויות מתמטיות והבנת מושגי מפתח במתמטיקה (72% לעומת 50%, בהתאמה), שלהן מיוחסת בישראל חשיבות רבה יותר, הן בגני הילדים והן בשאר שלבי החינוך.⁵³ גם לפיתוח מיומנויות גופניות ומוטוריות מיוחסת חשיבות רבה בישראל (82% לעומת 66%, בהתאמה), וגם בגרמניה.

הדבר מקבל אישוש גם במבט בין-לאומי על שלוש המיומנויות שלהן מיוחסת חשיבות רבה בכל מדינה (תרשים 30): היכולת לשתף פעולה עם אחרים נמנית עם שלוש המיומנויות החשובות ב-6 מדינות (בחמש מתוכן היא גם ממוקמת בראש המדרג), פרט לגרמניה וטורקיה; גם המיומנויות שפה דבורה (ב-7 מדינות – כולן פרט לקוריאה – נמנית עם שלוש המיומנויות החשובות, אף כי ביפן ובקוריאה רק כ-60% ציינו זאת); היכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית ולחשוב באופן יצירתי (כל אחת מהן נמנית עם שלוש המיומנויות החשובות ב-5 מדינות) זוכות לחשיבות רבה. מיומנויות גופניות ומוטוריות נמנו עם שלוש המיומנויות החשובות בגרמניה בלבד (כ-80% מחברות צוות הגן ייחסו לכך חשיבות רבה), אף כי בישראל (82%) ובטורקיה (84%) שיעורי חברות צוות הגן שייחסו לכך חשיבות רבה היו דומים.

תרשים 30: שלוש המיומנויות שחברות צוות הגן מייחסות להן חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכנים לעתיד, בכל מדינה

יכולת לשתף פעולה עם אחרים	יפן	קוריאה	ישראל	איסלנד	נורבגיה	טורקיה	גרמניה	צ'ילה
יכולת לשתף פעולה עם אחרים	1	1	1	1	1			2
מיומנות שפה דבורה	3		2	2	2	2	1	1
יכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית		3	3	3		1		3
יכולת חשיבה יצירתית	2	2			3	3	2	
מיומנויות גופניות ומוטוריות							3	

הערה: מוצגות רק מיומנויות שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג המיומנויות שלהן חברות צוות הגן באחת המדינות לפחות מייחסות חשיבות רבה בהכנת הילדים לעתיד. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך המיומנות ממוקמת גבוה יותר במדרג המיומנויות להן חברות צוות הגן מייחסות חשיבות רבה בהכנת הילדים לעתיד בכל מדינה. המיומנויות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 2.9.

בישראל, שיעורי הגננות המייחסות חשיבות רבה לפיתוח מרבית המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכנים לעתיד גבוהים במעט (בכ-5% עד כ-10%) משיעורי חברות הצוות המסייע המייחסות לכך חשיבות רבה (תרשים 31). הפערים ניכרים בעיקר בייחוס החשיבות ליכולת לחשוב באופן ביקורתי (72% לעומת 48%, בהתאמה) ובמידה פחותה מכך לפיתוח

⁵³ על החשיבות המיוחסת לשילוב תקשוב בחינוך בקרב מורים בחטיבות הביניים ראו במחקר טאליס בבתי ספר באתר הראמ"ה:

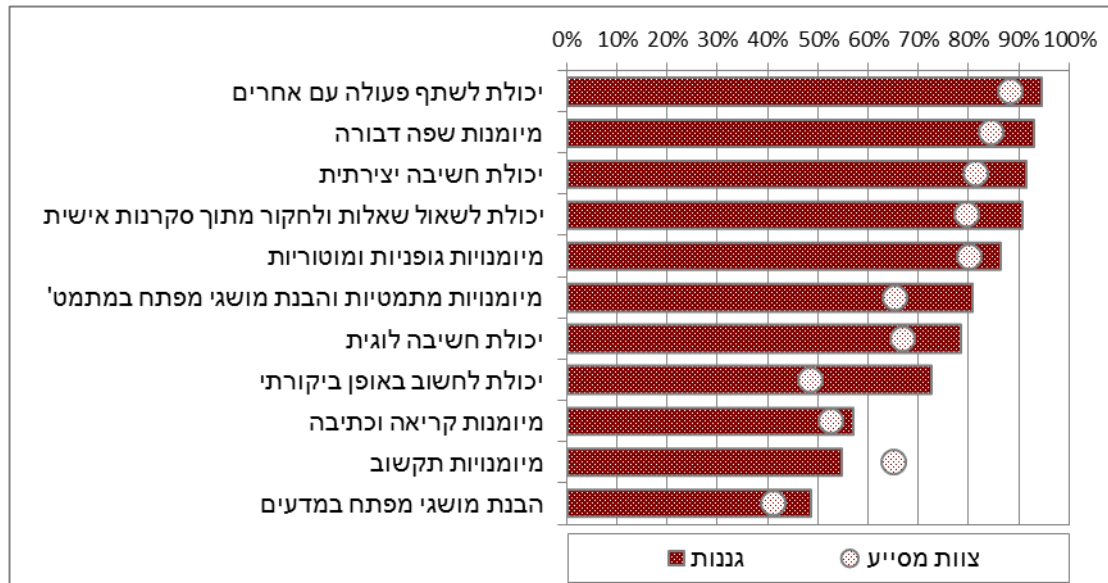
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiym/Talis_2018.htm

על התכנית לחיזוק לימודי המתמטיקה ראו באתר משרד החינוך:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Dovrut/pedagogia/Tochniyot/hizuklimudeimatematika.htm>

מיומנויות מתמטיות והכרת מושגי מפתח במתמטיקה (80% לעומת 65%, בהתאמה). מעניין לציין כי דווקא חברות הצוות המסייע מייחסות חשיבות רבה יותר מאשר הגנות למיומנויות תקשוב (65% לעומת 55%, בהתאמה), אך חשוב להבהיר כי הדבר נמצא רק בגנים דוברי העברית, ואילו בגנים דוברי הערבית התמונה הפוכה (ראו פירוט מטה).

תרשים 31: שיעורי הגנות והצוות המסייע בישראל המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד

הערה: המיומנויות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח של חברות צוות הגן בישראל על כך שמייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות בקרב ילדי הגן כדי להכינם לעתיד. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.SKILLS.

במבט פנים-ישראלי, נמצאה מגמה דומה בין מגזרי השפה, אם כי באופן חלקי בלבד: בגנים דוברי העברית שיעורי הגנות המייחסות חשיבות רבה לפיתוח מרבית המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד גבוהים לרוב (בכ-10% עד כ-25%) משיעורי חברות הצוות המסייע לכך חשיבות רבה, ואילו בגנים דוברי הערבית הפערים קטנים יותר ולרוב שיעורי הגנות הסבורות כך דומים לאלו שבקרב חברות הצוות המסייע (לוח 21). הבדל בולט בין מגזרי השפה נוגע למיומנויות התקשוב: בגנים דוברי העברית חברות הצוות המסייע מייחסות לכך חשיבות רבה יותר מאשר הגנות (68% לעומת 49%, בהתאמה), ואילו בגנים דוברי הערבית התמונה הפוכה (56% לעומת 75%, בהתאמה). עוד מעניין לציין כי התופעה השכיחה שלפיה שיעורי הדיווח גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית נמצאה גם בהקשר זה של ייחוס חשיבות לפיתוח מיומנויות ויכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד. הדבר בא לידי ביטוי בעיקר בנוגע לפיתוח מיומנויות קוגניטיביות בסיסיות, כגון הבנת מושגי מפתח במדעים ובמתמטיקה, מיומנויות קריאה וכתובה, ובמידה פחותה מכך גם בחלק ממיומנויות המאה ה-21, כגון חשיבה לוגית, חשיבה ביקורתית ומיומנויות תקשוב (המיומנות האחרונה דווחה רק בקרב הגנות).

לוח 21: שיעורי הגננות והצוות המסייע המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
91%	95%	94%	יכולת לשתף פעולה עם אחרים	גננות
91%	93%	93%	מיומנות שפה דבורה	
89%	92%	91%	יכולת חשיבה יצירתית	
86%	92%	91%	יכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית	
85%	86%	86%	מיומנויות גופניות ומוטוריות	
90%	78%	80%	מיומנויות מתמטיות והבנת מושגי מפתח במתמטיקה	
85%	77%	78%	יכולת חשיבה לוגית	
77%	71%	72%	יכולת לחשוב באופן ביקורתי	
68%	54%	57%	מיומנות קריאה וכתביה	
75%	49%	55%	מיומנויות תקשוב	
69%	43%	49%	הבנת מושגי מפתח במדעים	צוות מסייע
88%	88%	88%	יכולת לשתף פעולה עם אחרים	
86%	84%	84%	מיומנות שפה דבורה	
84%	81%	81%	יכולת חשיבה יצירתית	
84%	78%	80%	יכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית	
84%	79%	80%	מיומנויות גופניות ומוטוריות	
82%	60%	65%	מיומנויות מתמטיות והבנת מושגי מפתח במתמטיקה	
76%	64%	67%	יכולת חשיבה לוגית	
60%	45%	48%	יכולת לחשוב באופן ביקורתי	
66%	49%	53%	מיומנות קריאה וכתביה	
56%	68%	65%	מיומנויות תקשוב	
60%	36%	41%	הבנת מושגי מפתח במדעים	

מבט-על: הקשר בין אמונות מקצועיות ובין יישום פרקטיקות

מתבקש לבחון אם יש קשר בין האמונות המקצועיות של חברות צוות הגן על אודות המיומנויות והיכולות שיש לפתח בקרב ילדי הגן כדי להכינם לעתיד ובין הפרקטיקות שאותן הן מיישמות. ואכן, נמצא שקשר שכזה אכן קיים בישראל ובמרבית המדינות הנוספות שהשתתפו במחקר, אף כי עוצמתו שונה במדינות שונות.

כך נמצא כי חברות צוות גן שלתפיסתן נודעת חשיבות רבה בפיתוח יכולת הילדים לשתף פעולה עם אחרים נוטות יותר לדווח כי בגנים שלהן מופעלות פרקטיקות לקידום התנהגות חברתית והתפתחות רגשית (פרקטיקות המפורטות בתרשים 11). עוצמת הקשר בישראל בין האמונות המקצועיות של חברות צוות הגן בדבר החשיבות של פיתוח יכולת הילדים לשתף פעולה עם אחרים ובין כל אחת מן הפרקטיקות הללו – הן קידום התנהגות חברתית והן קידום התפתחות רגשית – היא הנמוכה מבין כל המדינות, בנורבגיה עוצמות הקשרים הן הגבוהות מבין כל המדינות, ורק באיסלנד הקשר לא הגיע לכדי מובהקות סטטיסטית.

כמו כן, חברות צוות גן שלתפיסתן נודעת חשיבות רבה בפיתוח יכולת קריאה וכתביה בקרב הילדים נוטות יותר לדווח כי בגנים שלהן מופעלות פרקטיקות לקידום התפתחות האוריינות השפתית, כגון משחק עם הילדים במשחקי מילים או במשחקי אותיות. עוצמת הקשר בישראל בין האמונות המקצועיות בדבר החשיבות של פיתוח יכולת קריאה וכתביה לבין

יישום פרקטיקות לקידום התפתחות האוריינות השפתית דומה לעוצמת הקשר בטורקיה ובקוריאה, ונמוכה רק מזו שבצ'ילה.

בדומה לכך, חברות צוות גן שלתפיסתן נודעת חשיבות רבה בפיתוח אוריינות מתמטית בקרב הילדים נוטות יותר לדווח כי בגנים שלהן מופעלות פרקטיקות לקידום התפתחות האוריינות המתמטית, כגון ייזום פעילויות למיין לפי צורה או צבע, משחקים במשחקי מספרים ועידוד הילדים להשתמש במספרים או לספור. עוצמת הקשר בישראל בין האמונות המקצועיות בדבר החשיבות של פיתוח אוריינות מתמטית לבין יישום פרקטיקות לקידום התפתחות האוריינות המתמטית דומה לעוצמת הקשר בקוריאה, ביפן ובגרמניה ונמוכה רק מזו שבצ'ילה ובטורקיה.

בישראל, נמצאו עוצמת הקשר בין אמונות מקצועיות ובין פרקטיקות בנוגע לאוריינות השפתית דומה לעוצמת הקשר בין אמונות מקצועיות ובין פרקטיקות בנוגע לאוריינות המתמטית. כך גם בחלק ניכר מן המדינות האחרות שהשתתפו במחקר. לעומת זאת, בטורקיה, ביפן ובגרמניה עוצמת הקשר בין האמונות המקצועיות ויישום הפרקטיקות בנוגע לאוריינות מתמטית גבוהה מעוצמת הקשר בנוגע לאוריינות שפתית.

ממכלול ממצאים אלו בדבר אמונות צוות הגן בדבר המיומנויות והיכולות השונות שחשוב לפתח אצל הילדים בגן כדי להכיןם לעתיד, עולה כדלהלן: (א) שיעורים גבוהים מהן מייחסות חשיבות רבה להקניית מיומנויות המאה ה-21 (היכולת לשתף פעולה עם אחרים, חשיבה יצירתית, היכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית), לצד מיומנות של שפה דבורה ומיומנויות גופניות ומוטוריות, ואילו שיעורים נמוכים יחסית מהן מייחסות חשיבות רבה למיומנויות קוגניטיביות בסיסיות; (ב) שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות לפיתוח מיומנויות תקשוב בקרב הילדים גבוה יותר בישראל בהשוואה לממוצע המדינות; (ג) ישנו קשר בין האמונות המקצועיות לבין מידת יישום הפרקטיקות בגן, ובישראל עוצמות הקשרים גבוהות יחסית בהשוואה לעוצמות הקשרים בשאר המדינות בכל הנוגע בפרקטיקות לקידום אוריינות שפתית ואוריינות מתמטית, ועוצמת הקשר נמוכה יחסית בכל הנוגע בפרקטיקות לקידום התנהגותית חברתית והתפתחות רגשית.

השלכות לגבי מדיניות

הכשרה ופיתוח מקצועי ככלי לעיצוב האמונות המקצועיות ולתמיכה בשינוי מקצועי
במסגרת ההכשרות והפיתוח המקצועי ניתן להשפיע לא רק על בסיס הידע הנוגע לפרקטיקות השונות, אלא גם לעצב את האמונות המקצועיות הקשורות לדרכים לתמיכה בלמידה ולתמיכה ברווחה של הילדים, המותאמות לשלבי ההתפתחות שלהם, ובכך להשפיע על מידת יישום הפרקטיקות השונות ועל אופן יישומן.

6.2. אמונות מקצועיות ופרקטיקות בנוגע לשווינויות ושונות

חברות צוות הגן יכולות לתמוך בהתפתחות ובלמידה של הילדים ולקדמן באמצעות הקשר והאינטראקציות שהן מקיימות עימם. לאינטראקציות אלה משנה חשיבות כאשר מדובר

בילדים מרקע חברתי-כלכלי מוחלש, בילדים עם צרכים מיוחדים, או ילדים ממשפחות שבהן שפת האם (או הרקע התרבותי) שונה מזו הנהוגה בגן,⁵⁴ שכן הקשר עם צוות הגן עשוי לרכך ולסייע למעבר אל הגן, ולהבטיח כי הילדים יוכלו ליהנות והפיק את המרב מסביבה עשירה בגירויים לקידום למידה, התפתחות ומשחק. מן הספרות המקצועית עולה כי גני ילדים הנחשבים איכותיים מקנים יתרון דווקא לקבוצות שונות אלו של ילדים, כלומר שילדים מרקע חברתי-כלכלי מוחלש, ילדים עם צרכים מיוחדים וילדים ממשפחות שבהן שפת האם (או הרקע התרבותי) שונה מזו הנהוגה בגן נתרמים – מבחינת למידה, התפתחות ורווחה – במיוחד בגנים שנחשבים איכותיים, יותר מאשר בגנים שאינם נחשבים איכותיים.

הנתונים שנאספו במחקר טאליס בגני הילדים מאפשרים לעמוד על מאפייניהם של הילדים בגן ביום עבודה מסוים, ללמוד על הצוות העובד עימם ועל הפרקטיקות שמופעלות בגן בהינתן מאפיינים שונים של ילדים בקבוצות.

על הרכב קבוצת הילדים בגנים בישראל, תוך השוואה למדינות שהשתתפו במחקר, הורחב בתת-פרק 4.3.

התאמת פרקטיקות לצרכי הילדים ולהרכב קבוצת הילדים בגן

באופן כללי, ישנן גישות שונות שחברות צוות הגן יכולות לנקוט כדי להתאים את הפרקטיקות שהן משתמשות בהן לצרכים ולחוזקות של כל ילד וילד. גישה אחת היא להגביר ולהעצים את השימוש בפרקטיקות כלליות שמקדמות את התפתחות הילד ואת רווחתו. גישה אחרת היא לאמץ פרקטיקות ספציפיות שמעודדות שילוב מיטבי של ילדים בכיתה הגן או בחצר המשחקים, בהתאמה לצרכים האישיים ולחוזקות של כל ילד, ובכך לקדם את התפתחותם ואת רווחתם.

בכל הנוגע במתן מענה לצרכים ייחודיים של ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, עם צרכים מיוחדים או כאלו ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן, הרי שניתן ליישם בתדירות רבה יותר פרקטיקות לקידום ההתפתחות, הלמידה והרווחה של ילדים – בין אם הן כלליות ובין אם ספציפיות – תוך שילוב הילדים הללו בקבוצה בעלת הרכב מגוון של ילדים. אך לעיתים פעילות עם קבוצה מגוונת של ילדים, בהשוואה לפעילות עם קבוצת ילדים הומוגנית, עלולה להציב אתגר וקושי בפני צוות הגן, וביתר שאת אם שיעורם של ילדים מקבוצות שונות של רקע וצרכים מיוחדים הוא גדול יותר, וכן אם יש הבדל וגיוון רב בין הצרכים של כל אחד מילדי הקבוצה. לעיתים חברות צוות הגן עלולות להיתקל בקשיים בדבר בחירת הפרקטיקה המיטבית והדרך הראויה בהתאמתה לקבוצה המגוונת של הילדים או רק לילדים מסוימים בקבוצה, ולעיתים הקושי הוא ביישום של פרקטיקה מסוימת אשר עלול להיות קשה יותר

⁵⁴ על פי ההגדרה המקובלת במחקר טאליס בגני ילדים:

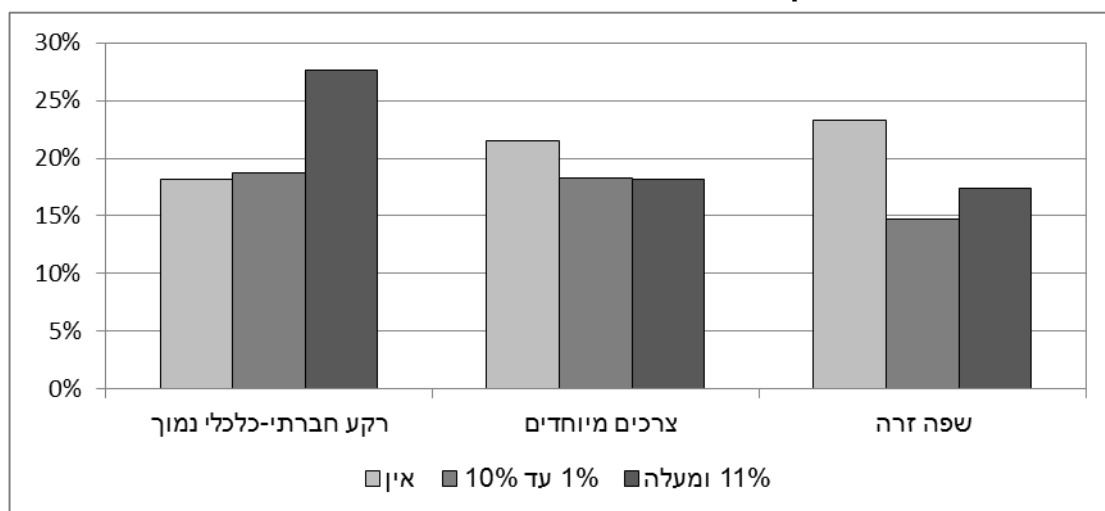
- "ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך" הם ילדים שמגיעים ממשפחות שבהן צרכי החיים הבסיסיים אינם מסופקים, כמו למשל דיור הולם, תזונה ראויה או טיפול רפואי ראוי.
- "ילדים עם צרכים מיוחדים" הם ילדים שיש להם אבחון המגדיר אותם כילדים עם לקויות שונות (קוגניטיביות, פיזיות או רגשיות). לעיתים קרובות יהיו ילדים שהוקצו להם משאבים ציבוריים או פרטיים נוספים (כוח אדם, משאבים חומריים או משאבים כספיים) כדי לתמוך בחינוך ובלמידה שלהם.
- "ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן" הם ילדים ששפת האם שלהם אינה עברית אך הם נמצאים בגן בו נהוגה השפה העברית, והתאמה ילדים ששפת האם שלהם אינה ערבית אך הם נמצאים בגן בו נהוגה השפה הערבית.

בקרב קבוצה מגוונת מבחינת הרכב הילדים, ולהצריך הפעלה שונה בין קבוצות ובין ילדים בקבוצה.

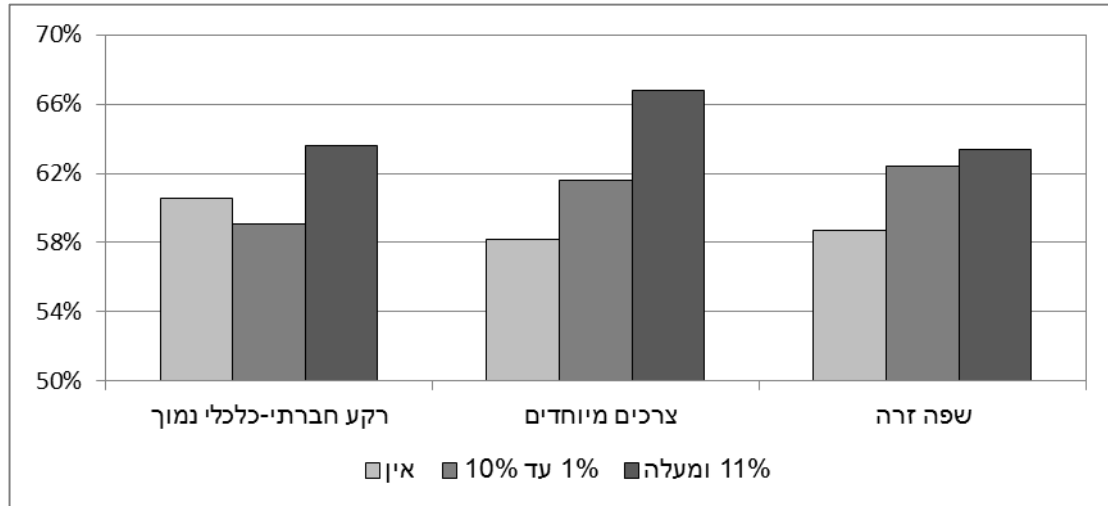
חברות צוות הגן התבקשו לציין את התדירות שבה הן מיישמות פרקטיקות שונות וזאת על פני סולם בן 4 דרגות "אף פעם או כמעט אף פעם", "מידי פעם", "לעיתים קרובות", ו-"תמיד או כמעט תמיד". להלן שיעור חברות צוות גן שדיווחו כי הן מיישמות את הפרקטיקות "תמיד או כמעט תמיד" (להלן שימוש בתדירות גבוהה).

בישראל, בחנו את הדיווח על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות נבחרות (וכביקורת בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית) בקרב חברות צוות גן העובדות עם קבוצות שבהן שיעורים שונים של ילדים עם מאפיינים של רקע חברתי-כלכלי נמוך, צרכים מיוחדים ושפה ששונה משפת הגן. נמצא כי בקבוצות הטרוגניות מבחינת שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך (כלומר בקבוצות שבהן שיעור ילדים אלו הוא 11% ומעלה) יותר חברות צוות גן נוטות להשתמש בתדירות גבוהה בפרקטיקה הפדגוגית האדפטיבית 'התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים' (תרשים 32). כמו כן, שיעור חברות הצוות המדווחות על שימוש תדיר בפרקטיקה הפדגוגית האדפטיבית 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים' גבוה יותר ככל שבקבוצת הילדים שיעור גבוה יותר של ילדים עם צרכים מיוחדים או ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן, ובמידה פחותה מכך אף בקבוצות הטרוגניות של ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך (תרשים 33). לעומת אלו, לא נמצאו הבדלים של ממש בשיעור חברות צוות הגן שדיווחו על שימוש תדיר בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית, כגון 'הרגעת ילדים מתוסכלים' ו-'בקשה מהילדים להירגע כשהפעילויות מתחילות' – בתלות בהרכב הילדים בקבוצה, ואפילו מסתמן כי פחות חברות צוות מסייע מיישמות את הפרקטיקה האחרונה בתדירות גבוהה ככל ששיעור הילדים עם צרכים מיוחדים גבוה יותר.

תרשים 32: שיעור חברות צוות הגן המיישמות בתדירות גבוהה את הפרקטיקה הפדגוגית האדפטיבית 'התאמת הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי של הילדים' בתלות בהרכב הילדים בקבוצה ביום עבודה מסוים

תרשים 33: שיעור חברות צוות הגן המיישמות בתדירות גבוהה את הפרקטיקה הפדגוגית האדפטיבית 'הצעת פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים' בתלות בהרכב הילדים בקבוצה ביום עבודה מסוים

ממכלול ממצאים אלו עולה כי בישראל אכן ישנה התאמה של פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות לצורכי הילדים ולהרכב קבוצת הילדים בגן.

השלכות לגבי מדיניות

דע בפני מי אתה עומד – מודעות, הכנה ותרגול של התאמת פרקטיקות לצרכים כבר בעת ההכשרה ובפעילויות לפיתוח מקצועי

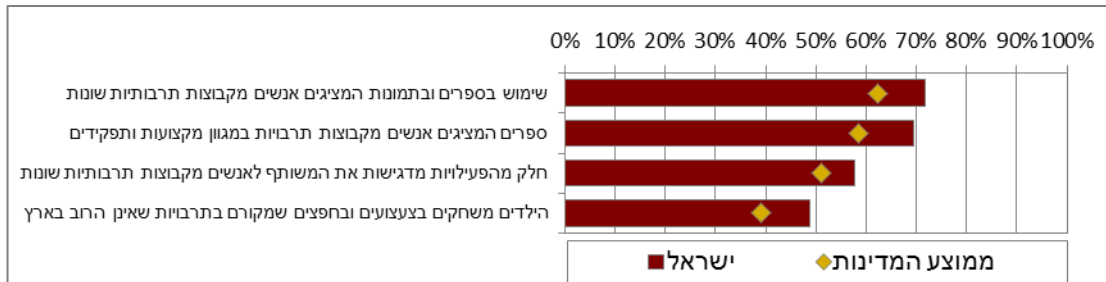
טמונה חשיבות רבה בהתאמת הפרקטיקות לצורכי הילדים באופן כללי, וילדים מרקע מוחלש בפרט. חשוב להגביר את המודעות להתאמות הנדרשות כבר בעת ההכשרה ובמהלך הפעילויות לפיתוח המקצועי, ולספק לצוות הגן הזדמנויות ואפשרויות לחוות ולתרגל התאמות אלו בפרקטיקות לפי צורכי הילדים, ואף לקבל על כך משוב בונה.

פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית

חברות צוות הגן נשאלו עד כמה היגדים שונים הנוגעים לפרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית מאפיינים את עבודת צוות הגן, ונתבקשו לדרג את תשובותיהן על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא", "במידה מועטה מאוד", "במידה מסוימת", ו-"במידה רבה". להלן שיעורי המדווחות על כל היגד ככזה המאפיין את צוות הגן ב-"מידה מסוימת" עד ב-"מידה רבה".

הן בישראל והן בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר (תרשים 34), מרבית חברות צוות הגן מדווחות שהגנים מתאפיינים בשימוש במגוון חומרים (ספרים, תמונות או צעצועים) המציגים אנשים מקבוצות תרבותיות שונות (כ-70% בישראל, כ-60% בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר), מעט פחות מכך דיווחו על ארגון פעילויות המדגישות את המשותף לאנשים מקבוצות תרבותיות שונות (58% ו-51%, בהתאמה), ועוד פחות מכך על משחקים בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שאינן הרוב בארץ (49% ו-39%, בהתאמה). בעוד מדרג הפרקטיקות בישראל דומה לזה שבממוצע המדינות, הרי ששיעורי הדיווח בישראל גבוהים בכ-10% מאשר שיעורי הדיווח של ממוצע המדינות.

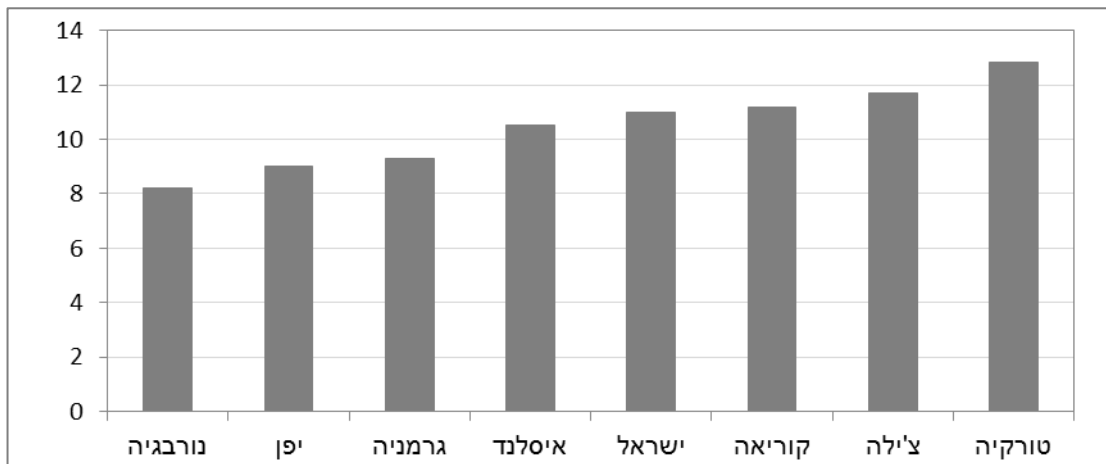
תרשים 34: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן בישראל. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ISCED.DIV_PRACT.

ככלל, בעבור מרבית הפרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית, שיעורי הדיווח בישראל דומים לאלו שבקוריאה ובאיסלנד. בטורקיה ובצ'ילה שיעורי הדיווח על הפרקטיקות גבוהים יותר, ואילו בגרמניה, יפן ונורבגיה הם נמוכים יותר. תמונה דומה מתקבלת גם כאשר בוחנים את הממד המשלב את המידה שבה כל ארבע הפרקטיקות מאפיינות גני ילדים במדינות השונות (תרשים 35).

תרשים 35: מדד פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית המבוסס על דיווחי צוות הגן

הערה: הממד 'פרקטיקות השונות התרבותית בגנים' מציג את מידת השימוש בארבע הפרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית, וערכו בין 4 (ערך סף תחתון) ו-16 (ערך סף עליון) בכל מדינה. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ISCED.DIV_PRACT.

בישראל, שיעורי חברות הצוות המסייע המעידות כי פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית מאפיינות במידה מסוימת עד רבה את צוות הגן גבוהים בכ-10% עד 15% משיעורי הגננות המעידות על כך (תרשים 36).

תרשים 36: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותית

הערה: הפרקטיקות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית בהשוואה לאלו שבגנים דוברי העברית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע. הפערים ניכרים בעיקר בפרקטיקה 'הילדים' משחקים בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שאינן הרוב בארץ' (פער של כ-30% בקרב גננות ושל כ-25% בקרב חברות הצוות המסייע).⁵⁵ גם המדרגים הפנימיים של הדיווחים על הפרקטיקות דומים בין גננות משני מגזרי השפה, ואילו בקרב חברות הצוות המסייע המדרג ניכר בגנים דוברי העברית אך באלו דוברי הערבית נראה כי שיעורי הדיווח דומים יחסית בעבור כל ארבע הפרקטיקות ואין מדרג ברור (לוח 22). אם כך, בגנים דוברי העברית ניכר פער משמעותי בין תדירות היישום של פרקטיקות הנוגעות לקבוצות תרבותיות שונות ובין תדירות יישום הפרקטיקה המתייחסת למיעוט תרבותי, ואילו בגנים דוברי הערבית לא ניכר ביניהן פער, וודאי שלא פער משמעותי.

לוח 22: דיווחי הגננות והצוות המסייע על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותיות, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
71%	64%	65%	שימוש בספרים ובתמונות המציגים אנשים מקבוצות תרבותיות שונות	גננות
74%	63%	65%	שימוש בספרים או צעצועים המציגים אנשים מקבוצות תרבויות שונות במגוון מקצועות ותפקידים חברתיים	
59%	51%	53%	חלק מהפעילויות מדגישות את המשותף לאנשים מקבוצות תרבותיות שונות	
65%	34%	40%	הילדים משחקים בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שאינן הרוב בארץ (למשל כלי נגינה מסורתיים)	צוות מסייע
85%	75%	77%	שימוש בספרים ובתמונות המציגים אנשים מקבוצות תרבויות שונות	
79%	72%	73%	שימוש בספרים או צעצועים המציגים אנשים מקבוצות תרבויות שונות במגוון מקצועות ותפקידים חברתיים	
73%	57%	61%	חלק מהפעילויות מדגישות את המשותף לאנשים מקבוצות תרבותיות שונות	
75%	49%	55%	הילדים משחקים בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שאינן הרוב בארץ (למשל כלי נגינה מסורתיים)	

ממכלול ממצאים אלו בדבר יישום פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותיות עולות המסקנות הבאות: (א) הן בישראל והן בממוצע המדינות נפוץ שימוש במגוון חומרים (ספרים, תמונות או צעצועים) המציגים אנשים מקבוצות תרבותיות שונות אך פחות מכך שימוש במשחקים, בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שאינן הרוב בארץ; (ב) פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותיות נפוצות יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות; (ג) שיעורים גבוהים יותר בקרב חברות הצוות המסייע, בהשוואה לגננות, רואות פרקטיקות אלו כמאפיינות את צוות הגן.

⁵⁵ בשאלון בערבית נוסח ההיגד שונה מעט והוא מבטא התייחסות לשונות ולרב-תרבותיות בגן (ולא בארץ כמו בשאלון בעברית, אף שזו, למעשה, המשמעות של נוסח ההיגד בעברית). נוסח ההיגד בשאלון בערבית: "הילדים משחקים בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שונות/שאינן הרוב בגן (למשל כלי נגינה מסורתיים)".

השלכות לגבי מדיניות

ממגוון תרבותי למגוון בפרקטיקות ובכלים

יש לעודד את צוות הגן להשתמש במגוון כלים רחב, ולא להצטמצם לספרים ותמונות, בעת העיסוק במגוון תרבותי ובשונות בין פרטים. הדבר כרוך הן בהרחבת מגוון הצעצועים והמשחקים המסופקים לגנים, שבהם יש נגיעה לעניין, ומעבר להיבט החומרי גם באימוץ פעילויות שתלויות ואינן תלויות בעזרים והמדגישות את השונה והדומה בין פרטים. התייחסות מפורשת לנושא, במסגרות של פעילויות לפיתוח מקצועי, בהנחיות מפורשות כחלק מתכניות הלימודים וכיו"ב, עשויות לתרום עוד לעשייה בתחום זה.

7. השכלה פורמלית, הכשרה לעבודה עם ילדים ופיתוח מקצועי

7.1. השכלה פורמלית

הענקת חינוך וטיפול ראויים לגיל הרך מצריכה התמחות, ובכלל זה ידע, מיומנויות ויכולות המכוונים לגיל הרך. תכניות הכשרה טרם כניסה לתפקיד אמורות לסייע בידי צוות הגן לרכוש ולפתח את הכישורים הנדרשים, את הבסיס התיאורטי של התפתחות הילד, והבנת הדרכים שיאפשרו לתמוך בלמידה, בהתפתחות וברוחה של ילדים בגיל הרך. כאשר תכניות אלו ממוקדות בהכנה ובהכשרה של צוות הגן ליצירת סביבה עשירה, מגרה התפתחותית, המותאמת לילדים ולצורכיהם, ניתן לקדם תהליכים מתקדמים ואיכותיים מהבחינה החינוכית והטיפולית. המחקר מאפשר לבחון את פרופיל ההכשרה של צוות הגן.

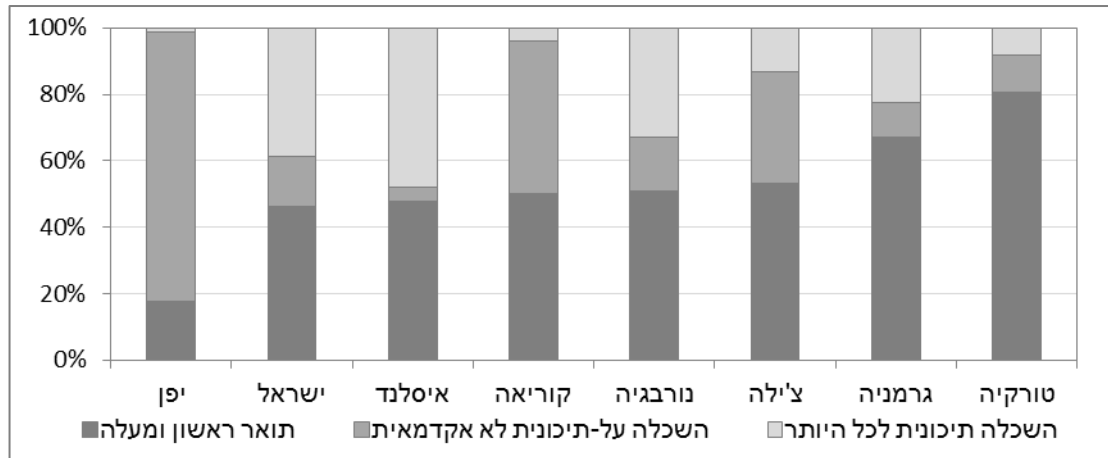
חברות צוות הגן נשאלו לגבי רמת ההשכלה הפורמלית הגבוהה ביותר שרכשו בשלמותה. רמת ההשכלה הפורמלית של צוות הגן בישראל נמוכה יחסית לממוצע המדינות (לוח 23). בישראל, כמעט מחצית (46%) מחברות צוות הגן אוחזות בהשכלה אקדמית, כלומר בעלות תואר ראשון (למשל B.Ed.) ומעלה (תואר שני או שלישי) – שיעור זה נמוך במעט מהשיעור המקביל בממוצע המדינות (52%). עוד כשישית (15%) מחברות צוות הגן בישראל הן בעלות השכלה על-תיכונית לא אקדמית (כגון: מכינה קדם-אקדמית או תעודה מלימודים על-תיכוניים). גם שיעור זה נמוך מהשיעור המקביל בממוצע המדינות (27%). לעומת אלו, שיעור חברות צוות הגן שהן בעלות השכלה תיכונית לכל היותר (כלומר השלימו לכל היותר בית ספר תיכון, חטיבת ביניים או בית ספר יסודי) כמעט כפול בישראל (39%) מזה שבממוצע המדינות (21%). מעניין לציין שהשוני ברמות ההשכלה, בייחוד ההשכלה הלא אקדמית, בין ישראל לממוצע המדינות ניכר בעיקר בקרב חברות הצוות בגנים דוברי העברית.

לוח 23: השכלה פורמלית של צוות הגן

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	
28%	42%	21%	39%	השכלה תיכונית לכל היותר
27%	12%	27%	15%	השכלה על-תיכונית לא אקדמית
45%	46%	52%	46%	תואר ראשון ומעלה (כולל B.Ed.)

נמצאו הבדלים משמעותיים בין המדינות (תרשים 37). כך לדוגמה, כמעט מחצית מחברות צוות הגן באיסלנד השלימו השכלה תיכונית לכל היותר (המדינה היחידה שבה נרשם שיעור השכלה תיכונית לכל היותר הגבוה מאשר זה שבישראל). לעומת זאת, ביפן אמנם שיעור זה אפסי אך כ-80% מחברות הצוות השלימו השכלה על-תיכונית לא אקדמית ורק פחות מ-20% הן בעלות השכלה אקדמית (השיעור הנמוך מבין המדינות). בטורקיה (81%) ובגרמניה (67%) נרשמו השיעורים הגבוהים יותר של חברות צוות בעלות השכלה אקדמית.

תרשים 37: השכלה פורמלית של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור בעלות ההשכלה האקדמית מבין חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.3

בישראל, כמו גם ב-4 מדינות נוספות מאלו שהשתתפו במחקר, ישנם הבדלים של ממש במאפייני הרקע, ההשכלה הפורמלית וההכשרה בין גננות לבין הצוות המסייע (מרביתן סייעות, מיעוטן מתנדבים למיניהם), וזאת על פי רוב כפועל יוצא מהדרישות ומהגדרות של התפקיד וכפי שמעוגן בנוהלי מערכות החינוך במדינות השונות (להרחבה ראו פרק 1). על כן, נבחן להלן את ההכשרה של הגננות ושל חברות הצוות המסייע בנפרד אלו מאלו.

לרובן המכריע של הגננות בישראל (95%) יש תואר ראשון ומעלה (לוח 24). שיעור זה בישראל, בדומה לשיעורן בנורבגיה, הוא גבוה מאוד, בהשוואה לשיעורים בשאר המדינות שהשתתפו במחקר. בצ'ילה (81%), בגרמניה (74%) ובקוריאה (49% בלבד) שיעורן של הגננות בעלות השכלה אקדמית הוא הנמוך ביותר (תרשים 38). לא נמצאו הבדלים של ממש בהשכלה הפורמלית של הגננות בין מגזרי השפה (לוח 24).

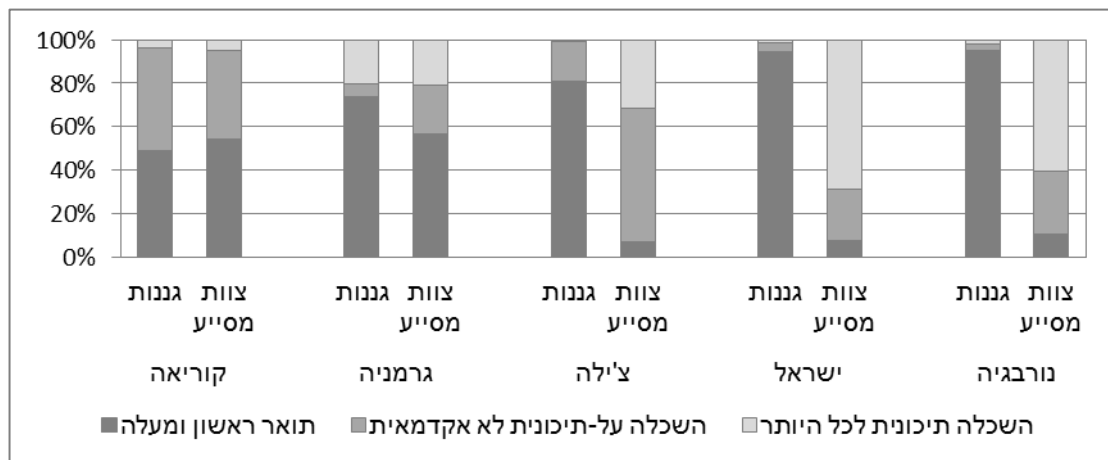
לוח 24: השכלה פורמלית של הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
0%	2%	1%	השכלה תיכונית לכל היותר	גננות
3%	4%	4%	השכלה על-תיכונית לא אקדמית	
97%	94%	95%	תואר ראשון ומעלה (כולל B.Ed.)	
49%	74%	69%	השכלה תיכונית לכל היותר	צוות מסייע
48%	17%	24%	השכלה על-תיכונית לא אקדמית	
3%	9%	7%	תואר ראשון ומעלה (כולל B.Ed.)	

לעומת זאת, פחות מעשירית (רק 7%) מחברות הצוות המסייע בישראל הן בעלות תואר אקדמי (לוח 24). שיעור זה בישראל, בדומה לשיעורן בצ'ילה, הוא נמוך מאוד, ולשם השוואה, למעלה ממחצית חברות הצוות המסייע בגרמניה ובקוריאה הן בעלות בהשכלה אקדמית, ומעניין לציין שבשתי מדינות אלו (ובייחוד בקוריאה) ההשכלה הפורמלית של הצוות המסייע דומה לזו של הגננות (תרשים 38). כשני שלישים (69%) מחברות הצוות המסייע בישראל הן בעלות השכלה תיכונית לכל היותר. שיעור זה גבוה במקצת משיעורן בנורבגיה (61%), וגבוה באופן ניכר משיעורן בשאר המדינות, ולשם השוואה שיעורן בקוריאה עומד על 5% בלבד.

בישראל נמצאו הבדלים של ממש בהשכלה הפורמלית של הצוות המסייע בין מגזרי השפה, וזאת להבדיל מהתמונה הדומה בשני המגזרים שנמצאה בהשכלה הפורמלית של הגננות. כך, בגנים דוברי העברית, בהשוואה לאלו דוברי הערבית, גדול יותר הן שיעורן של חברות הצוות המסייע שהן בעלות השכלה תיכונית לכל היותר (74% לעומת 49%, בהתאמה) והן שיעור חברות הצוות המסייע שהן בעלות תואר ראשון ומעלה (9% לעומת 3%, בהתאמה), ובהתאם לכך נמוך יותר שיעורן של אלו שהן בעלות השכלה על-תיכונית לא אקדמית (17% לעומת 48%, בהתאמה).

תרשים 38: השכלה פורמלית של הגננות והצוות המסייע, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור גננות בעלי ההשכלה האקדמית. מוצגות רק מדינות שבהן קיימת הגדרה מובחנת ומבדלת בין גננות וצוות מסייע בצוות הגן.
מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.4

ממכלול ממצאים אלו בדבר ההשכלה הפורמלית של צוות הגן עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) השכלה פורמלית אקדמית שכיחה יותר בקרב גננות (95%) לעומת הצוות המסייע (7%), וזאת כפועל יוצא מדרישות תפקידן; (ב) ישראל בולטת לטובה בשיעור הגננות בעלות תואר אקדמי (ללא הבדל בין מגזרי השפה), ובוולטת לרעה בשיעור חברות הצוות המסייע שהשכלתן תיכונית לכל היותר (שיעור גבוה במיוחד ניכר במגזר דוברי העברית).

7.2. הכשרה לעבודה עם ילדים

מעבר להיבט ההשכלה הפורמלית, תלויה ועומדת שאלת ההתאמה לעבודה עם ילדים בגיל הרך. חברות צוות הגן נשאלו אם השלימו לימודים או הכשרה מקצועית שהכשירו אותן לעבודה עם ילדים. בישראל, כשלושה רבעים (77%) מחברות צוות הגן הוכשרו לעבודה עם ילדים, בדומה לשיעורן בממוצע המדינות (79%) (לוח 25).

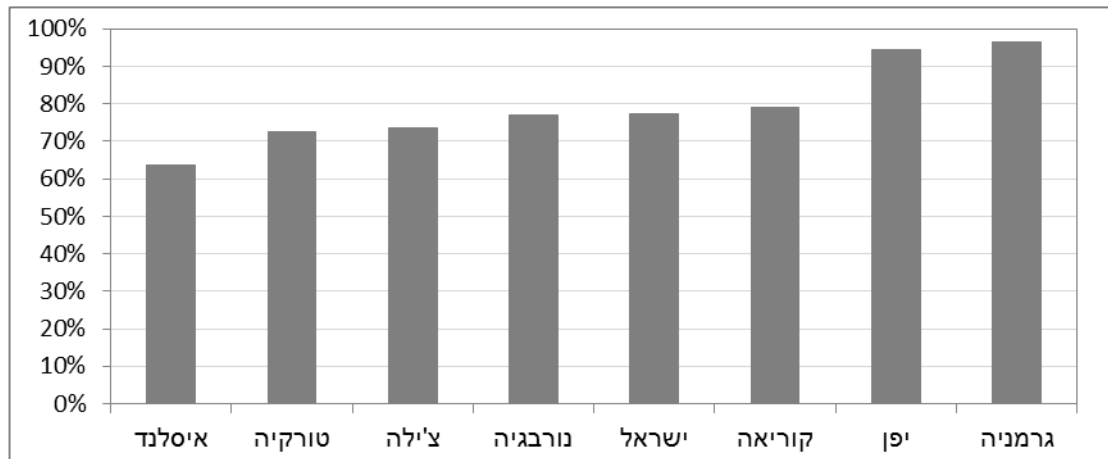
לוח 25: הכשרה של צוות הגן לעבודה עם ילדים

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	צוות הגן
81%	76%	79%	77%	

לשם השוואה, שיעורים גבוהים במיוחד של חברות צוות גן שהוכשרו לעבודה עם ילדים נרשמו בגרמניה (97%) וביפן (94%), ואילו באיסלנד (64%) נרשם השיעור הנמוך ביותר

(תרשים 39) (כאמור, באיסלנד גם שיעור צוות הגן האוחז בהשכלה תיכונית לכל היותר הוא הגבוה מבין המדינות שהשתתפו במחקר (תרשים 37)).

תרשים 39: הכשרה של צוות הגן לעבודה עם ילדים, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור חברות צוות הגן שהוכשרו לעבודה עם ילדים. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.3

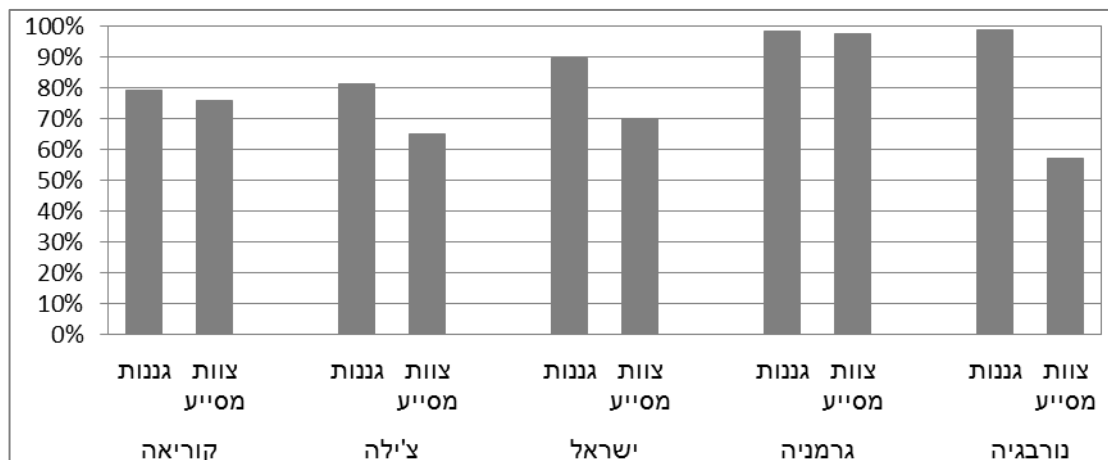
בישראל, כצפוי, שיעור הגננות שהוכשרו לעבודה עם ילדים (89%) גבוה משיעור חברות הצוות המסייע שהוכשרו לכך (70%) (לוח 26).

לוח 26: הכשרה של הגננות והצוות המסייע לעבודה עם ילדים

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל	
89%	90%	89%	גננות
79%	68%	70%	צוות מסייע

תמונה דומה נרשמה גם בנורבגיה ובצ'ילה, ואילו בקוריאה ובגרמניה שיעור הגננות שהוכשרו לעבודה עם ילדים דומה לשיעור חברות הצוות המסייע שהוכשרו לכך (תרשים 40).

תרשים 40: הכשרה של הגננות והצוות המסייע לעבודה עם ילדים, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור גננות שהוכשרו לעבודה עם ילדים. מוצגות רק מדינות בהן קיימת הגדרה מובחנת ומבדלת בין גננות וצוות מסייע בצוות הגן. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.4

שיעור הגננות שהוכשרו לעבודה עם ילדים בישראל נמצא בטווח שבין שיעורן בצ'ילה ובקוריאה (כ-80%) לשיעורן בגרמניה ובנורבגיה (99%). שיעור חברות הצוות המסייע שהוכשרו לעבודה עם ילדים דומה במרבית המדינות (כ-55% עד כ-75%), והוא גבוה יותר בגרמניה (97%). מבחינה זו, אמנם 30% מחברות הצוות המסייע בישראל לא הוכשרו לעבודה עם ילדים, אך שיעור זה איננו חריג בראייה בין-לאומית והוא דומה לשיעורים המקבילים בצ'ילה ובקוריאה. בנורבגיה שיעור חברות הצוות המסייע שלא הוכשרו לעבודה עם ילדים גבוה אף יותר (45%), ורק בגרמניה, כאמור, כמעט כולן הוכשרו לכך.

במבט פנים-ישראלי (לוח 26) ראוי לציין כי הפער בשיעורי ההכשרה לעבודה עם ילדים, בין הגננות ובין חברות הצוות המסייע, גדול יותר בגנים דוברי העברית (90% לעומת 68%, בהתאמה) מאשר בגנים דוברי הערבית (90% לעומת 79%, בהתאמה).

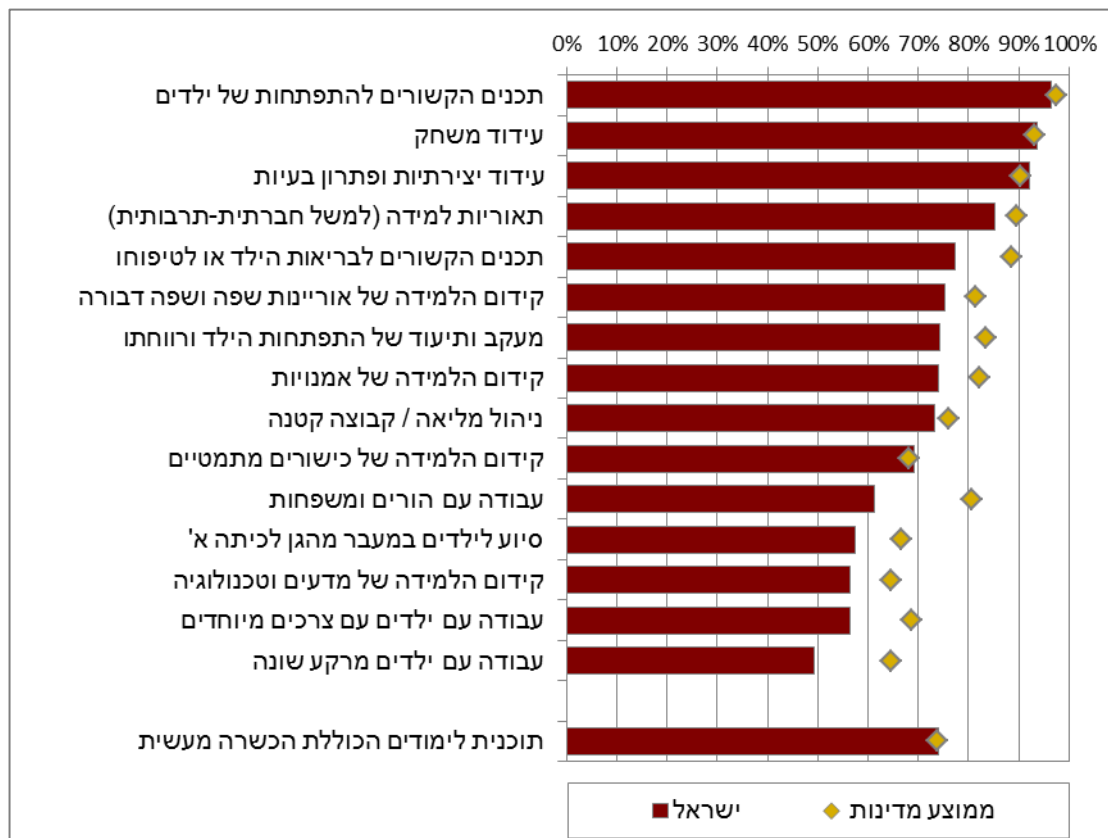
נושאים בהכשרת צוות הגן לעבודה עם ילדים

אלו מבין חברות צוות הגן שהשיבו בחיוב על השאלות הנוגעות להשלמת הלימודים שלהן או לקבלת הכשרה מקצועית שהכשירו אותן לעבודה עם ילדים, התבקשו לתאר אילו נושאים נכללו בלימודים אלו/הכשרה זו. על כן, השיעורים שיוצגו להלן אינם נוגעים לכלל אוכלוסיית צוות הגן אלא מתייחסים רק לחברות הצוות אשר עברו לימודים או הכשרה מקצועית לעבודה עם ילדים (בישראל כ-90% מן הגננות ו-70% מחברות הצוות המסייע, כאמור).

למעלה מ-90% מחברות צוות הגן בישראל שדיווחו על שהשלימו לימודים או הכשרה מקצועית שהכשירו אותן לעבודה עם ילדים ציינו כי בהכשרתן נכללו 'תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים' (התפתחות חברתית-רגשית, מוטורית, קוגניטיבית, ויסות עצמי), 'עידוד משחק' ו-'עידוד יצירתיות ופתרון בעיות' (להלן הנושאים השכיחים ביותר בהכשרה לעבודה עם ילדים) (תרשים 41). נושאים אלו הם גם השכיחים בהכשרת צוות הגן לעבודה עם ילדים בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, ובשיעורים דומים לישראל. לעומת זאת, הנושאים הפחות שכיחים בהכשרה לעבודה עם ילדים בישראל הם 'סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א', 'קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה', 'עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים' ו-'עבודה עם ילדים מרקע שונה'. על הללו דיווחו פחות מ-60% מחברות צוות הגן שדיווחו כי השלימו לימודים או הכשרה מקצועית שהכשירו אותן לעבודה עם ילדים. נושאים אלו (לצד 'קידום הלמידה של כישורים מתמטיים') הם גם השכיחים פחות בהכשרת צוות הגן לעבודה עם ילדים בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, אף כי שיעורי הדיווח גבוהים בממוצע המדינות מאשר בישראל. למעשה, פרט לשלושת הנושאים השכיחים בהכשרה לעבודה עם ילדים בישראל, הרי שמרבית הנושאים האחרים נפוצים יותר בהכשרה לעבודה עם ילדים בממוצע המדינות, ובפרט ניכרים הפערים בנושאים 'עבודה עם הורים ומשפחות' (61% בישראל לעומת 81% בממוצע המדינות), 'עבודה עם ילדים מרקע שונה' (49% לעומת 65%, בהתאמה), 'תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפול האישי שלו' (77% לעומת 88%, בהתאמה), ו-'עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים' (56% לעומת 69%, בהתאמה) (תרשים 41). שיעורי חברות צוות הגן בישראל שדיווחו כי אחד מבין ארבעת הנושאים הללו נכללו בהכשרתן לעבודה עם ילדים, הם הנמוכים ביותר מבין כל המדינות שהשתתפו במחקר (רק בנושא האחרון, שיעור דומה נרשם בצ'ילה).

מעניין לציין כי בנושאים מסוימים בהכשרה נרשמו שיעורים גבוהים במיוחד במדינות מסוימות: הנושא 'עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים' נפוץ במיוחד בהכשרת צוות הגן לעבודה עם ילדים בטורקיה וביפן (כ-85%), הנושא 'סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א' – בטורקיה (90%), הנושא 'מעקב ותייעוד התפתחות הילד, רווחתו הרגשית-חברתית והלמידה שלו' – ביפן (96%), הנושאים 'קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה' וכן 'כישורים מתמטיים' – בנורבגיה (כ-90% וכ-80%, בהתאמה) ובטורקיה (כ-85%), וכן הנושא 'ניהול מליאה / קבוצה קטנה' – בקוריאה ובטורקיה (כ-92%).

תרשים 41: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית שהכשירו את צוות הגן לעבודה עם ילדים

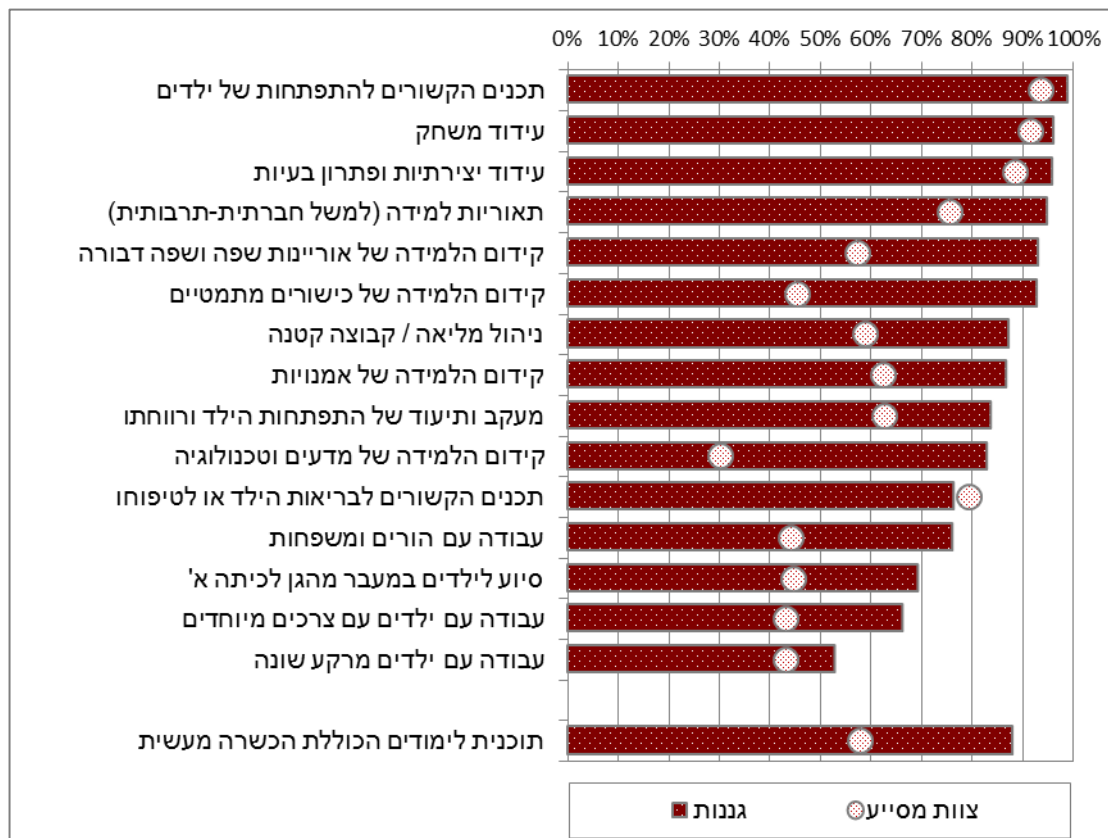

הערה: הנושאים מוצגים בסדר יורד על פי שיעורי הדיווח בכלל ישראל. מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.4

בישראל, שיעורים גבוהים יותר של גננות דיווחו כי מרבית הנושאים המצוינים לעיל נכללו בהכשרתן לעבודה עם ילדים, בהשוואה לשיעורי חברות הצוות המסייע שדיווחו על כך. זאת למעט שיעורים דומים יחסית בשתי הקבוצות עבור שלושת הנושאים השכיחים ביותר בהכשרת צוות הגן – 'תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים', 'עידוד משחק' ו-'עידוד יצירתיות ופתרון בעיות' – וכן עבור הנושא 'תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוחו האישי' (תרשים 42 ולוח 27). בישראל, נושאים הנוגעים לקידום למידה – בעיקר של מדעים וטכנולוגיה (83% ו-30%, בהתאמה), של כישורים מתמטיים (93% ו-45%, בהתאמה) ושל אוריינות שפתית ושפה דבורה (93% ו-57%, בהתאמה) – הם נושאים שכיחים בעיקר בהכשרת גננות והרבה פחות מכך בהכשרת הצוות המסייע. גם הנושאים 'עבודה עם הורים ומשפחות' (76% ו-44%, בהתאמה) ו-'ניהול מליאה / קבוצה קטנה' (87% ו-59%, בהתאמה) נכללו בהכשרתם.

בהתאמה) שכיחים הרבה יותר בהכשרת גננות מאשר בהכשרת הצוות המסייע בישראל. זאת ועוד, שיעורי הדיווח על הכללת שלושת נושאים אלו של קידום למידה – אוריינות שפה ושפה דבורה, כישורים מתמטיים, ומדעים וטכנולוגיה – בהכשרת גננות בישראל הם מהגבוהים בקרב המדינות שהשתתפו במחקר (לצד נורבגיה), ואילו שיעורי הדיווח על הכללתם בהכשרת הצוות המסייע בישראל הם הנמוכים בקרב המדינות. למעשה, פרט לשלושת הנושאים השכיחים ביותר בהכשרת צוות הגן, שיעורי חברות הצוות המסייע שדיווחו על הכללת נושא מסוים בהכשרתן הם הנמוכים ביותר בקרב המדינות שהשתתפו במחקר.

תרשים 42: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית לעבודה עם ילדים, דיווחי הגננות והצוות המסייע בישראל

הערה: הנושאים מוצגים בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב גננות ישראל.
מקור למידע: OECD (2019), טבלאות BMUL.ROLE.PREQ_PROC ו-BMUL.ROLE.PREQ_CDEV-i

שילוב הכשרה מעשית בתכנית הלימודים או ההכשרה של צוות הגן חיונית להכנת חברות הצוות לעבודה עם ילדים ולהתמודדות עם אתגרי התפקיד. כשלושה רבעים מחברות צוות הגן בישראל (74%) שעברו הכשרה לעבודה עם ילדים, דיווחו כי זו כללה הכשרה מעשית. שיעור זה דומה למוצע המדינות (74%) (תרשים 41). בישראל, שילוב הכשרה מעשית נפוץ יותר בהכשרת גננות (88%) מאשר בהכשרת הצוות המסייע (58%) (תרשים 42). תופעה זו ייחודית לישראל, שכן בכל שאר המדינות שבהן קיימת הבחנה מוגדרת בין תפקיד הגננות והצוות המסייע, שיעורי המדווחות על שילוב הכשרה מעשית בקרב גננות דומים לאלו שבקרב הצוות המסייע.

את הנתונים שהוצגו לעיל יש לבחון גם אל מול ההבדל בין הגננות לבין חברות הצוות המסייע בהשלמת לימודים או הכשרה מקצועית לעבודה עם ילדים (כ-90% מן הגננות ו-70%

מחברות הצוות המסייע, כמוצג בלוח 26). למעשה, 76% מבין כלל הגנות השלימו לימודים או הכשרה מקצועית לעבודה עם ילדים אשר כללה הכשרה מעשית, וזאת לעומת 39% בלבד מבין כלל חברות הצוות המסייע. משמעות הדבר: שיעור אלו שהכשרתם לעבודה עם ילדים כללה הכשרה מעשית הוא כפול בקרב גנות לעומת שיעור זה בקרב הצוות המסייע.

במבט פנים-ישראלי (לוח 27), בגנים דוברי הערבית בעיקר חברות הצוות המסייע, ובמידה פחותה גם גנות, דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על הכללת מרבית הנושאים (פרט לנושאים השכיחים ביותר) בהכשרתן לעבודה עם ילדים, בהשוואה לשיעורים המקבילים בגנים דוברי העברית. לעומת זאת, שילוב הכשרה מעשית נפוץ מעט יותר בגנים דוברי העברית מאשר באלו דוברי הערבית, בעיקר בקרב הצוות המסייע (60% לעומת 50%, בהתאמה) ופחות מכך בקרב הגנות (89% לעומת 84%, בהתאמה).

לוח 27: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית לעבודה עם ילדים, דיווחי הגנות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
99%	99%	99%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים	גנות
98%	96%	96%	עידוד משחק	
98%	96%	96%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות	
97%	95%	95%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)	
91%	94%	93%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה	
92%	93%	93%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים	
88%	87%	87%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה	
96%	85%	87%	קידום הלמידה של אמנויות	
92%	82%	84%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד ורווחתו	
90%	81%	83%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה	
88%	74%	76%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוחו	
84%	74%	76%	עבודה עם הורים ומשפחות	
85%	65%	69%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'	
83%	62%	66%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים	
72%	48%	53%	עבודה עם ילדים מרקע שונה	
84%	89%	88%	תכנית לימודים הכוללת הכשרה מעשית	צוות מסייע
96%	93%	94%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים	
98%	89%	92%	עידוד משחק	
93%	87%	88%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות	
86%	72%	76%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)	
75%	52%	57%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה	
74%	36%	45%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים	
72%	55%	59%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה	
89%	54%	62%	קידום הלמידה של אמנויות	
87%	55%	63%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד ורווחתו	
58%	21%	30%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה	
96%	74%	80%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוחו	
75%	34%	44%	עבודה עם הורים ומשפחות	
70%	36%	45%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'	
59%	38%	43%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים	
67%	36%	43%	עבודה עם ילדים מרקע שונה	
50%	60%	58%	תכנית לימודים הכוללת הכשרה מעשית	

ממכלול ממצאים אלו על ההכשרה של חברות צוות הגן לעבודה עם ילדים ועל הנושאים בהכשרות אלו עולות מספר מסקנות: (א) שיעור חברות צוות הגן שהוכשרו לעבודה עם ילדים דומה בישראל (77%) ובממוצע המדינות (79%); (ב) בישראל, הכשרה לעבודה עם ילדים נפוצה יותר בקרב גננות (89%) מאשר בקרב הצוות המסייע (70%), ובפרט כשזו כוללת הכשרה מעשית (78% מבין כלל הגננות לעומת 41% מבין כלל חברות הצוות המסייע); (ג) מדרג הנושאים בהכשרות צוותי הגן לעבודה עם ילדים בישראל דומה לזה שבממוצע המדינות, אף כי שיעורי הדיווח בישראל נמוכים יותר לרוב. מבין המדינות שהשתתפו במחקר, ישראל בולטת לטובה בהכללת נושאים של קידום למידה – מדעים וטכנולוגיה, כישורים מתמטיים, אוריינות שפתית ושפה דבורה – בהכשרה של גננות, ובולטת לרעה בהכללת נושאים אלו בהכשרה של הצוות המסייע.

מבט-על: קשר בין הכשרת צוות הגן ובין מאפייני הצוות ואיכות תהליכי ההוראה בגן

ישנם היבטים שונים לאיכות התהליכים המתרחשים בגן. בחלק זה נבחן שני היבטים מרכזיים של פרקטיקות הנוגעות לעבודה עם ילדים בקבוצה: שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות לקידום למידה והתפתחות של ילדים, וכן הענקת תמיכה התנהגותית לילדי הגן (להרחבה ראו פרק 2). איכות התהליכים בגן עשויה להיות מושפעת מגורמים רבים, ובהם מאפייני הרקע של צוות הגן וההכשרה שלהם. במחקר ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין היבטים של איכות התהליכים המתרחשים בגן (משתנים מוסברים/ תלויים) ובין מאפייני הרקע של צוות הגן (משתנים מסבירים/בלתי תלויים, כגון: השכלה פורמלית, ותק בתפקיד, תפקיד, היקף משרה, סטטוס העסקה),⁵⁶ תוך בקרה על מאפייני הגן (כגון מספר הילדים בגן, יחס בין אנשי צוות הגן ומספר הילדים בגן, שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, מיקום הגן: בעיר או בכפר, וניהול גן: פרטי או ציבורי). בבואנו לנתח את הממצאים, יש להביא בחשבון את ההבדלים הניכרים בישראל בין מאפייני הרקע וההכשרה של הגננות ובין מאפיינים אלו בקרב חברות הצוות המסייע.

בישראל נמצא כי חברות צוות גן בעלות תואר אקדמי נוטות להשתמש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות יותר מאשר עמיתותיהן חסרות ההשכלה האקדמית (כך גם בגרמניה וצ'ילה). תמונה דומה נמצאה גם בעבור חברות צוות גן שהוכשרו לעבודה עם ילדים בהשוואה לאלו שלא הוכשרו לכך (קשר דומה נמצא גם בצ'ילה, יפן, קוריאה וטורקיה). נוכח ההבדלים בדרישות התפקיד בנוגע להשכלה וכן בנוגע להכשרה לעבודה עם ילדים (כפי שהוצגו בפרק זה), אין זה מפתיע כי בישראל גננות נוטות יותר להשתמש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות מאשר חברות הצוות המסייע (וכך גם מנהלות גנים וגננות בצ'ילה, יפן וקוריאה). לעומת זאת, לא נמצאו קשרים בין מאפייני הרקע וההשכלה של חברות צוות הגן ובין שימוש בפרקטיקות שנועדו להעניק תמיכה התנהגותית.

⁵⁶ חלק ממשתנים אלו תוארו בפירוט בפרקים קודמים ואילו חלק אחר, כגון היקף משרה וסטטוס העסקה, יתוארו בפרקים הבאים.

השלכות לגבי מדיניות

תמיכה בהשתתפות צוות הגן בתכניות הכשרה שממוקדות בעבודה עם ילדים צעירים

בישראל ובמדינות רבות נמצא שחברות צוות גן בעלות הכשרה אקדמית וכאלו שהוכשרו לעבודה עם ילדים נוטות יותר, בהשוואה לעמיתותיהן חסרות ההשכלה האקדמית ולאילו שלא הוכשרו לעבודה עם ילדים, להשתמש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות – פרקטיקות המאפשרות להן להתאים את דרכי עבודתן לצרכים ההתפתחותיים של הילדים. על כן, בעיצוב מדיניות הנוגעת להכשרת צוות הגן, קיימת חשיבות בהצבת דרישות-סף מוקדמות הנוגעות להשכלה של הגננות, וכך גם בהצבת דרישות להכשרה לעבודה עם ילדים של חברות הצוות המסייע, בין אם קודם קבלתן לתפקיד ובין אם בפיתוח המקצועי שלהן לאורך מילוי תפקידן. כל זאת, כדי שכלל חברות הצוות יוכלו לספק מענה מיטבי המותאם לצרכים הפרטניים של הילדים השונים ולתחומי העניין המגוונים שלהם.

עיגון פרקטיקות מיטביות בתכניות ההכשרה ושילוב מרכיב על הכשרה מעשית

אין די בעידוד השתתפות בתכניות להכשרה, בין שזו השכלה פורמלית ובין שאלו תכניות ייעודיות להכשרה לעבודה עם ילדים. לשם קידום ההתפתחות ההוליסטית, הלמידה והקניית הכישורים, וכן רווחת הילדים, יש גם להבטיח כי השתתפות בתכניות אלו תסייע בידי חברות הצוות להבין מה הן פרקטיקות מיטביות רצויות ותביא אותן לאמץ ולהפעילן בשטח. כמו כן, יש חשיבות בשילוב הכשרה מעשית בתכניות, קרי עבודה בשדה (עם ילדים בגני הילדים), ובישראל הדבר נדרש אף יותר בקרב חברות הצוות המסייע.

הגננות כסוכנות של שינוי בקרב צוות הגן

במדינות דוגמת ישראל, שבהן קיים הבדל בין דרישות הסף להכשרה של הגננות ובין אלו הנדרשות מן הצוות המסייע, ניכר ביניהן פער בהשכלה הפורמלית ובהכשרה לעבודה עם ילדים. יש לתת בידי הגננות כלים, שבעזרתם יוכלו להנחות ולהדריך את חברות הצוות המסייע (ואת יתר חברות צוות הגן) בשימוש וביישום של פרקטיקות מיטביות – לקידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים. הכללת הנושא 'מנהיגות פדגוגית' יכולה להוות בסיס לכך (נפוץ בכל המדינות פרט לגרמניה, 75% מהגננות בישראל דיווחו כי נושא זה נכלל בהכשרתן).

7.3. פיתוח מקצועי של צוות הגן

גם לאחר השלמת הלימודים וההכשרה המקצועית, בטרם הכניסה למקצוע, ככל שזו התקיימה, הפיתוח המקצועי של חברות צוות הגן נמשך במהלך מילוי תפקידן. חברות צוות הגן נשאלו על אודות ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי במהלך השנה שקדמה להעברת הסקר. השאלות התייחסו לנקודות הבאות: סוגי הפעילויות, התכנים בפעילויות, הנושאים שבהם יש צורך רב בפיתוח מקצועי, המניעים להשתתפות בפעילויות פיתוח מקצועי, החסמים בפני השתתפות זו והתמיכה המוענקת לשם עידוד ההשתתפות בפעילויות אלו. השתתפות רציפה וממושכת בפעילויות לפיתוח מקצועי היא אחד האפיקים המבטיחים ביותר לקידום ולשיפור איכות התהליכים המתקיימים בגן, ובמחקר זה נעשה ניסיון לשפוך אור על היבטים שונים של הפיתוח המקצועי, על הקשר שלו לתהליכי איכות, ועל ההזדמנויות שהללו מציעים בפני קובעי המדיניות.

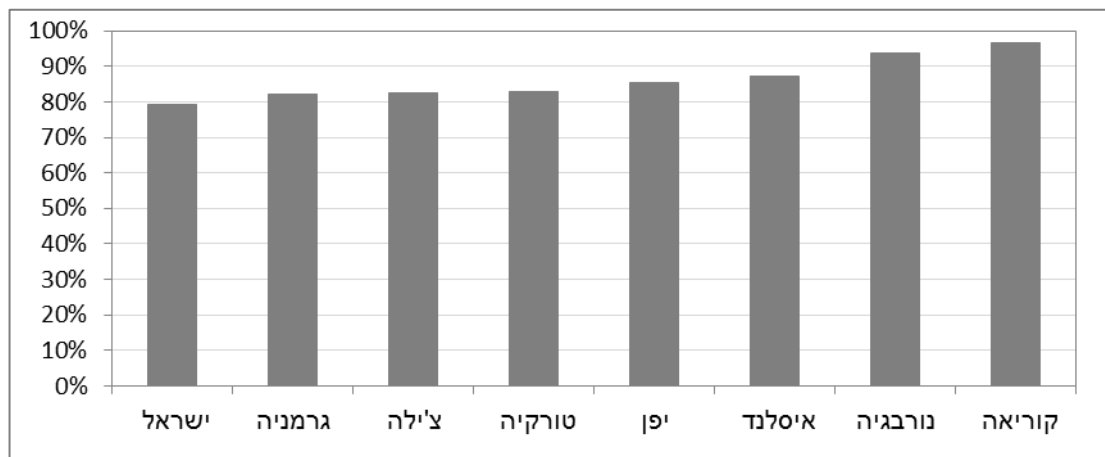
השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

בכל המדינות שהשתתפו במחקר, מרבית חברות צוות הגן השתתפו בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה להעברת הסקר (86% בממוצע המדינות, לוח 28). בישראל, כ-80% מצוות הגן השתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי (לוח 28), בדומה לשיעורן בגרמניה, בצ'ילה ובטורקיה. שיעורים גבוהים במיוחד נרשמו בקוריאה (97%) ובנורבגיה (94%) (תרשים 43).

לוח 28: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	צוות הגן
85%	78%	86%	79%	

תרשים 43: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

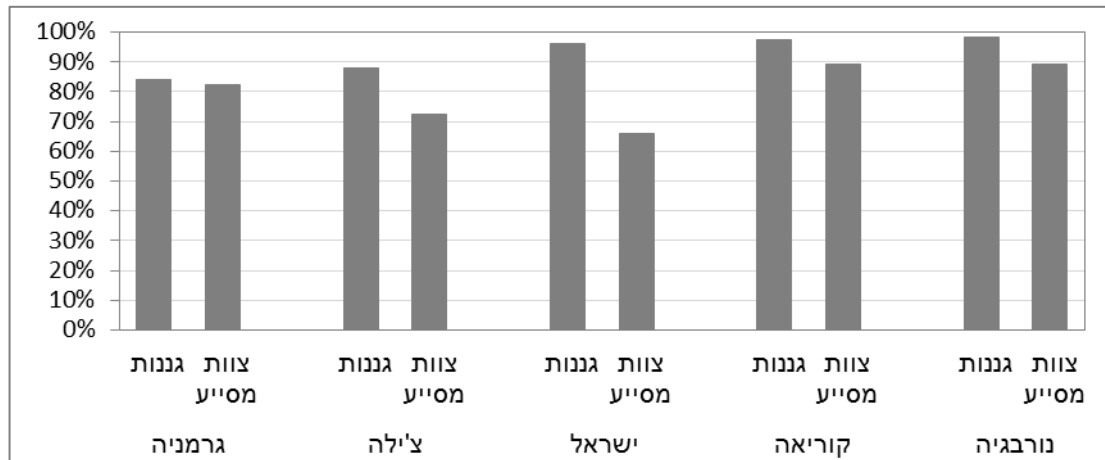

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור חברות צוות הגן שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה להעברת הסקר.

מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_TYPE

חשוב לציין כי שיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי גבוהים יותר בקרב גננות (96%, בדומה לשיעורים הגבוהים שנרשמו בקוריאה ובנורבגיה) מאשר בקרב הצוות המסייע (66% – השיעור הנמוך ביותר מבין כל המדינות שהשתתפו במחקר). מגמה דומה נמצאה במרבית המדינות שהשתתפו במחקר, פרט לגרמניה, שבה נרשמו שיעורים דומים של פיתוח מקצועי בקרב הגננות ובקרב חברות הצוות המסייע. בישראל הפער בשיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בין הגננות ובין חברות הצוות מסייע הוא הגדול מבין כל המדינות (תרשים 44).

תרשים 44: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של הגננות והצוות המסייע, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור הגננות שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה להעברת הסקר. מוצגות רק מדינות בהן קיימת הגדרה מובחנת ומבדלת בין גננות וצוות מסייע בצוות הגן.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_TYPE

בעוד שבקרב גננות שיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי דומים בשני מגזרי השפה (כ-96%), הרי שבקרב חברות הצוות המסייע נמצא הבדל בין המגזרים בשיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי: כשלושה רבעים (75%) מהן דיווחו על השתתפות בפעילויות אלה בגנים דוברי הערבית לעומת רק כשני שלישים (63%) בגנים דוברי העברית. (לוח 29).

לוח 29: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של הגננות והצוות המסייע

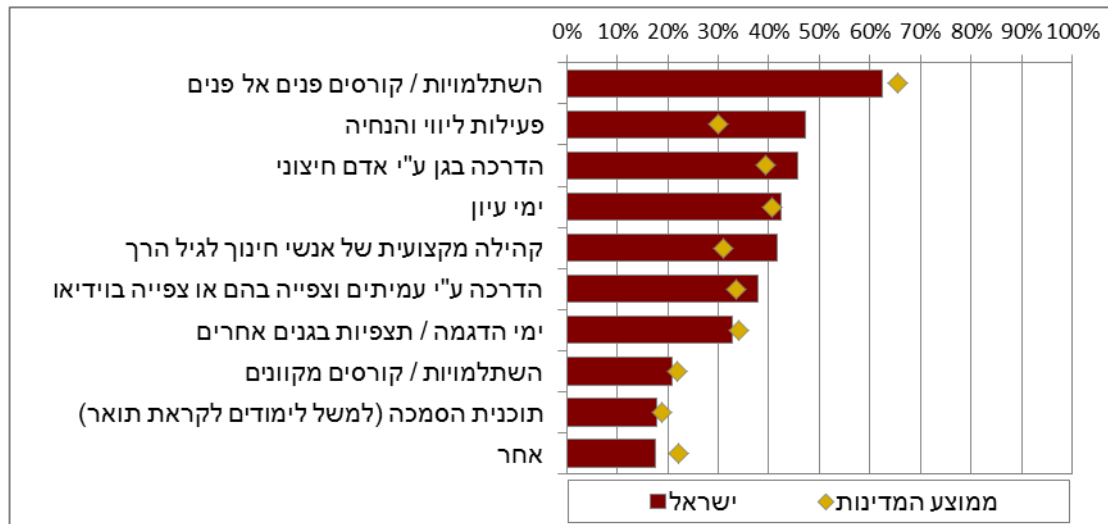
דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל	
97%	96%	96%	גננות
75%	63%	66%	צוות מסייע

כפועל יוצא מההבדלים בהשכלה הפורמלית בין הגננות וחברות הצוות המסייע (לוח 24 ותרשים 38) ומשיעורי ההשתתפות שלהן בפעילויות לפיתוח מקצועי, נמצא שחברות צוות גן שהן בעלות השכלה אקדמית נוטות להשתתף בשיעורים גבוהים יותר בפעילויות לפיתוח מקצועי, בהשוואה לעמיתותיהן החסרות השכלה כזו. ממצא זה תקף בכל המדינות שהשתתפו במחקר, פרט לטורקיה, ובייחוד ניכר הפער בישראל. משמעות הממצא היא שדווקא חברות צוות הגן שנזקקות יותר לפיתוח מקצועי, על פי רוב חברות צוות מסייע ללא השכלה אקדמית, נוטות פחות להשתתף בפעילות זו. ייתכן שהדבר נובע מהבדלים הנוגעים להעדפה להשתתפות בפעילות לפיתוח מקצועי, להגדרת תפקיד ותחומי אחריות, להיבטים הקשורים בהעסקה, לנגישות, לקיום חסמים ו/או גורמים המעודדים להשתתפות בפעילות זו ועוד. כך או כך, מדיניות מוסדרת עשויה לתרום לאיזון בהנגשת פעילויות לפיתוח מקצועי עבור חברות צוות הגן ובתמיכה בהשתתפות בהן, גם מעבר להבדלים בין גננות וחברות צוות מסייע.

מדרג סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי שחברות צוות הגן בישראל השתתפו בהן דומה בעיקרו למדרג זה בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר (תרשים 45). גם שיעורי הדיווח על השתתפות בכל אחד מסוגי הפעילויות דומה, פרט לכך שבישראל גבוהים שיעורי

ההשתתפות בפעילויות ליווי והנחיה (47% לעומת 30%, בהתאמה) ובקהילות מקצועיות של אנשי חינוך לגיל הרך (42% לעומת 31%, בהתאמה).

תרשים 45: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו חברות צוות הגן

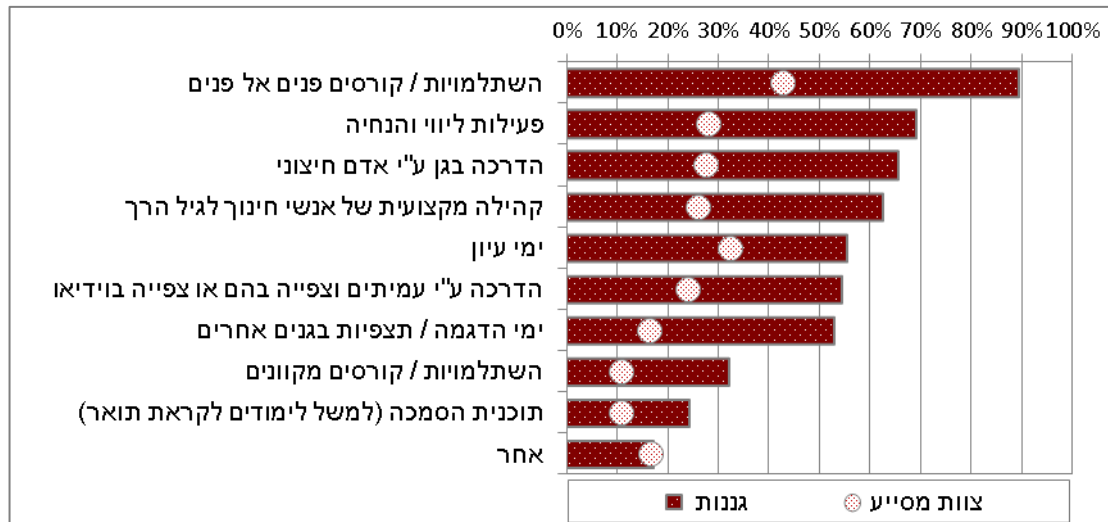
הערה: סוגי הפעילויות מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי ההשתתפות של צוות הגן בישראל בהן. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_TYPE.

מבין סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי (תרשים 46 ולוח 30), הרי שבישראל נרשמו שיעורי ההשתתפות הגבוהים ביותר בהשתלמויות/קורסים פנים אל פנים, וזאת הן בקרב גננות (89%) והן בקרב הצוות המסייע (43%). כך גם בכל המדינות פרט לקוריאה. כשני שלישים מן הגננות בישראל דיווחו גם על ההשתתפות בפעילויות ליווי והנחיה (69%), על הדרכה שקיבלו בגן על ידי אדם חיצוני (66%), ועל ההשתתפות בקהילה מקצועית של אנשי חינוך לגיל הרך (63%). שיעורי ההשתתפות של גננות בישראל בפעילויות אלו לפיתוח מקצועי הם הגבוהים ביותר מבין דיווחי הגננות בכל המדינות שהשתתפו במחקר, בין אם קיימת בהן הבחנה מוגדרת בין גננות וחברות צוות מסייע ובין אם לאו. על ההשתתפות בפעילויות אלו דיווחו מעט יותר מרבע מחברות הצוות המסייע בישראל, שיעורי דיווח שאינם הגבוהים או הנמוכים ביותר בהשוואה לשיעורים בקרב חברות הצוות המסייע במדינות שהשתתפו במחקר. במבט ישראלי, הרי שמצד אחד ההשתתפות בפעילויות מקוונות לפיתוח מקצועי איננה נפוצה באופן יחסי (32% מהגננות ו-11% מחברות הצוות המסייע), ורק שיעורי ההשתתפות בתכניות הסמכה נמוכים יותר, וגם זאת רק בקרב הגננות (24% ו-11%, בהתאמה). מצד שני, בהשוואה למדינות שהשתתפו במחקר הרי ששיעורים אלו של גננות (בעיקר) ושל צוות מסייע בישראל שדיווחו על ההשתתפות בהשתלמויות/קורסים מקוונים, גבוהים יחסית לשיעורים המקבילים במרבית המדינות. השיעורים הגבוהים ביותר, ובפרט ניכר, נרשמו בקוריאה (83% בקרב גננות ו-62% בקרב חברות הצוות המסייע).

במבט פנים-ישראלי, הרי שמדרג ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי דומה מאוד בקרב גננות בגנים בשני מגזרי השפה (לוח 30). אך יש לשים לב כי דיווחי הגננות על ההשתתפות בכל אחד מסוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית, בהשוואה לשיעורים בגנים דוברי העברית, פרט לשיעורי ההשתתפות דומים בהשתלמויות/קורסים (פנים אל פנים וגם מקוונים), בתכניות הסמכה ובקהילות מקצועיות. הפערים בין גננות משני מגזרי השפה ניכרים במיוחד בהשתתפות בפעילויות ליווי והנחיה (83% לעומת 66%, בהתאמה),

בהדרכה בגן על ידי אדם חיצוני (77% לעומת 62%, בהתאמה) או בהדרכה על ידי עמיתים וצפייה בהם או צפייה בווידיאו כחלק ממערך פורמלי של פיתוח מקצועי (64% לעומת 52%, בהתאמה), וכן בהשתתפות בימי עיון (64% לעומת 53%, בהתאמה).

תרשים 46: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי שבהם השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל

הערה: סוגי הפעילויות מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי ההשתתפות של הגננות בהן. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_TYPE

לוח 30: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי שבהם השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה

סוג פעילות	דוברי ערבית (%)	דוברי עברית (%)	כלל ישראל (%)
השתלמויות / קורסים פנים אל פנים	87%	90%	89%
פעילות ליווי והנחיה	83%	66%	69%
הדרכה בגן ע"י אדם חיצוני	77%	62%	66%
קהילה מקצועית של אנשי חינוך לגיל הרך	63%	62%	63%
ימי עיון	64%	53%	55%
הדרכה ע"י עמיתים וצפייה בהם או צפייה בווידיאו	64%	52%	55%
ימי הדגמה / תצפיות בגנים אחרים	59%	51%	53%
השתלמויות / קורסים מקוונים	29%	33%	32%
תוכנית הסמכה (למשל לימודים לקראת תואר)	28%	23%	24%
אחר	43%	10%	17%
השתלמויות / קורסים פנים אל פנים	48%	41%	43%
פעילות ליווי והנחיה	49%	22%	28%
הדרכה בגן ע"י אדם חיצוני	45%	22%	27%
קהילה מקצועית של אנשי חינוך לגיל הרך	38%	22%	26%
ימי עיון	35%	32%	32%
הדרכה ע"י עמיתים וצפייה בהם או צפייה בווידיאו	40%	19%	24%
ימי הדגמה / תצפיות בגנים אחרים	40%	9%	16%
השתלמויות / קורסים מקוונים	13%	10%	11%
תוכנית הסמכה (למשל לימודים לקראת תואר)	21%	8%	11%
אחר	38%	11%	17%

גם בקרב הצוות המסייע, הדיווחים על השתתפות בכל אחד מסוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי גבוהים יותר בגנים דוברי הערבית, בהשוואה לשיעורים אלו בגנים דוברי העברית, פרט לשיעורי השתתפות דומים בהשתלמויות/קורסים (בעיקר מקוונים) ובימי עיון (לוח 30). הפערים בהשתתפות בסוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי בין חברות הצוות המסייע בגנים דוברי הערבית ובין אלו בגנים דוברי העברית ניכרים במיוחד בהשתתפות בימי הדגמה ותצפיות בגנים אחרים (40% לעומת 9%, בהתאמה), בפעילויות ליווי והנחיה (49% לעומת 22%, בהתאמה) ובהדרכה בגן על ידי אדם חיצוני (45% לעומת 22%, בהתאמה), ובהשתתפות הדרכה ע"י עמיתים וצפייה בהם או צפייה בווידאו כחלק ממערך פורמלי של פיתוח מקצועי (40% לעומת 19%, בהתאמה). להבדיל מהממצא בקרב הגנות, ישנם מספר הבדלים בולטים בין שני מגזרי השפה בנוגע למדרג ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של הצוות המסייע בגנים: השתתפות בהשתלמויות/קורסים מקוונים וכן בימי עיון ממוקמים גבוה יותר (באופן יחסי) בגנים דוברי העברית, ואילו השתתפות בפעילויות ליווי והנחיה ממוקמת גבוה יותר בגנים דוברי הערבית.

ממכלול ממצאים אלו על אודות סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי שבהם השתתפו חברות צוות הגן עולות מספר מסקנות: (א) השתתפות חברות צוות הגן בישראל בפעילויות לפיתוח מקצועי (79%) נמוכה במקצת מזו בממוצע המדינות (86%); (ב) בישראל, השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי נפוצה יותר בקרב גנות (96%, גבוה ביחס לשאר המדינות) מאשר בקרב חברות הצוות המסייע (66%, נמוך משאר המדינות); (ג) השתתפות בהשתלמויות/קורסים פנים אל פנים היא הנפוצה מבין סוגי הפיתוח המקצועי בישראל. ביחס לממוצע המדינות, הרי שבישראל גבוהים יותר שיעורי ההשתתפות בפעילויות ליווי והנחיה ובקהילות מקצועיות של אנשי חינוך לגיל הרך.

השלכות לגבי מדיניות

להציע מגוון פעילויות לפיתוח מקצועי (מונגשות לכלל הצוות) ולעודד השתתפות בהן

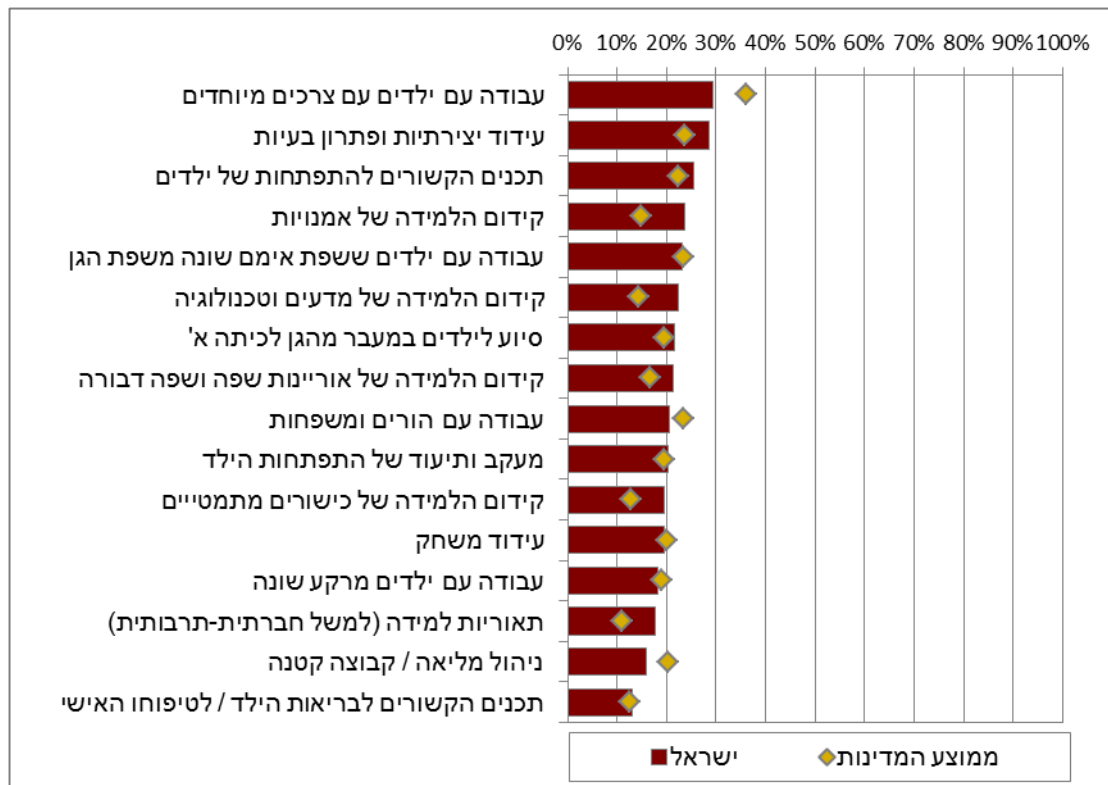
מן הספרות המחקרית עולה כי קיימת זיקה בין השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי ובין איכות התהליכים בגן. יש לפעול כדי לספק מגוון פעילויות לפיתוח מקצועי, להבטיח את נגישותן ואף לעגן במדיניות חובת השתתפות בהן של כלל חברות צוות הגן, ובפרט של חברות הצוות המסייע, שכן הן נדרשות לכך במיוחד. נמצא ששיעורן של אלו בעלות השכלה אקדמית והכשרה לעבודה עם ילדים בקרב חברות הצוות המסייע נמוך (הן בהשוואה לצוות מסייע במדינות אחרות ועוד יותר מכך ביחס לגנות בישראל), ודווקא הן משתתפות פחות בפעילויות לפיתוח מקצועי. לדבר משנה חשיבות, שכן כמפורט בהמשך תת-פרק זה, לחברות הצוות המסייע צורך רב יותר בפיתוח מקצועי במרבית הנושאים, עומדים בפניהן חסמים משמעותיים להשתתפות בפעילויות של פיתוח מקצועי, ופחות מהן מקבלות תמיכה וסיוע להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי.

צורך בפיתוח מקצועי

חברות צוות הגן התבקשו לציין עד כמה יש להן כיום, קרי בעת עריכה הסקר, צורך בפיתוח מקצועי בתחומים שונים, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "אין לי כל צורך", "צורך מועט", "צורך בינוני", ו-"צורך רב". להלן שיעורי המדווחות על "צורך רב" בפיתוח מקצועי בישראל.⁵⁷ חשוב לסייג ולציין כי דיווחים על צורך בפיתוח מקצועי בנושא נתון עלולים להיות מוגבלים למודעות ולהיכרות עם נושאים, הנגזרים מהשתתפות בפעילויות קודמות לפיתוח מקצועי וכן מאמונות מקצועיות.

שיעור חברות צוות הגן בישראל אשר הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי עומד על שמינית (13%) ועד פחות משליש (29%) בתחומים השונים. שיעורים אלה בישראל על פי רוב דומים לשיעורים המקבילים בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר ולעיתים אף גבוהים מהם במעט (תרשים 47).

תרשים 47: שיעור חברות צוות הגן שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים

הערה: התחומים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי חברות צוות הגן בישראל שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בהם. מקור למידע: OECD (2019), טבלאות BMUL.ROLE.PDNEED_CDEV-I ו-BMUL.ROLE.PDNEED_PROC.

בתחומים הבאים שיעור חברות צוות הגן בישראל אשר הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי גבוה בכ-5% עד כ-10% מאשר בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר (תרשים 47): קידום

⁵⁷ יש לציין כי ככלל התמונה המובאת בפרק בנוגע לחברות צוות הגן שהביעו "צורך רב" בפיתוח מקצועי, תקפה וקיימת גם כאשר בוחנים את שיעור אלו שהביעו "צורך בינוני" או "צורך רב", מבחינת מדרג הנושאים. ועדיין, ניתן לזהות הבדלים מסוימים שהבולט בהם בקרב הגננות הוא בנושא 'עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה מהשפה הנהוגה בגן', אשר מדורג נמוך יותר במדרג, ואילו בקרב חברות הצוות המסייע הנושא 'תיאוריות למידה' מדורג גבוה יותר במדרג (אם מחשיבים גם את אלו שהביעו "צורך בינוני", בהשוואה למדרג שכולל רק את חברות הצוות המסייע שהביעו "צורך רב").

הלמידה של אומנויות, מדעים וטכנולוגיה, כישורים מתמטיים אוריינות שפה ושפה דבורה, וכן תיאוריות למידה ועידוד יצירתיות ופתרון בעיות. לעומת זאת, בנושא עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים, אף שהוא מדורג בראש הנושאים שבהם יש צורך בפיתוח מקצועי, עדיין השיעור בישראל (29%) נמוך מזה שבמוצע המדינות (36%).

בכל האמור בגנות בישראל (תרשים 48 ולוח 31), הרי שכמעט שליש מהן הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים (29%), וכחמישית עד כרבע מהן ציינו בהקשר זה עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת הגן (24%), עידוד יצירתיות ופתרון בעיות (22%), קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה (21%) ואמנויות (19%) כמו גם עבודה עם ילדים ומשפחות (19%). בכל האמור בחברות הצוות המסייע בישראל, הרי שכשליש מהן הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בעידוד יצירתיות ופתרון בעיות (32%), בתכנים הקשורים להתפתחות הילד (32%) ועבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים (30%). צורך רב בפיתוח מקצועי בכל אחד מן התחומים האחרים צוין על ידי כחמישית עד כרבע מחברות הצוות המסייע בישראל.

תרשים 48: שיעור הגנות והצוות המסייע בישראל שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים

הערה: התחומים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הגנות בישראל שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בהם. מקור למידע: OECD (2019), טבלאות BMUL.ROLE.PDNEED_CDEV-I ו-BMUL.ROLE.PDNEED_PROC.

במבט פנים-ישראלי (לוח 31), הן שיעורי הגנות והן שיעורי הצוות המסייע שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחום נתון בגנים דוברי העברית דומים לשיעורים המקבילים בגנים דוברי הערבית, ולעיתים אף גבוהים מהם. הפערים הניכרים ביותר בין גנים דוברי העברית לאלו דוברי הערבית נרשמו בצורך לפיתוח מקצועי בתכנים הקשורים להתפתחות של ילדים (גנות: 20% לעומת 8%, צוות מסייע: 35% לעומת 20%), עבודה עם ילדים ששפת האם

שלהם שונה משפת ההוראה בגן (גננות: 27% לעומת 14%), עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים (גננות: 31% לעומת 21%), עידוד יצירתיות ופתרון בעיות (צוות מסייע: 35% לעומת 24%) ועידוד משחק (צוות מסייע: 28% לעומת 18%).

לוח 31: שיעור הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
21%	31%	29%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים	גננות
14%	27%	24%	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת הגן	
17%	24%	22%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות	
15%	22%	21%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה	
16%	20%	19%	קידום הלמידה של אמנויות	
12%	20%	19%	עבודה עם הורים ומשפחות	
13%	18%	17%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'	
8%	20%	17%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים	
11%	17%	16%	עבודה עם ילדים מרקע שונה	
10%	16%	15%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה	
7%	16%	14%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים	
8%	15%	13%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד, רווחתו והלמידה שלו	
7%	13%	12%	עידוד משחק	
8%	12%	11%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה	
8%	11%	10%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)	צוות מסייע
3%	6%	6%	תכנים הקשורים לבריאות הילד / לטיפולו האישי	
28%	30%	30%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים	
20%	23%	22%	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת הגן	
24%	35%	32%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות	
27%	23%	24%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה	
27%	27%	27%	קידום הלמידה של אמנויות	
18%	20%	19%	עבודה עם הורים ומשפחות	
19%	25%	23%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'	
20%	35%	32%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים	
17%	20%	19%	עבודה עם ילדים מרקע שונה	
22%	26%	25%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה	
21%	24%	23%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים	
20%	27%	25%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד, רווחתו והלמידה שלו	
18%	28%	25%	עידוד משחק	
16%	20%	19%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה	
23%	24%	24%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)	
12%	20%	19%	תכנים הקשורים לבריאות הילד / לטיפולו האישי	

מעניין לציין כי במבט בין-לאומי, בעבור למעלה ממחצית הנושאים הרי ששיעורי חברות הצוות המסייע בישראל שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי הם הגבוהים מבין כל המדינות שהשתתפו במחקר. תופעה זו לא נצפתה בנושאים המיוחסים בעיקר אל תחום אחריותה של הגננת, כגון עבודה עם הורים ומשפחות, ניהול מליאה/קבוצה קטנה – וכן עבודה עם אוכלוסיות מיוחדות, כגון ילדים עם צרכים מיוחדים, ילדים מרקע שונה או כאלו ששפת האם שלהם שונה משפת הגן. אין לתלות תופעה זו בהיבטים תרבותיים הנוגעים לדגם ההשבה לשאלון, שכן הטיה כזו לא נצפתה בקרב הגננות. ייתכן שאף סביר כי הדבר קשור לכך

ששיעורי ההשתתפות של חברות הצוות המסייע בישראל בפעילויות לפיתוח מקצועי נמוכים מהשיעורים בשאר המדינות שהשתתפו במחקר, ולצד זאת, כפי שהוצג בתחילת הפרק, השכלתן הפורמלית חסרה והכשרתן לעבודה עם ילדים חלקית בלבד (בעיקר במגזר דוברי העברית), ומכאן הצורך הרב בפיתוח מקצועי בנושאים רבים.

במבט בין-לאומי על שלושת התחומים בכל מדינה, שבהם נרשמו שיעורי הדיווח הגבוהים ביותר של חברות צוות הגן (גננות וצוות מסייע יחד) שצינו כי קיים צורך רב בפיתוח מקצועי בנוגע אליהם (תרשים 49), הרי שפרט לקוריאה, בכל המדינות נרשם הצורך הרב ביותר בפיתוח מקצועי בתחום של עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים. ממצא זה עומד בהלימה לצורך רב בפיתוח מקצועי בתחום זה, שהביעו מורים לתלמידי כיתות ז'-ט', והוא משקף את המודעות הגוברת לתלמידים אלו ולצורך בפיתוח מקצועי שייתן מענה לצורכיהם, אשר חלחלה לשכבות הגיל השונות במערכות חינוך במדינות רבות (בגנים לגיל הרך⁵⁸ ובבתי ספר⁵⁹).

תרשים 49: צמרת מדרג התחומים שבהם חברות צוות הגן הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בכל מדינה

קוריאה	יפן	ישראל	טורקיה	נורבגיה	צ'ילה	איסלנד	גרמניה	
	1	1	1	1	1	1	1	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים
				2	2	2	2	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת הגן
1		2	3					עידוד יצירתיות ופתרון בעיות
2	2						3	עבודה עם הורים ומשפחות
			2	3				עבודה עם ילדים מרקע שונה
	3	3						תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים
					3			סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'
						3		ניהול מליאה / קבוצה קטנה
3								עידוד משחק

הערה: מוצגים רק תחומים שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג התחומים שלגביהם צוות הגן הביע צורך רב בפיתוח מקצועי, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה – ככל שהצבע כהה יותר, כך הנושא ממוקם גבוה יותר במדרג הנושאים בהם קיים צורך רב בפיתוח מקצועי. התחומים מסודרים בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הם דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש. מקור למידע: OECD (2019), טבלה 3.1.

תחומים נוספים שמוקמו בצמרת מדרג הנושאים שבהם צורך רב בפיתוח מקצועי (תרשים 49) הם: עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת הלימוד בגן (או ילדים דו-לשוניים) (ב-4 מדינות), ובמידה פחותה גם עידוד יצירתיות ופתרון בעיות (ב-3 מדינות ובכללן ישראל) וכן עבודה עם הורים ומשפחות (ב-3 מדינות). התפתחות הילד נכלל בשלושת הנושאים שצוות הגן נקב בהם בשיעורים הגבוהים ביותר, כנזה שבו יש צורך רב בפיתוח מקצועי ב-2 מדינות (ובהן ישראל), וכך גם הנושא 'עבודה עם ילדים מרקע שונה'. המדינות

⁵⁸ ראו הרחבה בסקר הגננות בנושא אקלים וסביבה פדגוגית בגני ילדים לשנת תשע"ו, בפרק 4 העוסק בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים וילדים משולבים, ובפרט בקבלת הדרכה בנושא ושביעות רצון מהדרכה זו. להלן קישור לדוח באתר הראמ"ה: http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Seker_Gananot_Report.pdf

⁵⁹ להרחבה ראו דוח מחקר טאליס בבתי ספר לשנת 2018, בקישור באתר הראמ"ה: http://meyda.education.gov.il/files/Rama/TALIS_2018_Report.pdf

⁶⁰ במרבית המדינות לא נמצא קשר בין שיעור הילדים עם צרכים מיוחדים בגן לבין הצורך שהביעו חברות צוות הגן בפיתוח מקצועי בעבודה עם ילדים אלו (ראו התייחסות בהמשך תת-פרק זה). ייתכן שהדבר מעיד על כך שהצורך של צוות הגן בפיתוח מקצועי בנושא מתעורר כבר כאשר בגן נכללים מעט ילדים שכאלו, או כצעד מניין לקראת המשך הקריירה, בראייה של עלייה לאורך זמן בשיעור הילדים הללו או לאור המדיניות המתגבשת לשילובם בגנים (ובבתי ספר) רגילים.

הדומות ביותר לישראל בנושאים שבצמרת המדרג הן יפן וטורקיה. ככלל, המדינות נבדלות זו מזו באופן יחסי בתחומים שבהם יש צורך בפיתוח מקצועי, ולא נמצאו שתי מדינות שבהן שלושת התחומים בצמרת מדרג זהים. יש לציין כי בישראל, אותם שלושה תחומים שבהם קיים צורך רב בפיתוח מקצועי צוינו על ידי צוותי הגנים לגילאי 3-5 וגם על ידי אלו בגנים לגילאי 0-2, דבר המעיד על צרכים משותפים, חוצי שכבות גיל, בגנים.

ייתכן שהצורך שמביעות חברות צוות הגן בפיתוח מקצועי בנושא מסוים מושפע מהרכב הילדים בגן. ניתן לצפות, לדוגמה, כי בגנים שבהם שיעור גבוה יחסית של ילדים עם צרכים מיוחדים, בהשוואה לגנים שבהם שיעור נמוך יחסית של ילדים כאלו, חברות צוות הגן יביעו צורך רב יותר בפיתוח מקצועי בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים. כך אכן נמצא בגרמניה ובקוריאה, אך לא בישראל. לעומת זאת, בישראל (וגם בצ'ילה) נמצא כי בגנים שבהם שיעור הילדים עם צרכים מיוחדים הוא 11% ומעלה, חברות צוות הגן הביעו צורך רב יותר בפיתוח מקצועי בעבודה עם הורים ומשפחות, בהשוואה לגנים שבהם שיעור ילדים אלו הוא עד 10%. כמו כן, בישראל (ולמעשה בכל המדינות שהשתתפו במחקר למעט צ'ילה וקוריאה) נמצא כי בגנים שבהם שיעור הילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן הוא 11% ומעלה, חברות צוות הגן הביעו צורך רב יותר בפיתוח מקצועי בעבודה עם ילדים אלו, בהשוואה לגנים בהם שיעור ילדים אלו הוא עד 10%.

ממכלול ממצאים אלו על צרכי הפיתוח המקצועי של צוות הגן עולות מספר מסקנות: (א) חברות צוות הגן מביעות צורך רב בפיתוח מקצועי בנושא עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים – בישראל ובמרבית המדינות; (ב) בישראל, יותר מאשר בממוצע המדינות, חברות צוות הגן מביעות צורך בפיתוח מקצועי בהיבטים שונים של קידום למידה, תיאוריות למידה וכן עידוד יצירתיות ופתרון בעיות; (ג) חברות הצוות המסייע, שלרובן אין השכלה אקדמית ושמשותפות בשיעורים נמוכים יותר בפעילויות לפיתוח מקצועי ביחס למקבילותיהן במדינות אחרות, מגלות צורך רב בפיתוח מקצועי בנושאים שונים, ובעיקר באלו הנוגעים לכלל הילדים.

השלכות לגבי מדיניות

יש לקיים שיח רציף עם חברות צוות הגן כדי ללמוד על צרכי הפיתוח המקצועי שלהן ובהתאם לתכנן פעילויות לפיתוח מקצועי שיענו על צרכים אלו

שיח רציף ומתמשך עם חברות צוות הגן על צרכי הפיתוח המקצועי שלהן, יאפשר למפות צרכים אלו, ובהמשך לכך, לתכנן ולספק פעילויות לפיתוח מקצועי שיהיו בהלימה לצרכים אלו ויספקו להם מענה הולם. חשוב להדגיש גם התאמת הנושאים בפעילויות לפיתוח מקצועי בהתאם לתפקיד (צרכי הגננות אינם זהים לצרכי הצוות המסייע), להרכב אוכלוסיית הילדים בגן, לשיוך המגזרי (הבדלים בין מגזרי השפה, ואף בדרגת פירוט גבוהה יותר, לפי פיקוח ועוד), וכיו"ב. המלצה זו נתמכת גם על ידי תמונת ההבדלים בין הגננות ובין חברות הצוות המסייע בשיעורי ההשתתפות שלהן בישראל בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושאים שונים (ראו להלן). הנושאים המוצעים בפעילויות לפיתוח מקצועי מוכתבים לרוב על פי מטרות ויעדים שקובעים קברניטי המערכת (top-down approach), אך חשוב שהללו יתחשבו גם

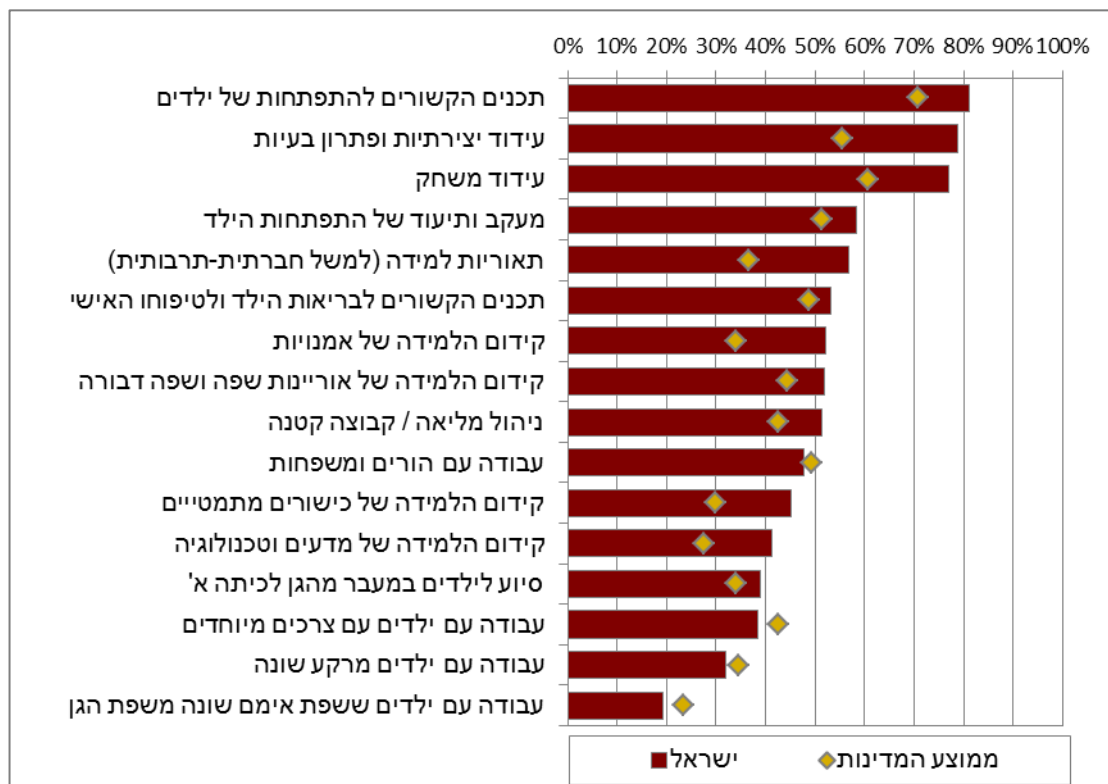
בצרכים העולים מן השטח (bottom-up approach), ויתנו להם משקל ראוי כמו גם לציפיות מפיתוח מקצועי של חברות צוות הגן. שיח שכזה יכול ללמד גם עד כמה ניתן מענה לצרכים שעולים מהשטח במהלך הפעילויות לפיתוח מקצועי, ולשקף את מידת האפקטיביות של פעילויות שונות לפיתוח מקצועי המתקיימות בפועל.

תכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי

חברות צוות הגן התבקשו לפרט אילו נושאים נכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו בשנה שקדמה להעברת הסקר. הממצאים שיוצגו להלן משקפים רק את תשובות אלו שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי. יש ומדרג הנושאים שיוצגו להלן מעיד על היצע הנושאים בפעילויות לפיתוח מקצועי ויש שמקורם של נושאים אלו בתחומי העניין ובצרכים לפיתוח מקצועי שעלו בקרב חברות צוות הגן שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי או בשילוב של השניים.

בישראל (תרשים 50), הנושאים הנפוצים בפעילויות לפיתוח מקצועי הם: תכנים הקשורים להתפתחות הילד, עידוד יצירתיות ופתרון בעיות וכן עידוד משחק – למעלה משלושה רבעים מחברות צוות הגן דיווחו על כך. הנושאים הנפוצים פחות בפעילויות לפיתוח מקצועי של גננות הם עבודה עם קבוצות הטרוגניות, קרי ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת בגן ועבודה עם ילדים מרקע שונה – כחמישית עד כשליש מחברות צוות הגן דיווחו על כך (וכמעט 40% מהן דיווחו גם על עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים).

תרשים 50: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו חברות צוות הגן

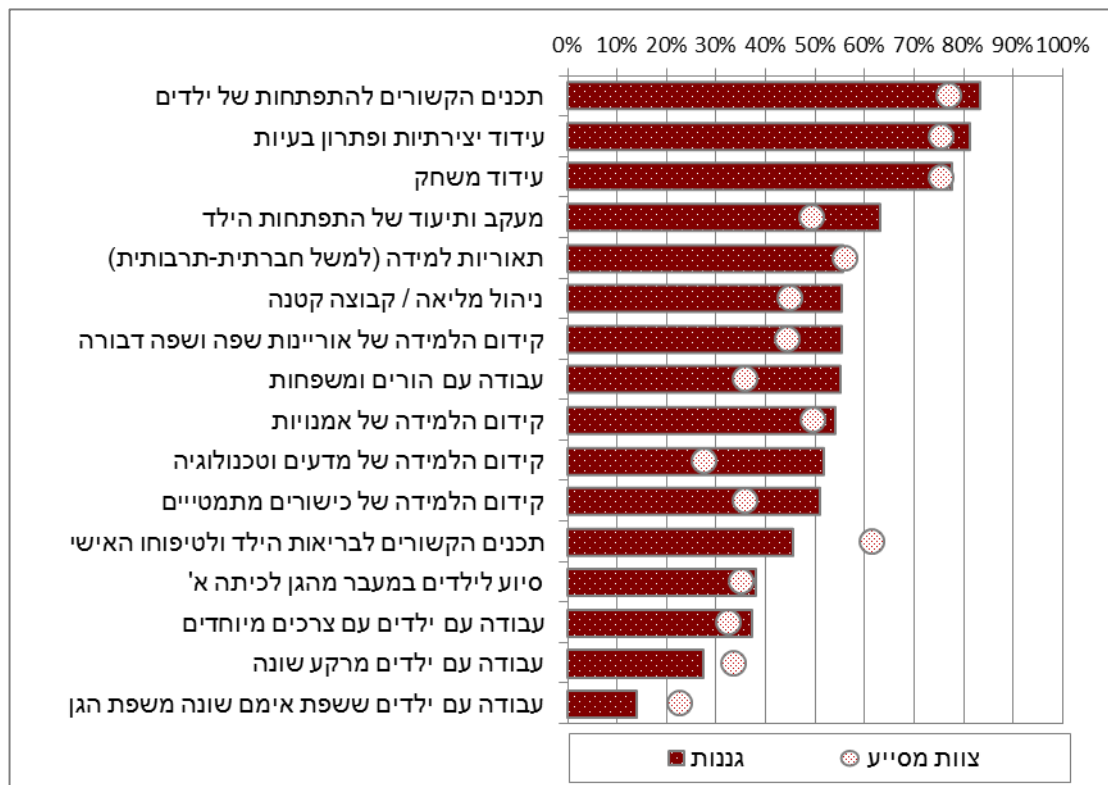
הערה: התחומים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי חברות צוות הגן בישראל שדיווחו על הכללת הנושא בפיתוח המקצועי שבו לקחו חלק.

מקור למידע: OECD (2019), טבלאות BMUL.ROLE.PD_PROC, BMUL.ROLE.PD_CDEV-I

שיעורי הדיווח בישראל בעבור כל נושא שנכלל בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן, גבוהים מאלו שבממוצע המדינות שהשתתפו במחקר או דומים להם לפחות (תרשים 50). הפערים הגדולים ביותר נרשמו בנושאים הבאים: עידוד יצירתיות ופתרון בעיות (79% בישראל, 56% בממוצע המדינות), תיאוריות למידה (57% לעומת 37%, בהתאמה), קידום הלמידה של אומנויות (52% לעומת 34%, בהתאמה), כישורים מתמטיים (45% לעומת 30%, בהתאמה) ומדע וטכנולוגיה (41% לעומת 28%, בהתאמה) וכן עידוד משחק (77% לעומת 61%, בהתאמה).

בישראל (תרשים 51), ככלל, נראה כי מדרג הנושאים לפי שכיחותם בפעילויות לפיתוח מקצועי של גננות, דומה למדרג הנושאים הנפוצים בפעילויות לפיתוח מקצועי של חברות הצוות המסייע, ועל פי רוב שיעורי הדיווח על כל נושא דומים אף הם, אך ישנם מספר נושאים ששכיחותם גבוהה או נמוכה יותר בקרב אחת מקבוצות אלו של צוות הגן. נושאים שכיחים יותר בפעילויות לפיתוח מקצועי של גננות, בהשוואה לשכיחותם בפעילויות הצוות המסייע, הם נושאים הכלולים בהגדרת התפקיד של הגננת, כגון עבודה עם הורים ומשפחות (55% לעומת 36%, בהתאמה) ומעקב ותיעוד של התפתחות הילד (63% לעומת 49%, בהתאמה), וכן קידום למידה של מדעים וטכנולוגיה (52% לעומת 27%, בהתאמה) וכישורים מתמטיים (51% לעומת 36%, בהתאמה) ועוד. בפיתוח המקצועי של חברות הצוות המסייע נפוץ יותר הנושא תכנים הקשורים לבריאות הילד ולטיפוחו האישי (62% לעומת 46%).

תרשים 51: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל

הערה: התחומים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הגננות בישראל שדיווחו על הכללת הנושא בפיתוח המקצועי שבו לקחו חלק.

מקור למידע: OECD (2019), טבלאות BMUL.ROLE.PD_PROC ו-BMUL.ROLE.PD_CDEV-1

במבט פנים-ישראלי (לוח 32), בגנים דוברי העברית הן שיעורי הגננות והן שיעורי חברות הצוות המסייע שצינו כי נושא נתון נכלל בפיתוח המקצועי שלהן, נמוכים יותר מאשר השיעורים המקבילים בגנים דוברי הערבית. בקרב גננות, הפערים בין מגזרי השפה עומדים על פי רוב על כ-10% עד כ-25%, וניכרים במיוחד בתכנים הקשורים לקידום הלמידה של אומנויות (47% לעומת 80%, בהתאמה) וסיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א' (31% לעומת 65%, בהתאמה). ככלל, מדרג הנושאים בפיתוח המקצועי של הגננות דומה בין מגזרי השפה אף שהנושא קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה מדורג גבוה יותר יחסית במגזר דוברי העברית, ואילו הנושא קידום הלמידה של האומנויות מדורג נמוך יותר.

לוח 32: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו הגננות והצוות המסייע בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
91%	81%	83%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים	גננות
89%	79%	81%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות	
91%	74%	78%	עידוד משחק	
77%	60%	63%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד, רווחתו והלמידה שלו	
77%	50%	56%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)	
75%	51%	55%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה	
67%	52%	55%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה	
77%	49%	55%	עבודה עם הורים ומשפחות	
80%	47%	54%	קידום הלמידה של אמנויות	
72%	46%	52%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה	
70%	46%	51%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים	
60%	42%	46%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוח האישי שלו	
65%	31%	38%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'	
59%	32%	37%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים	
41%	24%	27%	עבודה עם ילדים מרקע שונה	
19%	13%	14%	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם אינה עברית	צוות מסייע
83%	75%	77%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים	
84%	73%	76%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות	
86%	72%	76%	עידוד משחק	
73%	41%	49%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד, רווחתו והלמידה שלו	
79%	48%	56%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)	
68%	37%	45%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה	
63%	38%	44%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה	
64%	26%	36%	עבודה עם הורים ומשפחות	
78%	40%	50%	קידום הלמידה של אמנויות	
57%	17%	27%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה	
67%	25%	36%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים	
81%	55%	62%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוח האישי שלו	
56%	28%	35%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'	
52%	26%	32%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים	
51%	28%	34%	עבודה עם ילדים מרקע שונה	
29%	21%	23%	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם אינה עברית	

בקרב חברות הצוות המסייע (לוח 32), הפערים בין מגזרי השפה עומדים על פי רוב על כ-10% עד כ-40%, וניכרים במיוחד בתכנים הקשורים לקידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה

(17% לעומת 57%, בהתאמה), עבודה עם הורים ומשפחות (26% לעומת 64%, בהתאמה) וקידום הלמידה של אמנויות (40% לעומת 78%, בהתאמה). ככלל, מדרג הנושאים בפיתוח המקצועי של חברות הצוות המסייע דומה בין מגזרי השפה אף שהנושא קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה מדורג גבוה יותר יחסית במגזר דוברי העברית (בדומה לממצא בקרב גננות), ואילו הנושא קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה מדורג נמוך יותר.

מעניין לציין כי במבט בין-לאומי, הכללת נושאים מסוימים בפיתוח מקצועי של גננות בישראל בולטת בהשוואה להכללת נושאים אלו בפיתוח המקצועי במדינות שהשתתפו במחקר. בישראל, למשל, נרשמו שיעורים גבוהים במיוחד של גננות שצינו כי בפיתוח המקצועי שלהן נכללו הנושאים עידוד יצירתיות ופתרון בעיות וכן קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה.

מבט בין-לאומי על שלושת התחומים שזכו בכל מדינה לשיעורי הדיווח הגבוהים ביותר של חברות צוות הגן, כלומר הגננות והצוות מסייע יחד, שצינו כי הללו נכללו בפיתוח המקצועי שלהן (תרשים 52), מעלה כי בכל המדינות התכנים הנפוצים ביותר הם אלו הקשורים להתפתחות של ילדים (פרט לקוריאנה ואיסלנד שבהם דורגו כנושא השני בשכיחותו), ומיד אחרים, על פי רוב, עידוד משחק (ב-7 המדינות, למעט גרמניה). תחומים נוספים שמוקמו בצמרת מדרג הנושאים הנפוצים בפיתוח מקצועי, אף כי רק במיעוט בקרב המדינות, הם עידוד יצירתיות ופתרון בעיות (ב-3 מדינות) וכן תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוח אישי שלו (ב-2 מדינות). המדינות הדומות ביותר לישראל בתחומים שנכללו בפיתוח המקצועי של צוות הגן הן צ'ילה ונורבגיה, אף כי קיימים הבדלים במדרג הפנימי של שלושת הנושאים. בישראל, אותם שלושה תחומים נפוצים בפיתוח מקצועי של צוותי הגנים לגילאי 3-5 ושל אלו בגנים לגילאי 0-2, דבר המעיד על דמיון בפיתוח המקצועי, החוצה שכבות גיל בגנים.

תרשים 52: צמרת מדרג התחומים הנפוצים ביותר בפיתוח המקצועי של חברות צוות הגן בכל מדינה

קוריאה	איסלנד	ישראל	נורבגיה	צ'ילה	יפן	טורקיה	גרמניה
2	2	1	1	1	1	1	1
3	3	3	2	2	2	2	
		2	3	3			
1						3	
	1						
							2
					3		
							3

הערה: מוצגים רק תחומים שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג התחומים שנכללו בפיתוח המקצועי של חברות צוות הגן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הנושא ממוקם גבוה יותר במדרג הנושאים שנכללו בפיתוח מקצועי. התחומים מסודרים בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הם דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל פונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 3.2.

עוד ראוי לציין כי בכל המדינות שהשתתפו במחקר, קידום למידה בתחומים מסורתיים (אוריינות שפה ושפה דבורה, כישורים מתמטיים, ומדע וטכנולוגיה) איננו בין הנושאים השכיחים בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן (למעט איסלנד, שבה נפוץ הנושא 'קידום למידה של אוריינות שפה ושפה דבורה') והוא אף אינו בין הנושאים שהובע צורך רב בפיתוח

מקצועי בהם. ממצא זה גם עומד בהלימה לכך ששיעור חברות צוות הגן בישראל, ובעיקר חברות הצוות המסייע, המייחסות חשיבות רבה לקידום למידה בתחומי המדעים, קריאה וכתביה וכישורים מתמטיים, שנועדו להכין את הילדים לעתיד, הוא נמוך מאוד, וזאת בהשוואה לשאר המיומנויות והיכולות (זאת בניגוד למיומנויות של שפה דבורה, ששיעורים גבוהים מאוד מייחסים להן חשיבות רבה, להרחבה ראו פרק 6).

נתוני סקר טאליס בגני הילדים מאפשרים גם לבחון האם ובאיזו מידה קיימת הלימה בין הצרכים לפיתוח מקצועי בנושאים השונים לבין הנושאים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שצוות הגן השתתף בהן. במרבית המדינות שהשתתפו במחקר נמצאה הלימה חלקית בלבד בין הנושאים שצוות הגן הביע צורך רב בפיתוח מקצועי בהם (תרשים 49) ובין הנושאים השכיחים בפיתוח המקצועי של צוות הגן (תרשים 52). בישראל, הנושאים 'קידום יצירתיות ופתרון בעיות' ו-'התפתחות של ילדים' נפוצים גם בפיתוח המקצועי (כ-80% מחברות צוות הגן שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי דיווחו כי נושאים אלו נכללו בפיתוח המקצועי שלהן) וגם ממוקמים בצמרת מדרג הנושאים שבהם יש צורך רב בפיתוח מקצועי (מעט פחות מ-30%). בניגוד לכך, אף ששיעור חברות צוות הגן שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בנושא 'עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים' הוא הגבוה מבין כל הנושאים (29%), הרי שנושא זה איננו שכיח בפיתוח המקצועי של צוות הגן (רק 38%). תופעה זו איננה ייחודית לישראל: בכל המדינות בנושא זה הובע הצורך הרב ביותר בפיתוח מקצועי, אך רק ביפן היה נושא זה בין שלושת הנושאים השכיחים בפיתוח המקצועי של צוות הגן. לעומת זאת, הנושאים 'התפתחות של ילדים' ו'עידוד משחק' שכיחים מאוד בפיתוח המקצועי של צוות הגן בכל המדינות כמעט, אך רק במיעוטן הם נמנים עם הנושאים שבהם הובע צורך רב בפיתוח מקצועי.

עולה השאלה, האם בשיעור חברות צוות הגן שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בנושא נתון, יש הבדל בין אלו שהשתתפו בשנה האחרונה בפיתוח מקצועי בנושא זה ובין אלו שלא (לוח 33).⁶¹ בישראל, נמצאה תופעה מעניינת ונבדלת בין מגזרי השפה. בגנים דוברי העברית שיעורי הדיווח על צורך רב בפיתוח מקצועי בנושא נתון היו דומים בין גנות שהשתתפו בפיתוח מקצועי באותו הנושא בשנה האחרונה ובין גנות שלא השתתפו בפיתוח מקצועי. בקרב חברות הצוות המסייע נמצא תמונה דומה בעבור כמחצית הנושאים, ואילו בעבור מחצית הנושאים הנותרים, שיעורי הדיווח על צורך רב בפיתוח מקצועי בנושא מסוים היו גבוהים במעט דווקא בקרב חברות הצוות המסייע שהשתתפו בפיתוח מקצועי בנושא, בהשוואה לאלו מתוכן שלא השתתפו. ממצאים אלו מצביעים על עניין מתמשך של הגנות ושל חברות הצוות המסייע בנושא ורצון להרחיב את ידיעותיהן ולפתח מיומנויות הרלוונטיות לתחום, בין אם עברו פיתוח מקצועי בתחום ובין אם לאו.⁶² בהקשר זה ניתן לראות

⁶¹ בשל הבדלים ניכרים בשיעורי ההשתתפות בפיתוח מקצועי בנושאים שונים, סוגי הפיתוח המקצועי המגוונים אליהם התייחסו חברות צוות הגן, הבדלים בתכנים/מועדים/צוות וכו' בין פעילויות, וכן מגבלת גודל הקבוצה של גנות או חברות צוות מסייע שלא השתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי, אין מקום להציג את הממצאים בעבור כל נושא ונושא, ואנו מציגים את הממצאים באופן סכמתי.

⁶² במחקר זה, במספר מדינות נמצא שחברות הצוות המסייע הביעו צורך בפיתוח מקצועי בנושא 'התפתחות הילדים', בשיעורים דומים בין אם השתתפו בפיתוח מקצועי בנושא ובין אם לאו.

הסבר חלופי או נוסף לתופעה בגנים דוברי העברית לפיה בכמחצית הנושאים שיעורי הדיווח על צורך רב בפיתוח מקצועי בנושא נתון היו מעט גבוהים יותר דווקא בקרב חברות צוות מסייע שהשתתפו בפיתוח מקצועי בנושא הוא היעדר מודעות לחשיבות הנושא – או לפחות ייחוס חשיבות מופחתת – בקרב אלו שלא השתתפו.

בהשתתפות מתמשכת בפיתוח מקצועי בנושא נתון גורם המעורר עניין ומגביר את רצון הצוות להמשך פיתוח מקצועי בנושא, ויש להבחין בין רצון זה לבין רצון הנובע מהיעדר גישה והזדמנויות לפיתוח מקצועי בנושא.⁶³ לעומת זאת, בגנים דוברי הערבית: בעבור כמעט כל הנושאים, הן שיעורי הגננות, ועוד יותר מכך שיעורי חברות הצוות המסייע, שדיווחו על צורך רב בפיתוח מקצועי, היו גבוהים יותר בקרב אלו שלא השתתפו בפיתוח המקצועי בנושא בהשוואה לאלו שכן השתתפו בו. ממצא זה מצביע על כך שיתכן כי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא מסוים הביאה להפחתה של צורך לפיתוח מקצועי בו, קרי מתן מענה לצורך.

לוח 33: הבעת צורך רב בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא נתון, כתלות בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא, בחלוקה לפי תפקיד חברות צוות הגן ומגזר השפה שאליו משתייך הגן בישראל

שיעור אלו שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי גבוה יותר בקרב מי			צוות גן	גנים במגזר דוברי עברית
שלא השתתפו בפיתוח מקצועי בנושא	אין הבדל	שכן השתתפו בפיתוח מקצועי בנושא		
	בכל הנושאים		גננות	
	במחצית הנושאים	במחצית הנושאים	צוות מסייע	
בכל הנושאים			גננות	דוברי ערבית
בכל הנושאים			צוות מסייע	

ממכלול ממצאים אלו על הנושאים בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) הנושאים השכיחים בפעילויות לפיתוח מקצועי של חברות צוות הגן הם תכנים הקשורים להתפתחות הילדים, עידוד משחק וכן עידוד יצירתיות ופתרון בעיות; (ב) שיעורים גבוהים יותר של חברות צוות גן בישראל (בעיקר גננות), בהשוואה לממוצע המדינות, השתתפו בפיתוח מקצועי בשני הנושאים האחרונים, כמו גם בתיאוריות למידה והיבטים שונים של קידום למידה (אומנויות, כישורים מתמטיים, מדע וטכנולוגיה); (ג) ישנה הלימה חלקית בלבד בין הנושאים שצוות הגן הביע צורך רב בפיתוח מקצועי בהם ובין נושאים השכיחים בפיתוח מקצועי של צוות הגן; (ד) בגנים דוברי העברית, נרשם צורך דומה בפיתוח מקצועי במרבית הנושאים הן בקרב חברות צוות הגן שהשתתפו בפיתוח מקצועי בנושא והן בקרב אלו שלא השתתפו בו, ואילו בגנים דוברי הערבית שיעורן של אלו שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי גבוה יותר בקרב אלו שלא השתתפו בפיתוח מקצועי בנושא.

⁶³ כך לדוגמה, במחקר טאליס בבתי הספר נמצא כי בין מחזור מחקר 2013 ל-2018 נרשמה עלייה הן בשיעור המורים שהביעו צורך בפיתוח מקצועי בנושא 'עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים' והן בשיעור המורים שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא.

השלכות לגבי מדיניות

ליצור הלימה בין הנושאים בהן עוסקות פעילויות לפיתוח מקצועי לבין צרכי צוות הגן

על מערכות חינוך וגופים המעצבים והמספקים פעילויות לפיתוח מקצועי להנגיש ולעודד השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושאים שבהם מביעות חברות צוות הגן צורך רב בכך, אם בהשפעת המדיניות והתכניות של מערכת החינוך (מוטיבציה חיצונית), אם מעניין אישי ורצון להשתפר ולהתפתח (מוטיבציה פנימית) ואם מקשיים העולים בתפקוד היומי בגן או מתוך הכרה בחסרים בידע ובמיומנויות. בקידום פיתוח מקצועי בנושאים המתבקשים יהיה כדי להבטיח שפעילויות אלו תהיינה רלוונטיות ושיהיה בהן כדי לספק מענה לצרכי צוות הגן.

במדינות רבות שהשתתפו במחקר יש לשקול להרחיב את היצע הפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא 'עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים', לאור שיעור חברות צוות הגן שהביעו צורך בפיתוח מקצועי בנושא, אל מול שכיחותו הנמוכה בפעילויות לפיתוח מקצועי ונוכח שינויים במדיניות ההכלה והשילוב של ילדים עם צרכים מיוחדים. הדבר תקף, אף כי במידה פחותה, גם עבור הנושא 'עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה מהשפה הנהוגה בגן'.

חסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

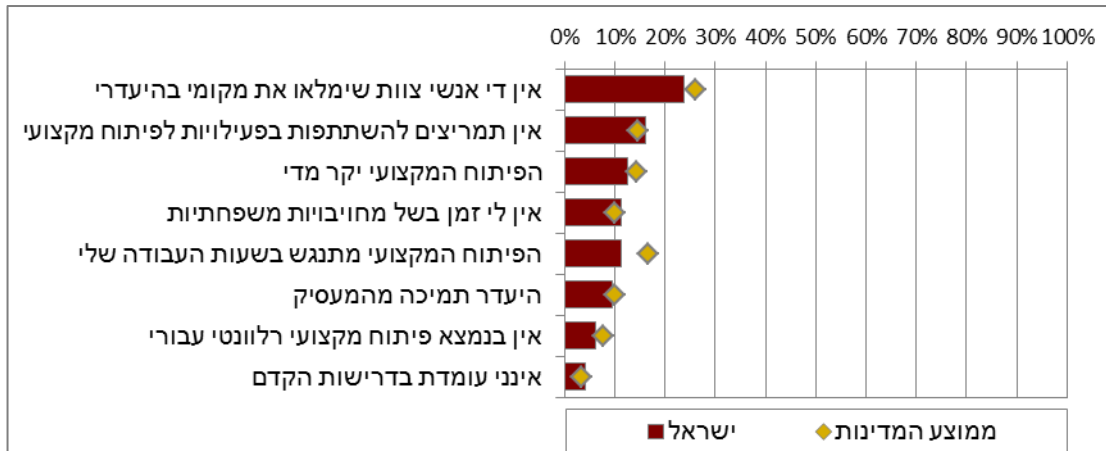
חברות צוות הגן התבקשו לציין את מידת הסכמתן לכך שגורמים מסוימים היוו מכשול בפני השתתפותן בפעילויות לפיתוח מקצועי, וזאת על פני סולם בן ארבע דרגות: "כלל לא מסכים", "לא מסכים", "מסכים", ו-"מסכים מאוד". מוצגים להלן שיעורי אלו שבחרו באפשרות "מסכים מאוד" בישראל ובמדינות שהשתתפו במחקר.

החסם המשמעותי ביותר בפני השתתפות חברות צוות הגן בפעילויות לפיתוח מקצועי (תרשים 53) הוא היעדר אנשי צוות שימלאו את מקום חברת הצוות – כרבע מחברות צוות הגן בישראל (24%) ובממוצע המדינות (26%) דיווחו על כך.⁶⁴ חסם זה הוא החסם המוביל בכל המדינות, פרט לצ'ילה, שבה החסם המוביל הוא העלות היקרה של הפיתוח המקצועי. חסמים משמעותיים נוספים בישראל ובממוצע המדינות הם היעדר תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי (16% ו-15%, בהתאמה) והעלות הגבוהה, על פי תפיסת חברות הצוות, הכרוכה בהשתתפות בפעילות לפיתוח מקצועי (13% ו-14%, בהתאמה). לעומת אלו, רק חלק קטן מאוד מחברות צוות הגן ציינו כי היעדר פיתוח מקצועי רלוונטי (6% ו-8%, בהתאמה) או אי-עמידה בדרישות קדם להשתתפות בפעילות (4% ו-3%, בהתאמה) מהווים חסמים לכך. ככלל, שיעורי הדיווח על חסמים דומים מאוד בישראל ובממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, למעט 'התנגשות עם שעות העבודה', המהווה חסם משמעותי יותר במדינות שהשתתפו במחקר (17%) מאשר בישראל (11%).⁶⁵

⁶⁴ גם בקוריאה ובאיסלנד, שיחסית למדינות שהשתתפו במחקר מתאפיינות ביחס גבוה במיוחד של חברות צוות גן לעומת מספר הילדים בקבוצה ביום מסוים (תרשים 3), חסם זה – היעדר אנשי צוות שימלאו את מקום חברת הצוות – הוא החסם המשמעותי ביותר להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי. עוד מעניין לציין כי למעלה ממחצית חברות צוות הגן בקוריאה (53%, הגבוה מבין כל המדינות!) וכמעט רבע מאלו שבאיסלנד (23%) ציינו זאת. נראה, אם כן, שאין החסם נוגע לגודל צוות הגן אלא לנהלים בדבר שחרור מעבודה לשם השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי. השיעורים הנמוכים ביותר של חברות צוות גן שציינו חסם זה נרשמו בנורבגיה (18%) ובגרמניה (12%).

⁶⁵ במאמר מוסגר, מעניין לציין כי כאשר בוחנים את שיעורן של אלה שציינו כי הם "כלל אינם מסכימים" שהגורמים מהווים חסם עבור השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, הרי שבעבור כל אחד מן הגורמים

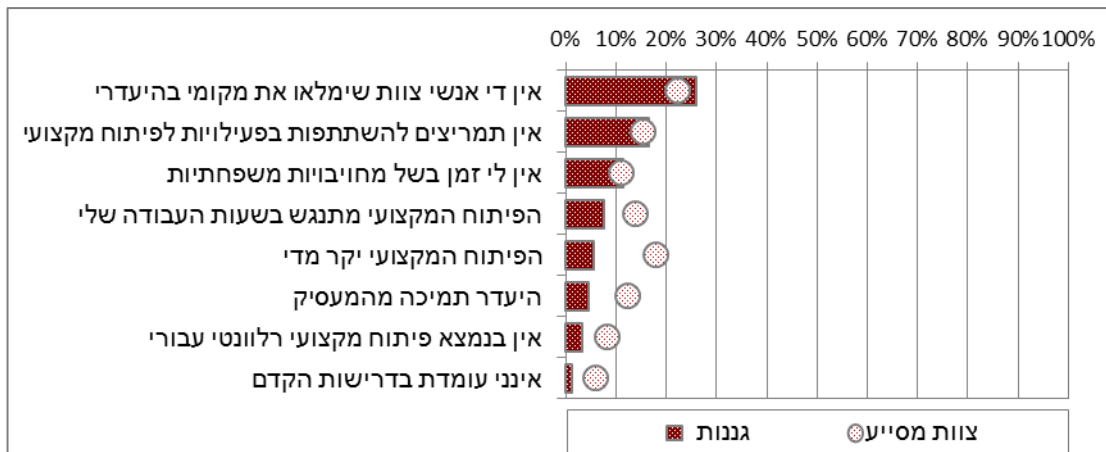
תרשים 53: חסמים בפני השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן

הערה: החסמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי חברות צוות הגן בכלל ישראל שצינו כי הן "מסכימות מאוד" שאלו מהווים מכשול להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_BARRIER

אמנם שלושת החסמים המשמעותיים ביותר צוינו על ידי שיעורים דומים של גננות וחברות צוות מסייע, אך כל יתר החסמים משמעותיים יותר עבור חברות הצוות המסייע, ובעיקר העלות הגבוהה של הפיתוח המקצועי (18% מבין חברות הצוות המסייע לעומת 6% מבין הגננות) והיעדר תמיכה מהמעסיק (12% לעומת 5%, בהתאמה) (תרשים 54 ולוח 34).

תרשים 54: חסמים בפני השתתפות של הגננות והצוות המסייע בישראל בפעילויות לפיתוח מקצועי

הערה: החסמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הגננות בכלל ישראל שצינו כי הן "מסכימות מאוד" שאלו מהווים מכשול להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_BARRIER

חסמים מסוימים רווחים יותר במדינות מסוימות שהשתתפו במחקר. כך, כ-40% מחברות צוות הגן באיסלנד דיווחו, כאמור, על העלות היקרה של הפיתוח המקצועי כחסם, לעומת שיעורים של כ-10% בשאר המדינות; התנגשות בין הפיתוח המקצועי לשעות העבודה מהווה חסם עבור כמעט מחצית (45%) מחברות צוות הגן בקוריאה, לעומת שיעורים של כ-5% עד

השיעורים בישראל היו גבוהים בכ-10% מהנתונים בממוצע המדינות (כלומר: יותר חברות צוות גן בישראל אינן רואות בגורמים אלו חסמים!), פרט לשיעורים דומים בעבור הגורמים 'היעדר תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי' ו-'אין לי זמן בשל מחויבויות משפחתיות'. בגרמניה נרשמו השיעורים הגבוהים ביותר ובקוריאה הנמוכים ביותר.

כ-25% בשאר המדינות; בצ'ילה ובקוריאה שיעור גבוה בקרב חברות צוות הגן ציינו כחסם היעדר פיתוח מקצועי רלוונטי (כמעט חמישית) והיעדר תמריצים להשתתפות (כשליש), לעומת כ-5% ועד כ-15%, בהתאמה, בשאר המדינות; ואילו חמישית (19%) מהצוות ביפן ציינו היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות, לעומת כ-5% עד כ-10% בשאר המדינות. מן הראוי לציין בהקשר זה, כי ככלל שיעורי הדיווח על חסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי נמוכים יותר בגרמניה, באיסלנד ובנורבגיה, וגבוהים יותר בקוריאה ובצ'ילה.

במבט פנים-ישראלי (לוח 34), בגנים דוברי העברית, בהשוואה לאלו דוברי הערבית, שיעורים גבוהים יותר של גננות ציינו כי היעדר אנשי צוות שימלאו את מקומן (31% לעומת 6%, בהתאמה) והיעדר תמריצים להשתתפות (20% לעומת 3%, בהתאמה) מהווים חסם להשתתפותן בפעילויות לפיתוח מקצועי. תמונה דומה, כלומר שיעורים גבוהים יותר בגנים דוברי העברית מאשר בגנים דוברי הערבית, נמצאה גם בקרב חברות הצוות המסייע בעבור שני חסמים אלה – היעדר אנשי צוות שימלאו את מקומן (26% לעומת 10%, בהתאמה) והיעדר תמריצים להשתתפות (17% לעומת 10%, בהתאמה) – וכן העלות הגבוהה של הפיתוח המקצועי (21% לעומת 9%, בהתאמה). אין לתלות הבדלים אלו בין מגזרי השפה בהבדלים בדגמי השבה הנובעים מרצייה חברתית או מהבדלים תרבותיים, שכן ההבדלים נמצאו בדיווחים בעבור חלק מן החסמים בלבד. יש לתת את הדעת לחסמים הנפוצים יותר בכל אוכלוסייה, ובפרט לאלו בגנים דוברי העברית, תוך בחינת החסמים המשותפים והייחודיים לגננות ולחברות הצוות המסייע, ולפעול להסרתם.

לוח 34: חסמים בפני השתתפות של הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה בפעילויות לפיתוח מקצועי

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
6%	31%	26%	אין די אנשי צוות שימלאו את מקומי בהיעדרי	גננות
3%	20%	17%	אין תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי	
10%	12%	11%	אין לי זמן בשל מחויבויות משפחתיות	
4%	8%	8%	הפיתוח המקצועי מתנגש בשעות העבודה שלי	
3%	6%	6%	הפיתוח המקצועי יקר מדי	
2%	5%	5%	היעדר תמיכה מהמעסיק	
2%	4%	3%	אין בנמצא פיתוח מקצועי רלוונטי עבורי	
2%	1%	1%	אינני עומדת בדרישות הקדם	
10%	26%	22%	אין די אנשי צוות שימלאו את מקומי בהיעדרי	צוות מסייע
10%	17%	15%	אין תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי	
11%	11%	11%	אין לי זמן בשל מחויבויות משפחתיות	
11%	15%	14%	הפיתוח המקצועי מתנגש בשעות העבודה שלי	
9%	21%	18%	הפיתוח המקצועי יקר מדי	
16%	11%	12%	היעדר תמיכה מהמעסיק	
10%	8%	8%	אין בנמצא פיתוח מקצועי רלוונטי עבורי	
4%	7%	6%	אינני עומדת בדרישות הקדם	

ממכלול ממצאים אלו על החסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) היעדר אנשי צוות שימלאו את מקום חברת הצוות מהווה חסם מוביל, ובשיעור נמוך מכך במעט, גם היעדר תמריצים להשתתפות והעלות היקרה הכרוכה בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי; (ב) הללו מהווים חסמים משמעותיים יותר בגנים

דוברי העברית, בהשוואה לגנים דוברי הערבית, הן בקרב הגנות (שני החסמים הראשונים) והן בקרב חברות הצוות המסייע (כל שלושת החסמים); (ג) בישראל, שיעורים גבוהים יותר של חברות צוות מסייע, בהשוואה לגנות, ציינו כי יוקר הפיתוח המקצועי והיעדר תמיכה מהמעסיק מהווים חסם בעבורן.

השלכות לגבי מדיניות

הסרת חסמים – מענה לצורך במילוי מקום בשל היעדרות שמקורה בהשתתפות בפעילויות פיתוח מקצועי

הדרישה להשתתף בפעילות לפיתוח מקצועי אינה מספקת, אם לא מתקיימת פעילות ממוקדת להסרת החסמים להשתתפות בפעילות לפיתוח מקצועי. בישראל ובכל המדינות שהשתתפו במחקר, יש לדאוג לכוח אדם ממלא מקום בהיקף מספק שיאפשר לחברות צוות הגן השתתפות מתמשכת בפעילויות לפיתוח מקצועי. הממצא לכשעצמו מפתיע בישראל שכן מרבית הפעילויות לפיתוח מקצועי מתקיימות מעבר לשעות הפעילות בגן, פרט להדרכה (ליווי והנחייה) המתקיימת במהלך יום העבודה במסגרת הגן וכנגזר מכך אין צורך בהיעדרות, וכן השתתפות בתכניות הסמכה שעל פי רוב מתקיימים בימים החופשיים של הצוות. הדבר כרוך גם במתן תמריצים הולמים להשתתפות בפעילויות, הן לחברות הצוות והן לממלאות מקומן. לחלופין, יש לעגן במדיניות הסדר מקובל שיאפשר השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי שלא תחשב להיעדרות מימי עבודה, כגון הקצאת זמן מוסדרת לפיתוח מקצועי (שרווחת פחות בישראל מבשאר המדינות, כמוצג להלן), אם כחלק משעות העבודה הרגילות ואם מעבר להן. כדי לצמצם היעדרויות ואובדן שכר אפשרי,⁶⁶ כמו גם צורך במילוי מקום, ניתן לחשוב גם על פעילות לפיתוח מקצועי המתרחשת במקביל ותוך כדי העבודה, כגון פעילויות ליווי והנחיה שנפוצות בישראל ואשר שיעורי ההשתתפות של חברות צוות הגן בישראל בהן כפולים ביחס לאלו בממוצע המדינות.

ככל שקיימת מדיניות לעידוד ולתמיכה בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, עליה להיות בהלימה לחסמים שלתפיסת חברות צוות הגן עומדים בפני השתתפותן בפעילויות אלה, ועליה להיות מותאמת לאוכלוסיית היעד (גנות לעומת צוות מסייע, מגזרי שפה ועוד).

תמיכה ועידוד להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

חברות צוות הגן אשר השתתפו בפעילות אחת לפחות לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה להעברת הסקר, נשאלו על האפשרות שקיבלו סיוע להשתתפות בפעילויות אלו. כמעט שני שלישים (62%) מחברות צוות הגן בישראל קיבלו סיוע להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי (לוח 35). שיעור זה נמוך מהממוצע במדינות שהשתתפו במחקר (76%), שמהן רק בטורקיה נרשם שיעור מעט נמוך יותר (57%), ואילו בגרמניה שיעורן עומד על 96% (וכאמור במדינה זו שיעורי הדיווח על חסמים להשתתפות הם הנמוכים ביותר).

⁶⁶ הדבר תלוי כמובן בנהלים ובמדיניות בכל מדינה ומדינה. בישראל, פרט להשתלמויות [במרכז הארצי להשתלמויות עו"ה בבית יציב ובמרכז הארצי להתפתחות מקצועית לעו"ה במדעים וטכנולוגיה בשלומי](#), אשר מזכות את המשתלמים בהן בתגמול מלא עבור אובדן ימי עבודה, שאר הפעילויות לפיתוח מקצועי, ככל שמתקיימות על חשבון יום עבודה, כרוכות באובדן שכר.

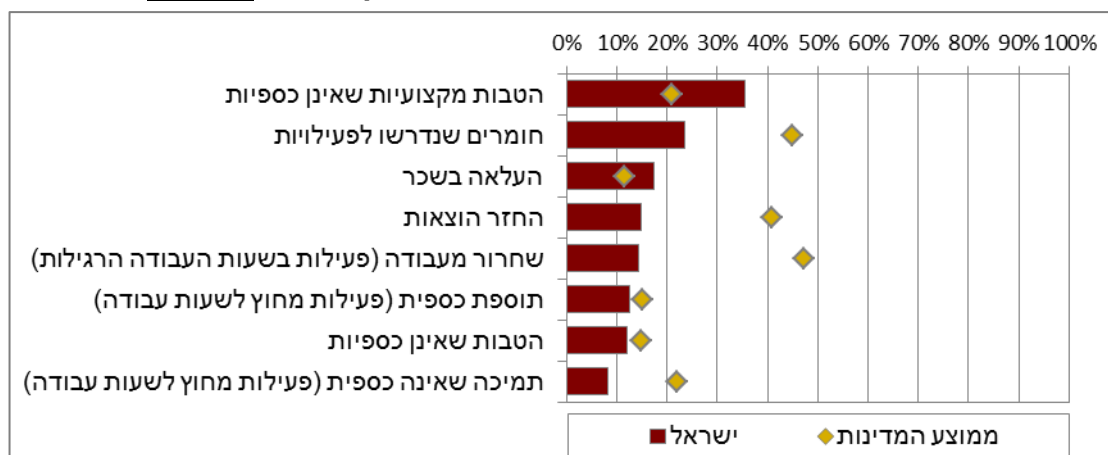
לוח 35: שיעור חברות צוות הגן שקיבלו סיוע ותמיכה כלשהם להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, מבין אלו שהשתתפו בפעילות אחת לפחות לפיתוח מקצועי

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	צוות הגן
60%	63%	76%	62%	

על פי דיווחי חברות צוות הגן אשר, כאמור, השתתפו לפחות בפעילות אחת לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה להעברת הסקר, אמצעי התמיכה הנפוץ בישראל הוא מתן הטבות מקצועיות שאינן כספיות (כגון השתלמויות לפיתוח מקצועי ושיפור דרגות הקידום) (תרשים 55). כשליש (35%) מחברות צוות הגן בישראל ציינו זאת, כמעט כפול משיעורן בממוצע במדינות (21%). גם העלאה בשכר שכיחה יותר בישראל (17%) מאשר בממוצע המדינות (11%). ברם, חלק מאמצעי התמיכה האחרים שכיחים יותר בממוצע המדינות מאשר בישראל, ובהם שחרור מהעבודה עם ילדי הגן כדי להשתתף בפעילויות שהתקיימו בשעות העבודה רגילות (47% לעומת 14%, בהתאמה), קבלת החזר הוצאות (41% לעומת 15%, בהתאמה), קבלת חומרים שנדרשו לפעילות (45% לעומת 23%, בהתאמה), ואף קבלת תמיכה שאינה כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה (למשל צמצום שעות העבודה עם הילדים, הענקת ימי חופשה או ימי לימודים) (22% לעומת 8%, בהתאמה).

גורמי סיוע מסוימים רווחים יותר במדינות מסוימות שהשתתפו במחקר. כך, כ-85% מחברות צוות הגן בגרמניה ו-70% מאלו ביפן דיווחו על שחרור מעבודה עם ילדים כדי להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי ועל קבלת החזר הוצאות – לעומת רק 14% מצוות הגן בישראל, הנמוך מבין כל המדינות; בקוריאה (22%) ובישראל (17%) השכיחות של מתן העלאה בשכר גבוהה מאשר בשאר המדינות, ולעומתה בנורבגיה (6%) ובעיקר בגרמניה (2%) אמצעי סיוע זה יחסית נדיר.

תרשים 55: סיוע ותמיכה להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן

הערה: אמצעי הסיוע להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בכלל ישראל. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_SUPPRT.

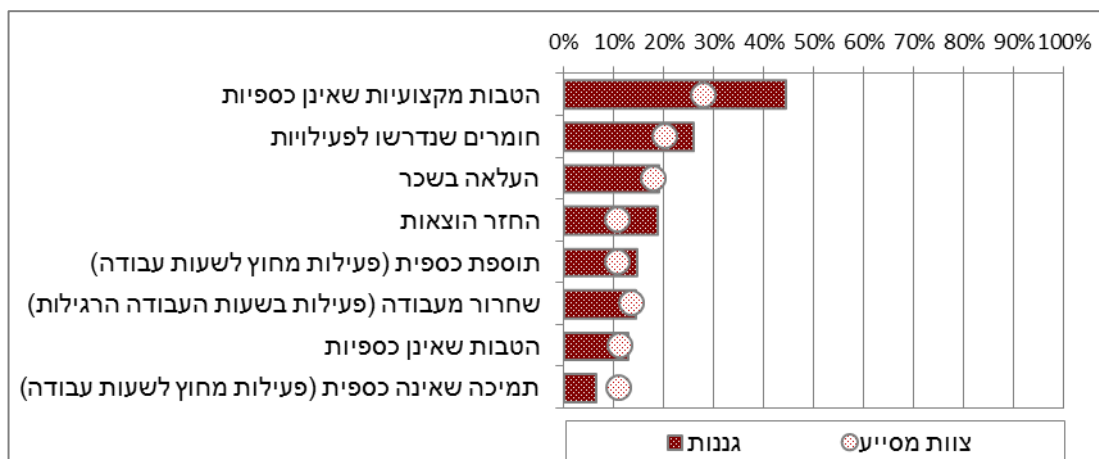
בישראל, שיעור מקבלות הסיוע מבין חברות צוות הגן שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי גבוה יותר בקרב הגננות (70%) מאשר בקרב חברות הצוות המסייע (55%), והוא דומה בשני מגזרי השפה (לוח 36). תופעה דומה נרשמה גם בקוריאה ובנורבגיה.

לוח 36: שיעור הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה שקיבלו סיוע ותמיכה כלשהם להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, מבין אלו שהשתתפו בפעילות אחת לפחות לפיתוח מקצועי

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל	
68%	71%	70%	גננות
53%	55%	55%	צוות מסייע

על פי רוב, גננות וחברות צוות מסייע שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי דיווחו בשיעורים דומים יחסית על קבלת גורמי הסיוע השונים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, פרט להבדל במתן הטבות מקצועיות שאינן כספיות שניתנו למחצית מהגננות כמעט (44%) לעומת רק לכרבע (28%) מחברות הצוות המסייע. גם החזר הוצאות ניתן לכחמישית (19%) מן הגננות לעומת לכתשיעית בלבד (11%) מחברות הצוות המסייע (תרשים 56). הבדלים אלו בין הגננות ובין חברות הצוות המסייע ניכרים בגנים דוברי העברית בלבד (לוח 37).

תרשים 56: סיוע ותמיכה להשתתפות של הגננות והצוות המסייע בפעילויות לפיתוח מקצועי בישראל

הערה: אמצעי הסיוע להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח של הגננות. מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ROLE.PD_SUPPORT

מבט פנים-ישראלי (לוח 37), בקרב הגננות, מעלה כי מדרג גורמי הסיוע דומה יחסית בשני מגזרי השפה, אך ניתן לציין כי 'קבלת החזר הוצאות' ממוקם גבוה יותר במדרג בגנים דוברי העברית (21%, לעומת 9% בגנים דוברי העברית), ואילו 'קבלת הטבות שאינן כספיות' ממוקמת גבוה יותר במדרג בגנים דוברי העברית (18% לעומת 11% בגנים דוברי העברית). בשני מגזרי השפה הגננות מדווחות בראש ובראשונה על קבלת הטבות מקצועיות שאינן כספיות, אך בשיעור גבוה יותר בגנים דוברי העברית (47%) בהשוואה לאלו דוברי העברית (35%).

גם בקרב חברות הצוות המסייע, נמצא כי מדרג גורמי הסיוע דומה יחסית בשני מגזרי השפה (לוח 37), אך ניתן לציין כי הן 'קבלת הטבות שאינן כספיות' והן 'קבלת תמיכה שאינה כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה' ממוקמות גבוה יותר במדרג בגנים דוברי העברית (25% ו-19%, בהתאמה) בהשוואה למיקומן במדרג דוברי העברית (7% ו-8%, בהתאמה). בשני מגזרי השפה גורם הסיוע השכיח בקרב חברות הצוות המסייע הוא קבלת

הטבות מקצועיות שאינן כספיות, אך בשיעור גבוה יותר בגנים דוברי הערבית (34%) בהשוואה לאלו דוברי העברית (26%) – הפוך מן הממצא בקרב הגננות.

לוח 37: סיוע ותמיכה להשתתפות של הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה בפעילויות לפיתוח מקצועי

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
35%	47%	44%	קיבלתי הטבות מקצועיות שאינן כספיות (למשל השתלמויות לפיתוח מקצועי, שיפור דרגות הקידום שלי)	גננות
25%	26%	26%	קיבלתי חומרים שנדרשו לפעילויות	
24%	18%	19%	קיבלתי העלאה בשכר	
9%	21%	19%	קיבלתי החזר הוצאות	
13%	15%	15%	קיבלתי תוספת כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה	
15%	14%	14%	קיבלתי שחרור מעבודה עם הילדים כדי להשתתף בפעילויות שהתקיימו בשעות העבודה הרגילות	
18%	11%	13%	קיבלתי הטבות שאינן כספיות (למשל חומרים לילדים, שוברים לספרים, תוכנות)	
10%	5%	6%	קיבלתי תמיכה שאינה כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה (למשל צמצום שעות העבודה עם הילדים, ימי חופשה, ימי לימודים)	
34%	26%	28%	קיבלתי הטבות מקצועיות שאינן כספיות (למשל השתלמויות לפיתוח מקצועי, שיפור דרגות הקידום שלי)	צוות מסייע
19%	20%	20%	קיבלתי חומרים שנדרשו לפעילויות	
19%	17%	18%	קיבלתי העלאה בשכר	
12%	10%	11%	קיבלתי החזר הוצאות	
14%	9%	11%	קיבלתי תוספת כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה	
16%	13%	14%	קיבלתי שחרור מעבודה עם הילדים כדי להשתתף בפעילויות שהתקיימו בשעות העבודה הרגילות	
25%	7%	11%	קיבלתי הטבות שאינן כספיות (למשל חומרים לילדים, שוברים לספרים, תוכנות)	
19%	8%	11%	קיבלתי תמיכה שאינה כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה (למשל צמצום שעות העבודה עם הילדים, ימי חופשה, ימי לימודים)	

ממכלול ממצאים אלו על אמצעי הסיוע והתמיכה להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי שניתנו לחברות צוות הגן שהשתתפו בפעילויות אלו בשנה שקדמה להעברת הסקר עולות כמה מסקנות עיקריות: (א) שיעור אלו שזכו לקבל סיוע ותמיכה כלשהם בישראל (62%) נמוך יחסית לשיעור במרבית המדינות שהשתתפו במחקר (76% במוצע המדינות); (ב) שיעור חברות הצוות המסייע שזכו לסיוע ולתמיכה (55%) נמוך בהשוואה לשיעור הגננות שזכו לכך (70%), והדבר ניכר בעיקר במתן הטבות מקצועיות שאינן כספיות ובמתן החזר הוצאות (בעיקר בגנים דוברי העברית). ייתכן שזה הסבר נוסף לכך שחברות הצוות המסייע נוטות פחות מהגננות להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי; (ג) חלק מאמצעי הסיוע נפוצים הרבה יותר במוצע המדינות מאשר בישראל, ובכלל זה שחרור מעבודה להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בשעות העבודה הרגילות, החזר הוצאות וחלוקת חומרים שנדרשים לקיום הפעילות.

השלכות לגבי מדיניות

הבטחת הטבות כספיות ומקצועיות וכן שחרור מעבודה, באופן שוויוני לגננות ולחברות צוות מסייע, כתמריץ להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי כרוכה בעלויות כספיות ובהשקעת זמן, כלומר במחירים ישירים ועקיפים, כגון עלות ההשתתפות בפעילות, איבוד זמן עבודה ואף איבוד ההכנסה העלול להיות כרוך בכך, הוצאות נסיעה, רכישת חומרים נדרשים ועוד. מדיניות הנותנת מענה להיבטים אלו עשויה לעודד השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי. בישראל יש מקום לאפשר במידה רבה יותר – לפחות כמו זו הנהוגה בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר – מתן החזר הוצאות, שחרור מעבודה לפעילויות בשעות העבודה הרגילות וכן מתן חומרים שנדרשים לפעילויות לפיתוח מקצועי. כמו כן, עיגון פיתוח מקצועי בקידום מקצועי ובהטבות כספיות ומקצועיות נלוות עשוי למתן את המחיר הכרוך בהשתתפות בפיתוח מקצועי אל מול התועלת העתידית.

זאת ועוד, דווקא חברות הצוות המסייע, שנזקקות יותר לפיתוח מקצועי (כיוון שהן פחות משכילות ופחות מוכשרות לעבודה עם ילדים, בהשוואה לגננות) ואשר מביעות צורך רב יותר בפיתוח מקצועי בנושאים מגוונים, משתתפות פחות בפעילויות אלו, וגם אלו שהשתתפו בהן קיבלו פחות סיוע ותמיכה. נדרשת מדיניות של שוויון הזדמנויות להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, ואף יותר מכך – מתן העדפה מתקנת בהענקת סיוע ותמיכה לחברות הצוות המסייע לשם עידוד השתתפותן בפעילויות לפיתוח מקצועי.

מבט-על: קשר בין הפיתוח המקצועי ואיכות תהליכי ההוראה בגן

זה מכבר תועדה החשיבות של השתתפות מתמשכת בפעילויות לפיתוח מקצועי לשם קידום השימוש בתהליכי איכות חינוכיים ולימודיים בגני הילדים, וכאמור במחקר זה המדובר בשימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות לקידום למידה והתפתחות של ילדים כמו גם הענקת תמיכה התנהגותית לילדים. השתתפות מתמשכת בפעילויות לפיתוח מקצועי עשויה לתרום גם לקידום רווחתן של חברות צוות הגן. במחקר ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין היבטים של איכות התהליכים המתרחשים בגן (משתנים מוסברים/ תלויים) ובין השתתפות צוות הגן בפעילויות לפיתוח מקצועי, תוך בקרה על מאפייני הרקע של צוות הגן (משתנים מוסברים/בלתי תלויים, כגון השכלה פורמלית, ותק בתפקיד, תפקיד, היקף משרה, סטטוס העסקה) ועל מאפייני הגן (כגון מספר הילדים בגן, היחס בין מספר אנשי הצוות ומספר הילדים בגן, שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, מיקום הגן: בעיר או בכפר, וניהול גן: פרטי או ציבורי). בבואנו לנתח את הממצאים, יש להביא בחשבון את ההבדלים הניכרים בישראל בין מאפייני הרקע של הגננות למאפייני הרקע של הצוות המסייע, ובהבדלים בהשתתפותן של העובדות משתי הקבוצות בפעילויות לפיתוח מקצועי (לוח 29).

בישראל נמצא כי חברות צוות הגן שקיבלו הדרכה בגן על ידי אדם חיצוני או באמצעות תכניות הסמכה נוטות להשתמש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות יותר מאשר עמיתותיהן שלא השתתפו בסוגים אלו של פעילויות לפיתוח מקצועי (כך גם בקוריאה). במדינות אחרות נמצאו קשרים עם סוגים אחרים של פעילויות לקידום מקצועי; בצ'ילה ובאיסלנד למשל נמצא

קשר בין השתתפות בהשתלמויות ובקורסים פנים אל פנים ובין שימוש מוגבר בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות; באיסלנד נמצא קשר בין השתתפות בהדרכה שניתנת בגן על ידי אדם חיצוני ובין שימוש מוגבר בפרקטיקות להענקת תמיכה התנהגותית.

מכלול הממצאים מצביע על כך שיש בכוח ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי כדי לתרום לצוות הגן ולתמוך בו למען קידום איכות תהליכי ההוראה, אך קשרים אלו אינם אחידים ואינם משותפים למדינות השונות (ואף לא בין שכבות גיל בתוך מדינות). הסבר אפשרי לכך הוא הבדלים בין המדינות שהשתתפו במחקר במטרות ובתכנים של הפעילויות לפיתוח מקצועי הנהוגים בהן, וכן הבדלים בזמינות ובהשתתפות צוותי הגן בסוגים אחרים של פעילויות לפיתוח מקצועי. כמו כן, יש להדגיש כי אופי המחקר אינו מאפשר לקבוע כיוונויות של קשר והוא איננו מעיד על יחסי סיבתיות, כלומר אין בכוחו לקבוע אם השתתפות בפעילות מסוימת לפיתוח מקצועי מובילה ליישום מוגבר של פרקטיקות מסוימות (של תהליכי איכות), או אם חברות צוות גן שמשתמשות תדיר בפרקטיקות אלו נוטות להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי בשיעורים גבוהים יותר.

8. תנאי העסקה ותנאי העבודה

המחקר מזמן אפשרות ללמוד על תנאי העסקה ועל תנאי העבודה של צוותי הגנים לגיל הרך. הקשורים אלו באלו. כך לדוגמה, כדי ללמוד על מידת שביעות הרצון של צוות הגן ועל תפיסתם את מקורות הלחץ והעקה (stress) בעבודתם, יש לעמוד על הקשרים רחבים יותר של מאפייני העסקתם ועל קשר אפשרי של הללו לתהליכי איכות המתקיימים בגן. המסגרת המושגית של המחקר כוללת כמה מדדים מדידים אובייקטיביים של איכות העבודה, שהמרכזיים בהם הם ביטחון תעסוקתי ואיכות סביבת העבודה.⁶⁷ מדדים אלו משקפים היבטים מרכזיים של השתתפות ושל ביצועים בשוק העבודה במגזר נתון.

8.1. ביטחון תעסוקתי: סטטוס העסקה, היקף משרה ושוק העבודה

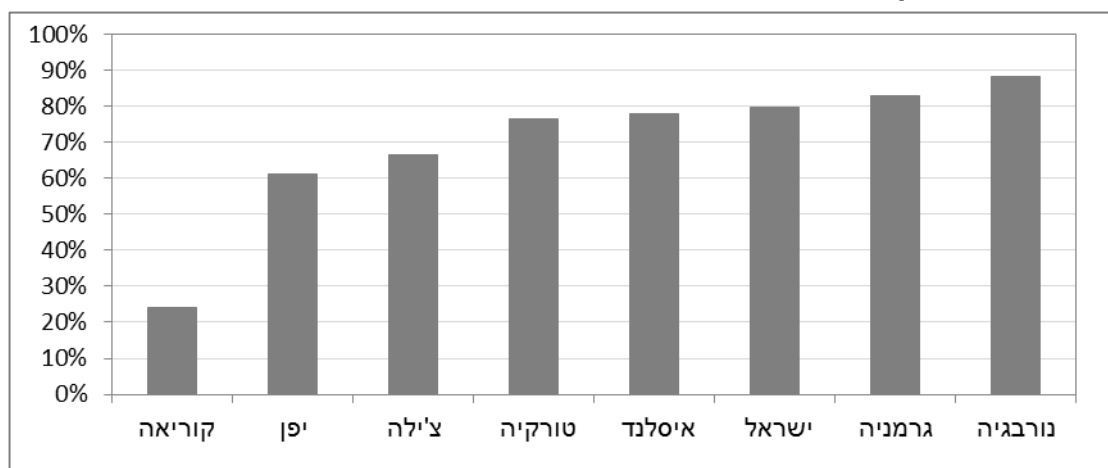
סטטוס העסקה

בישראל, 80% מחברות צוות הגן אוחזות במשרה קבועה (כלומר, הן בעלות חוזה עבודה המקנה קביעות), ללא הבדל של ממש בין מגזרי השפה, וזאת לעומת 70% מחברות צוות הגן בממוצע המדינות (לוח 38). רק בנוורבגיה (88%) ובגרמניה (83%) נרשמו שיעורים גבוהים מזה במעט, ואילו בקוריאה רק כרבע (24%) מחברות צוות הגן אוחזות במשרה קבועה – המדינה היחידה בה מרבית צוות הגן מועסק בהסכם העסקה זמני (תרשים 57).

לוח 38: סטטוס העסקה של צוות הגן

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	
78%	80%	70%	80%	משרה קבועה/קביעות
8%	4%	10%	5%	הסכם לתקופה של יותר משנה אחת
14%	14%	20%	14%	הסכם לתקופה של שנה או פחות
1%	1%	0%	1%	עצמאיות

תרשים 57: שיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה קבועה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור חברות צוות הגן שמועסקות במשרה קבועה מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.11

⁶⁷ הדוח הבין-לאומי עוסק גם בהיבטים של כוח ההשתכרות, שאינם במוקד הדוח הישראלי.

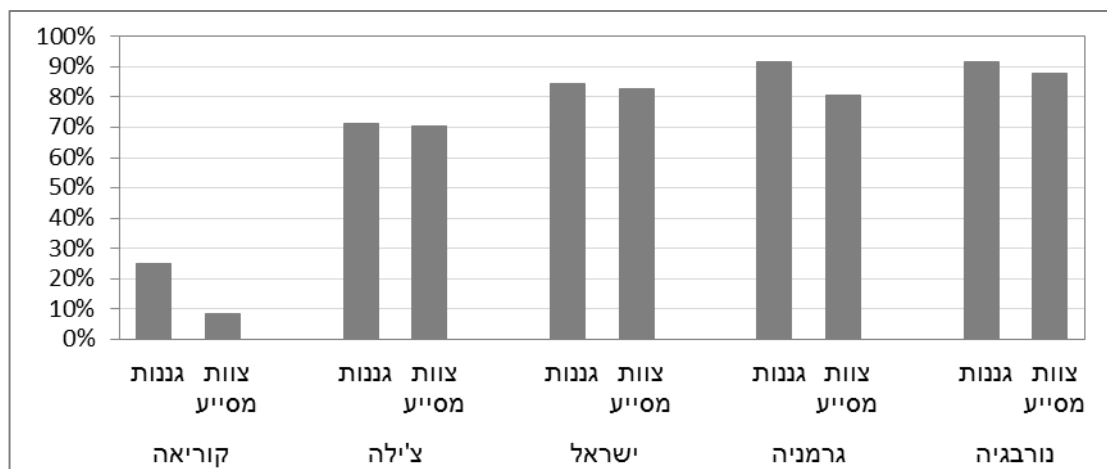
בישראל, התפלגות סטטוס ההעסקה של הגננות דומה לזו של הצוות המסייע (לוח 39), בעיקר במגזר דוברי העברית, אף כי יש לזכור שהגורם המעסיק הוא שונה: גננות מועסקות על ידי משרד החינוך ואילו הסייעות, שהן עיקר הצוות המסייע, מועסקות על ידי הרשויות המקומיות.

לוח 39: סטטוס העסקה של הגננות והצוות המסייע

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
85%	84%	85%	משרה קבועה/קביעות	גננות
6%	4%	4%	הסכם לתקופה של יותר משנה אחת	
7%	11%	10%	הסכם לתקופה של שנה או פחות	
2%	1%	1%	עצמאיות	
78%	84%	83%	משרה קבועה/קביעות	צוות מסייע
8%	4%	5%	הסכם לתקופה של יותר משנה אחת	
14%	10%	11%	הסכם לתקופה של שנה או פחות	
0%	1%	1%	עצמאיות	

תמונה דומה נרשמה גם בצ'ילה ובנורבגיה, ואילו בגרמניה ובעיקר בקוריאה שיעור הגננות שמועסקות במשרה קבועה גבוה משיעורן של חברות הצוות המסייע בסטטוס העסקה זה (תרשים 58).

תרשים 58: שיעור הגננות והצוות המסייע המועסקות במשרה קבועה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור הגננות שמועסקות במשרה קבועה. מוצגות רק מדינות שבהן קיימת הגדרה מובחנת ומבדלת בין גננות וצוות מסייע בצוות הגן.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.SCH.TG_ROLE_02

היקף משרה

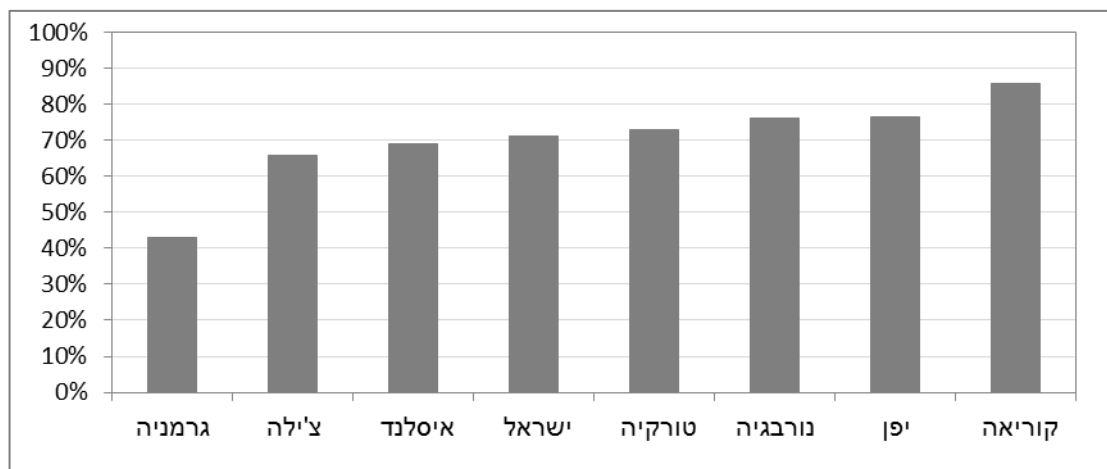
בישראל (לוח 40), כמעט שלושה רבעים (71%) מחברות צוות הגן מועסקות במשרה מלאה (קרי למעלה מ-90% ממספר שעות העבודה המוגדרות כמשרה מלאה), והשאר מועסקות בחלקיות משרה, בשיעורים דומים בין אלו המועסקות בהיקף של יותר מ-70% משרה (13%) ואלו המועסקות בהיקף של עד 70% משרה (16%). שיעורים אלה בכלל ישראל דומים מאוד להתפלגות היקפי ההעסקה במוצע המדינות שהשתתפו במחקר (לוח 39). במרבית המדינות, ובכללן ישראל, שיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה מלאה נמצא

בתחום של כ-65% עד כ-75%, ובתוך כך נרשם שיעור נמוך במיוחד נרשם בגרמניה (43%) – המדינה היחידה בה מרבית צוות הגן מועסק במשרה חלקית, ואילו בקוריאה גבוה מעט יותר (86%) (תרשים 59).

לוח 40: היקף המשרה של צוות הגן

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע המדינות	כלל ישראל	
66%	73%	70%	71%	משרה מלאה
16%	12%	15%	13%	משרה חלקית (71%-90%)
18%	15%	15%	16%	משרה חלקית ($\leq 70\%$)

תרשים 59: שיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה מלאה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור חברות צוות הגן שמועסקות במשרה מלאה מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.11

בישראל, בגנים דוברי העברית, התפלגות היקף ההעסקה של גננות דומה לזו של חברות הצוות המסייע (לוח 41). לעומת זאת, בגנים דוברי הערבית שיעורן של הגננות המועסקות במשרה מלאה (79%) גבוה משיעורן של חברות הצוות המסייע המועסקות בהיקף זה (63%). כפועל יוצא נמצא פער – אף כי קטן יותר בגודלו (80% לעומת 73%, בהתאמה)⁶⁸ – גם בכלל ישראל (לוח 41).

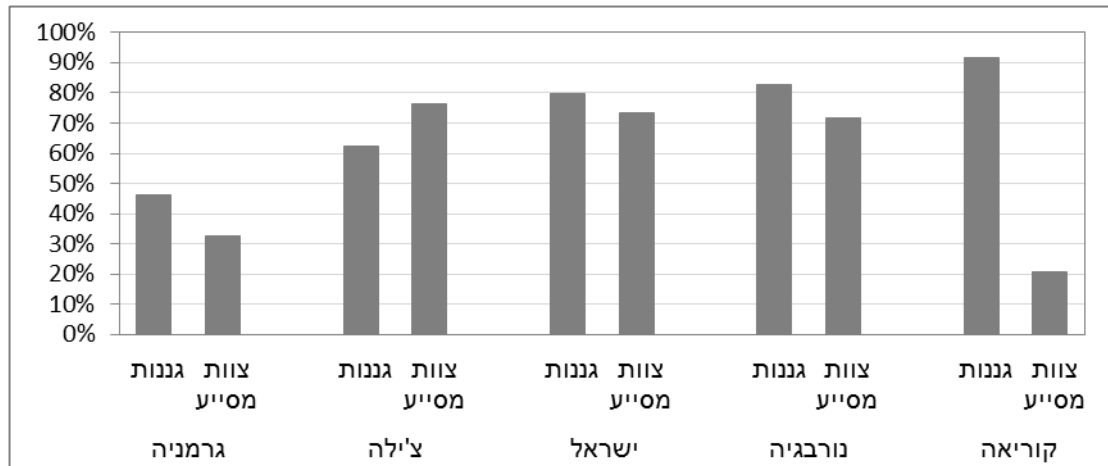
לוח 41: היקף העסקה של הגננות והצוות המסייע

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
79%	80%	80%	משרה מלאה	גננות
6%	10%	9%	משרה חלקית (71%-90%)	
15%	10%	11%	משרה חלקית ($\leq 70\%$)	
63%	76%	73%	משרה מלאה	צוות מסייע
24%	14%	16%	משרה חלקית (71%-90%)	
12%	10%	10%	משרה חלקית ($\leq 70\%$)	

⁶⁸ ניתן להסביר את הממצא שלפיו שיעור המועסקות במשרה מלאה מבין כלל חברות צוות הגן (71%, לוח 40) נמוך משיעורו בקרב הגננות (80%) וחברות הצוות המסייע (73%) בכך שרק מיעוט מחברות הצוות המשלב (30%) והסטודנטיות בעבודה מעשית (5%) – שגם הן מהוות חלק, אף כי קטן יחסית, מצוות הגן – מועסקות במשרה מלאה.

תמונה דומה נרשמה גם במרבית המדינות, למעט צ'ילה (תרשים 60), כך שבישראל ההבדל בין הגננות לחברות הצוות המסייע בנוגע לשיעורי המועסקות במשרה מלאה הוא המתון ביותר (כאמור 80% לעומת 73%, בהתאמה), ואילו בקוריאה הוא הניכר ביותר (92% לעומת 21%, בהתאמה).

תרשים 60: שיעור הגננות והצוות המסייע המועסקות במשרה מלאה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

הערה: המדינות מסודרות בסדר עולה לפי שיעור הגננות שמועסקות במשרה קבועה. מוצגות רק מדינות שבהן קיימת הגדרה מובחנת ומבדלת בין גננות וצוות מסייע בצוות הגן.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.SCH.TG_ROLE_02.

מבט כולל ביחס לשוק העבודה

בשוק העבודה בכללותו,⁶⁹ ולא דווקא בסקטור של העובדים בגני ילדים, בכל המדינות שהשתתפו במחקר זה, מרבית העובדים מועסקים במשרה מלאה (מכ-75% ביפן, עבור בכ-85% בישראל ועד כ-90% בטורקיה), אף כי שיעורן של הנשים המועסקות במשרה מלאה נמוך משיעור הגברים. בישראל שיעור הנשים המועסקות במשרה מלאה עומד על 80% כמעט – גבוה במקצת משיעורן בקרב חברות צוות הגן (כאמור 71%).⁷⁰ תמונה דומה נרשמה גם בצ'ילה, בגרמניה, באיסלנד ובטורקיה, ובתוך כך בישראל הפער בין שיעור הנשים המועסקות במשרה מלאה בכלל שוק העבודה לבין שיעורן בקרב צוות הגנים לגיל הרך קטן יחסית בהשוואה לפערים אלו בשאר המדינות. חשוב לזכור שהעסקה במשרה חלקית מקורה על פי רוב בכורח המוכתב מן המעסיק או מהגדרת התפקיד, ובמיעוט המוחלט של המקרים (ודאי בישראל) בהעדפה של המועסק, למשל בשל רצון של חברות צוות הגן בכך בשל רצון לאזן בין דרישות התפקיד ובין צרכי המשפחה.

בעבור מרבית המדינות שעבורן קיים מידע לגבי סטטוס ההעסקה בכלל שוק העבודה, הרי ששיעור המועסקים הכללי במשרה קבועה – שאיננו שונה בין גברים ונשים – גבוה לרוב משיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה קבועה.⁷¹ תמונה זו משקפת ביטחון תעסוקתי

⁶⁹ לפירוט ראו לוחות רלוונטיים בקישור: <https://stats.OECD.org/>.

⁷⁰ אך דומה לשיעורן בקרב גננות בלבד בישראל.

⁷¹ מידע שכזה לא קיים בעבור ישראל ויפן, ואילו מבין שאר המדינות שהשתתפו במחקר רק בנורבגיה נמצאו שיעורים דומים בין שיעור האוחזים במשרה קבועה בכלל שוק העבודה לזה שבסקטור גני הילדים.

מופחת בסקטור גני הילדים, ופגיעה אפשרית ברווחת צוות הגן, אשר עלולים להקשות על גיוס צוות חדש לגנים או על שימור הצוות הקיים, ובפרט אמורים הדברים בחברות הצוות שהן בעלות השכלה אקדמית, שלפניהן פתוחות דלתות גם לאפיקים מקצועיים אחרים.

מבט-על: קשר בין ביטחון תעסוקתי ובין איכות תהליכי ההוראה בגן והשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

עולה השאלה האם יש קשר בין הביטחון התעסוקתי של חברות צוות הגן ובין איכות התהליכים המתקיימים בגן, קרי מידת השימוש בפרקטיקות מיטביות לקידום התפתחות של הילדים, הלמידה שלהם ורווחתם, ובמידה שישנם קשרים שכאלה, האם קיים גם קשר בין הביטחון התעסוקתי של חברות הצוות ובין מידת ההשתתפות שלהן בפעילויות לפיתוח מקצועי. במחקר ניסו, אם כן, לעמוד על קשר אפשרי בין היבטים של איכות התהליכים המתרחשים בגן וכן בין השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי (משתנים מוסברים/ תלויים) ובין הביטחון התעסוקתי של הצוות, כלומר סטטוס ההעסקה והיקפה (משתנים מסברים/בלתי תלויים), תוך בקרה על מאפייני הרקע של צוות הגן (השכלה פורמלית, ותק בתפקיד, תפקיד, היקף משרה, סטטוס העסקה) ועל מאפייני הגן (מספר הילדים בגן, יחס בין מספר אנשי הצוות ובין מספר הילדים בגן, שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, מיקום הגן: בעיר או בכפר, וניהול גן: פרטי או ציבורי).

בישראל נמצא כי חברות צוות הגן שמועסקות במשרה מלאה נוטות להשתמש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות יותר מאשר עמיתותיהן שמועסקות במשרה חלקית (כך גם בגרמניה, איסלנד, קוריאה ובעיקר ביפן),⁷² והן גם נוטות להשתמש יותר מעמיתותיהן בפרקטיקות להענקת תמיכה התנהגותית (כך גם בגרמניה). הסבר פשוט לממצא זה, הוא שכלל שעומד לרשות חברת הצוות זמן רב יותר, הנגזר מהיקף משרתה, כך היא יכולה להשתמש יותר בפרקטיקות אלו או להיחשף ביתר שאת לקיומן בגן ולהיותן פרקטיקות המאפיינות את אנשי הצוות בגן. לעומת זאת, ברמה הבין-לאומית לא נמצאו קשרים עקביים בין סטטוס ההעסקה לבין שימוש בפרקטיקות מיטביות לקידום ההתפתחות של הילדים, הלמידה שלהם ורווחתם.

בבחינת קשר ישיר בין סטטוס העסקה (משתנה מסביר/בלתי תלוי) והשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי (משתנה מוסבר/תלוי), נמצא כי בישראל (כמו גם בגרמניה, באיסלנד ובעיקר ביפן) חברות צוות גן המועסקות במשרה זמנית (ללא קביעות) נוטות פחות מעמיתותיהן (המועסקות במשרה קבועה) להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי.⁷³ ואולם, חשוב לציין כי כאשר מבקרים את משתני הרקע של צוות הגן (כגון השכלה פורמלית, הכשרה לעבוד עם ילדים, ותק בתפקיד, תפקיד, היקף משרה) ואת מאפייני הגן (כגון מספר הילדים בגן, יחס בין מספר אנשי צוות הגן ומספר הילדים בגן, שיעור הילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך, מיקום הגן: בעיר או בכפר, וניהול גן: פרטי או ציבורי), הרי שבישראל (ובכל שאר המדינות שהשתתפו במחקר, פרט ליפן) לא נמצא בקרב צוות הגן קשר בין סטטוס ההעסקה ובין ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי.

⁷² לפירוט, ראו תרשים 3.18 בדוח הבין-לאומי.

⁷³ עוד נמצא בישראל קשר חזק אף יותר בין השכלה פורמלית לבין השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי, אך רק בקרב הגננות ולא בקרב חברות הצוות המסייע, כך ששיעור אלו שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי גבוה יותר בקרב גננות אקדמאיות לעומת אלו שאינן אוחזות בתואר אקדמי.

ממכלול ממצאים אלו על הביטחון התעסוקתי עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) בחלק מן המדינות שהשתתפו במחקר, ובהן ישראל, הביטחון התעסוקתי של העוסקות בחינוך לגיל הרך נמוך מזה שנמצא בממוצע שוק העבודה; (ב) הביטחון התעסוקתי בישראל של צוות הגן איננו נופל (היקף המועסקות במשרה מלאה) ואף עולה (היקף המועסקות במשרה קבועה) על זה בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר; (ג) בגנים דוברי העברית אין הבדל ניכר בביטחון התעסוקתי בין הגננות ובין חברות הצוות המסייע, הן מבחינת סטטוס ההעסקה והן מבחינת היקף ההעסקה, ואילו בגנים דוברי הערבית נראה כי הביטחון התעסוקתי של הגננות גבוה במעט מזה של חברות הצוות המסייע; (ד) נמצא קשר חיובי בין היקף משרה (מלאה לעומת חלקית) לבין שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות ובפרקטיקות לתמיכה התנהגותית. לא נמצא קשר דומה בין סטטוס ההעסקה (משרה קבועה או זמנית) לבין שימוש בפרקטיקות אלו וגם לא בין סטטוס ההעסקה לבין ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי.

השלכות לגבי מדיניות

לפעול להגברת הביטחון התעסוקתי

הגברת הביטחון התעסוקתי עשויה לתרום לשיפור איכות התהליכים בגן. לאור הקשר החיובי שנמצא בישראל בין היקף המשרה ובין השימוש בפרקטיקות מיטביות, כגון פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות ופרקטיקות לתמיכה התנהגותית, ונוכח המיקום של ישראל ביחס למדינות אחרות בשיעור חברות צוות הגן המועסקות במשרה מלאה, הרי שיש מקום לקדם את הביטחון התעסוקתי בישראל, בעיקר באמצעות הגדלת שיעורן של אלו המועסקות במשרה מלאה, ובפרט בקרב חברות הצוות המסייע בגנים דוברי הערבית. מסתמן כי אפיק זה משמעותי יותר מבחינת הקשר שלו לפרקטיקות מיטביות ומבחינת הפערים מול שאר המדינות, בנוגע להשקעה תוספתית במתן קביעות (סטטוס העסקה).

8.2. איכות סביבת העבודה: מקורות לחץ, שביעות רצון, וסיבות לעזיבת התפקיד בגן

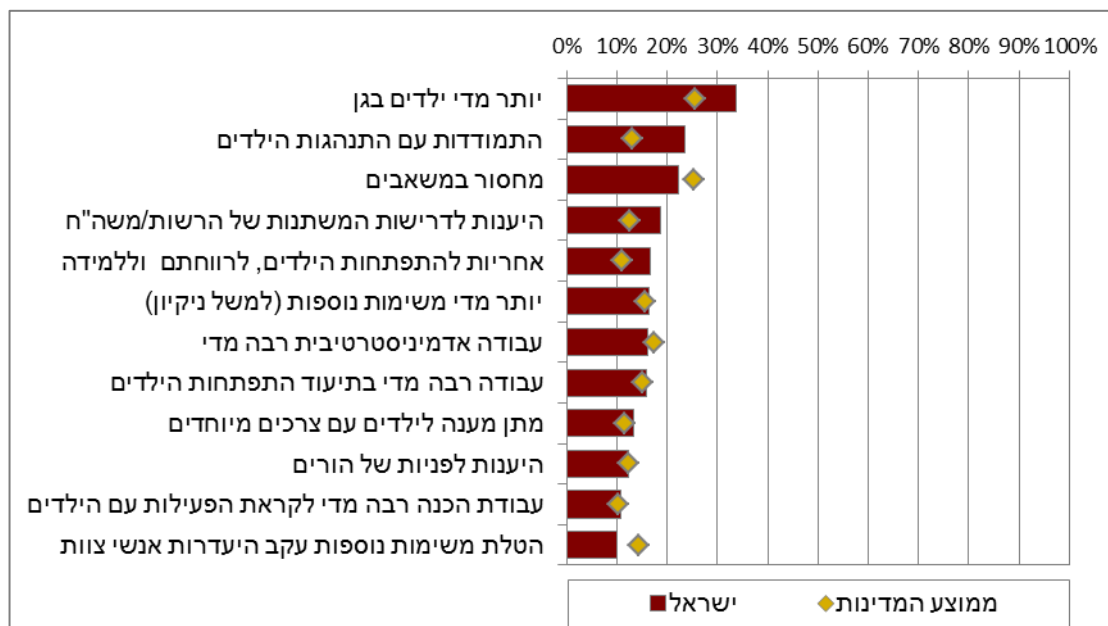
מקורות של לחץ ועקה

חברות צוות הגן התבקשו לציין עד כמה גורמים מסוימים מהווים מקור של לחץ ועקה בעבודתן, וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא", "במידה מסוימת", "במידה רבה", ו-"במידה רבה מאוד". להלן שיעורי אלו שבחרו באפשרות "במידה רבה מאוד" בישראל ובמדינות שהשתתפו במחקר.

בישראל, כשליש מצוות הגן (34%) ציינו כי ריבוי הילדים בגן הוא מקור של לחץ רב בעבודה, וכרבע מצוות הגן ציינו בהקשר זה את ההתמודדות עם התנהגות הילדים (24%) וכן מחסור במשאבים (22%) (תרשים 61). גם בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר מחסור במשאבים וריבוי ילדים בגן נמנים עם מקורות הלחץ העיקריים. בישראל, רק מיעוט יחסי של חברות צוותי הגן מייחסות לחץ רב בעבודתן להיענות לפניות של ההורים בנוגע לדברים שמדאיגים אותם (12%), לעבודת הכנה רבה מידי לקראת הפעילויות עם הילדים (11%), ולכך שמוטלות עליהן משימות נוספות עקב היעדרויות של אנשי צוות (10%). בממוצע המדינות הדבר נכון רק בעבור שני הגורמים הראשונים (בשיעורים הדומים לישראל).

על אף הדמיון בין מדרג גורמי הלחץ בעבודה בקרב חברות צוות הגן בישראל ובממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, כדאי לשים לב להבדלים ביניהם. בגנים בישראל עלו ארבעה גורמי לחץ משמעותיים יותר, בהשוואה לגורמי הלחץ שנמצאו בממוצע המדינות: התמודדות עם התנהגות הילדים (24% - מבין הגורמים המובילים, לעומת 13% - מבין הגורמים הפחות נפוצים), ריבוי ילדים בגן (34% לעומת 26%),⁷⁴ היענות לדרישות המשתנות של הרשות המקומית או של משרד החינוך (19% לעומת 13%), ואחריות להתפתחות הילדים, לרווחתם וללמידה שלהם (17% לעומת 11%).⁷⁵

תרשים 61: גורמי הלחץ בעבודה בקרב חברות צוות הגן

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעור חברות צוות הגן בישראל שדיווחו כי הם מהווים מקור של לחץ בעבודה ב"מידה רבה מאוד" (OECD (2019), תרשים 3.14, מקור למידע: OECD (2019), תרשים 3.14

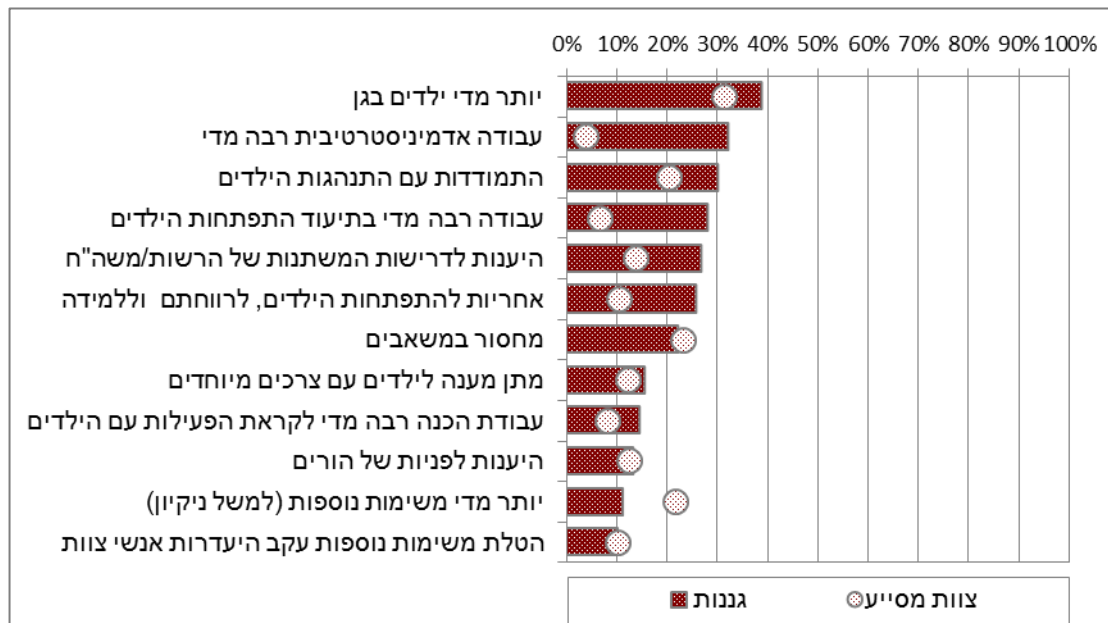
בישראל, מסתמן כי חלק מגורמי הלחץ בעבודה משותפים לגנות ולצוות המסייע, ואילו חלק אחר משמעותי יותר עבור קבוצה מסוימת מהן (תרשים 62). כך, ריבוי הילדים בגן מהווה את גורם הלחץ המוביל הן בקרב גנות (39%) והן בקרב הצוות המסייע (32%). לעומת זאת,

⁷⁴ על תפיסות שביעות הרצון מגודל הגן ניתן ללמוד גם מסקר הגנות בנושא אקלים וסביבה פדגוגית בגני ילדים לשנת תשע"ו, בפרק 1. מן הדוח עולה כי למעלה מ-40% מהגנות סוברות שמספר הילדים בגן הוא גדול עד כדי הפרעה לניהול הגן (ועוד 30% סוברות שמספרם גדול, אך אינו מפריע לניהול הגן). כמו כן, ככל שמספר הילדים בגן גדול יותר, כך שביעות רצון הגנות מגודל הגן נמוכה יותר. להלן קישור לדוח באתר הראמ"ה: http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Seker_Ganatot_Report.pdf

⁷⁵ יש לציין כי ככלל, התמונה המובאת בנוגע לחברות צוות הגן שצינו כי גורם מהווה מקור של לחץ בעבודתן "במידה רבה מאוד", למעשה מתהפכת כאשר בוחנים גם את שיעור אלו שצינו כי הגורם מהווה מקור של לחץ בעבודה "במידה רבה". כך, שלושה מבין ארבעת גורמי לחץ המשמעותיים יותר בגנים בישראל, בהשוואה לממוצע המדינות – התמודדות עם התנהגות ילדים, היענות לדרישות המשתנות של הרשות המקומית או של משרד החינוך ואחריות להתפתחות הילדים, לרווחתם וללמידה שלהם (תרשים 61) – מתגלים למעשה כמשמעותיים פחות כאשר לוקחים בחשבון גם את שיעורי אלו שצינו "במידה רבה" ולא רק את אלו שצינו "במידה רבה מאוד". לעומת אלו, ארבעה גורמי לחץ אחרים שצינו "במידה רבה מאוד" בשיעורים דומים בישראל ובממוצע המדינות, משמעותיים יותר בישראל מאשר בממוצע המדינות כאשר לוקחים בחשבון גם את אלו שצינו "במידה רבה": הטלת משימות נוספות עקב היעדרויות של אנשי צוות, עבודה אדמיניסטרטיבית רבה מדי, עבודה רבה מדי בתיעוד התפתחות הילדים ומחסור במשאבים.

עבודה אדמיניסטרטיבית רבה מידי ועבודה רבה מידי בתיעוד התפתחות הילדים מהווים גורמי לחץ משמעותיים בקרב הגננות (32% ו-28%, בהתאמה) אך לא בקרב חברות הצוות המסייע (4% ו-7%, בהתאמה). כך גם – אף כי בפער קטן יותר – צוינו כמקור לחץ האחריות להתפתחות של הילדים, לרווחתם וללמידה שלהם (26% בקרב גננות, 11% בקרב חברות הצוות המסייע), והיענות לדרישות המשתנות של הרשות המקומית או של משרד החינוך (27% בקרב גננות, 14% בקרב חברות הצוות המסייע). בניגוד לכך, התמודדות עם משימות נוספות כגון ניקיון מהווה מקור של לחץ בעיקר בקרב חברות הצוות המסייע (22%) ופחות מכך בקרב גננות (11%).

תרשים 62: גורמי הלחץ בעבודה בקרב הגננות והצוות המסייע בישראל

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעור הגננות בישראל שדיווחו כי שהם מהווים מקור של לחץ בעבודה "במידה רבה מאוד"

במבט פנים-ישראלי (לוח 42), נראה שמדרג גורמי הלחץ בקרב הגננות דומה יחסית בשני מגזרי השפה, אף כי בגנים דוברי העברית היענות לדרישות המשתנות של הרשות המקומית או של משרד החינוך מהווה מקור לחץ מרכזי יותר מאשר בגנים דוברי הערבית (29% לעומת 18%, בהתאמה). כך גם צוין מתן מענה לילדים עם צרכים מיוחדים (17% לעומת 11%, בהתאמה) וריבוי ילדים בגן (40% לעומת 33%, בהתאמה). גם בקרב חברות הצוות המסייע נראה שמדרג גורמי הלחץ דומה יחסית בשני מגזרי השפה, אף כי ריבוי משימות נוספות, כגון ניקיון, מהווה גורם לחץ מרכזי יותר בגנים דוברי הערבית בהשוואה לגנים דוברי העברית (26% לעומת 20%, בהתאמה). בעבור מרבית גורמי הלחץ, פרט למחסור במשאבים ולריבוי ילדים, שיעורי הדיווח בגנים דוברי הערבית גבוהים מאלו שבגנים דוברי העברית או דומים להם.

לוח 42: גורמי הלחץ בעבודה בקרב הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
33%	40%	39%	יותר מדי ילדים בגן	גננות
38%	31%	32%	עבודה אדמיניסטרטיבית רבה מדי (למשל מילוי טפסים)	
26%	31%	30%	התמודדות עם התנהגות הילדים	
31%	27%	28%	עבודה רבה מדי בתיעוד התפתחות הילדים	
18%	29%	27%	היענות לדרישות המשתנות של הרשות המקומית או של משרד החינוך	
24%	26%	26%	אחריות להתפתחות הילדים, לרווחתם הרגשית-חברתית וללמידה שלהם	
23%	22%	22%	מחסור במשאבים (למשל מחסור באנשי צוות, בתמיכה כספית, במשאבים חומריים)	
11%	17%	16%	מתן מענה לילדים עם צרכים מיוחדים	
18%	14%	14%	עבודת הכנה רבה מדי לקראת הפעילות עם הילדים	
14%	13%	13%	היענות לפניות של הורים בנוגע לדברים שמדאיגים אותם	
7%	12%	11%	יותר מדי משימות נוספות (למשל ניקיון)	
7%	11%	10%	מוטלות עלי משימות נוספות עקב היעדרויות של אנשי צוות	
28%	33%	32%	יותר מדי ילדים בגן	צוות מסייע
7%	3%	4%	עבודה אדמיניסטרטיבית רבה מדי (למשל מילוי טפסים)	
18%	21%	21%	התמודדות עם התנהגות הילדים	
12%	5%	7%	עבודה רבה מדי בתיעוד התפתחות הילדים	
13%	14%	14%	היענות לדרישות המשתנות של הרשות המקומית או של משרד החינוך	
15%	9%	11%	אחריות להתפתחות הילדים, לרווחתם הרגשית-חברתית וללמידה שלהם	
20%	24%	23%	מחסור במשאבים (למשל מחסור באנשי צוות, בתמיכה כספית, במשאבים חומריים)	
13%	12%	12%	מתן מענה לילדים עם צרכים מיוחדים	
13%	7%	8%	עבודת הכנה רבה מדי לקראת הפעילות עם הילדים	
16%	12%	12%	היענות לפניות של הורים בנוגע לדברים שמדאיגים אותם	
26%	20%	22%	יותר מדי משימות נוספות (למשל ניקיון)	
11%	10%	10%	מוטלות עלי משימות נוספות עקב היעדרויות של אנשי צוות	

ממכלול ממצאים אלו על גורמי הלחץ בעבודה עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) שני גורמי הלחץ המובילים בישראל, שאף מדווחים בשיעורים גבוהים משמעותית מהשיעורים בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר, הם ריבוי הילדים בגן וכן התמודדות עם התנהגות הילדים; (ב) חלק מגורמי הלחץ משמעותיים יותר בקרב הגננות – למשל היקף העבודה האדמיניסטרטיבית ותיעוד התפתחות הילדים – וחלק משמעותיים יותר בקרב חברות הצוות המסייע – לדוגמה הטלת משימות נוספות (כגון ניקיון); (ג) חברות צוות גן המדווחות על חלק מגורמי הלחץ, כגון ריבוי ילדים בגן, נוטות ליישם פחות פרקטיקות הנחשבות איכותיות, כגון פרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות (כמפורט להלן במבט-על).

השלכות לגבי מדיניות

לפעול לצמצום גורמי הלחץ בעבודה

חשוב לקיים שיח רציף כדי לזהות את מקורות העקה של חברות הצוות ולפעול לנטרולם, תוך שיתוף הצוות, וזאת כדי להגביר את רווחת צוות הגן ולמנוע נשירה.

יש לבחון את גורמי הלחץ גם אל מול מדדים מנהלתיים כמו מספר הילדים בגן ביחס לגודל צוות הגן (כמתואר בפרק 4) וכו'. ועדיין, נראה שבישראל, בהשוואה למדינות אחרות, יש מקום לפעול לצמצום מספר הילדים בגן, או לחלופין לפעול להגדלת צוות הגן (כגון רפורמת הסייעת השנייה)⁷⁶, וכן לספק לצוות הגן כלים משמעותיים יותר בהתמודדות עם התנהגות הילדים ועם בעיות התנהגותיות, וזאת בין היתר באמצעות תכניות לפיתוח מקצועי, סדנאות הכשרה טרם כניסה למקצוע ועוד. הללו יאפשרו די זמן, שקט נפשי ופניות ליישום פרקטיקות מיטביות, המותאמות לצורכי הילדים.

כמו כן, כדאי לשקול את הצורך בהיבטים השונים של העבודה המנהלתית ושל תיעוד התפתחות הילדים הנדרשים מן הגננת, את ההשלכות של דרישות אלו מן הגננות, וכמו כן לבחון כלים טכנולוגיים ואחרים שיסייעו בטיוב התהליכים, בקיצור הזמן הנדרש לשם כך, בתיעוד הנתונים והצגתם וביכולת לגזור מהם תובנות.

שביעות רצון מהעבודה

חברות צוות הגן התבקשו לציין את מידת הסכמתן עם היגדים שונים הנוגעים לשביעות רצון מעבודתן, מתנאי העסקתן ומסביבת העבודה,⁷⁷ וזאת על פני סולם בן 4 דרגות: "כלל לא מסכימה", "לא מסכימה", "מסכימה", ו-"מסכימה מאוד". להלן השיעורים של אלו שהביעו הסכמה עם ההיגדים בישראל ובמדינות שהשתתפו במחקר.

ככלל, בישראל ובכל המדינות שהשתתפו במחקר קיימת שביעות רצון של צוות הגן מן העבודה, אף כי זו נבדלת בהתייחס להיבטים השונים (תרשים 63). למעלה מ-90% ועד כמעט 100% מחברות צוות הגן בישראל הביעו שביעות רצון מהיבטים של הערכה מצד הילדים וההורים, וכמו כן ציינו כי הן מרוצות מעבודתן, נהנות מעבודתן, היו ממליצות על מקום עבודתן כמקום שטוב לעבוד בו ואף היו בוחרות לעבוד בגני ילדים לו היו יכולות להחליט שוב. ברם, רק כשליש מחברות צוות הגן מרוצות משכרן, כשלושה רבעים מהן מרוצות מתנאי העסקתן למעט השכר (למשל הטבות, שעות עבודה וימי חופשה) וחושבות שאנשי הצוות בגנים זוכים להערכה מהחברה. ממצא זה מבטא פער בין תפיסת ההערכה כלפי צוות הגן מהגורמים העומדים עימם בקשר ישיר (ילדים והורים) לבין ההערכה כלפיו מגורמים כללים (חברה), ועדיין תפיסת חברות צוות הגן את ההערכה שלה הן זוכות מן החברה היא הגבוהה משל כל המדינות שהשתתפו במחקר (75% לעומת כ-30% עד 50%

⁷⁶ להרחבה ראו באתר [משרד החינוך](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Sayaat_Shnia.htm), וכן דוח ראמ"ה העוסק ברפורמה:

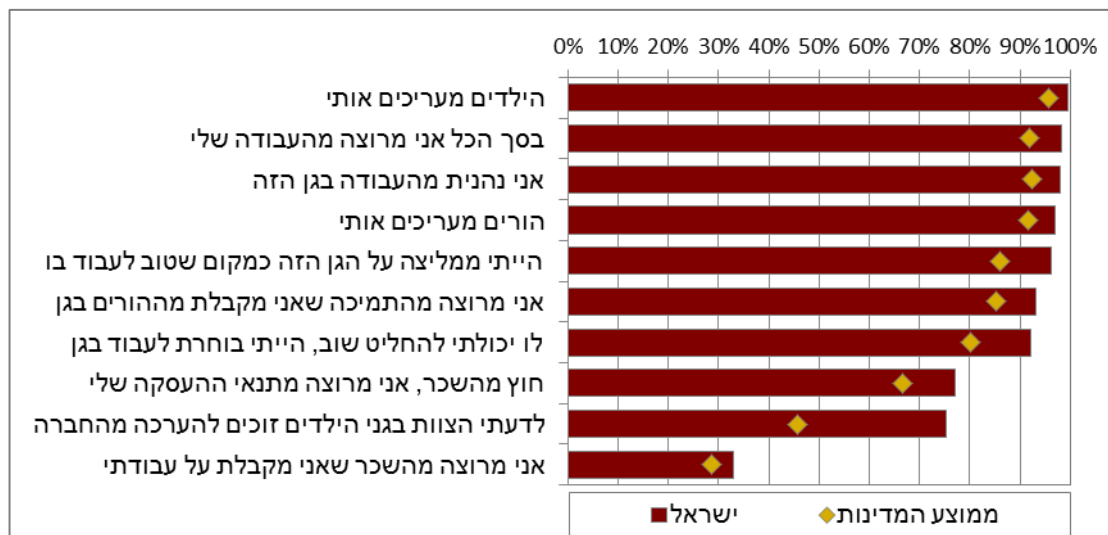
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Sayaat_Shnia.htm

⁷⁷ תמונה דומה בעיקרה עולה גם מסקר הגננות בנושא אקלים וסביבה פדגוגית בגני ילדים לשנת תשע"ו, בפרק 1 העוסק בין היתר בשביעות רצון מתפקיד הגננת. להלן קישור לדוח באתר הראמ"ה:

http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Seker_Ganantot_Report.pdf

בשאר המדינות). שביעות הרצון בקרב צוות הגן בישראל דומה ולרוב אף גבוהה משביעות הרצון הממוצעת במדינות שהשתתפו במחקר. הפערים ניכרים בתפיסתן של חברות צוות הגן את ההערכה שרוחשים כלפיהן בחברה (פער של כ-30%), בשיעור של אלו שהיו בוחרות שוב במקצוע, ממליצות על הגן כמקום שטוב לעבוד בו ואלו החשות שביעות רצון מתנאי העסקה שלהן חוץ מהשכר (פערים של כ-10%). חוסר שביעות רצון מהשכר הוא מאפיין שנמצא בכלל המדינות שהשתתפו במחקר, ואינו ייחודי לישראל. בכל האמור לתנאי העסקה חוץ מהשכר, הרי שבמרבית המדינות שיעור חברות צוות הגן שהביעו שביעות רצון עומד על כ-75%, בדומה לישראל, וזאת למעט טורקיה (60%), יפן וקוריאה (47% כל אחת). בישראל השיעור של אלו המגלות שביעות רצון מהיבט זה גבוה יותר בגנים דוברי הערבית (86%) בהשוואה לאלו דוברי העברית (75%).

תרשים 63: שביעות הרצון של חברות צוות הגן מעבודתן

הערה: ההיגדים מסודרים בסדר יורד לפי שיעור חברות צוות הגן בישראל שהביעו הסכמה עם ההיגד מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ISCED.SAT_JOB

זרקור על שביעות רצון מן השכר ועל כוח ההשתכרות: במרבית המדינות שיעור חברות צוות הגן שהביעו שביעות רצון משכרן עמד על כ-30% עד כ-40%, בדומה לישראל, פרט לאיסלנד (רק 10%) וכן גרמניה ויפן (כ-25% כל אחת). בישראל שיעורן של אלו שהביעו שביעות רצון מהיבט זה כפול בגנים דוברי הערבית (54%) בהשוואה לאלו דוברי העברית (27%). בהקשר זה חשוב לציין כי שכר גננות בישראל עומד על כ-85% בלבד משכר עובדים בעלי השכלה אקדמית המועסקים במשרה מלאה (בממוצע מדינות ה-OECD השיעור נמוך אף יותר ועומד על 78% בלבד, אך יש לקחת בחשבון הבדלים בהיקפי משרה ומאפייני רקע והכשרה),⁷⁸ ויש לזכור כי שכר חברות הצוות המסייע נמוך מכך משמעותית.

תפיסת חברות צוות הגן את ההערכה שלהן זוכות מן החברה מעוצבת, לפחות באופן חלקי, מכוח ההשתכרות שלהן, קרי כוח הקניה שמקנה השכר שלו הן זכאות בגין מילוי תפקידן בגן. בכל המדינות שהשתתפו במחקר, לא יותר משתיים מבין שלוש חברות צוות הגן – ובישראל רק אחת מבין שלוש, בדומה לממוצע המדינות שהשתתפו במחקר – הביעו

⁷⁸ להרחבה ראו Education at a Glance 2019, OECD indicators באנגלית ובעברית, ובעיקר הפרק הרביעי בהם העוסק בנתוני השכר.

שביעות רצון משכרן (לוח 43 ותרשים 63). במדינות ה-OECD, השכר של חברות צוותי הגנים לגיל הרך, וכך גם שכר מורים בחינוך היסודי, נמוך מן השכר השנתי הממוצע של עובדים בעלי השכלה גבוהה בתחומים אחרים. לכך יש להוסיף את השונות הרבה בהשכלה, בהיקף ההעסקה ובסטטוס ההעסקה בין חברות צוות הגן. ישראל נבדלת מיתר מדינות המחקר גם מבחינת הגורם המעסיק בגני הילדים, שכן הגנות מועסקות על ידי משרד החינוך ואילו הצוות המסייע מועסק על ידי הרשויות המקומיות. בהתחשב בכך ששכר המורים גבוה יותר ככל שהם מלמדים בשלב חינוך גבוה יותר, ולאור התעדוף והחשיבות הגבוהה המיוחסת לשיפור בשכר המורים בחטיבות הביניים,⁷⁹ הרי שאין זה מפתיע שחברות צוות הגן, ובעיקר חברות הצוות המסייע, אינן שבעות רצון משכרן. את הפער הניכר בשביעות הרצון מן השכר בין מגזרי השפה, שכן שביעות הרצון גבוהה יותר בגנים דוברי הערבית, יש לבחון נוכח אפשרויות התעסוקה הזמינות בכל מגזר, נוכח הנורמות החברתיות בקרב דוברי הערבית, שלפיהן ראוי לנשים לעסוק בתחום מול הנורמות בחברה היהודית המאפשרות לנשים מנעד רחב יותר של תפקידים, וכן נוכח כוח הקנייה של השכר בכל מגזר – הללו יכולים להוות הסבר, ולו גם חלקי, לפער האמור.

שיפור בשכר לאורך השנים, בין שהוא תלוי בוותק בלבד ובין שהוא מותנה בפיתוח מקצועי, לדוגמה, עשוי לסייע בשימור כוחות ההוראה במקצוע, ובלבד שמדובר בשיפור משמעותי. ואולם אם קיים הבדל קטן בלבד בין שכרן של חברות הצוות, הדבר עשוי לתרום לחיזוק תחושת החברות והשיתוף בין העמיתות למקצוע. בין המדינות שהשתתפו במחקר ואשר קיים בעבורן מידע זמין על אודות השינויים בשכר צוותי הגן, הרי שבחלקן סולם השכר נחשב דחוס יחסית, קרי איננו מאפשר שינוי ניכר לאורך זמן (לדוגמה באיסלנד, נורבגיה וטורקיה), ובאחרות, ובהן ישראל (לצד צ'ילה וקוריאה), סולם השכר מזמן הזדמנויות לשיפור משמעותי בשכר לאורך הקריירה בחינוך לגיל הרך. זאת ועוד, בשל יישום רפורמת "אופק חדש" בחינוך הקדם-יסודי, כמו גם בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים, ולצד הסכמי שכר שנחתמו, הרי שמשנת 2007 ועד שנת 2018 נרשם בישראל גידול של 3.8% בממוצע לשנה בשכר האופייני (typical) הריאלי, שהוא הגבוה בכל מדינות ה-OECD.⁷⁸

חלק מן ההיגדים הנוגעים לשביעות הרצון של חברות צוותי הגנים נכללו גם במחקר טאליס בקרב מורים לתלמידים בכיתות ז'-ט',⁸⁰ ומהשוואת הממצאים עולה תמונה מעניינת בנוגע לישראל: שיעורי חברות צוות הגן שהביעו שביעות רצון מעבודתן גבוהים במעט מאשר השיעורים המקבילים בקרב המורים בכיתות ז'-ט'. לרוב הפערים עומדים על כ-5% עד כ-15%, פרט להבדל ניכר של כ-45% בשיעור אלו שלתפיסתם קיימת הערכה למקצועם מהחברה.⁷⁹ בהקשר זה מעניין לציין כי במדינות רבות נמצא שכלל ששלב החינוך שבו מלמדים המורים גבוה יותר, כך גבוה יותר שיעור המורים שסבורים שמקצועם מוערך בחברה.⁸¹ אך כאמור אלו אינם פני הדברים בישראל.

⁷⁹ ובאופן ניכר בישראל. להרחבה ראו דוח ישראלי של מחקר טאליס 2018 באתר הראמ"ה:

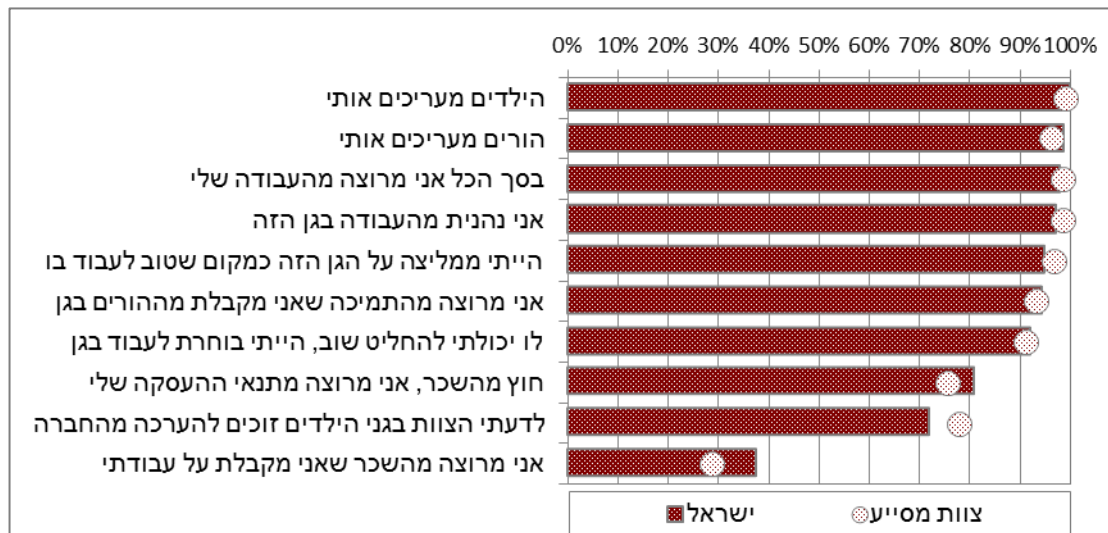
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiYim/Talis_2018.htm

⁸⁰ ההיגדים המשותפים הם: 'בסך הכול אני מרוצה מהעבודה שלי', 'אני נהנה מהעבודה בגן/בית-הספר הזה', 'הייתי ממליץ על הגן/בית הספר הזה כמקום שטוב לעבוד בו', 'אילו יכולתי להחליט שוב, עדיין הייתי בוחר לעבוד בגן ילדים/כמורה', ו-'אני חושב שאנשי הצוות בגני הילדים זוכים להערכה מהחברה/מקצוע ההוראה מוערך בחברה'.

⁸¹ להרחבה ראו עמודים 171 עד 172 [בדוח הבין-לאומי של מחקר טאליס לשנת 2013](#).

ככלל, שביעות הרצון של הגננות בישראל דומה לזו של חברות צוות הגן, למעט שני הבדלים (תרשים 64): שיעורי הגננות בישראל שהביעו שביעות רצון משכרן (37%) ומתנאי ההעסקה שלהן (81%) גבוהים במעט משיעורי חברות הצוות המסייע שהביעו שביעות רצון מהיבטים אלו (29% ו-76%, בהתאמה), ואילו שיעור גבוה במעט בקרב חברות הצוות המסייע סוברות שצוות הגן זוכה להערכה בחברה (78%) בהשוואה לשיעור המקביל בקרב הגננות (72%).

תרשים 64: שביעות הרצון של הגננות והצוות המסייע בישראל מעבודתן

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעור הגננות בישראל שהביעו הסכמה עם ההיגד

במבט פנים-ישראלי, הבדלים בין מגזרי השפה נמצאו כמעט רק בנוגע לשלושת ההיגדים שבהם שביעות הרצון נמוכה יחסית (לוח 43). הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייע, בגנים דוברי הערבית, בהשוואה לגנים דוברי העברית, גבוהה יותר שביעות הרצון מן השכר (בכ-25% עד כ-30%) ומתנאי ההעסקה שאינם שכר (בכ-10%), וכן מההערכה שלה זוכות העוסקות במקצוע מהחברה (ב-20% עד 25%). עוד יש לציין כי רק בקרב חברות הצוות המסייע, שיעורן של אלו שהיו בוחרות לעבוד בגני ילדים לו היה יכולות להחליט על כך שוב, גבוה במעט בגנים דוברי בעברית (93%) מאשר בגנים דוברי בערבית (85%).

לוח 43: שביעות רצון מעבודה של הגננות והצוות המסייע בישראל ובכל מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
100%	100%	100%	הילדים מעריכים אותי	גננות
99%	99%	99%	הורים מעריכים אותי	
100%	97%	98%	בסך הכל אני מרוצה מהעבודה שלי	
98%	97%	97%	אני נהנית מהעבודה בגן הזה	
96%	95%	95%	הייתי ממליצה על הגן הזה כמקום שטוב לעבוד בו	
97%	94%	94%	אני מרוצה מהתמיכה שאני מקבלת מהורים בגן	
91%	92%	92%	אילו יכולתי להחליט שוב, הייתי בוחרת לעבוד בגן ילדים	
89%	79%	81%	חוץ מהשכר, אני מרוצה מתנאי ההעסקה שלי	
92%	67%	72%	לדעתי אנשי הצוות בגנים זוכים להערכה מהחברה	
56%	32%	37%	אני מרוצה מהשכר שאני מקבלת על עבודתי	
100%	99%	99%	הילדים מעריכים אותי	צוות מסייע
97%	96%	96%	הורים מעריכים אותי	
99%	98%	98%	בסך הכל אני מרוצה מהעבודה שלי	
99%	98%	99%	אני נהנית מהעבודה בגן הזה	
99%	96%	97%	הייתי ממליצה על הגן הזה כמקום שטוב לעבוד בו	
94%	93%	93%	אני מרוצה מהתמיכה שאני מקבלת מהורים בגן	
85%	93%	91%	אילו יכולתי להחליט שוב, הייתי בוחרת לעבוד בגן ילדים	
85%	73%	76%	חוץ מהשכר, אני מרוצה מתנאי ההעסקה שלי	
93%	73%	78%	לדעתי אנשי הצוות בגנים זוכים להערכה מהחברה	
53%	22%	29%	אני מרוצה מהשכר שאני מקבלת על עבודתי	

ממכלול ממצאים אלו על שביעות הרצון בעבודה עולות מספר מסקנות עיקריות: (א) בישראל, אף יותר מאשר בממוצע המדינות, קיימות שביעות רצון גבוהה יחסית מהעבודה ולצד זאת גם נרשמה תפיסת הערכה גבוהה כלפי העוסקות המקצוע; (ב) קיים פער בין תפיסת ההערכה שלה זוכה צוות הגן מן ההורים והילדים ובין תפיסת ההערכה מן החברה; (ג) בישראל רק שיעור קטן מחברות צוות הגן שבעות רצון משכרן, בעיקר בגנים דוברי הערבית, אך זו תופעה גורפת שאיננה ייחודית לישראל.

השלכות לגבי מדיניות

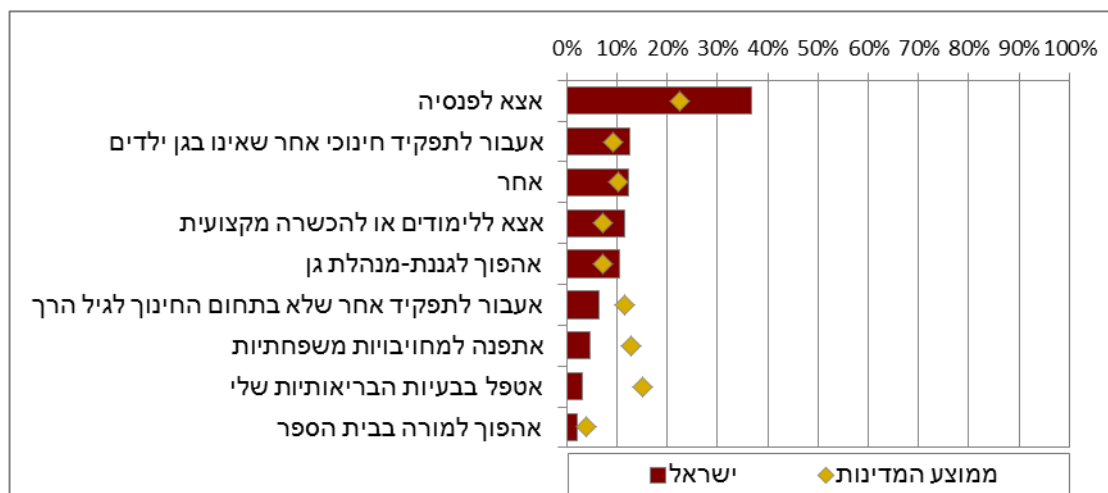
חיזוק מעמד העוסקות בחינוך לגיל הרך ושיפור תנאי העסקתן

העלאת קרנו של המקצוע וחיזוק מעמדן של העוסקות בו עשויים לסייע למשוך אליו הון אנושי איכותי, ואף לסייע בשימור כוחות ההוראה האיכותיים במקצוע. אמצעי אחד הוא חיזוק המעמד בחברה, בקרב כלל הציבור, לא רק בקרב הורים לילדי גן, למיצוב הגננות והצוות המסייע כממלאות תפקיד מפתח בשלב החשוב והבסיסי של מערכת החינוך. ניתן לתרום לכך, בין היתר, באמצעות תשדירים וקמפיינים תקשורתיים. אמצעי אחר הוא העלאת שכר הגננות וחברות הצוות המסייע, באופן שישקף את מומחיותן. אפשר ורצוי לקבוע שכר מינימום משופר לעוסקות בתחום, ולהבטיח אפשרויות לקידום בשכר בכפוף לקידום מקצועי, כפי שכבר מתקיים בישראל. רצוי לכוון זאת בדרישות קדם להשכלה פורמלית ובפיתוח מקצועי מתמשך, כדי להבטיח כי כוחות ההוראה בגיל הרך אכן מוכשרים לתפקידם, מתפתחים מקצועית לצד שמירה על רלוונטיות ועדכניות בהיבטים השונים של תפקידם, ומסוגלים ליישם באופן מיטבי את שמצופה מהם.

סיבות אפשריות לעזיבת התפקיד בגן

חברות צוות הגן התבקשו לציין סיבה אחת ממגוון סיבות אפשריות שבגינה סביר שתעזובנה את תפקידן בגן. להלן הסיבות השכיחות לעזיבת הגן בישראל ובמדינות שהשתתפו במחקר. בישראל, הגורם השכיח ביותר לעזיבה אפשרית של התפקיד בגן הוא יציאה לפנסיה – למעלה משליש מחברות צוות הגן ציינו זאת (37%) (תרשים 65). זוהי גם הסיבה השכיחה ביותר בממוצע המדינות (23%), ובשלוש מדינות נוספות פרט לישראל (בטורקיה-40%, בנורבגיה-26%, בצ'ילה-19%). כשמינית (12%) מחברות צוות הגן בישראל ציינו יציאה ללימודים או להכשרה מקצועית כסיבה אפשרית לעזיבת התפקיד, וזאת בדומה לשיעורן בנורבגיה, ובשיעור נמוך רק מזה שנמצא באיסלנד (18%), דבר המשקף שאיפה לרכישת השכלה ולקידום. שיעור דומה (12%) מחברות צוות הגן בישראל ציינו מעבר לתפקיד חינוכי אחר שאינו בגני ילדים, סיבת עזיבה שבשלה רק בצ'ילה ובקוריאה נרשמו שיעורים גבוהים מעט יותר (כ-15%). לעומת זאת, בעוד שרק 6% מחברות צוות הגן בישראל ציינו מעבר לתפקיד אחר שלא בתחום החינוך לגיל הרך, הרי שכרבע (25%) מחברות צוות הגן באיסלנד וכחמישית (20%) מאלו שבנורבגיה ציינו זאת, ורק בגרמניה (3%) ובטורקיה (5%) נרשמו שיעורים נמוכים יותר. שני הממצאים האחרונים מעידים על תפיסת השליחות והייעוד בתחום החינוך בקרב צוות הגן בישראל. בהקשר זה נמצאו הבדלים ניכרים בין המדינות: ביפן הסיבה הנפוצה ביותר לעזיבת המקצוע היא התפנות למחויבויות משפחתיות (41%); בקוריאה הסיבה הנפוצה ביותר לעזיבה היא טיפול בבעיות בריאותיות (24%) – סיבה זו נמנית עם 3 הסיבות העיקריות ב-6 מדינות. שתי סיבות אלו, לשם השוואה, צוינו על ידי כ-5% ואף פחות מכך בקרב חברות צוות הגן בישראל. כשביעית (15%) מחברות צוות הגן בטורקיה ציינו מעבר לתפקיד גננת-מנהלת גן (15%).⁸²

תרשים 65: גורמים אפשריים לעזיבת חברות צוות הגן את תפקידן

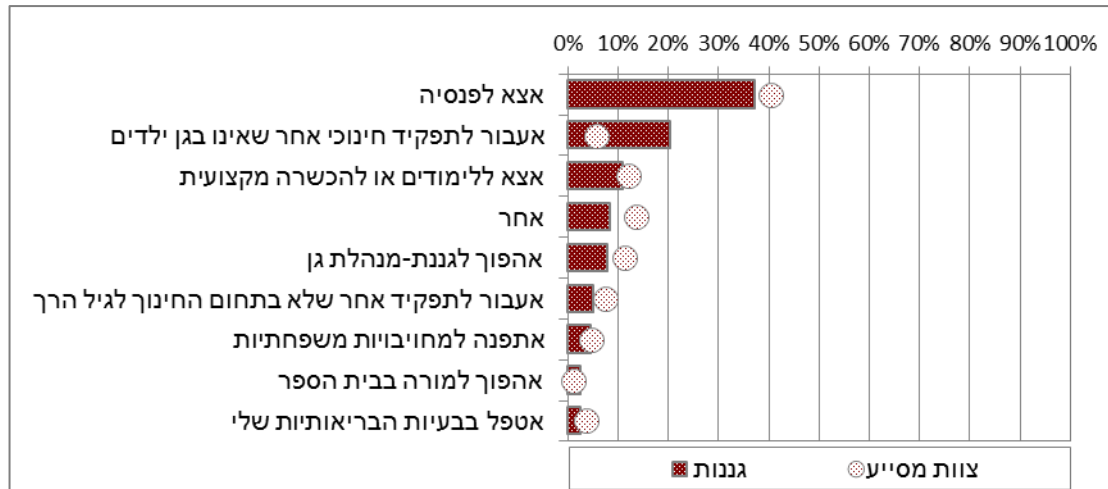

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעור חברות צוות הגן בישראל שציינו את הגורם מקור למידע: OECD (2019), טבלה BMUL.ISCED.LEAVE ותרשים 3.16

⁸² יש לציין כי מערכת החינוך בישראל שונה מאשר במדינות אחרות. בישראל תפקיד הגננת לכתחילה כולל היבטים פדגוגיים לצד ניהול גן, אלא אם כן מדובר בגננת משלימה שאיננה עוסקת בניהול גן. במדינות אחרות גננות הן הסמכות הפדגוגית המובילה בגן, אך לצדן יש מנהלת לגן או לצבר גנים, והיא זו שאחראית להיבטים של הניהול. על כן מעבר לתפקיד מנהלת גן שונה בישראל ביחס לשאר המדינות, הן מבחינת היבטי התפקיד הכרוכים במעבר והן מבחינת מי שהזדמנות זו אפשרית בעבורה.

על פי רוב, מדרגי הסיבות לעזיבת התפקיד בקרב גננות ובקרב חברות הצוות המסייע בישראל דומים זה לזה (תרשים 66), פרט לכך שמעבר לתפקיד חינוכי אחר שאיננו בגן ילדים נפוץ יותר בקרב גננות (20%) מאשר בקרב הצוות המסייע (6%).

תרשים 66: סיבות לעזיבת הגננות והצוות המסייע בישראל את תפקידן

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעור הגננות בישראל שציינו את הגורם

במבט פנים-ישראלי (לוח 44), בכל האמור בגננות, הרי השיעור של אלו שיעזבו את תפקידן בשל מעבר לתפקיד חינוכי אחר שאיננו בגן ילדים גבוה יותר בגנים דוברי העברית (23%), לעומת 9% בגנים דוברי הערבית), ואילו שיעור הגננות שיעזבו את תפקידן בשל רצון להפוך מורה בבית ספר או לשם טיפול בבעיות בריאותיות גבוה יותר בגנים דוברי הערבית (כ-8%, לעומת כ-1% בלבד בגנים דוברי העברית).

לוח 44: סיבות לעזיבת הגננות והצוות המסייע את תפקידן בישראל ובכלל מגזר שפה

סיבה	דוברי ערבית (%)	דוברי עברית (%)	כלל ישראל (%)
אצא לפנסיה	37%	37%	37%
אעבור לתפקיד חינוכי אחר שאינו בגן ילדים	9%	23%	20%
אצא ללימודים או להכשרה מקצועית	8%	12%	11%
אחר	10%	8%	9%
אהפוך לגננת-מנהלת גן	10%	7%	8%
אעבור לתפקיד אחר שלא בתחום החינוך לגיל הרך	4%	5%	5%
אתפנה למחויבויות משפחתיות	7%	4%	5%
אהפוך למורה בבית הספר	8%	1%	3%
אטפל בבעיות הבריאותיות שלי	7%	1%	2%
אצא לפנסיה	27%	44%	40%
אעבור לתפקיד חינוכי אחר שאינו בגן ילדים	5%	6%	6%
אצא ללימודים או להכשרה מקצועית	9%	13%	12%
אחר	14%	14%	14%
אהפוך לגננת-מנהלת גן	16%	10%	11%
אעבור לתפקיד אחר שלא בתחום החינוך לגיל הרך	6%	8%	7%
אתפנה למחויבויות משפחתיות	8%	4%	5%
אהפוך למורה בבית הספר	3%	1%	1%
אטפל בבעיות הבריאותיות שלי	11%	2%	4%

ככל שדברים אמורים בצוות המסייע (לוח 44), הרי שעזיבת התפקיד בשל יציאה לפנסיה נפוצה יותר בגנים דוברי העברית (44%, לעומת 27% בגנים דוברי הערבית), ואילו בגנים דוברי הערבית נפוצות יותר סיבות העזיבה הבאות: רצון להפוך לגננת-מנהלת גן (16%, לעומת 10% בגנים דוברי העברית) וכדי לטפל בבעיות בריאותיות (11%, לעומת 2% בגנים דוברי העברית).

ממכלול ממצאים אלו על אודות הסיבות האפשריות לעזיבת התפקיד עולות כמה מסקנות עיקריות: (א) יציאה לפנסיה היא הסיבה העיקרית בגינה חברות צוות הגן בישראל יעזבו את תפקידן, בשיעור גבוה מזה שבממוצע המדינות;⁸³ (ב) סיבה אפשרית שכחה נוספת היא מעבר לתפקיד חינוכי אחר שאינו בגני ילדים, אך זאת בקרב הגנות בלבד.

השלכות לגבי מדיניות

לאפשר אופק מקצועי ואפשרויות לקידום מקצועי

כפי שעולה מן הסקר, רבות מחברות צוות הגן שבעות רצון מעבודתן. כשליש מהן במצטבר סוברות כי סביר שיעזבו את תפקידן כדי לעבור לתפקיד חינוכי אחר שאינו בגן ילדים (13%) או כדי להפוך למנהלת גן (10%) או כדי לצאת ללימודים ולפיתוח מקצועי (12%), כלומר שאיפתן היא להמשיך לעסוק בחינוך, בגן או במסגרת חינוכית אחרת, להתקדם ו/או להתפתח מקצועית ולרכוש השכלה. זו בשורה חיובית עבור מערכת שרוצה לשמר את כוחות ההוראה האיכותיים שבקרבה ולקדם. האפשרות להציע לחברות צוות גן בולטות, או למועמדות עם נתונים גבוהים במיוחד, השתתפות בתכניות לימודים, במסלולי הכשרה ייעודיים, בפעילויות לקידום מקצועי וכיו"ב, תוך הבטחת קידום מקצועי, סיוע במימון ותמיכה – יש בכוחה לענות על הצרכים של חברות צוות גן איכותיות מצד אחד, אך בה בעת לשמר במערכת את אלו שעוזבות את תפקידן, בדרך של ניווד פנימי לעבר תפקידים מתקדמים יותר.

מבט-על: קשר בין איכות סביבת העבודה ובין איכות תהליכי ההוראה בגן

נראה כי ישנו קשר בין רווחת חברות צוות הגן לבין הפרקטיקות אותן שהן מיישמות, ובפרט פרקטיקות המשקפות תהליכי איכות, אף כי לא ניתן להסיק על קשר סיבתי בין שני הגורמים. כך, נמצא בחלק מן המדינות שהשתתפו במחקר (צ'ילה, יפן, גרמניה וקוריאה, אך לא בישראל) שהשימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות גבוה יותר כאשר צוות הגן חש מוערך על ידי החברה.

קשר נמצא גם בין מקורות הלחץ בעבודה ובין הפרקטיקות המיושמות על ידי חברות צוות הגן. בישראל (וגם באיסלנד) נמצא שחברות צוות הגן שדיווחו כי ריבוי הילדים בגן מהווה עבורן מקור של לחץ ועקה נוטות להשתמש פחות בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות

⁸³ ממצא זה איננו מפתיע לאור העובדה ששיעור חברות צוות הגן בישראל שגילן 50 ומעלה גבוה משמעותית מזה בממוצע המדינות שהשתתפו במחקר: 29% לעומת 19%, כמוצג בלוח 8

בהשוואה לחברות צוות שאינן רואות בכך גורם לחץ.⁸⁴ ייתכן שהלחץ שחברות הצוות חשות בשל ריבוי הילדים בגן גורם לכך שהן מצמצמות את השימוש בפרקטיקות אלו שיש בהן התאמה אישית לילדים. במדינות אחרות (גרמניה, יפן, קוריאה וטורקיה) נמצא שחברות צוות הגן שדיווחו כי ריבוי הילדים בגן מהווה עבורן מקור של לחץ ועקה נוטות דווקא להשתמש יותר בפרקטיקות להענקת תמיכה התנהגותית בהשוואה לחברות צוות שאינן רואות בכך גורם לחץ.⁸⁵ ייתכן שהלחץ שחברות הצוות חשות בשל ריבוי הילדים בגן גורם לכך שהן מרחיבות את השימוש בפרקטיקות אלו לעידוד בקרה עצמית של התנהגות הילדים (ניסיונות להרגיע אותם כשפעילות מתחילה) כדי לאפשר סביבה שתומכת בצרכים הלימודיים וההתפתחותיים של כלל הילדים.

כך או כך, מכלול הממצאים שהוצגו לעיל מאירים את הקשרים המורכבים והחשובים, ככל שהללו קיימים, בין סביבת העבודה – ובכלל זה שביעות הרצון מהעבודה, גורמי הלחץ בעבודה, סיבות אפשריות לעזיבת התפקיד – ובין מידת היישום של פרקטיקות מיטביות לקידום התפתחות הילדים, הלמידה והרווחה שלהם, קרי תהליכי איכות בגן. את הללו רצוי לבחון גם לאור היבטים של הביטחון התעסוקתי במקצוע, מאפייני הרקע ההשכלתי, ההכשרה והפיתוח המקצועי של צוות הגן וגם מאפייני הגן ואוכלוסיית הילדים שבו.

⁸⁴ ישראל ואיסלנד נבדלות מאוד זו מזו במאפייני קבוצת הילדים בגן ובגודל הצוות החינוכי. לא זו בלבד שביום נתון בישראל קבוצת הילדים כפולה כמעט בגודלה מזו שבאיסלנד, הרי שגודל הצוות החינוכי הוא כמחצית מזה שבאיסלנד.

⁸⁵ נזכיר כי בכל המדינות הללו גודל קבוצת ילדים בגן נמוך משמעותית מאשר בישראל: בגרמניה, בקוריאה ובטורקיה קבוצת הילדים מונה 16-17 ילדים, ביפן - 23, ובישראל - 29.

9. חסמים לסביבת גן איכותית וסדרי עדיפויות להשקעה בגנים

מאחר שאחת המטרות העיקריות של ההליך החינוכי בגני הילדים היא קידום הלמידה, ההתפתחות והרווחה של הילדים, ישנו עניין רב הן בהבנת החסמים המקשים על השגת מטרות אלו והן בזיהוי האפיקים שיש להשקיע בהם כדי להשיגן, ותובנות אלו עשויות להשפיע על קביעת המדיניות ועל הקצאת המשאבים בדרך להשגת המטרה. אנשי צוות הגן עומד בקו הראשון של העשייה היום-יומית בגני הילדים, ויש חשיבות רבה לתפיסותיהם בדבר החסמים בפני הוראה וטיפול איכותיים בילדי הגן לצד העדפותיהם להשקעה במגוון אפיקי פעולה. חשוב לבחון העדפות אלו אל מול היבטים הנוגעים לממשל ולמימון, כמו גם להיבטים ארגוניים, רגולטוריים ותוכניים של מערכת החינוך לגיל הרך, הן תוך השוואה בין מדינות והן במבט לאורך זמן בנוגע למדינה נתונה. דוגמאות להיבטים מעין אלה הן: שינוי בתקצוב ממשלתי המוקצה לגני ילדים, שינוי בהגדרת האוכלוסיות הזכאיות לחינוך (חינם) בגנים, אכיפה של תהליכי בקרה על המתרחש בגן או בדרישות תפקיד ופיתוח מקצועי מצוות הגן ועוד. מחקר טאליס משמש שופר ומעניק במה ותהודה לקול של צוות הגן, מעין מנגנון משוב הפועל מן השטח כלפי מעלה, אל מעצבי וקובעי המדיניות, בכל האמור בהיבטים אלו.

9.1. חסמים וגורמים מגבילים לעבודת הגננת וליכולת לספק סביבה איכותית לילדים

חלק זה, להבדיל משאר חלקי הדוח, נשען על דיווחי גננות-מנהלות גנים בלבד (להלן "גננת"), אך יש לזכור כי הדיווח איננו נוגע לגננות מחליפות/משלימות). על כן, לא ניתן לבצע השוואה ישירה בין הממצאים שיוצגו להלן על אודות דיווחי הגננות-מנהלות הגנים ובין הממצאים בשאר חלקי הדוח, שכאמור כוללים גם את הגננות המשלימות.

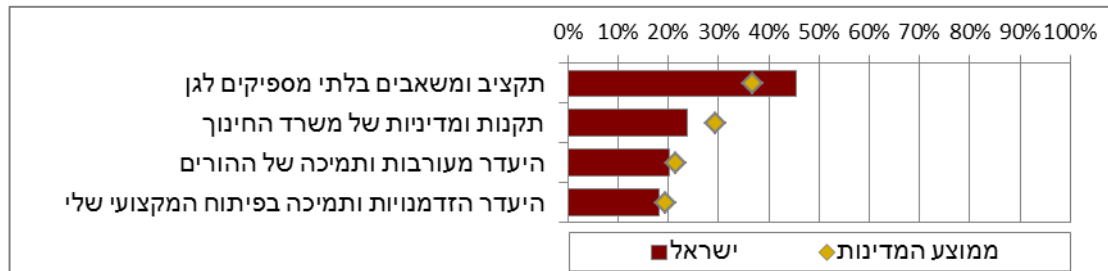
גורמים המגבילים את יעילות עבודת הגננות-מנהלות הגנים

הגננות התבקשו לדווח באיזו מידה, לדעתן, גורמים מסוימים מגבילים את יעילות עבודתן כמנהלות גנים. גננת שדיווחה כי גורם מסוים מגביל את עבודתה הוגדרה מי שבחרה "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד" מבין ארבע אפשרויות תשובה: "כלל לא", "במידה מסוימת", "במידה רבה" ו-"במידה רבה מאוד". מבין שבעה גורמים מגבילים אפשריים, כל מדינה בחרה את אלו הרלוונטיים למערכת החינוך שלה. השאלון בישראל כלל ארבעה גורמים והללו יוצגו בהשוואה לממוצע המדינות המשתתפות, ואילו בשאר המדינות כלל השאלון את כל שבעת הגורמים, והללו יוצגו בהשוואה בין שלושת הגורמים שזכו לשיעורי הדיווח הגבוהים ביותר בכל מדינה.

כמעט מחצית מן הגננות בישראל (46%) ציינו כי תקציבים ומשאבים בלתי מספיקים מגבילים במידה רבה או רבה מאוד את יעילות עבודתן בגן (תרשים 67). כחמישית עד כרבע מהן ציינו את יתר הגורמים כמגבילים, ובהם התקנות והמדיניות של משרד החינוך (24%), היעדר מעורבות ותמיכה של ההורים (20%) והיעדר הזדמנויות ותמיכה בפיתוח מקצועי של הגננת (18%).

מדרג דומה של גורמים מגבילים – או למעשה חסמים – נמצא גם בממוצע במדינות (תרשים 67), אלא שבקרב גננות בישראל גבוה יותר שיעורן של אלה הרואות במחסור בתקציב ובמשאבים גורם מגביל (כאמור 46% בישראל לעומת 37% בממוצע המדינות), ונמוך יותר שיעורן של אלה הרואות בתקנות ובמדיניות של משרד החינוך גורם מגביל (24% לעומת 30%, בהתאמה).

תרשים 67: שיעור הגננות-מנהלות הגן שמדווחות כי הגורמים הבאים מגבילים במידה רבה או רבה מאוד את יעילות עבודתן

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות-מנהלות הגן מקור למידע: OECD (2019), טבלה 5.3.

במבט בין-לאומי (תרשים 68), 'תקציבים ומשאבים בלתי מספיקים' נמנה עם 3 הגורמים הנפוצים המגבילים את יעילות העבודה של הגננות בכל המדינות פרט לגרמניה. בישראל ובטורקיה גורם זה ממוקם בראש מדרג הגורמים המגבילים. למעשה בכל המדינות שיעור הגננות שציינו גורם זה כמגביל את יעילות עבודתן נמוך מאשר בישראל (כאמור 46%), פרט לשיעור דומה בקוריאה (43%) ושיעור גבוה יותר רק בטורקיה (63%). גורמים מגבילים נפוצים נוספים הם 'מחסור בכוח אדם' אשר נמנה על 3 הגורמים המובילים ב-5 מדינות (ביפן בראש המדרג, בגרמניה השיעור הגבוה ביותר - 63%), וכן 'היעדרויות של חברות הצוות', אשר נמנה עם 3 הגורמים המובילים ב-4 מדינות (בגרמניה, באיסלנד ובנורבגיה בראש המדרג, כאשר בשתי הראשונות נרשמו שיעורים גבוהים במיוחד - 77% ו-69% בהתאמה). בגרמניה ובקוריאה, נמנו עם 3 הגורמים המגבילים הנפוצים 'התקנות והמדיניות של משרד החינוך' (בהן גם נרשמו השיעורים הגבוהים ביותר - 52% ו-63% בהתאמה), ואילו בצ'ילה ובטורקיה נמנו עמם 'היעדר מעורבות ותמיכה של ההורים' (בהן גם נרשמו השיעורים הגבוהים ביותר - 39% ו-43% בהתאמה). זאת ועוד, כשליש ממנהלות הגנים בטורקיה ובצ'ילה ציינו כי 'היעדר הזדמנויות לפיתוח מקצועי של מנהלת הגן' הוא גורם מגביל ליעילות עבודתן.

תרשים 68: צמרת מדרג הגורמים הנפוצים המגבילים את יעילות עבודתן של הגננות-מנהלות הגן בכל מדינה

יפן	נורבגיה	גרמניה	איסלנד	קוריאה	צ'ילה	טורקיה	ישראל	
2	2		3	3	3	1	1	תקציב ומשאבים בלתי מספיקים לגן
1	3	2	2	2			---	מחסור בכוח אדם
3	1	1	1				---	היעדרויות של חברות הצוות
		3		1			2	תקנות ומדיניות של משרד החינוך
					1	2	3	היעדר מעורבות ותמיכה של ההורים
					2	3		היעדר הזדמנויות ותמיכה בפיתוח המקצועי של חברות הצוות

הערה: מוצגים רק גורמים שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הגורמים שציינו כמגבילים את יעילות עבודתן על גננות-מנהלות גן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הגורם ממוקם גבוה יותר במדרג הגורמים המגבילים. הגורמים מסודרים בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הם דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש. מקור למידע: OECD (2019), טבלה 5.3.

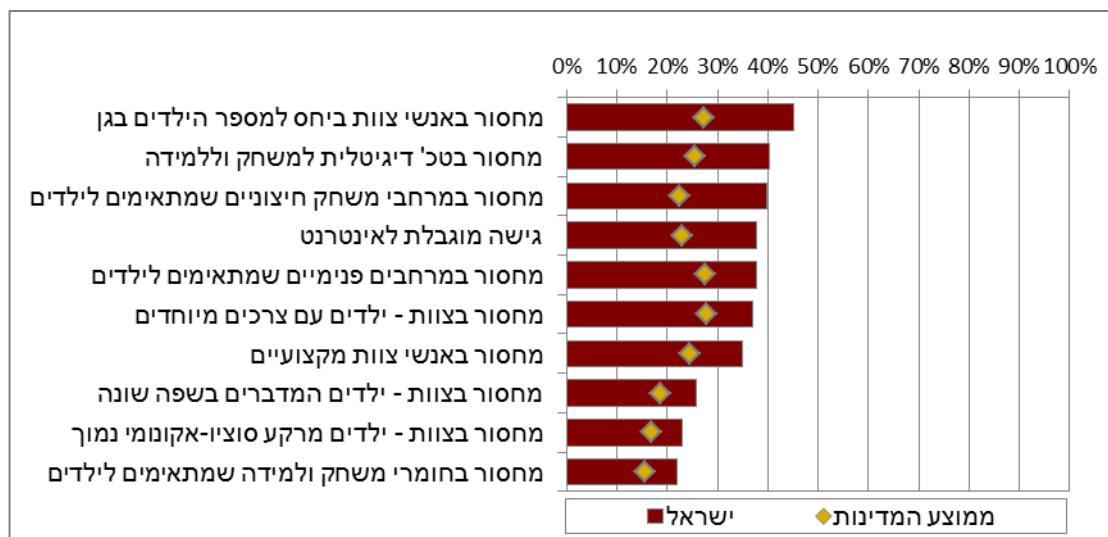
גורמים הפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית לתפיסת הגננות-מנהלות הגנים

הגננות התבקשו לציין גם עד כמה נפגעת יכולתו של הגן לספק סביבה איכותית להתפתחות, לרווחה הרגשית-חברתית וללמידה של הילדים, בשל גורמים שונים. גננת שדיווחה כי גורם מסוים פוגע ביכולת הגן לספק זאת, או במילים אחרות שהוא מהווה חסם למתן סביבה

איכותית, הוגדרה מי שבחרה "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד" מתוך ארבע אפשרויות תשובה: "כלל לא", "במידה מסוימת", "במידה רבה" ו-"במידה רבה מאוד".

ניתן להבחין בשלוש קבוצות של גורמים שפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית, לפי תפיסת הגננות, בהתאם לשיעורי הדיווח שלהן (תרשים 69): כמעט מחצית (45%) מן הגננות ציינו מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן, גורם שממוקם בראש המדרג. לעומת זאת, כרבע מן הגננות ציינו מחסור בחומרי משחק ולמידה (22%), מחסור באנשי צוות המיומנים בעבודה עם ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך (23%) או בעבודה עם ילדים המדברים בשפה שונה מהשפה המדוברת בגן (26%). כלומר, היחס הכללי בין צוות הגן למספר הילדים בגן הוא גורם נפוץ, לתפיסת חלק ניכר מהגננות, הפוגע ביכולת הגן לספק סביבה איכותית במידה רבה ואף יותר, ואילו מחסור באנשי צוות מיומנים לעבודה עם ילדים מרקע שונה, חברתי-כלכלי או תרבותי-שפתי, ומחסור בחומרי משחק ולמידה הם חסמים נפוצים פחות. שאר הגורמים צוינו על ידי כ-35% עד 40% מן הגננות בישראל.

תרשים 69: שיעור הגננות-מנהלות הגן שלתפסתן יכולת הגן לספק סביבה איכותית נפגעת במידה רבה או יותר בשל הגורמים הבאים

הערה: הגורמים מסודרים בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות-מנהלות הגן

כל החסמים צוינו בישראל בשיעורים גבוהים יותר מאשר בממוצע המדינות, והפערים עומדים על פי רוב על כ-10% ועד כ-15%, פרט לפערים גדולים יותר של כמעט 20% בעבור 'מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן' ו-'מחסור במרחבי משחק חיצוניים שמתאימים לילדים', וכן פערים קטנים יותר של מעט יותר מ-5% בעבור שלושת החסמים בתחתית המדרג בישראל.

במבט בין-לאומי (תרשים 70), שלושה גורמים שונים נמנו עם 3 החסמים הנפוצים ביותר, הפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית לתפיסת הגננות ב-4 מהמדינות שהשתתפו במחקר: 'מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן' (בישראל, בנורבגיה ובגרמניה חסם זה אף ממוקם בראש המדרג), 'מחסור באנשי צוות המיומנים בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים' (ביפן וקוריאה בראש המדרג), וכן 'מחסור בטכנולוגיה דיגיטלית למשחק ולמידה'. 'מחסור באנשי צוות מקצועיים' וכן 'מחסור במרחבי משחק חיצוניים' נמנו עם שלושת החסמים הנפוצים בשלוש מדינות כל אחד, כשהאחרון צוין גם בישראל. 'מחסור במרחבים

פנימיים שמתאימים לילדים' נמנה עם 3 החסמים הנפוצים רק בשתי מדינות, בטורקיה ובאיסלנד, אך בשתייהן הוא ממוקם בראש מדרג החסמים. 'גישה מוגבלת לאינטרנט' איננה חסם משמעותי על פי רוב, פרט לגרמניה ולצ'ילה שבה היא ממוקמת בראש מדרג החסמים. מכל המדינות, נורבגיה וגרמניה דומות ביותר לישראל בהקשר זה, שכן בכל שלושת המדינות ממוקמים בצמרת מדרג החסמים 'מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים' ו-'מחסור בטכנולוגיה דיגיטלית למשחק וללמידה', כלומר מדובר בחסמים המשמעותיים ביותר לסביבה איכותית בגן הילדים, לתפיסת מרבית הגנות במדינה.

תרשים 70: צמרת מדרג הגורמים הנפוצים הפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית לפי תפיסתן של הגנות-מנהלות גן בכל מדינה

איסלנד	צ'ילה	גרמניה	נורבגיה	ישראל	טורקיה	קוריאה	יפן	
		1	1	1			2	מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן
3	3						1	מחסור באנשי צוות המיומנים בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים
	2	2	2	2				מחסור בטכנולוגיה דיגיטלית למשחק וללמידה
				3	3	3		מחסור במרחבי משחק חיצוניים שמתאימים לילדים
2						2	3	מחסור באנשי צוות מקצועיים
1					1			מחסור במרחבים פנימיים שמתאימים לילדים
	1	3						גישה מוגבלת לאינטרנט
					2			מחסור בחומרי משחק או לימוד שמתאימים לילדים
			3					מחסור באנשי צוות המיומנים בעבודה עם ילדים המדברים בשפה שונה מהשפה המדוברת בגן

הערה: מוצגים רק גורמים שדורגו באחד מבין 3 המקומות הראשונים במדרג הגורמים שצינו כפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית לפי תפיסת הגנות-מנהלות גן, באחת המדינות לפחות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הגורם ממוקם גבוה יותר במדרג הגורמים. הגורמים מסודרים בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הם דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.

במבט פנים-ישראלי, ניתן לומר כי בגנים דוברי הערבית הגנות ציינו כי חסמים נתונים פוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית בשיעורים גבוהים יותר (מרבית החסמים) או לפחות דומים (מיעוט החסמים) לשיעורים בגנים דוברי העברית (לוח 45). אפשר לזהות כי החסמים מתחלקים לשלוש קבוצות עיקריות: בקבוצה הראשונה שני חסמים העוסקים במחסור בטכנולוגיה דיגיטלית ובגישה מוגבלת לאינטרנט, אשר צוינו על ידי שיעורים דומים של גנות בשני מגזרי השפה. בקבוצה השנייה שלושה חסמים הנוגעים למחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן וכן למחסור באנשי צוות מיומנים בעבודה עם ילדים המדברים בשפה השונה מזו הנהוגה בגן או בילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. חסמים אלו צוינו בשיעורים גבוהים יותר על ידי גנות בגנים דוברי הערבית, אך הפער בין מגזרי השפה מתון יחסית (כ-10% עד 15%). בדומה לכך, בקבוצה השלישית נכללים חסמים שצינו בשיעורים גבוהים יותר על ידי גנות בגנים דוברי הערבית, אך הפער בין מגזרי השפה הוא גדול ועומד על כ-20% ועד יותר מ-35%. הבולטים בהם הם 'מחסור במרחבי משחק חיצוניים' (68%) בגנים דוברי הערבית לעומת כמחצית מכך, 31%, בגנים דוברי העברית) ו-'מחסור בחומרי משחק או לימוד שמתאימים לילדים' (51% לעומת 13%, בהתאמה).

לוח 45: שיעור הגננות-מנהלות הגן שלתפיסתן יכולת הגן לספק סביבה איכותית נפגעת במידה רבה או מאוד בשל הגורמים הבאים, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל	
52%	43%	45%	מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן
39%	41%	40%	מחסר בטכנולוגיה דיגיטלית למשחק וללמידה
68%	31%	40%	מחסור במרחבי משחק חיצוניים שמתאימים לילדים
38%	38%	38%	גישה מוגבלת לאינטרנט
59%	31%	38%	מחסור במרחבים פנימיים שמתאימים לילדים
52%	32%	37%	מחסור בצוות המיומנים בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים
50%	30%	35%	מחסור באנשי צוות מקצועיים
35%	23%	26%	מחסור באנשי צוות המיומנים בעבודה עם ילדים המדברים בשפה שונה מהשפה המדוברת בגן
35%	20%	23%	מחסור בצוות המיומנים בעבודה עם ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך
51%	13%	22%	מחסור בחומרי משחק או לימוד שמתאימים לילדים

9.2. תעדוף ההשקעה בגני הילדים

במחקר טאליס בגני הילדים, חברות צוות הגן התבקשו לדרג את החשיבות שהן מייחסות למגוון פעילויות בגן מבחינת ההשקעה הכספית בהן, לו תקציב החינוך לגיל הרך היה גדול ב-5%. חברת צוות שייחסה חשיבות לפעולה המתוארת הוגדרה מי שבחרה "חשיבות גבוהה" מבין שלוש אפשרויות תשובה: "חשיבות נמוכה", "חשיבות בינונית" ו-"חשיבות גבוהה". ניתן היה לדרג כל פעולה, או אף לא אחת מהן, כפעולה אשר לה מייחסים "חשיבות רבה".

בישראל כ-80% מחברות צוות הגן ואף למעלה מכך מייחסות חשיבות רבה להקטנת גודל קבוצת הילדים בגן באמצעות גיוס חברות צוות נוספות (86%),⁸⁶ לשיפור תנאי השכר של אנשי הצוות (84%), לתמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים (82%) ולמתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים (80%).⁸⁷ כשני שלישים לערך מחברות צוות הגן מייחסות חשיבות רבה להשקעה בשאר הפעולות (תרשים 71).

עבור כל אחת מן הפעולות, שיעורי חברות צוות הגן בישראל שייחסו חשיבות רבה להשקעה בפעולה גבוהים מהשיעורים המקבילים בממוצע המדינות, על פי רוב בכ-10% עד כ-20%, והפער הגדול ביותר נרשם בתמיכה בילדים מרקע מוחלש או מרקע של הגירה (66% בישראל לעומת 41% בממוצע המדינות), ואילו הפערים הקטנים ביותר נרשמו לגבי הפחתת

⁸⁶ בישראל הבחנו בין שתי פעולות: 'הקטנת מספר הילדים בגן' ו-'הוספת איש צוות לגן', להן ייחסו חשיבות 78% ו-60% מחברות הצוות, בהתאמה. הערך 86% משקלל את אלו שייחסו חשיבות רבה לפחות לאחת משתי הפעולות הללו. בשאר המדינות שהשתתפו במחקר, השאלון כלל את ההיגד המשולב, שנוסחו כאמור "הקטנת קבוצת הילדים בגן על ידי גיוס אנשי צוות נוספים"

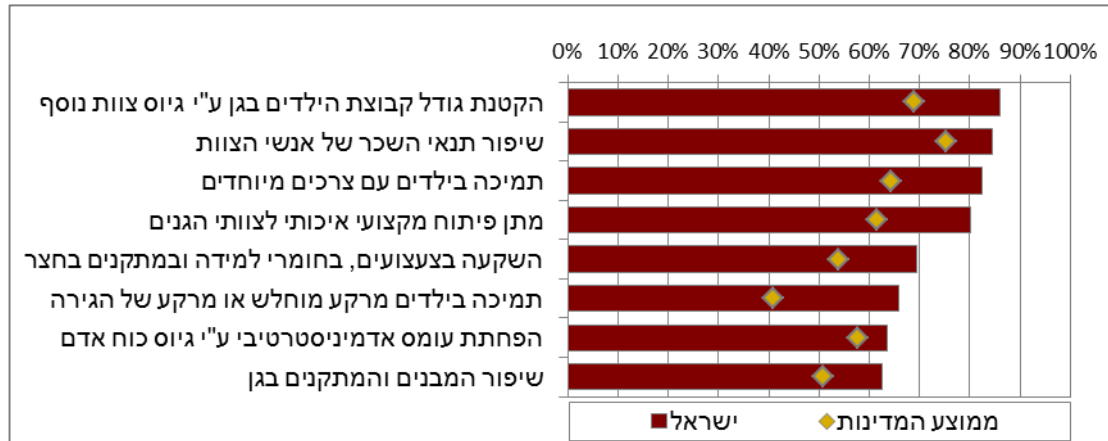
⁸⁷ תמונה דומה נמצאה גם בגנים לגילאי 3-0, כך שנראה שהפעולות בהן יש לנקוט זכות להסכמה חוצת גילאים.

מעניין לציין כי שיפור בשכר וצמצום מספר התלמידים הכיתה באמצעות גיוס עוד אנשי צוות זכו לתעדוף הגבוה ביותר בישראל גם במחקר טאליס בקרב מורים לתלמידים בכיתות ז'-ט', ואף בשיעורים דומים לאלו שנרשמו בקרב צוותי הגנים. להרחבה ראו דוח טאליס לשנת 2018 באתר הראמ"ה:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimBenLeumiyim/Talis_2018.htm

העומס האדמיניסטרטיבי באמצעות גיוס כוח אדם נוסף (64% לעומת 58%, בהתאמה) וכן 'שיפור תנאי השכר של צוות הגן' (84% לעומת 75%, בהתאמה) (תרשים 71).

תרשים 71: שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות

הערה: הפעולות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב חברות צוות הגן מקור למידע: OECD (2019), טבלה 5.1.

במבט בין-לאומי על שלוש הפעולות להן שיעורים גבוהים של חברות צוות גן מייחסות חשיבות רבה בכל מדינה, ניתן לזהות מספר פעולות הזוכות לתעדוף גבוה במדינות השונות (תרשים 72): שיפור תנאי השכר של אנשי צוות הגן והקטנת מספר הילדים בגן – נמנו עם שלוש הפעולות החשובות הבולטות ב-6 מדינות כל אחת (ודרגו בראש המדרג ב-3 מדינות כל אחת). גם השקעה בילדים עם צרכים מיוחדים נמנתה עם שלוש הפעולות החשובות בהן יש להשקיע ב-5 מדינות (אך רק בצ'ילה תפסה את ראש המדרג). רק בטורקיה אף לא אחת משלוש פעולות אלו מוקמה בין שלוש הפעולות אשר להן מייחסים חשיבות רבה, ובצמרת המדרג בטורקיה, כלומר בפעולות שהכי חשוב להשקיע בהן, לדעתן של חברות צוותי הגנים, נמצאת 'השקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר' ואחריה ממוקמת 'שיפור מבנים ומתקנים בגן'. למעשה, טורקיה היא היחידה מבין המדינות שבה דורגו בראש במדרג פעולות הנוגעות להשקעה בתשתיות ובאמצעים. עוד נמצא כי 'הפחתת עומס אדמיניסטרטיבי' נמנתה עם שלוש הפעולות החשובות רק במדינות מזרח אסיה – יפן וקוריאה. לעומת זאת, 'מתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים' נמנה עם שלוש הפעולות החשובות שבהן יש להשקיע רק ב-3 מדינות – נורבגיה, צ'ילה וטורקיה – אף כי באחת מהן לפחות (נורבגיה) שיעור ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי הוא מהגבוהים ביותר בקרב המדינות שהשתתפו במחקר.

לעומת אלו, 'תמיכה בילדים מרקע מוחלש' או 'תמיכה בילדים מרקע של הגירה' לא זו בלבד שלא נמנתה באף מדינה עם שלוש הפעולות שלהשקעה בהן יוחסה חשיבות רבה (תרשים 72), אלא שבחמש מדינות – צ'ילה, יפן, קוריאה, גרמניה וטורקיה – פעולה זו זכתה לשיעורים הנמוכים ביותר מבין כלל הפעולות.

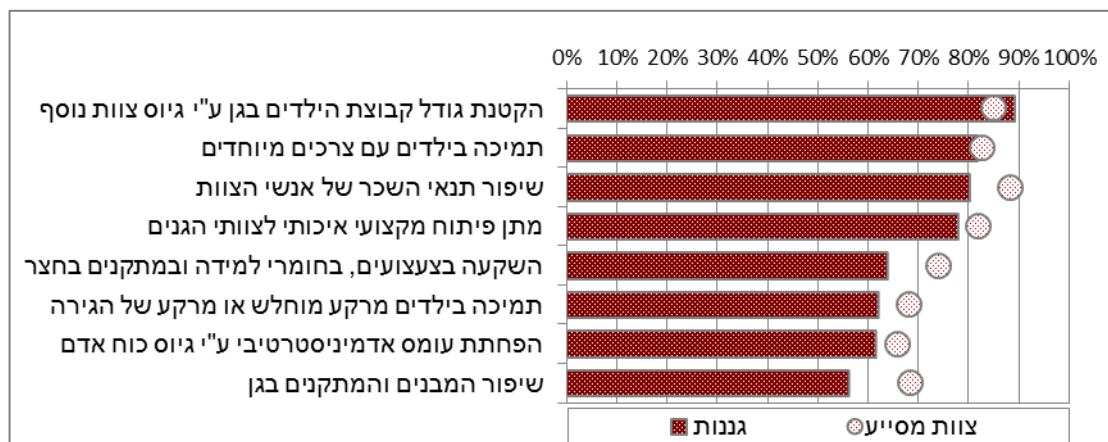
תרשים 72: צמרת מדרג הפעולות שחברות צוות הגן מייחסות חשיבות רבה להשקעה בהן, בכל מדינה

טורקיה	צ'ילה	נורבגיה	גרמניה	ישראל	איסלנד	קוריאה	יפן	
	3		2	2	1	1	1	שיפור תנאי השכר של אנשי הצוות
		1	1	1	3	3	3	הקטנת מספר הילדים בגן
	1	2	3	3	2			תמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים
3	2	3						מתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים
						2	2	הפחתת העומס האדמיניסטרטיבי של אנשי הצוות באמצעות גיוס כח אדם נוסף
1								השקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר
2								שיפור המבנים והמתקנים בגן

הערה: מוצגות רק פעולות שדורגו באחת המדינות לפחות באחד מ-3 המקומות הראשונים במדרג הפעולות שצוות הגן ייחס חשיבות רבה להשקעה בהן, בלפחות אחת המדינות. קידוד הצבע הוא בהתאם לשיעור היחסי בכל מדינה - ככל שהצבע כהה יותר, כך הפעולה ממוקמת גבוה יותר במדרג הפעולות. הפעולות מסודרות בסדר יורד על פי מספר המדינות שבהן הן דורגו בין 3 המקומות הראשונים, והמדינות מסודרות לפי דמיון יחסי. ישראל בפונט מודגש.
מקור למידע: OECD (2019), טבלה 5.1.

בישראל, בעבור מחצית מן הפעולות נמצאו שיעורים דומים של גננות ושל חברות צוות מסייעות המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעילות (תרשים 73), ובעבור המחצית האחרת של הפעולות מסתמן כי שיעורים מעט גבוהים יותר של חברות צוות מסייעות, בהשוואה לגננות, מייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות: שיפור המבנים והמתקנים בגן (69% לעומת 56%, בהתאמה), השקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר (74% לעומת 64%, בהתאמה), שיפור תנאי השכר (88% לעומת 80%, בהתאמה), ובמידה פחותה גם תמיכה בילדים מרקע מוחלש או מרקע של הגירה (68% לעומת 62%, בהתאמה). מכך נובע שמדרגי הפעולות של הגננות ושל הסייעות, על פי השיעורים של אלה מהן המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות אלה, דומים בעיקרם, פרט ל'שיפור תנאי שכר' ו'שיפור מבנים ומתקנים בגן', פעולות הממוקמות גבוה יותר במדרג של חברות הצוות המסייעות בהשוואה למיקומן במדרג הגננות.

תרשים 73: שיעורי הגננות והצוות המסייעות המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות

הערה: הפעולות מסודרות בסדר יורד לפי שיעורי הדיווח בקרב הגננות בישראל.

במבט פנים-ישראלי, שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות מסוימת הם על פי רוב גבוהים יותר בגנים דוברי העברית בהשוואה לאלו בגנים דוברי הערבית, הן בקרב הגננות והן בקרב חברות הצוות המסייעות, ובעיקר בכל האמור בשיפור

תנאי שכר, תמיכה בילדים מרקע מוחלש והקטנת גודל קבוצת הילדים בגן על ידי גיוס חברות צוות נוספות (לוח 46). אולם, במגזר דוברי הערבית שיעורים גבוהים יותר רואים חשיבות בהשקעה בתשתיות ובהיבטים חומריים, קרי בשיפור המבנים והמתקנים בגן ובהשקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר, ותמונה זו נכונה בעיקר בקרב הגנות, אך גם בקרב חברות הצוות המסייע. כמו כן, שיעורים דומים בשני מגזרי השפה רואים חשיבות להשקעה בתמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים, וזאת הן בקרב הגנות והן בקרב חברות הצוות המסייע.

לוח 46: שיעורי הגנות והצוות המסייע המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות, בישראל ולפי מגזר שפה

דוברי ערבית	דוברי עברית	כלל ישראל		
76%	92%	89%	הקטנת גודל קבוצת הילדים בגן ע"י גיוס צוות נוסף	גנות
79%	82%	82%	תמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים	
65%	84%	80%	שיפור תנאי השכר של אנשי הצוות	
68%	80%	78%	מתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים	
87%	58%	64%	השקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר	
47%	66%	62%	תמיכה בילדים מרקע מוחלש או מרקע של הגירה	
54%	63%	62%	הפחתת עומס אדמיניסטרטיבי ע"י גיוס כוח אדם	
72%	52%	56%	שיפור המבנים והמתקנים בגן	צוות מסייע
74%	88%	85%	הקטנת גודל קבוצת הילדים בגן ע"י גיוס צוות נוסף	
81%	83%	83%	תמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים	
76%	92%	88%	שיפור תנאי השכר של אנשי הצוות	
77%	83%	82%	מתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים	
79%	73%	74%	השקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר	
50%	73%	68%	תמיכה בילדים מרקע מוחלש או מרקע של הגירה	
51%	70%	66%	הפחתת עומס אדמיניסטרטיבי ע"י גיוס כוח אדם	
76%	66%	69%	שיפור המבנים והמתקנים בגן	

בכל הנוגע בפערים בין הגנות ובין חברות הצוות המסייע הרואות חשיבות בהשקעה כספית בפעולה מסוימת, הרי שבכל מגזר שפה מצטיירת תמונה שונה. בגנים דוברי העברית, שיעורים גבוהים יותר של חברות צוות מסייע, בהשוואה לגנות, ראו חשיבות בהשקעה במרבית הפעולות, ובעיקר בהשקעה בשיפור מבנים ובצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר (15% כל אחת), בשיפור תנאי השכר, בהפחתת העומס האדמיניסטרטיבי ובתמיכה בילדים מרקע מוחלש (כ-8% כל אחת). לעומת זאת, בגנים דוברי הערבית, השיעורים היו דומים, על פי רוב, פרט לכך ששיעורים גבוהים יותר של חברות הצוות המסייע, בהשוואה לגנות, ראו חשיבות בהשקעה בשיפור תנאי השכר (ב-12%), בדומה למגמה בגנים דוברי העברית) ובמתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים (ב-9%), ואילו שיעורים גבוהים יותר בקרב הגנות, בהשוואה לחברות הצוות המסייע, ראו חשיבות בהשקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר (ב-8%, בניגוד למגמה בגנים דוברי העברית).

עוד מעניין לציין, כי בגנים דוברי העברית, שיעורים דומים של גנות וחברות צוות מסייע ייחסו חשיבות רבה להשקעה בהוספת איש צוות לגן (למעלה מ-60%), אך שיעור גבוה יותר בקרב הגנות ייחסו חשיבות להשקעה בהקטנת מספר הילדים בגן (90% לעומת 80%). תמונה דומה נרשמה גם בגנים דוברי הערבית, כלומר שיעורים דומים של גנות וחברות צוות מסייע

ייחסו חשיבות רבה להשקעה בהוספת איש צוות לגן (כ-50%), אך שיעור גבוה יותר של גננות ייחסו חשיבות להשקעה בהקטנת מספר הילדים בגן (66% לעומת 57%).

ממכלול ממצאים אלו בדבר סדר העדיפויות להשקעה בפעולות שונות, לפי תפיסת חברות צוות הגן, עולה כי: (א) בישראל, ובמרבית המדינות שהשתתפו במחקר, חברות צוות הגן מייחסות חשיבות רבה בעיקר להשקעה בהקטנת מספר הילדים בגן (בעיקר בצמצום מספר הילדים, ופחות מכך בתגבור צוות הגן), בשיפור תנאי השכר של צוות הגן, בתמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים, ובמתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים; (ב) החשיבות המיוחסת לשיפור תנאי השכר ניכרת יותר בקרב חברות הצוות המסייע, בהשוואה לגננות, ובעיקר במגזר דוברי העברית; (ג) גם החשיבות המיוחסת לשיפור המתקנים והעזרים החומריים (צעצועים, חומרי למידה, מתקנים בחצר) ניכרת יותר בקרב חברות צוות מסייע, בהשוואה לגננות, ובעיקר במגזר דוברי הערבית.

השלכות לגבי מדיניות

בעשור האחרון, נרשמה עלייה חדה בהוצאה הכספית של מדינות רבות, הן מדינות המשתייכות ל-OECD והן שלא, על מערכת החינוך לגיל הרך, והדבר ניכר גם בישראל. לדבר חשיבות רבה גם לאור העדויות ההולכות ומצטברות המדגישות את היתרונות לטווח הארוך שמבטיחה רמת איכות גבוהה בחינוך לגיל הרך, לילדים, להוריהם ולחברה בכללותה. על אף זאת, מחסור בתקציבים ומשאבים בלתי מספקים הם החסם העיקרי המגביל את יעילות העבודה של מנהלות הגנים, ולתפיסתן אף מחסור בהון אנושי, בתשתיות ובעזרים מהווים חסמים נפוצים הפוגעים ביכולת הגן לספק סביבה איכותית לילדים.

תפיסות הגננות-מנהלות הגן בדבר החסמים השונים המקשים על יצירת סביבת גן איכותית, וכן סדרי העדיפויות של צוות הגן מבחינת ההשקעה הכספית במגוון פעילויות והחשיבות שהן מייחסות לפעילויות אלה, מהווים תמיכה נוספת להמלצות קודמות בדבר צמצום מספר הילדים בגן והגדלת צוות הגן, ובעיקר תגבורו באנשי צוות מקצועיים וכאלו שעברו הכשרה מתאימה לעבודה עם אוכלוסיות מיוחדות, כגון ילדים עם צרכים מיוחדים או ילדים מרקע שונה, וכן לחיזוק מעמד העוסקות בחינוך לגיל הרך ושיפור תנאי העסקתן, בדגש על שיפור שכרן ומתן אפשרויות רחבות יותר לפיתוח מקצועי.

לצד אלו, עולות המלצות נוספות:

ייסוד מנגנוני היועצות ושיתוף

כדי להבטיח כי קדימויות ההוצאות נקבעות בזהירות, תוך התחשבות בצרכים המזוהים בשטח על ידי צוותי הגנים, ובכלל זה גם גיוס ושימור הון אנושי איכותי והעלאת קרנו של המקצוע, יש למסד מנגנוני שיח והיועצות בין קברניטי המערכת ובין צוותי הגנים. שיח מוקדם שכזה עשוי לתרום לא רק לזיהוי הנושאים שבהם יש לעסוק ולגיבוש אפיקי פעולה רצויים ומקובלים, אלא גם להבטיח כי עיצוב המדיניות מותאם לשינויים החלים בשטח ולצרכים העולים מן השטח, כמו גם לתרום להבנה של המדיניות, לאימוצה ולהכרה בחשיבותה על ידי צוותי הגנים.

הגברת יעילות העבודה של הגננות על ידי הסרת חסמים

בישראל משקלן וחשיבותן של הגננות רב אף יותר מאשר במדינות אחרות, שכן הן משמשות גם כסמכות הניהולית בגן וגם כדמות הפדגוגית הבכירה בגן, ומבנה הגנים בישראל מותאם לכך. בגן נתון ישנה גננת אחת (ואחת שמשלימה אותה ביומה החופשי). על כן, חשוב להסיר חסמים המגבילים את יעילות עבודתן. בישראל, אף יותר מאשר בממוצע המדינות, החסם העיקרי למתן חינוך איכותי בגנים הוא התקציב והמשאבים הבלתי מספקים לגן, במצב שבו גם התקנות והמדיניות של משרד החינוך מגבילות את עבודת הגננות. כדאי לבחון דרכי פעולה שיאפשרו לגננות חירות רבה יותר בניהול התקציב ובחלוקתו על פי הצרכים המקומיים של גן נתון, וכן להסיר תקנות שייטכן שבראייה כללית ערכן אינו רב ותרומתן לניהול הגן מוגבלת, אך הן מוטלות כריחיים על עבודת הגננת, מגבילות אותה ומקשות עליה וזאת מבלי לפגוע בתהליכים רגולטוריים חשובים.

10. נספח לוחות

להן לוחות המפרטים את הנתונים המוצגים בתרשימים מפרקי הדוח, תרשימים אשר לא צורפו להם לוחות, כגון אלו המציגים מידע בישראל לעומת ממוצע המדינות, או פירוט המדינות שהשתתפו במחקר. מספר כל לוח מקביל למספר התרשים אותו הוא מתאר.

לוח נ-1: ההרכב המגדרי בקרב צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	נשים	גברים
נורבגיה	92%	8%
איסלנד	94%	6%
צ'ילה	95%	5%
גרמניה	95%	5%
טורקיה	96%	4%
יפן	96%	4%
קוריאה	98%	2%
ישראל	99%	1%

לוח נ-2: התפלגות הגילים והוותק הממוצע במקצוע של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	מתחת לגיל 30	בין גיל 30 ל 49	גיל 50 ומעלה	ותק [שנים]
ישראל	15%	56%	29%	9.8
נורבגיה	18%	59%	23%	12.1
גרמניה	23%	48%	29%	12.9
איסלנד	25%	47%	27%	10.8
צ'ילה	29%	55%	16%	10.1
יפן	33%	48%	19%	12.7
טורקיה	37%	61%	2%	8.9
קוריאה	43%	48%	9%	7.5

לוח נ-3: מספר הילדים וחברות צוות הגן ביום נתון

מדינה	מספר חברות צוות הגן	מספר הילדים
איסלנד	9.9	16.1
גרמניה	5.7	16.9
טורקיה	5.9	15.9
יפן	5.5	22.7
ישראל	5.3	29.4
נורבגיה	6.1	15.9
צ'ילה	8.5	23.8
קוריאה	10.2	16.1

לוח נ-4: הרכב צוות הגן ביום נתון

מדינה	גננות ומנהלות גנים	סייעות	אחר
ישראל	1.8	2.4	1.1
יפן	4.3	1.2	0.0
גרמניה	2.1	1.6	2.0
טורקיה	3.8	0.3	1.8
נורבגיה	2.4	2.7	1.1
צ'ילה	3.5	2.3	2.7
איסלנד	5.7	1.3	3.0
קוריאה	6.8	1.3	2.1

לוחות נ-5, נ-6, נ-7: הרכב קבוצות הילדים בגן

מדינה	ילדים מרקע חברתי-כלכלי נמוך	ילדים עם צרכים מיוחדים	ילדים ששפת האם שלהם שונה מזו הנהוגה בגן
איסלנד	7%	24%	46%
גרמניה	27%	9%	47%
טורקיה	30%	3%	19%
יפן	4%	14%	2%
ישראל	14%	10%	16%
נורבגיה	7%	8%	40%
צ'ילה	65%	34%	6%
קוריאה	11%	2%	2%

לוח נ-8: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
71%	81%	עידוד הילדים לשוחח זה עם זה
55%	76%	עידוד הילדים ליזום שיחה
63%	69%	ירידה לגובה הילדים כאשר משוחחים
59%	65%	הדגמת השימוש במילה הנכונה לתיקון דברי הילד
58%	54%	חזרה על דברי הילדים כלשונם/במילים אחרות
50%	51%	מתן שאלות מנחות כסיוע לילדים לפתח הסברים
75%	82%	אנשי הצוות משחקים או מדקלמים עם הילדים
51%	65%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מילים
44%	64%	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי אותיות
68%	60%	עיון בספרים ובספרים עם תמונות יחד עם הילדים
40%	48%	קישור סיפורים לחוויות מחיי היום-יום של הילדים
63%	79%	עידוד ילדים להשתמש במספרים או לספור
51%	70%	ציון מספר החפצים בקבוצה בעת פעילות עם ילדים
47%	66%	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים
49%	61%	אנשי הצוות יוזמים פעילויות מיון לפי צורה או צבע
43%	49%	אנשי הצוות שרים שירים על מספרים

לוח נ-11: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
59%	72%	הפגנת הנאה כאשר מצטרפים למשחק של הילדים
52%	70%	לאפשר לקבוצת ילדים לשחק לאורך זמן במשחק
50%	62%	מאפשרים לילדים להוביל במשחק
46%	48%	הצטרפות למשחק של הילדים אם הילדים מזמינים
75%	93%	עידוד הילדים לעזור זה לזה
69%	90%	עידוד שיתוף בין ילדים
66%	88%	לשבח ילדים שמנחמים זה את זה
50%	72%	עידוד ילדים המשחקים בקבוצה לצרף עוד ילדים
67%	83%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמשמחים אותם
70%	81%	לדבר עם הילדים על רגשות
67%	80%	לחבק את הילדים
63%	73%	עידוד הילדים לדבר על הדברים שמעציבים אותם

לוח נ-14: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים	אנשי הצוות משחקים עם הילדים במשחקי מילים	פער
יפן	20%	46%	-26%
איסלנד	42%	58%	-14%
צ'ילה	62%	64%	-2%
ישראל	66%	65%	0%
גרמניה	36%	34%	2%
נורבגיה	23%	20%	3%
טורקיה	83%	78%	5%
קוריאה	48%	40%	8%

לוח נ-15: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	אנשי הצוות מעודדים את הילדים לעזור זה לזה	אנשי הצוות מחבקים את הילדים	פער
קוריאה	61%	76%	-15%
יפן	57%	63%	-6%
איסלנד	83%	77%	6%
ישראל	93%	80%	13%
נורבגיה	63%	49%	14%
גרמניה	64%	47%	17%
צ'ילה	82%	63%	19%
טורקיה	96%	76%	20%

לוח נ-16: פער בדיווחי צוותי הגן על פרקטיקות נבחרות לקידום למידה, התפתחות ורווחת הילדים בממד הקוגניטיבי לעומת הממד החברתי-רגשי, פירוט המדינות

מדינה	אנשי הצוות מעודדים את הילדים לעזור זה לזה	אנשי הצוות משחקים במשחקי מספרים	פער
קוריאה	61%	48%	13%
טורקיה	96%	83%	13%
צ'ילה	82%	62%	20%
ישראל	93%	66%	27%
גרמניה	64%	36%	28%
יפן	57%	20%	37%
נורבגיה	63%	23%	40%
איסלנד	83%	42%	41%

לוח נ-17: פרקטיקות לעידוד התנהגות חברתית שחברות צוות הגן ציינו כי יינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
88%	97%	אעודד אותם לבנות משהו יחד
91%	97%	אעודד את ילד א' לשתף את ילד ב'
88%	93%	אשוחח עם ילד א' על רגשותיו של ילד ב'
70%	60%	אעזור לילד ב' בבנייה
47%	51%	אחלק את הקוביות לשתי ערמות שוות

לוח נ-19: פרקטיקות לעידוד משחק שחברות צוות הגן ציינו כי יינקטו בהן בתרחיש ממשי מחיי היום-יום בגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
79%	85%	אתרום למשחק באמצעות שאלות/מתן הסברים
82%	84%	אתרום למשחק באמצעות הצגת רעיונות חדשים
81%	81%	אניח לילדים לשחק לבדם ואתערב רק אם אתבקש
68%	79%	אעודד את הילדים לשחק יחד
76%	73%	אשחק עם הילדים ואתן להם להוביל את המשחק

לוח נ-21: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות פדגוגיות אדפטיביות בתדירות גבוהה

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
46%	61%	מציעה פעילויות שמפתחות את היכולות של הילדים
42%	51%	מציעה פעילויות מתאימות לרמות התפתחות שונות
39%	50%	מציעה פעילויות המתאימות לתחומי עניין שונים
35%	46%	מצביה לילדים מטרות יומיות
29%	39%	מסבירה איך פעילות חדשה קשורה לחיי הילדים
19%	20%	מתאימה את הפעילויות להבדלים ברקע התרבותי

לוח נ-24: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לתמיכה התנהגותית בתדירות גבוהה

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
67%	79%	עוזרת לילדים לפעול לפי הכללים
66%	76%	מרגיעה ילדים מתוסכלים
53%	57%	מסייעת בהבנת ההשלכות של התנהגות לא ראויה
49%	54%	טיפול בהפרעות שמאיטות את הלמידה של ילדים
46%	48%	מבקשת מהילדים להרגע כשהפעילויות מתחילות

לוח נ-27: דיווחי צוות הגן על שימוש בפרקטיקות לקידום הקשר עם ההורים

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
93%	92%	ההורים יכולים ליצור קשר עם הצוות בקלות
91%	90%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על ילדיהם
83%	83%	יש תקשורת פורמלית עם ההורים
85%	76%	ההורים מקבלים דיווחים סדירים על הפעילויות בגן
69%	76%	עידוד ההורים לבצע פעילויות עם ילדיהם בבית

לוח נ-29: שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה לפיתוח המיומנויות והיכולות בקרב ילדים בגן כדי להכינם לעתיד

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
86%	91%	יכולת לשתף פעולה עם אחרים
81%	88%	מיומנות שפה דבורה
73%	85%	יכולת חשיבה יצירתית
79%	84%	יכולת לשאול שאלות ולחקור מתוך סקרנות אישית
66%	82%	מיומנויות גופניות ומוטוריות
50%	72%	מיומנויות מתמטיות והבנת מושגי מפתח במתמטיקה
60%	72%	יכולת חשיבה לוגית
29%	60%	מיומנויות תקשוב
56%	59%	יכולת לחשוב באופן ביקורתי
46%	56%	מיומנות קריאה וכתיבה
35%	45%	הבנת מושגי מפתח במדעים

לוח נ-34: דיווחי צוות הגן על פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותיות

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
62%	72%	שימוש בספרים ובתמונות המציגים אנשים מקבוצות תרבותיות שונות
59%	70%	ספרים המציגים אנשים מקבוצות תרבותיות במגוון מקצועות ותפקידים
51%	58%	חלק מהפעילויות מדגישות את המשותף לאנשים מקבוצות תרבותיות שונות
39%	49%	הילדים משחקים בצעצועים ובחפצים שמקורם בתרבויות שאינן הרוב בארץ

לוח נ-35: מדד פרקטיקות הנוגעות לשונות תרבותיות המבוסס על דיווחי צוות הגן

מדינה	מדד הפרקטיקות
נורבגיה	8.2
יפן	9.0
גרמניה	9.3
איסלנד	10.5
ישראל	11.0
קוריאה	11.2
צ'ילה	11.7
טורקיה	12.8

לוח נ-37: השכלה פורמלית של צוות הגן, פירוט המדינות

מדינה	השכלה תיכונית לכל היותר	השכלה על-תיכונית לא אקדמאית	תואר ראשון ומעלה
יפן	1%	81%	18%
ישראל	39%	15%	46%
איסלנד	48%	4%	48%
קוריאה	4%	46%	50%
נורבגיה	33%	16%	51%
צ'ילה	13%	34%	53%
גרמניה	23%	10%	67%
טורקיה	8%	11%	81%

לוח נ-38: השכלה פורמלית של הגננות והצוות המסייע, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	תפקיד בגן	השכלה תיכונית לכל היותר	השכלה על-תיכונית לא אקדמאית	תואר ראשון ומעלה
קוריאה	גננות	4%	47%	49%
	חברות הצוות המסייע	5%	40%	55%
גרמניה	גננות	20%	6%	74%
	חברות הצוות המסייע	21%	22%	57%
צ'ילה	גננות	1%	19%	81%
	חברות הצוות המסייע	32%	61%	7%
ישראל	גננות	1%	4%	95%
	חברות הצוות המסייע	69%	24%	7%
נורבגיה	גננות	2%	3%	95%
	חברות הצוות המסייע	61%	29%	11%

לוח נ-39: הכשרה של צוות הגן לעבודה עם ילדים, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	שיעורן של חברות הצוות
איסלנד	64%
טורקיה	72%
צ'ילה	74%
נורבגיה	77%
ישראל	77%
קוריאה	79%
יפן	94%
גרמניה	97%

לוח נ-40: הכשרה של הגננות והצוות המסייע לעבודה עם ילדים, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	גננות	חברות הצוות המסייע
קוריאה	79%	76%
צ'ילה	81%	65%
ישראל	89%	70%
גרמניה	99%	97%
נורבגיה	99%	57%

לוח נ-41: נושאים שנכללו בלימודים או בהכשרה המקצועית שהכשירו את צוות הגן לעבודה עם ילדים

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
98%	96%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים
93%	94%	עידוד משחק
90%	92%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות
89%	85%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)
88%	77%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוחו
81%	75%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה
83%	74%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד ורווחתו
82%	74%	קידום הלמידה של אמנויות
76%	73%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה
68%	69%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים
81%	61%	עבודה עם הורים ומשפחות
67%	57%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'
65%	56%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה
69%	56%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים
65%	49%	עבודה עם ילדים מרקע שונה
74%	74%	תכנית לימודים הכוללת הכשרה מעשית

לוח נ-43: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	השתתפו בפעילות לפיתוח מקצועי בשנה קודמת להעברת הסקר
ישראל	79%
גרמניה	82%
צ'ילה	83%
טורקיה	83%
יפן	85%
איסלנד	87%
נורבגיה	94%
קוריאה	97%

לוחות נ-44: השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של הגננות והצוות המסייע, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	תפקיד בגן	מועסקות במשרה מלאה
גרמניה	גננות	84%
	חברות הצוות המסייע	82%
צ'ילה	גננות	88%
	חברות הצוות המסייע	72%
ישראל	גננות	96%
	חברות הצוות המסייע	66%
קוריאה	גננות	97%
	חברות הצוות המסייע	89%
נורבגיה	גננות	98%
	חברות הצוות המסייע	89%

לוח נ-45: סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו חברות צוות הגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
65%	62%	השתלמויות / קורסים פנים אל פנים
30%	47%	פעילות ליווי והנחיה
39%	46%	הדרכה בגן ע"י אדם חיצוני
41%	42%	ימי עיון
31%	42%	השתתפות בקהילה מקצועית של אנשי חינוך לגיל הרך
34%	38%	הדרכה ע"י עמיתים וצפייה בהם או צפייה בווידיאו כחלק ממערך פורמלי של פיתוח מקצועי
34%	33%	ימי הדגמה / תצפיות בגנים אחרים
22%	21%	השתלמויות / קורסים מקוונים
19%	18%	תוכנית הסמכה (למשל לימודים לקראת תואר)
22%	18%	אחר

לוח נ-47: שיעור חברות צוות הגן שהביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים הבאים

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
36%	29%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים
24%	29%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות
22%	26%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים (למשל התפתחות מוטורית)
15%	24%	קידום הלמידה של אמנויות
23%	23%	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם שונה משפת הגן
14%	22%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה
20%	22%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'
17%	21%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה
23%	20%	עבודה עם הורים ומשפחות
19%	20%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד, רווחתו הרגשית-חברתית והלמידה שלו
13%	20%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים
20%	20%	עידוד משחק
19%	18%	עבודה עם ילדים מרקע שונה (למשל רקע תרבותי, כלכלי או דתי שונה)
11%	18%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)
20%	16%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה
13%	13%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוח האישי שלו (למשל היגיינה)

לוח נ-50: התכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו חברות צוות הגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
71%	81%	תכנים הקשורים להתפתחות של ילדים (למשל התפתחות מוטורית)
56%	79%	עידוד יצירתיות ופתרון בעיות
61%	77%	עידוד משחק
51%	58%	מעקב ותיעוד של התפתחות הילד, רווחתו הרגשית-חברתית והלמידה שלו
37%	57%	תאוריות למידה (למשל חברתית-תרבותית)
49%	53%	תכנים הקשורים לבריאות הילד או לטיפוח האישי שלו (למשל היגיינה)
34%	52%	קידום הלמידה של אמנויות
44%	52%	קידום הלמידה של אוריינות שפה ושפה דבורה
42%	51%	ניהול מליאה / קבוצה קטנה
49%	48%	עבודה עם הורים ומשפחות
30%	45%	קידום הלמידה של כישורים מתמטיים
28%	41%	קידום הלמידה של מדעים וטכנולוגיה
34%	39%	סיוע לילדים במעבר מהגן לכיתה א'
42%	38%	עבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים
35%	32%	עבודה עם ילדים מרקע שונה (למשל רקע תרבותי, כלכלי או דתי שונה)
24%	19%	עבודה עם ילדים ששפת האם שלהם אינה עברית

לוח נ-53: חסמים בפני השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
26%	24%	אין די אנשי צוות שימלאו את מקומי בהיעדר
15%	16%	אין תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי
14%	13%	הפיתוח המקצועי יקר מדי
10%	11%	אין לי זמן בשל מחויבויות משפחתיות
17%	11%	הפיתוח המקצועי מתנגש בשעות העבודה שלי
10%	10%	היעדר תמיכה מהמעסיק
8%	6%	אין בנמצא פיתוח מקצועי רלוונטי עבורי
3%	4%	אינני עומדת בדרישות הקדם

לוח נ-55: סיוע ותמיכה להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של צוות הגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
21%	35%	הטבות מקצועיות שאינן כספיות
45%	23%	חומרים שנדרשו לפעילויות
11%	17%	העלאה בשכר
41%	15%	החזר הוצאות
47%	14%	שחרור מעבודה (פעילות בשעות העבודה הרגילות)
15%	13%	תוספת כספית (פעילות מחוץ לשעות עבודה)
15%	12%	הטבות שאינן כספיות
22%	8%	תמיכה שאינה כספית (פעילות מחוץ לשעות עבודה)

לוחות נ-57 ו-נ-59: שיעורי הגננות והצוות המסייע המועסקות במשרה קבועה ובמשרה מלאה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	מועסקות במשרה קבועה	מועסקות במשרה מלאה
גרמניה	83%	43%
צ'ילה	66%	66%
איסלנד	78%	69%
ישראל	80%	71%
טורקיה	76%	73%
נורבגיה	88%	76%
יפן	61%	77%
קוריאה	24%	86%

לוחות נ-58 ו-נ-60: שיעורי הגננות והצוות המסייע המועסקות במשרה קבועה ובמשרה מלאה, פירוט המדינות שהשתתפו במחקר

מדינה	תפקיד בגן	מועסקות במשרה קבועה	מועסקות במשרה מלאה
גרמניה	גננות	91%	46%
	חברות הצוות המסייע	80%	33%
צ'ילה	גננות	71%	63%
	חברות הצוות המסייע	70%	76%
ישראל	גננות	85%	80%
	חברות הצוות המסייע	83%	73%
נורבגיה	גננות	92%	83%
	חברות הצוות המסייע	88%	72%
קוריאה	גננות	25%	92%
	חברות הצוות המסייע	8%	21%

לוח נ-61: גורמי הלחץ בעבודה בקרב חברות צוות הגן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
26%	34%	יותר מדי ילדים בגן
13%	24%	התמודדות עם התנהגות הילדים
25%	22%	מחסור במשאבים
13%	19%	היענות לדרישות המשתנות של הרשות/משה"ח
11%	17%	אחריות להתפתחות הילדים, לרווחתם וללמידה
16%	16%	יותר מדי משימות נוספות (למשל ניקיון)
17%	16%	עבודה אדמיניסטרטיבית רבה מדי
15%	16%	עבודה רבה מדי בתיעוד התפתחות הילדים
12%	13%	מתן מענה לילדים עם צרכים מיוחדים
12%	12%	היענות לפניות של הורים
10%	11%	עבודת הכנה רבה מדי לקראת הפעילות עם הילדים
14%	10%	הטלת משימות נוספות עקב היעדרות אנשי צוות

לוח נ-63: שביעות רצון חברות צוות הגן מעבודתן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
96%	99%	הילדים מעריכים אותי
92%	98%	בסך הכל אני מרוצה מהעבודה שלי
92%	98%	אני נהנית מהעבודה בגן הזה
92%	97%	הורים מעריכים אותי
86%	96%	הייתי ממליצה על הגן הזה כמקום שטוב לעבוד בו
85%	93%	אני מרוצה מהתמיכה שאני מקבלת מההורים בגן
80%	92%	אילו יכולתי להחליט שוב, עדיין הייתי בוחרת לעבוד בגן ילדים
67%	77%	חוץ מהשכר, אני מרוצה מתנאי ההעסקה שלי (למשל הטבות, שעות עבודה, ימי חופשה)
46%	75%	אני חושבת שאנשי הצוות בגני הילדים זוכים להערכה מהחברה
29%	33%	אני מרוצה מהשכר שאני מקבלת על עבודתי

לוח נ-65: גורמים אפשריים לעזיבת חברות צוות הגן את תפקידן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
23%	37%	אצא לפנסיה
9%	13%	אעבור לתפקיד חינוכי אחר שאינו בגן ילדים
10%	12%	אחר
7%	12%	אצא ללימודים או להכשרה מקצועית
7%	10%	אהפוך לגננת-מנהלת גן
12%	6%	אעבור לתפקיד אחר שלא בתחום החינוך לגיל הרך
13%	5%	אתפנה למחויבויות משפחתיות
15%	3%	אטפל בבעיות הבריאותיות שלי
4%	2%	אהפוך למורה בבית הספר

לוח נ-67: שיעור הגננות-מנהלות הגן שהגורמים הבאים מגבילים במידה רבה או יותר את יעילות עבודתן

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
37%	46%	תקציב ומשאבים בלתי מספיקים לגן
30%	24%	תקנות ומדיניות של משרד החינוך
22%	20%	היעדר מעורבות ותמיכה של ההורים
19%	18%	היעדר הזדמנויות ותמיכה בפיתוח המקצועי שלי

לוח נ-69: שיעור הגננות-מנהלות הגן שלתפיסתן יכולת הגן לספק סביבה איכותית נפגעת במידה רבה או יותר בשל הגורמים הבאים

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
27%	45%	מחסור באנשי צוות ביחס למספר הילדים בגן
26%	40%	מחסור בטכנולוגיה דיגיטלית למשחק ולמידה
22%	40%	מחסור במרחבי משחק חיצוניים שמתאימים לילדים
23%	38%	גישה מוגבלת לאינטרנט
28%	38%	מחסור במרחבים פנימיים שמתאימים לילדים
28%	37%	מחסור בצוות - ילדים עם צרכים מיוחדים
24%	35%	מחסור באנשי צוות מקצועיים
19%	26%	מחסור בצוות - ילדים המדברים בשפה שונה
17%	23%	מחסור בצוות - ילדים מרקע סוציו-אקונומי נמוך
16%	22%	מחסור בחומרי משחק ולמידה שמתאימים לילדים

לוח נ-71: שיעור חברות צוות הגן המייחסות חשיבות רבה להשקעה בפעולות הבאות

ממוצע המדינות	כלל ישראל	
69%	86%	הקטנת גודל קבוצת הילדים בגן ע"י גיוס צוות נוסף
75%	84%	שיפור תנאי השכר של אנשי הצוות
64%	82%	תמיכה בילדים עם צרכים מיוחדים
61%	80%	מתן פיתוח מקצועי איכותי לצוותי הגנים
54%	69%	השקעה בצעצועים, בחומרי למידה ובמתקנים בחצר
41%	66%	תמיכה בילדים מרקע מוחלש או מרקע של הגירה
58%	64%	הפחתת עומס אדמיניסטרטיבי ע"י גיוס כוח אדם
51%	62%	שיפור המבנים והמתקנים בגן